

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Hadtudományi Doktori Iskola

Porkoláb Imre alezredes

**A különleges műveleti erők szerepe az
aszimmetrikus kihívásokból adódó katonai
feladatok tükrében, különös tekintettel a
nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre.**

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

Témavezető:

.....
Dr. Kőszegvári Tibor nyá. vezérőrnagy
Professor Emeritus, az MTA doktora

- Budapest, 2008 -

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék.....	2
Bevezetés	3
A tudományos probléma megfogalmazása	4
Az értekezés célkitűzései	4
A kidolgozás munkamódszere	6
1. fejezet.....	7
AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS.....	7
1.1 A biztonságpolitikai környezet új típusú kihívásai	7
1.2 Aszimmetrikus küzdelmek.....	11
1.3 A gerilla katonai gondolkodásmód rendszerezése	16
1.4 A gerilla hadviselés.....	20
1.5 Terrorizmus, mint tevékenységi mód.....	27
1.6 A gerillaharc és a terrorizmus összehasonlító elemzése	36
1.7 Összefoglalás	39
2. fejezet.....	43
KATONAI VÁLASZLÉPÉSEK ASZIMMETRIKUS KONFLIKTUSOKBAN	43
2.1 A hadelméletek fejlődése.....	44
2.2 Katonai válaszlépések a gerilla hadviselés képviselőivel szemben	49
2.3 Válaszlépések a terrorista tevékenységi móddal szemben.....	61
2.4 ÖSSZEFOGLALÁS.....	69
3. fejezet.....	71
A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KÉPESSÉG KIALAKÍTÁSA	71
3.1 Különleges műveletek fogalmai és követelményrendszere	72
3.2 A különleges műveleti képesség feladatrendszere.....	82
3.3 A különleges műveleti erők vezetése és irányítása	100
3.4 A különleges műveleti képesség felkészítési és kiképzési rendszere	108
3.5 Összefoglalás	115
AZ ÉRTEKEZÉS ÖSSZEFOGLALÁSA.....	117
KÖVETKEZTETÉSEK	117
Befejezés	119
A kutatómunka összegzése	119
Új tudományos eredmények.....	119
Ajánlások	120
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	121
Könyvek.....	121
Cikkek, kiadványok	126
Publikációs jegyzék.....	127

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédségnek szüksége van egy hatékonyan alkalmazható különleges műveleti képesség kifejlesztésére. A 2003-as védelmi felülvizsgálat eredményeképpen a haderő átalakítási célkitűzések egyik fontos észrevétele a különleges műveleti képesség kialakításának és fejlesztésének szükségessége, amelynek eredményeképpen megalakításra került a 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj. A Magyar Honvédség célkitűzése a különleges műveleti képesség kialakításával kapcsolatban különleges műveletek végrehajtása a magyar nemzeti érdekek és a nemzetközi szerepvállalásokból eredő katonai feladatok támogatása érdekében.

Értekezésemben azt kutatom, hogy olyan tényezők, mint a hadviselés jellegében bekövetkezett változások és a nemzetközi biztonságpolitikai kihívások változása milyen hatást gyakorolnak a magyar katonai képességfejlesztésre; miért van szükség különleges műveleti erőkre; miért ezek a katonák a katonai válaszlépések leghatékonyabb módszerei aszimmetrikus konfliktusokban; és milyen szervezeti változások szükségesek ahhoz, hogy egy hatékonyan alkalmazható különleges műveleti képességgel rendelkezzen a Magyar Honvédség? A disszertáció legfőbb célkitűzése egy koncepcionális javaslat kidolgozása a különleges műveleti képesség leghatékonyabb kifejlesztéséhez és alkalmazásához.

Az új évezredben az aszimmetrikus kihívások (a nemzetközi terrorizmus, mint az aszimmetrikus hadviselés egyik legveszélyesebb formája) egyre nagyobb hatást gyakorolnak a nemzetközi közösségre és befolyásolják Magyarország biztonságpolitikai veszélyeztetettségét is. A globális, valamint regionális biztonsági kihívások kezeléséhez a régió biztonságának fenntartásához, közös fellépésre van szükség, amely a legtöbb esetben nemzetközi összefogást feltételez.

A biztonsági kihívásokra történő sikeres válaszlépések napjainkban olyan katonai képességeket követelnek, amelyek képesek a legrövidebb időn belül a válsághelyzet helyére kiérkezni, együttműködnek a helyi kormány és nem kormányzati szervezetekkel, sokoldalú képességgel rendelkeznek, különbséget tudnak tenni a műveleti területen gyakran zavaros viszonyok között is képesek akár önállóan is a stratégiai célkitűzések érdekében a feladatot végrehajtani. A különleges műveleti erő speciálisan erre a feladatra szervezett és kiképzett katonai erő, amelyre valamennyi nemzetnek nagy szüksége van a nemzeti érdekek hazai vagy külföldi hatékony képviselője érdekében.

A különleges műveleti erők, jellegükből adódóan stratégiai jelentőségükön túl költséghatékonyak, erősokszorozó tényezőként is számottevőek, valamint a feladatvégrehajtás rugalmas és széles skáláját kínálják a katonai felső vezetés, valamint a politikai döntéshozók számára. A disszertáció bemutatja, hogy a jövőben a Magyar Honvédség valószínűleg számos olyan konfliktusban fog szerepet vállalni, amelyekben nem az általános rendeltetésű katonai erők alkalmazása a leghatékonyabb válaszlépés. Éppen ezért szükség van speciális, különleges rendeltetésű katonai képesség kifejlesztésére, amely képes az aszimmetrikus katonai válaszlépések doktrínális szükségleteinek feltérképezésére, valamint speciális szervezeti, logisztikai, vezetési és irányítási rendszerrel rendelkezik a speciális feladatok végrehajtása érdekében.

A Magyar Honvédség részvétele a nemzetközi szerepvállalásokban kiemelt fontosságú, így szükség van arra, hogy a leghatékonyabb katonai képességeket alkalmazzuk a kihívásoknak megfelelő mértékben. Annak érdekében, hogy a Magyar Honvédség elismert tagja legyen a NATO szövetségnek, szükség van az erők és erőforrások leghatékonyabb fejlesztésére és olyan katonai képességek fejlesztésének támogatására, amelyekre nagy szükség lesz a jövőben, és amelyek alkalmazásuk esetén viszonylag kis befektetéssel is komoly nemzetközi elismertséget jelentenek.

A magyar különleges műveleti alakulat 2005. szeptemberében alakult meg és a különleges műveleti képesség kialakítása jelenleg is folyamatban van. A cél 2010-re a teljes műveleti képesség kifejlesztése. A sikeres, hatékony alkalmazhatóság felé vezető úton először meg kell határozni azokat a strukturális szükségleteket és stratégiai célkitűzéseket, amelyek a jövő magyar különleges műveleteinek alapjait képezik. A célkitűzéseket úgy kell meghatározni, hogy azok ne csupán a mai kor követelményeinek feleljenek meg, hanem a jövő követelményrendszerét figyelembe véve kellő rugalmasságot biztosítva a rendszer számára biztosítsák a képességfejlesztés hosszú távú sikerét. A célkitűzések képezik az alapját a kiválasztási, kiképzési illetve megtartási és logisztikai biztosítási elképzeléseknek, amelyek a képesség arculatát hivatottak biztosítani. Mindezek összessége biztosítja a magyar különleges műveleti képesség hatékonyságát a jövőben.

A tudományos probléma megfogalmazása

Az új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések közül különösen az erőszakot és radikalizmust tartalmazó fenyegetési formák jelentenek nagy veszélyt az egyes társadalmakra. Ezek közül is kiemelkedik a terrorizmus jelensége, amely napjaink egyik legnagyobb biztonsági kihívása. Ezek az új típusú kihívások számos változást idéztek elő a modern kor hadviselésében, amelyek a hadviselési elvekre, a katonai gondolkodásmódra is jelentős hatást gyakorolnak. A haderő átalakítási koncepció részeként a veszélyt pontosan meg kell fogalmazni, fel kell tárni az alapjait, meg kell vizsgálni az összetevőit, hogy tisztában legyünk a természetével, sajátosságaival, törvényszerűségeivel és adekvát választ tudjunk adni a jelenségre. A válaszadást követően pedig olyan szervezeti javaslatokat kell megfogalmazni, amelyek segítenek a probléma megoldásában. Egy új típusú katonai képesség megfogalmazásakor sincs ez másként. Éppen ezért az értekezés alapvető kérdése: hogyan befolyásolják egy sikeres magyar különleges műveleti képesség létrehozását az olyan tényezők, mint a biztonságpolitikai környezet változása, a háború természetében bekövetkezett változások, illetve a szembenálló fél hadviselési elveinek fejlődése?

Az értekezés célkitűzései

Értekezésemben a hatékony és sikeres különleges műveleti képesség létrehozásának szükségszerűségét vizsgálom, és javaslatokat teszek a különleges műveleti képesség szervezésére. Az előzőekben ismertetett kérdés megválaszolásához egy „*problémakeresés-válaszadás-szervezeti átalakítás*” koncepciót szem előtt tartva három fő részben kutatom a feltett kérdésre a válaszokat.

Az *első fejezetben* az aszimmetrikus hadviselést és a szembenálló fél harcmodorát vizsgálom meg. A *második fejezetben* a katonai válaszleépések megfogalmazásához szükséges modelleket és stratégiai elképzeléseket ismertetem. A *harmadik fejezetben* pedig olyan szervezeti kérdéseket vizsgálom meg, mint a különleges

műveletek feladatrendszere, vezetése és irányítása, valamint kiképzési és felkészítési rendszere.

Az aszimmetrikus konfliktusok területének teljes keresztmetszetű vizsgálatát, annak kiterjedése és sokrétűsége folytán értekezésemben nem vállalhattam fel, csak az egyik legfontosabb területét, a gerilla hadviselés és a nemzetközi terrorizmus, mint aszimmetrikus tevékenységi forma feltárását és a különleges műveletekkel való kapcsolatát térképezem fel.

A kutatott tudományos problémákat, a kutatómunkám céljait, valamint a kutatás eredményeinek megfogalmazását az alábbi kutatói hipotézisek motiválták illetve határozták meg:

- az aszimmetrikus konfliktusok aránya döntő többségű a második világháború óta kialakult katonai konfliktusok során;
- az általános rendeltetésű katonai erők nem a legmegfelelőbbek az aszimmetrikus konfliktusokra adott katonai válaszlépések során, a különleges műveleti erők a leghatékonyabbak ezekben a konfliktusokban, mivel speciálisan erre a feladatra lettek létrehozva;
- a Magyar Honvédségnél jelenleg is rendelkezésre álló képességek egységesítésével olyan képességsomagok hozhatók létre, amelyek megnövelik a nemzetközi műveletekbe felajánlott magyar katonai erők hatékonyságát és javítják nemzetközi megítélésünket a katonai műveletekben;
- a különleges műveleti képesség elméletének és a gyakorlatban történő alkalmazásának a kidolgozottsága jelenlegi formájában és tartalmában nem felel meg a korszerű igényeknek. A követelményeknek történő megfelelés nem valósítható meg a nemzeti érdekek, valamint a stratégiai célkitűzések pontos megfogalmazása, a hatékony vezetési és irányítási rendszer alapjainak lerakása, valamint a célkitűzéseken alapuló kiválasztási és kiképzési koncepció megfogalmazása nélkül.

Úgy vélem, az előzőekben felsorolt tények és indokok kellőképpen alátámasztják, hogy miért választottam doktori értekezésem témájaként a különleges műveleti erők alkalmazhatóságát az aszimmetrikus konfliktusokban, amelyhez az alábbi fő kutatási célokat határoztam meg:

- az új típusú biztonsági kihívások katonai válaszlépéseiben szerepvállalásra képes Magyar Honvédség különleges műveleti képesség stratégiai célkitűzéseinek megfogalmazása;
- hatékony vezetési és irányítási rendszerre történő javaslattétel, amely biztosítja a különleges műveleti erők alkalmazását hazai érdekből itthon és külföldön illetve a NATO valamint EU harccsoport tagjaként nemzetközi felajánlásban való részvételt is;
- a különleges műveleti képesség használatával kapcsolatos javaslattétel.

Értekezésemben a téma rendkívül szerteágazó volta és az értekezés behatárolt terjedelme miatt *nem* tűztem ki célul:

- valamennyi napjainkban fenyegetést jelentő biztonsági kihívás vizsgálatát;
- a terrorizmus (jelenségének) átfogó, részletes vizsgálatát, az e témában született tudományos ismeretanyag elemzését, vagy bemutatását;

- az EU és a NATO, illetőleg Magyarország terrorizmus elleni stratégiájának elemzését vagy bemutatását, mivel ezzel a témával számos egyéb tanulmány is foglalkozik.

A fenti területekből, témakörökből csak olyan mértékben merítettem, amilyen mértékben a címben szereplő témám kifejtése és az ennek során alkalmazott munkamódszerem azt megkívánta.

A kidolgozás munkamódszere

A téma kutatása és kidolgozása során az általános kutatási módszerek közül az analízist, a szintézist, az indukciót, a dedukciót, a hadtudomány különleges módszerei közül pedig a történeti összehasonlító módszert alkalmaztam. A kitűzött kutatási céljaim megvalósítása érdekében a következő főbb kutatási módszereket alkalmaztam:

- *Értekezésemben* a gerilla hadviseléssel, a terrorizmussal kapcsolatos hazai és nemzetközi szakirodalmat, a legújabb kutatási eredményeket ismertetem.
- *Konzultációt folytattam* hazai és külföldi szakemberekkel, magyar és nemzetközi konferenciákon vettem részt. Kutatási eredményeimet a konzultációkat követően tovább pontosítottam.
- Az MH ÖHP Különleges Műveleti Részleg vezetőjeként szerzett *gyakorlati tapasztalataimat összevettem* a hazai és nemzetközi elméleti ismeretekkel és a szintetizált eredményt beépítettem az értekezésbe.
- *Elvégeztem* az Egyesült Államok Naval Postgraduate School „Különleges Műveletek és Terrorizmus elleni harc” szakát. A 18 hónapos Master of Science diplomát adó tanfolyam eredményeként átfogó elméleti ismeretekre tettem szert a gerilla hadviselés, globális terrorizmus elleni küzdelem, valamint a különleges műveletek témakörében.
- *Folyamatos kapcsolatot tartottam* az Európai Unió Különleges Műveleti Bizottsága, valamint a NATO Különleges Műveleti stratégiai elemző csoportjaival, amelyeknek tagja is vagyok.
- *Két ízben megszerveztem* egy egyhetes SOLIC (Low Intensity Conflict and Special Forces) témakörben tartott Különleges Műveleti Nemzetközi Törzsfelkészítési Szakszemináriumot Szolnokon, ahol előadóként is számot adtam felkészültségemről.
- Tapasztalatszerzési szándékkal, de a munkakörömből adódóan is *folyamatosan konzultáltam* a NATO, valamint az Európai Unió és az Egyesült Államok (SOCEUR) különleges műveletekkel foglalkozó munkatársaival.
- Számos, e témakörben zajló *előadáson vettem részt*, ahol előadóként is megfogalmaztam elképzeléseimet. Részeredményeimet *publikációkban* tettem közzé.

Az értekezésem alapjául szolgáló ismeretanyag gyűjtését 2008. május 30-án zártam le.

1. FEJEZET

AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS

Az értekezés alapvető kérdése, hogyan befolyásolják egy sikeres magyar különleges műveleti képesség létrehozását az olyan tényezők, mint a biztonságpolitikai környezet változása, a háború természetében bekövetkezett változások illetve a szembenálló fél hadviselési elveinek fejlődése? Ebben a fejezetben az értekezés alapvető kérdésének *első* összetevőjére keresem a választ: milyen kihívások jellemzőek a jelen kor illetve a közeljövő biztonságpolitikai környezetében és ezek közül a kihívások közül, melyek befolyásolják döntően a különleges műveleti képesség kialakításának célkitűzéseit?

Annak érdekében, hogy megalapozott választ kapjunk a fent feltett kérdésre, először ebben a fejezetben összefoglalom a biztonságpolitikai környezet új típusú kihívásait és egy átfogó képet alakítok ki a szembenálló félről. Ennek a fejezetnek a végcélja, magának a problémának a feltérképezése. Az értekezés keretei nem biztosítanak lehetőséget arra, hogy valamennyi, a jelen korban és a közeljövőben fenyegető biztonsági kihívást megvizsgáljam, így a vizsgálat tárgyát leszűkítettem a nemzetközi terrorizmus és a gerilla hadviselés ötvözetének feltérképezésére.¹ Véleményem szerint ennek a két, egymástól eltérő, de napjainkban egyre jobban összefonódó hadviselési formának az együttes megjelenése jelenti napjainkban és a közeljövőben a katonák számára a legnagyobb kihívást. A fejezet másik alap kiinduló pontja, hogy a terrorizmus jelenségét nem önmaga komplex megjelenési formájában vizsgálom, hanem a gerilla hadviselés formájaként.

1.1 A biztonságpolitikai környezet új típusú kihívásai

A biztonságpolitikai környezet elemzésével, valamint a NATO és EU tagságból adódó kötelezettségvállalásokkal összefüggésben érdemes vizsgálni a közeljövőben várható biztonságpolitikai jellegű kihívásokat a magyar nemzeti érdekek tükrében. Ebben a fejezetben két kérdésre keresem a választ:

1. Mik a biztonsági környezetből adódó várható főbb biztonságpolitikai kihívások a jövőben?
2. Milyen hatásuk lehet ezeknek az új biztonságpolitikai kihívásoknak a Magyar Honvédségre, különös tekintettel a különleges műveleti erőkre?

A 21. század eleje számos komoly kihívást intéz a fejlett demokráciákhoz. A kihívások között szerepelnek olyan megdöbbentő események, mint a 2001. szeptemberi terrortámadás az Egyesült Államok ellen, de gondolhatunk olyan kihívásokra is, mint a 2006-os "karikatúraháborút" követő zavargások Franciaországban, vagy a folyamatos veszélyforrást jelentő szokatlan időjárási körülményekből fakadó árvizek és hurrikánok által okozott pusztítás. Az emberiség jelenlegi életvitele, a pazarló életmód előrevetíti azt is, hogy bolygónk kulcsfontosságú ásványkincseinek jelentős részét hamarosan kimerítjük, és a környezet állapotának további romlása az eddigieknél is pusztítóbb globális természeti katasztrófákkal fenyeget. A jelenlegi migrációs problémák, az emberiség

¹ A két tevékenységi forma ötvözetét és közös megjelenését az adott műveleti területen a disszertációban a „terrilla” kifejezéssel illetem a továbbiakban.

számának további növekedése és koncentrációja a fejlett ipari körzetekben és nagyvárosokban további biztonsági kihívásokat jelent. Mindezek a kihívások folyamatosan változnak, és hatással vannak a katonai erők alkalmazásának jellegére is.

Hazánk biztonsági környezete is jelentős változáson ment át az elmúlt másfél évtizedben. A Kormány 2004. március 31-i ülésén elfogadta a Magyar Köztársaság új nemzeti biztonsági stratégiáját (2073/2004. (III. 31.) kormány határozat), amely a Határozatok Tárában történt április 15-i közzétételt követően felváltotta a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról korábban érvényben lévő 2144/2002 (V.6) kormány határozatot. A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája értelmében a rendszerváltozás után végbement euro-atlanti integrációs folyamat során Magyarország olyan integrációs szervezetek tagjává vált, amelyekben a tagállamok stabilitása a közös értékek, a demokrácia és jogállamiság, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok érvényesülésének biztosításán alapul, és ezek megvédéséért készek és képesek egymást segíteni. Magyarország biztonsági helyzete szilárd, biztonságának alapvető garanciája a NATO és az EU keretein belül folytatott együttműködés. Magyarországot nem fenyegeti katonai agresszió, és az egyéb hagyományos fenyegetések kockázata is minimális. Ugyanakkor új fenyegetések és kihívások jelentek meg, amelyekre csak nemzeti erőfeszítéseinket összehangoló kormányzati fellépéssel, képességeink tudatos fejlesztésével és rugalmas alkalmazásával, valamint széleskörű nemzetközi együttműködéssel lehetséges hatékony választ adni.²

A biztonság átfogó értelmezésével párhuzamosan bővült a biztonsági kockázatok köre is. A biztonságpolitikában a hagyományos nemzetállami szereplők mellett egyre nagyobb szerephez jutnak az ún. nem-állami szereplők (nemzetközi szervezetek, multinacionális vállalatok, nem kormányzati szervezetek, valamint a nemzetközi bűnözői és terrorista csoportok). Az átrendeződő nemzetközi rendszer sajátossága, hogy abban egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések. Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatóak és jelezhetőek előre. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása. A kockázati tényezők globális, regionális és belső szinten, de általában nem egymástól elkülönülten, hanem egyszerre és egymást erősítve jelentkeznek. A globális kihívások között szerepel a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek elterjedése, az instabil régiók és működésképtelen államok által jelentkező kihívások, az illegális migráció, a gazdasági instabilitás, az információs társadalom kihívásai, illetve a globális természeti, civilizációs és egyéb veszélyforrások.

A biztonsági kihívásokra adott leghatékonyabb válasz, ha Magyarország alapvetően a NATO- és EU-tagság keretei között, szövetségeseivel és partnereivel együttműködve tudatosan fejleszti képességeit, kiaknázza az integráció nyújtotta előnyöket és a változásokhoz igazodva, rugalmasan használja a korlátozott számban rendelkezésére álló eszközöket és erőforrásokat.

Az Európai Unió biztonságának fenntartása Magyarország elemi érdeke. A globális kihívások – és ezeken belül is főként a nemzetközi terrorizmus megjelenése,

² A Magyar köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája, II. Fejezet, Biztonsági Környezet, http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/Nemzeti_biztonsagi_strategia.htm; internet hivatkozás ellenőrzése 2007. december 11-én.

a természeti és civil katasztrófák kockázata, a globális környezeti problémákból adódó veszélyek – nyilvánvalóvá tették, hogy az Unió külső és belső biztonsága egymástól elválaszthatatlan fogalmak. Napjaink globális fenyegetéseire az egyes országok nem képesek önállóan választ adni, ezért is van szükség az intézményes összefogásra.³ Az Európai Unió – a NATO mellett, annak felelősségét nem átvállalva – fontos szerepet játszik a Magyarországot is érintő globális kockázatok kezelésére való közös felkészülés és válaszadás terén.⁴ Az EU biztonságpolitikai koncepciójának feladatait a Szentpétervári Nyilatkozat alapján határozta meg az Unió 1992 júniusában. A nyilatkozatban humanitárius szerepvállalás, béketámogató feladatok ellátása, valamint válsághelyzetben harci feladatok végrehajtása is szerepelnek.⁵ Az Európai Unió katonai képességeit 1999-ben, a Helsink-i csúcstalálkozón határozták meg. A dokumentum értelmében a tagállamoknak képesnek kell lenniük 60 napon belül egy 60,000 fős kontingens kiállítására, amelynek a támogatását legalább egy éven keresztül biztosítani kell. Az Európai Tanács 2002-es nyilatkozata tovább bővítette ezt a feladatrendszert, meghatározva a közös védelmi és külpolitikát (Common Security and Foreign Policy), valamint az európai védelmi identitást (European Security and Defense Policy) hangsúlyozva a nemzetközi terrorizmus elleni harcban történő szerepvállalást.⁶ Az Európai Tanács egyik jelentős érdeme a 2001. szeptemberi Egyesült Államok elleni terrortámadást követően a nemzetközi terrorizmus ellenei közös akcióterv megalkotása és elfogadása. 2004 májusában az EU Miniszterek találkozásán újabb célkitűzések (Headline Goal 2010) kerültek megfogalmazásra, amelynek értelmében az Európai Uniónak készen kell állnia arra, hogy gyorsan bevethető erővel a válságkezelési feladatok teljes spektrumában segítséget nyújtson a biztonság és béke megőrzésére.⁷ Ezen dokumentumok áttekintését követően megállapítható, hogy az alábbi képességek kiemelt fontosságot élveznek az Európai Unió biztonságpolitikája szempontjából:

- a nemzetközi terrorizmus ellen vívott harc, ezen belül is a nemzeti összefogás, mint alapvető építőerősítés;
- válságkezelési feladatokban történő részvétel (hadtest szintű erővel) mellett megfelelő gyorsreagálású erő fenntartása egyéb feladatokra (például civilek kimenekítése válság sújtotta övezetekből);
- hosszú időtartamú műveletek végrehajtása (az erők gazdaságos felhasználásával) és ezzel egy időben egy magas intenzitású (rövid időintervallumú) művelet végrehajtása.

A NATO csatlakozás tekintetében Magyarország tagjává vált egy biztonsági garanciát nyújtó szervezetnek, amelynek alapvető feladata a tagországok biztonságának szavatolása, és a béke és biztonság megőrzése a szélesebb értelemben

³ Council of the European Union, European Security Strategy, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>; internet hivatkozás ellenőrzése 2007. december 11-én.

⁴ Magyarország Kormányának határozata az Európa-politikai stratégia irányairól és feladatairól, http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/F5AA0E77-31AF-43D0-8C10-705EA6EE0842/0/EUstrat_teljes0801.pdf; internet hivatkozás ellenőrzése 2007. december 10-én.

⁵ Gustav Lindstrom, "The Headline Goal", European Union Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/esdp/05-gl.pdf>; internet hivatkozás ellenőrzése 2004. március 10-én.

⁶ Martin Ortega, "Petersberg tasks, and missions of the European Force", European Union Institute for Security Studies; <http://www.iss-eu.org/esdp/04-mo.pdf>; Internet hivatkozás ellenőrzése 2005 augusztus 18-án.

⁷ Gustav Lindstrom, "The Headline Goal", European Union Institute for Security Studies; <http://www.iss-eu.org/esdp/05-gl.pdf>; internet hivatkozás ellenőrzése 2006. március 12-én.

vett euro-atlanti térségben.⁸ A NATO doktrínái a végrehajtásra kerülő műveleteket alapvetően 2 kategóriába sorolják. Az Észak-atlanti Szerződés V. cikkelye szerinti kollektív védelmi műveletekre és az 5. cikkely hatálya alá nem tartozó válság reagáló műveletekre.⁹ Az új biztonsági kihívások a NATO szerepvállalásának kibővülését is eredményezték, és a válságkezelési feladatok mellett megjelentek a nemzetközi terrorizmus, valamint a szervezett bűnözés elleni fellépés illetve az emberi jogok védelme és a környezeti katasztrófák okozta károk felszámolásában történő részvétel is.¹⁰ A kormányfők prágai csúcstalálkozóján 2002. november 21-én kiadták a prágai nyilatkozatot, amely a fentebb megfogalmazott kihívások kezelését hivatott megfogalmazni.¹¹

Összességében megfogalmazható tehát, hogy az 1999-es washingtoni csúcstalálkozón kidolgozott stratégiai koncepció további elemekkel bővült, és a mai NATO a tagállamok fegyveres erőtől elvárja, hogy képes legyen választ adni az új biztonságpolitikai kihívásokra, amelyek lehetnek működésképtelen államok vagy akár nemzetközi terrorszervezetek is. Egy másik szembeötlő változás, hogy a NATO műveletek végrehajtása ma már nem korlátozódik egy bizonyos térségre és sor kerülhet területen kívüli műveletek végrehajtására is (amelyre Afganisztán az egyik kiváló példa). A területen kívüli műveletek végrehajtásának vitáját is eldöntötte a prágai csúcstalálkozó.¹² A kormányfők döntése értelmében a Szövetség ezentúl nem csupán az euro-atlanti térségben hajt végre műveleteket.¹³ Az új kihívásokra adandó válaszlépések tekintetében jelentős lépésnek számít a 2004. júniusi isztambuli csúcstalálkozó is, ahol egy az euro-atlanti térségen kívüli érdekérvényesítő képességgel is rendelkező hatásosabb reagáló erő felállítását fogadták el.¹⁴ Ennek a döntésnek a legfőbb terméke a NATO Reagáló Erő, amelynek felállítását 2006-ra tervezték.¹⁵

A nemzetközi terrorizmus elleni világméretű küzdelem számos változást idézett elő a NATO-n belül is. 2001. szeptember 12-én, alig 24 órával az Egyesült Államokat ért támadást követően, a Szövetség történetében először életbe léptették az Észak Atlanti Szerződés 5. cikkelyét. Ennek értelmében az Egyesült Államok elleni támadást valamennyi tagország elleni támadásként értelmezték és közös fellépésre szólítottak fel. Ezt követően a NATO tagországok több alkalommal bebizonyították, hogy elkötelezettek a nemzetközi terrorizmus felszámolásában.¹⁶ Az

⁸ NATO, "Reader's Guide to the NATO Summit in Washington", NATO Office of Information and Press, Brussels, 1999; <http://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/9904-wsh.htm>; internet hivatkozás ellenőrzése 2005. május 12-én.

⁹ AAP-6 NATO Glossary of Terms and Definitions. NATO Standartization Agency, 2003.

¹⁰ NATO, "The Alliance's Strategic Concept", North Atlantic Council in Washington D.C. 1999. <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>; internet hivatkozás ellenőrzése 2003 szeptember 22-én.

¹¹ NATO Press Release, "Prague Summit Declaration, November 2002", <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>; Internet hivatkozás ellenőrzése 2005 február 10-én.

¹² NATO, "Prague Summit Declaration", 4 fejezet; <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> internet hivatkozás ellenőrzése 2004 február 12-én.

¹³ NATO Issues, "NATO's contribution to the fight against terrorism", <http://www.nato.int/terrorism/index.htm#;c>; Internet hivatkozás ellenőrzése 2005 február 12-én.

¹⁴ NATO Istanbul Summit Media Guide; <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/press-kit.htm>; Internet hivatkozás ellenőrzése 2005. február 12-én.

¹⁵ Supreme Headquarters Allied Powers Europe, "NATO Response Force Inauguration Ceremony," <http://www.nato.int/shape/news/2003/10/i031006.htm>; Internet hivatkozás ellenőrzése 2005 február 12-én.

¹⁶ The Istanbul Summit Media Guide – Action against Terrorism; [article online]; <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/home.htm>; Internet hivatkozás ellenőrzése 2005 február 12-én.

afganisztáni ISAF művelet, az athéni olimpiai játékokon a biztonsági segítségnyújtás vagy a Balkánon tevékenykedő terrorszervezetek felszámolására települt katonai erők csak kiragadott példák abból a szerteágazó tevékenységrendszerből, amelyet a tagországok fegyveres erői 2001 óta teljesítenek.

A nemzetközi biztonságpolitikai környezet hatása a magyar biztonságpolitikára tisztán és világosan látható és ennek következtében érthető az is, hogy a politikai akarat ezen kihívások kezelésére, valamint a fegyveres erők alkalmazására jelentősen megnőtt az elmúlt időszakban. A figyelem a NATO tagságot követően eltolódott a szuverén terület védelméről a NATO műveleteken való részvétel irányába. A magyar katonák jelen voltak az elmúlt időszak szinte valamennyi jelentősebb válságkezelő műveletében, különös tekintettel a balkáni régióra, Irakra és Afganisztánra. Az is megállapítható, hogy ezek a műveletek jellegüket tekintve aszimmetrikus jellegűek voltak. Ezzel összefügg az is, hogy a Magyar Honvédség védelmi felülvizsgálata során célkitűzésként szerepelt a képességek felmérése, a meglévő képességek felülvizsgálata és javaslatként új képességek kialakítására.¹⁷ Várható volt, hogy 2003-ban a védelmi felülvizsgálat során megfogalmazódik egy új képesség iránti igény: a *különleges műveleti képesség* kialakítása.¹⁸ Ezt a képességet, mint NATO 'niche' képességet a Magyar Honvédség már a 2004-es védelmi felülvizsgálaton szerepeltette.¹⁹

1.2 Aszimmetrikus küzdelmek

Az aszimmetrikus küzdelmek fogalmi kereteinek meghatározására, valamint rövid történelmi áttekintésre szükség van az aszimmetrikus küzdelmek vizsgálatának feltérképezéséhez. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy az aszimmetrikus hadviselés nem új jelenség. Története a hadviselés történetével egyidős és gyakran alkalmazott módszere a gyengébb hadviselő félnek. A nagyméretű, jól szervezett hadseregek általában lenézik a gerilla módszereket és az ortodox hadseregekre nem jellemző, hogy a gerilla hadviselés elvei szerint vívják meg a harcot. Igaz, hogy az aszimmetrikus hadviselést folytató hadviselő fél gyakran szervezetlen szabadcsapat benyomását kelti,²⁰ ugyanakkor tény, hogy az aszimmetrikus hadviselés a hadviselés egyik meghatározó, egyre több alakot öltő és sok esetben meglepően sikeres formája.

A jelen kor szakirodalmában az aszimmetrikus hadviselés, mint gyűjtőfogalom számos értelmezést takar. Annak érdekében, hogy az aszimmetrikus küzdelmeket bemutassam, először annak fogalmát kell tisztáznom. Értekezésemben az aszimmetria meghatározásához kiinduló alapként a HM Hadművelési és Képzési Csoportfőnökség 2004-es meghatározását veszem alapul. A kiadvány szerint az aszimmetrikus hadviselés „a fegyveres konfliktusok megvívásának új formája, melynek alapja az, hogy a nemzetközi szintéren jelen lévő fegyveres erők, csoportok jelentősen különböznek egymástól méreteikben, felszereltségükben és

¹⁷ Juhász, Ferenc, Honvédelmi Miniszter beszéde, Shaping an Armed Forces for the 21st Century, a cikk első fejezete, <http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=13869&next=0&archiv=1&next=0>; internet hivatkozás ellenőrzése 2004. január 10-én.

¹⁸ Juhász, Ferenc, Honvédelmi Miniszter beszéde, Shaping an Armed Forces for the 21st Century, a cikk második fejezete, <http://www.honvedelem.hu/cikk.php?cikk=13869&next=0&archiv=1&next=0>, internet hivatkozás ellenőrzése 2004. január 10-én.

¹⁹ A 2006-os NATO Védelmi Tervezői Kérdőívre adott magyar válaszok adatai alapján a Magyar Honvédség a 2010 végére kialakítja a bevethető különleges műveleti képességet.

²⁰ T.N. Green, *The Guerrilla and How to Fight Him*, New York: Praeger Publishers, 1962, pp. 38-40.

képességeikben. Amíg az államok nagy része szervezett, modern eszközökkel ellátott haderőt tart fenn, egyes államok és nem állami csoportosulások célkitűzéseiket terrorista akciók, bűncselekmények elkövetése útján akarják elérni, azért, mert az ilyen műveletek kevesebb beruházást és erőforrást igényelnek. Ezek a csoportok ott támadják meg ellenfeleiket, ahol azokat a legsebezhetőbbnek vélik. A modern haderő és a terrorista eszközökkel, módszerekkel működő fegyveres csoport között óriási aránytalanság van, ennek ellenére az aszimmetrikus hadviselés valószínűsége növekvő tendenciát mutat.”²¹

Bár a fent említett megfogalmazás bizonyos részeivel alapjában véve egyetértek, szeretném felhívni a figyelmet néhány általam fontosnak tartott véleménykülönbségre is. Mint ahogyan azt a későbbiekben bemutatom, az aszimmetrikus hadviselés nem „új formája” a hadviselésnek, gyakorlatilag a hadviseléssel egyidős. Egyetértek azzal a kijelentéssel, hogy az aszimmetria nem állami, nem reguláris, hanem sok esetben önszerveződő, felszereltségében és logisztikai ellátottságában gyenge, hadviselő feleket jellemzi,²² amelyek célja az ellenségnek tekintett állami vagy idegen hatalom meghátrálásra kényszerítése vagy megdöntése és a hatalom átvétele. Egyetértek azzal a megfogalmazással is, hogy az aszimmetrikus hadviselést folytató hadviselő fél olyan módszert alkalmaz, amely a hadászati szempontból gyengébb pozícióban lévő és gyengébben felszerelt hadviselést folytató fél sajátja. Fontos azonban megemlíteni, hogy az aszimmetrikus hadviselés egy tudatos választás a hadviselő fél részéről és nem feltétlenül jelent hátrányt. Igaz, hogy egy ortodox katonai gondolkodásmód elvei szerint szervezett hadsereg *erőforrásfölényben* van a gerillaharcosokkal szemben, ugyanakkor nem szabad szem elől téveszteni azt a tényt, hogy a gerillaharcot folytató fél *információs fölényben*²³ van, ebből következően rendelkezik a kezdeményezés lehetőségével, ami komoly harcászati előnyt biztosít számára és lehetővé teszi a döntő harcászati erőcsoportosítások létrehozását a számára kedvező terepen, valamint biztosítja számukra a meglepést is. Az aszimmetrikus hadviselést folytató fél gyakran azzal az előnnyel is rendelkezik, hogy elszakad az ellenségtől, visszavonulhat és egy másik helyen és időben (számára sokkal kedvezőbb körülmények között) veszi fel a harcot. Tehát az erőforrás aszimmetrián kívül a jelenség információs aszimmetriáját is mindenképpen vizsgálni kell! Fontos hangsúlyozni azt is, hogy az aszimmetrikus hadviselés jellemzője annak elhúzódó, rejtett és kiszámíthatatlan jellege. Forrása a helyi lakosság, amelynek támogatása elengedhetetlenül fontos a harc sikeréhez. Az aszimmetrikus hadviselés képviselői hadászati védelmet folytatnak, de információs fölényüket kihasználva harcászati támadó műveletekkel pusztítják a rendfenntartó erőket és az állami létesítményeket.

Összegzésként megfogalmazhatjuk, hogy a klasszikus aszimmetrikus hadviselést folytató fél hadászati védelmet folytat, de harcászati szinten támadó jellegű műveletekkel igyekszik erőt gyűjteni a kívánt pszichológiai hatás és a végső politikai győzelem elérése érdekében. A kezdeti erőforrás hátrány következtében a hadviselés első szakaszában nem képes nyílt harcot folytatni és legyőzni az ortodox módon szervezett és erőforrás fölényben lévő ellenfeleket. A hadviselés további

²¹ Katonai kislexikon, A HM Hadművelési és kiképzési Csoportfőnökség kiadványa, Budapest, 2004, p.31.

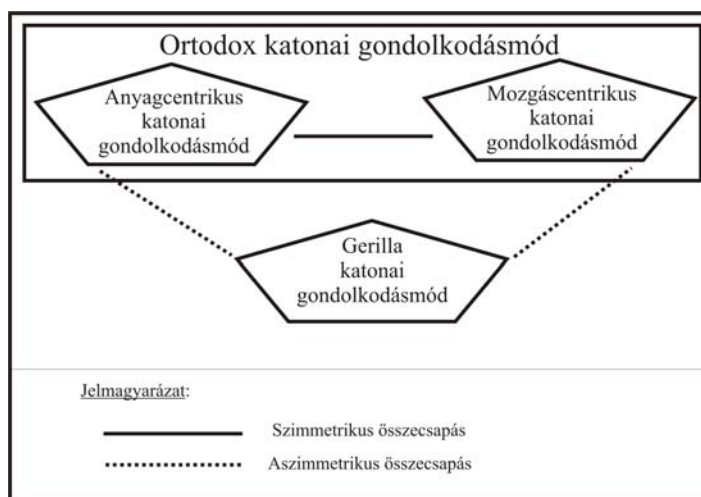
²² A szervezett bűnözést folytató bandák, drogbárók szintén aszimmetrikus hadviselési módszereket alkalmaznak, de a gerillahadviseléssel és a terrorizmussal szemben nem politikai célból folytatnak tevékenységet, hanem a profitmaximalizálás érdekében.

²³ Az aszimmetrikus hadviselés egyik sajátossága az „ellenőrzés”. Az ellenőrzés két fontos összetevője az *erőforrásfölény* és az *információs fölény*. Amennyiben a hadviselő felek valamelyike rendelkezik mindkettővel, az hadászati előnyt biztosít számára.

szakaszában azonban (a megfelelő erőegyensúly elérését követően) az addig aszimmetrikus hadviselést folytató kötelékek is egyre inkább ortodox módszerrel harcolnak.

1.2.1 Az aszimmetria vizsgálata a katonai gondolkodásmód szemszögéből

A háborúban, fegyveres konfliktusban azonos vagy különböző katonai gondolkodásmódok csaphatnak össze, így stílusuk annak megfelelően változhat, hogy a résztvevő felek milyen katonai gondolkodásmódokat képviselnek. A katonai gondolkodásmód az adott nemzet, kisebbség vagy civilizációhoz tartozó államok (koalíciók) kultúrájának szerves részét képezi, amely tükrözi azok történelmi tapasztalatait és nézeteit a háború megívásának általános módjáról. Napjainkig a hadtudomány három alapvető katonai gondolkodásmódot különböztet meg: a mozgáscentrikus, az anyagcentrikus és a gerilla típusú katonai gondolkodásmódokat.

1. számú ábra – A katonai gondolkodásmódok felosztása

A közelmúlt katonai konfliktusai és hadi eseményei a katonai gondolkodásmódok szemszögéből vizsgálva két kategóriába oszthatóak. A szimmetrikus katonai összecsapások jellemzője, hogy alapvetően hasonló katonai gondolkodásmódok vívnak harcot egymással. Az aszimmetrikus konfliktusokban²⁴ pedig az alkalmazott katonai gondolkodásmódok jellemzően eltérnek. *Aszimmetrikus hadviselés* esetén az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői ütköznek a gerilla katonai gondolkodásmód képviselőivel (1. számú ábra). Az aszimmetrikus hadviselésre tehát legfőképpen az jellemző, hogy a résztvevő felek fegyveres harcának *gondolkodásmódja*, jelentős mértékben eltér egymástól.

A közelmúlt hadi eseményeinek vizsgálata arra enged következtetni, hogy a katonai nagyhatalmak a nukleáris fegyverek képességeinek tudatában nagy hangsúlyt fektettek az ortodox katonai képességek fenntartására és fejlesztésére. A NATO által alkalmazott rugalmas reagálás koncepciójának megvalósításához is arra volt szükség, hogy kellő mennyiségű katonai alakulatot tartsanak készenlétben, mivel egy konfliktus kialakulása esetén a hagyományos alakulatok alkalmazása elegendő időt biztosíthatott a tárgyalások lefolytatásához, ezáltal lehetővé téve a nukleáris

²⁴ Az aszimmetrikus összecsapások napjaink egyik legnagyobb kihívását jelentik és sok szakértő szerint mindamellett, hogy a hagyományos háborúk kirobbanásának esélye is fennáll, a jövő katonai jellegű konfliktusai elsősorban aszimmetrikus jellegűek lesznek.

fegyvertár alkalmazásának elkerülését. Mindezeket figyelembe véve azt gondolnánk, hogy a közelmúlt katonai eseményeinek döntő többsége szimmetrikus összecsapás volt, azonban ez közel sincs így.

A tények elemzése az mutatja, hogy a II. világháború óta közel 160 fegyveres konfliktus zajlott a világon és ezek több, mint háromnegyede sorolható az aszimmetrikus összecsapások kategóriájába.²⁵ Az ilyen típusú összecsapások általános jellemzői, hogy a világ fejletlenebb régióiban került rájuk sor. Ortodox és gerilla katonai gondolkodásmódok csaptak össze egymással és az alkalmazott fegyverek jellege szerint az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői nem tudták erőforrásbeli és technológiai fölényüket megfelelően érvényesíteni, mivel információs hátrányban voltak a gerilla katonai gondolkodásmód képviselőivel szemben. Az aszimmetrikus összecsapások több áldozatot követeltek, mint a szimmetrikus összecsapások.²⁶ Amennyiben egyetértünk Clausewitzal abban, hogy a háború a politika folytatása más eszközökkel, ki kell emelni azt a tényt is, hogy az aszimmetrikus konfliktusok politikai jelentősége is kimagasló. Az aszimmetrikus összecsapások a politikai változások kikényszerítésének egyik legfontosabb eszközöként voltak jelen a közelmúlt történelmében.²⁷

Megállapítható, hogy a közelmúlt konfliktusaira döntő többségben az aszimmetrikus hadviselés jellemző és nagy valószínűséggel ez a közeljövőben sem változik. Annak ellenére, hogy az aszimmetrikus konfliktusok meghatározó jellege erre engedne következtetni, a fejlett nagyhatalmak viszonylag keveset foglalkoznak a témával és a katonai kutatások, valamint az oktatás is elsősorban a szimmetrikus összecsapásokra koncentráltak.

1.2.2 Katonai történelmi áttekintés

A katonai szakirodalomban az aszimmetrikus hadviselést gyakran egymással egyenértékű fogalomként emlegetik a negyedik generációs hadviseléssel (4GH). A negyedik generációs hadviselés gondolatának egyik kiemelkedő képviselője William Lind, aki 1989-ben fogalmazta meg ezt a koncepciót.²⁸ Az első generációt a vesztfáliai szerződéstől (1648) kezdődően az amerikai polgárháborúig datálja. Ezt a korszakot a vonalas harcászat jellemezte, amelynek jellegzetessége, hogy a katonák hosszas menetet követően felsorakoztak egymással szemben és ágyúval, valamint

²⁵ A fegyveres konfliktusok számát nehéz pontosan meghatározni, mivel a fegyveres konfliktus fogalma önmagában vitatott téma.

²⁶ Példának okáért a hinduk és a muzulmánok összecsapásai 1947-49 között közel egymillió életet követeltek. A nigériai polgárháborúban egyes jelentések szerint közel 3 millió ember vesztette életét 1966-69 között. Több mint egymillióan haltak meg Vietnámban, ugyanennyien Algériában és Afganisztánban. A közép és dél-amerikai konfliktusok több százezer halottat eredményeztek. A Fülöp-szigeteki, tibeti, thaiföldi, kurd, etiópiai, szudáni, ugandai, Nyugat-szaharai, angolai konfliktusok, összességében több mint húsz millió halottat eredményeztek. Természetesen, mivel a veszteségek többségét helyi lakosok tették ki, akik hivatalosan nem tartoztak egyetlen katonai szervezethez sem, a fent említett számadatok csupán becslést értékelhetnek. Ennek ellenére sokkal számottevőbbek, mint a két legjelentősebb szimmetrikus konfliktus a koreai, vagy az irak-iráni háború által elszenvedett veszteségek.

²⁷ Fontos megjegyezni, hogy bár Clausewitz a legtöbbet hivatkozott katonai író, de Henry Lloyd angol katonai szakíró (1720-1786) már közel fél évszázaddal előtte ugyanerre a következtetésre jutott és megalkotta ezt az elméletet. Lloyd szerint a háború a politika eszköze, melynek végrehajtását politikai megfontolások határozzák meg. Minderről részletesebben lehet olvasni Michael Howard: *Studies in War and Peace* című könyvében.

²⁸ Marine Corps Gazette, *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*, Vol. 21, 2002, p. 23.

egyéb lőfegyverekkel vezettek tüzet az ellenségre annak érdekében, hogy megtörjék annak ellenállását. A 19. század közepére a technológiai újítások következtében változtatni kellett a hadviselés módján is. Az újfajta lőfegyverek sokkal hatásosabbak lettek, és amennyiben a katonai vezetők felsorakoztatták volna a csapatokat egymással szemben, a pusztítás mértéke elképesztő lett volna. A francia hadsereg érdeme a második generáció tökélyre fejlesztése. Ennek alaptétele: a tüzéség legyőz, a gyalogság elfoglal. Ez a hadviselési mód mind a mai napig érezteti hatását, bár a tüzéségi tüzelőkészítést felváltották a légierő légi csapásai, de a Sivatagi Vihar művelet végrehajtása nagyon hasonlított erre a generációra. A német haderő fejlesztette ki a harmadik generációt a két világháború között, mely a Blitzkrieg formájában vált nyilvánvalóvá 1939-ben. A harmadik generáció legfőbb újítása, hogy az ellenség mélységébe tervezett manővereket hozzáadták az előző hadelméletekhez és a sebesség idővel túlnőtt a tüzerő fontosságán. A második generációs hadviselés még a szemben álló ellenség pusztítására koncentrált, a harmadik generációs elméleteknek azonban már az ellenség stratégiai mélységének pusztítása volt a fő célja.

Első pillantásra a hadviselés negyedik generációjának ezen megfogalmazása elég szokatlannak tűnik, hiszen alapja nem a haditechnika, hanem a hadviselés elveinek, a *gondolkodásmódbeli eltéréseknek* a fejlődése. A 4GH elméletének képviselői szerint a negyedik generációs hadviselés alapvetően a gerilla katonai gondolkodásmód képviselőinek hadviselése és Mao Ce Tungot tartják eme hadelmélet egyik megalakítójának. A hadtörténelmi dokumentumok alapos vizsgálata azonban sokkal inkább arra enged következtetni, hogy az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői ismerték és elismerték a gerilla katonai gondolkodásmód eredményeit.

A 4GH elmélet képviselőinek állításaival szemben véleményem szerint nem Mao volt az első jelentős hadelmélet író, aki megfogalmazta a gerilla katonai gondolkodásmóddal kapcsolatos elméleteket.²⁹ Sun Tzu már felismerte a gerilla katonai gondolkodásmód jelentőségét és művében³⁰ bemutatott olyan módszereket, amelyeket a későbbiekben a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői alkalmaztak. Clausewitz ugyanakkor már konkrétan foglalkozott a jelenséggel a 19. század valóságának (*Erschheinung*) nevezve azt. Az akkori spanyol felkelés Napóleon csapatai ellen nem csoda, hogy felkeltette a hadtudós figyelmét, hiszen spanyol konfliktus napjainkig az aszimmetrikus hadviselés egyik kiváló példája. Clausewitz 1810-ben és 1811-ben, Berlinben előadássorozatot is tartott a témával kapcsolatban, és az 1806-os jénai vereséget követően felmerült benne a gondolat, hogy Poroszország is hasonló hadviselést kellene, hogy folytasson Napóleon ellen.³¹ Jomini egyetértett Clausewitzzel abban, hogy a gerilla hadviselés megfelelő

²⁹ Mao Tse-Tung, *On Guerrilla Warfare*, 2nd Ed., bevezető Samuel B. Griffith II, fordítás., Baltimore: Nautical & Aviation Publishing Co., 1992; és *Basic Tactics*, bevezető Stuart R. Schram, New York: Praeger, 1966. Egyéb ismert gerilla hadviselés szakértők még: Vo-Nguyen-Giap tábornok, *People's War, People's Army: The Viet Cong Insurrection Manual for Underdeveloped Countries*, New York: Praeger, 1962; Che Guevara, *Guerrilla Warfare*, 3. kiadás, Brian Loveman és Thomas M. Davies Jr., Wilmington, DE: Scholarly Resources, 1997.

³⁰ Sun-tzu, *The Art of War*, Ralph Sawyer (ford.) New York: Westview, 1994.

³¹ Carl von Clausewitz, *Vom Kriege*, Book VI, Chap. 26, p. 799. For the lectures, see "Meine Vorlesungen über den kleinen Krieg, gehalten auf der Kriegs-Schule 1810 und 1811," Werner Hahlweg, (szerk.), *Carl von Clausewitz: Schriften—Aufsätze—Studien—Briefe*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966, Vol. I, pp. 208-599.

harcmódor egy számbeli és technológiai fölényben lévő ellenséggel szemben.³² Charles Callwell még részletesebben foglalkozott a jelenséggel és ő is használja a „kis háború” kifejezést az aszimmetrikus küzdelmekkel kapcsolatban. Callwell azt a fontos megfigyelést tette, hogy egy háborút követően is kialakulnak, a megszálló hatalommal szemben azt követően, hogy a megszálló hatalmak legyőzték a hagyományos katonai erőt.³³ Egy évszázaddal ezelőtt az aszimmetrikus küzdelmet a brit hírszerző tiszt, T.E. Lawrence a hagyományos küzdelmek részeként tartotta számon. Lawrence a hadviselés politikai elemének fontosságát ismerte fel és meglátása szerint a gerilla hadviselés csupán egyharmada folyik katonai síkon, a másik kétharmad politikai küzdelem.³⁴

A hidegháború idején a szuperhatalmak felismerték a nukleáris katasztrófa fenyegetését, ezért a háborúkat igyekeztek elkerülni attól tartván, hogy azok a nagyhatalmak belépésével nukleáris pusztításba torkollnak. Az érdekérvényesítés eszközeként éppen ezért a háborús küszöb alatti diverziós tevékenységek szerepeltek a politikai érdekérvényesítés katonai eszközkészletének gyakran használt és kedvelt formájaként. Mindezek elősegítették az aszimmetrikus hadviselés fejlődését. A hidegháború befejeződésével, a nemzetközi rendszer megerősödésével az aszimmetrikus küzdelmek a legjellemzőbbek és a jelen kor szakértői egyetértenek abban, hogy napjainkban és a közeljövőben is ez a fajta hadviselés lesz a meghatározó.

1.3 A gerilla katonai gondolkodásmód rendszerezése

Értekezésem szempontjából a fent említett katonai gondolkodásmódok közül a gerilla katonai gondolkodásmód tanulmányozására és feltérképezésére van a legnagyobb szükség. Ennek oka, hogy hazánkban a gerilla katonai gondolkodásmód formáinak kutatása kapta a közelmúltban a legkisebb figyelmet annak ellenére, hogy az aszimmetrikus hadviselés döntő többsége jellemző napjaink konfliktusaira. Értekezésem szempontjából fontosnak tartom a gerilla katonai gondolkodásmód rendszerezését, tudományos alapok megfogalmazását, valamint a gerilla katonai gondolkodásmód fajtáinak és formáinak meghatározását. Ezt követően egy átfogó elemzést hajtok végre a gerilla katonai gondolkodásmód különböző változatainak bemutatására. Mindezek az elméleti alapok elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy megértsük a szembenálló fél gondolkodásmódját.

Amikor elemző módszereket keres valaki egy katonai gondolkodásmód rendszerezésére, elsősorban meg kell határozni az adott katonai gondolkodásmód természetét. A gerilla katonai gondolkodásmód természetének vizsgálatakor két alapvető jellemzőt kell figyelembe venni. Az első jellemző a katonai gondolkodásmód politikai irányultsága, a második pedig az erőszak alkalmazása. A *politikai irányultságú* tevékenységek közé tartozhatnak az információ szétosztása (propaganda), demonstrációk szervezése, toborzótevékenység, tagok kiképzése és beépülése a jelenlegi szervezetbe, külső erők támogatásának biztosítása, finanszírozási tevékenység, a lakosság szociális támogatása, valamint stratégiai

³² Robert B. Asprey, *War in the Shadows: The Guerrilla in History*, London: Macdonald, 1975, p. 164.

³³ Charles Callwell, *Small Wars: Their Principles and Practice*, 3. kiadás., London: Harrison & Sons, 1906, p. 38.

³⁴ T. E. (Thomas Edward) Lawrence, *Seven Pillars of Wisdom: A Triumph*, London: M. Pike, 1926.

tervek készítése. A gerilla katonai gondolkodásmód másik kiemelkedő jellemzője az *erőszak alkalmazása*. Többek között ez a jellemző különbözteti meg a gerilla katonai gondolkodásmódot a politikai ellenálló mozgalmaktól (mint például Gandhi mozgalma Indiában), vagy az emberjogi mozgalmaktól.

A gerilla katonai gondolkodásmód eltérő szintjeinek feltérképezéséhez meg kell vizsgálni a gerilla katonai gondolkodásmód különböző *formáit*. Ez annál is inkább fontos, mivel a stratégiai különbségek eltérő hadviselési formákat eredményeznek és éppen ezért a katonai válaszlépések tervezése során is eltérő megközelítéseket kell alkalmazni. A különböző formák között egyrészt a gerilla hadviselés fejlődésének eredményei, másrészt pedig hat tényező (környezet, lakossági támogatás, szervezeti felépítés, összetartás, külső támogatás, rendfenntartó szervek reakciója) vizsgálatát követően lehet különbséget tenni. Az értekezésemben három egymástól eltérő formát (kifárasztó, katonai fókusz, beépített területen vívott forma) mutatok be. Az alábbiakban említett kategóriák további elemzés és értelmezés tárgyát képezik, ennek a résznek a célja elsősorban egy rendszer felállítása, valamint az érdeklődés felkeltése és a továbbiakban a gondolkodás beindítása a hadviselés egyik kiemelkedően fontos területén.

1.3.1 A gerilla katonai gondolkodásmód felosztása eltérő intenzitású tevékenységi módok szerint

A gerilla katonai gondolkodásmód erőszak alkalmazása során többféle módszert alkalmazhat. Ezek a módszerek a tevékenységek eltérő *módjaiban* különböztethetők meg egymástól. A gerilla katonai gondolkodásmód alapvetően három tevékenységi móddal hozható kapcsolatba: terrorizmus (mint tevékenységi mód), gerilla hadviselés és hagyományos (Fábiusz-típusú)³⁵ hadviselés (2. számú ábra).³⁶

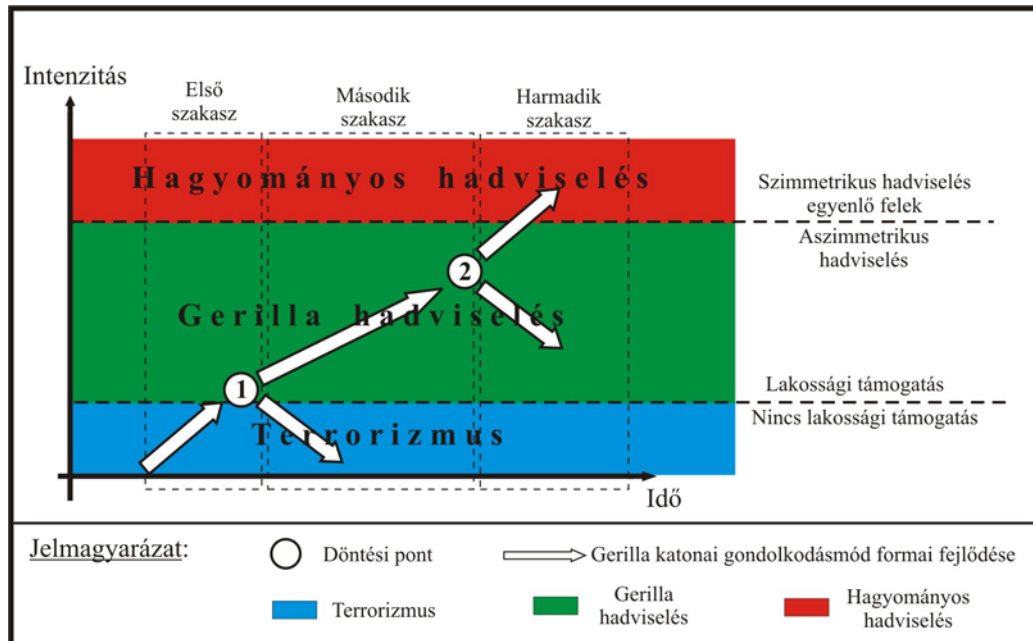
Az ábrán látható szintek a tevékenységek intenzitásának szintjeit jelölik. Az ábrán látható, hogy egy egyensúlyban lévő társadalomban nincs lehetőség a állami berendezkedéssel ellentétes ideológiát képviselő csoportok támogatására, vagyis az „egyensúlyi állapotban” a klasszikus gerilla hadviselés megszervezésére nincs lehetőség, hiszen az elképzelhetetlen a lakosság támogatása nélkül. A terroriszervezetek, a terrorista tevékenységi mód alkalmazásával azonban képesek lakossági támogatói bázis nélkül is terrorcselekményeket megszervezni és végrehajtani. A terrorizmus „tisztá formájában” tehát ebben az időszakban (a legalacsonyabb intenzitási szinten) is létezhet. Amennyiben lakossági támogatás rendelkezésre áll, de a szemben álló felek erőforrásban, létszámban és fegyverzetben jelentősen eltérnek, klasszikus gerilla hadviselésről beszélhetünk. Erre a fajta hadviselésre két fajta aszimmetria jellemző: az erőforrás aszimmetria és az

³⁵ A gerilla erők száma idővel nő és elér egy olyan kritikus határt, amikor számbelileg felveheti a versenyt a kormánycsapatokkal. Ebben a szakaszban a hadviselés bár szimmetrikus (ortodox) elveket kellene, hogy kövessen, történelmi példák azt támasztják alá, hogy a gerillák Fábiusz hadviselési elveket alkalmaznak. A „fábiusz hadviselés” kifejezés hadtörténeti alapja egy római tábornok, Quintusz Fábiusz Maximusz által a második pun háborúk idején alkalmazott indirekt hadviselési módszer. Fábiusz törekedett a döntő összecsapások elkerülésére valamint Hannibál csapatainak kifárasztására.

³⁶ A felosztás Huntington művében ismertetett elképzelésen alapul: Samuel P. Huntington, *Guerrilla Warfare in Theory and Policy*, Franklin Mark Osanka (szerk.), Modern Guerrilla Warfare New York: The Free Press of Glebece, 1962, xvi; Arthur Campbell, *Guerrillas*, New York: The John Day Company, 1968, p. 3.

információ aszimmetria. Ezek a fogalmak a későbbiekben részletesen ismertetésre kerülnek. Amennyiben erőforrás aszimmetria nem áll fenn, akkor a legintenzívebb hadviselési forma, a hagyományos hadviselés a jellemző.

Az intenzitás szerinti felosztás elvét követve az egyes számú döntési pontnál a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői eldönthetik, hogy átlépnek-e a gerilla szakaszba vagy megmaradnak a tiszta terrorista tevékenységi mód folytatásánál. A második döntési pont pedig azt jelzi, amikor a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői eldönthetik, hogy a hagyományos hadviselési módokkal harcolnak-e tovább vagy pedig az elnyújtott kifárasztó gerilla hadviselést folytatják.

2. számú ábra – A gerilla katonai gondolkodásmód intenzitási szintjei

A gerilla katonai gondolkodásmód részeként értelmezett *terrorizmus* olyan tevékenységi mód³⁷ amelynek közvetlen célja a félelemkeltés és célpontjai elsősorban a nem harcoló felek (általában fegyvertelen civil lakosság). A terrorizmus komplex jelenség. A támogatottság szerinti felosztást figyelembe véve sok esetben államhatárokon belüli tevékenységet jelent, de különösen az 1970-es évek óta egyre gyakoribb az államhatárokon túlnyúló terrorizmus.³⁸ Regionális kiterjedését tekintve beszélhetünk helyi (lokális), regionális és globális szinten működő terrorszervezetekről. A terrorista tevékenységi mód céljai eltérőek lehetnek. A végcél a legtöbb esetben politikai változás kikényszerítése. A terrorizmus közvetlen célkitűzése nem a hatalmon lévő rendszer erőforrásainak rombolása, hanem a *félelemkeltés*. Azzal, hogy a terrorista csoportok félelmet keltenek, változásokat indukálnak az egyes célcsoportok viselkedésében és a megfelelő (elsősorban állami) válaszreakciók kikényszerítésével kerülnek közelebb a végcélhoz. A köztes célok

³⁷ A terrorizmus napjaink egyik leginkább kutatott témaköre. Véleményem szerint a terrorizmus nem ellenség, hanem az ellenség tevékenységi módja és a terrorizmust mint a gerilla katonai gondolkodásmód egyik tevékenységi módját mutatom be értekezésemben.

³⁸ Erre találunk utalást többek között Martin V. Creveld könyvében (The transformation of war), amelynek egyik alaptézise, hogy a hidegháború idején az államok terrorszervezetek támogatásával tudtak sikeres csapásokat mérni más állami szereplőkre annak elkerülésével, hogy átlépték volna a háborús küszöböt, illetve annak elkerülése érdekében hogy a konkrét tevékenység visszavezethető legyen az adott államra.

között szerepelnek olyan fontos összetevők, mint például a figyelemfelkeltés, a lakosság mozgósítása, a mozgalom tagjainak ellenőrzése, a mozgalmat ellenzők megfélemlítése.³⁹ A legfontosabb köztes cél azonban a terroristák számára kedvező állami reakciók provokálása és ezzel a lakosság soraiban elégedetlenség keltése, ezzel a kedvező feltételek megteremtése a végcél eléréséhez.

A terrorszervezetek aktív (erőszakot alkalmazó és nem csak támogató) létszáma a legtöbb esetben lényegesen alacsonyabb, mint a gerilla hadviselést folytató csoportoké. A szervezet felépítése hálózatközpontú és a misszionárius szervezet⁴⁰ elveit követi. A terrorizmus, mint tevékenységi forma követőinek tevékenysége a gyilkosságoktól, a robbanószerkezetek készítésén és telepítésén és emberrablásokon keresztül egészen a repülőgép eltérítéseikig számos módon megnyilvánulhat. Bár a célpontok kiválasztása néhány esetben tetszőleges, az esetek döntő többségében gondosan kiválasztott célpontokról beszélhetünk. A terrorizmus legtöbb esetben szervezett és célirányos tevékenység, nem pedig néhány pszichológiailag sérült egyén vakbuzgó kezdeményezése.

A gerilla hadviselés legfontosabb elemei a rugalmasság, gyorsaság és az álcázás. Mao Ce-Tung, a kifárasztó gerilla hadviselés elméletének megteremtője⁴¹ rávilágít a gerilla hadviselés lényegére: „amikor a gerillák erősebb ellenséggel állnak szemben, visszavonulnak, amikor az előrenyomul; [rajtaütésekkel] zavarják, amikor megáll; akkor csapnak le rá, amikor kimerült; üldözik, amikor visszavonul”. A gerilla hadviselés nem a terület megszerzésére vagy megtartására koncentrálnak. A Mao típusú klasszikus irányvonal jellegzetessége a kifárasztás és a gerillamozgalom tudatos, szakaszokra bontott felépítése.

Sikeres lehet-e önmagában a gerilla hadviselés? Sok esetben a gerilla hadviselést más módokkal együttesen, vagy egy időben alkalmazzák a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői annak érdekében, hogy megteremtsék a feltételeket a *hagyományos hadviselésre* történő áttéréshez és a siker kivívásához. A hagyományos hadviselés feltételeit általában a gerilla hadviselés utolsó szakaszában sikerül megteremteni, amikor a gerillamozgalom annyira megerősödött, hogy nyíltan felveheti a harcot az állami erőkkel. Annak ellenére azonban, hogy hagyományos hadviselési formát alkalmaznak ebben a szakaszban, a csapatok mozgékonyságának megőrzésére mindennél nagyobb hangsúlyt fektetnek. Három összetevőre mindenképpen oda kell figyelni, amikor a gerilla katonai gondolkodásmód egymástól eltérő módjait próbáljuk megkülönböztetni:

1. A gerilla katonai gondolkodásmód képviselői lehet, hogy egyszerre több módot is alkalmaznak és ezek a módok keveredhetnek. A leggyakrabban alkalmazott kombináció a gerilla hadviselés és a terrorizmus (mint tevékenységi mód) együttes, vagy egyidőben történő alkalmazása, amelynek szemtanúi lehettünk Irakban, vagy napjainkban Afganisztánban.⁴²

³⁹ A terrorista célkitűzésekkel kapcsolatban lásd: Brian Jenkins, *International Terrorism: A Balance Sheet*, Survival (1975 július-augusztus): 158-160; Brad O'Neill, *Towards a Typology of Political Terrorism: The Palestinian Movement*, Journal of International Affairs, 1978 tavasz-nyár, pp. 35-37; Brian Crozier, *A theory of Conflict*, New York: Charles Scribner's Sons, 1974, pp. 127-128.

⁴⁰ A különböző csoportok szervezeti felépítéseit számos kutató rendszerezte. Napjaink egyik kiemelkedő tanulmánya Mintzberg nevéhez fűződik. Henry Mintzberg, *Structures in Fives: Designing Effective Organizations*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, Inc. 2001.

⁴¹ Mao Ce-Tung, *On guerrilla warfare* [You ji zhan.], Urbana: University of Illinois Press, 2000, p. 46.

⁴² Elemzések alátámasztják például, hogy a gépjárműbe rejtett robbanószerkezetek

2. A második összetevő, hogy bár a gerillatevékenységeket sok esetben viszonylag könnyen kategorizálhatjuk, néhány esetben nincs könnyű dolgunk. Például az IRA vagy a baszk szeparatista szervezetek által támadott katonai célpontok arra engednek következtetni, hogy a támadást gerilla hadviselési formát követő csoport hajtotta végre. Vagyis csupán a támadások célpontjainak elemzéséből, még nem vonhatunk le egyértelmű következtetéseket az alkalmazott móddal kapcsolatban.
3. A harmadik összetevő pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a terrorizmus erősen politikai színezetű és az emberek többségében negatív érzelmeket kiváltó tevékenység. Éppen ezért egyetlen csoport sem akarja elismerni, hogy terrortevékenységet folytat vagy támogat. Ebből kifolyólag a terrorista tevékenységi módot választó csoportok általában szabadságharcosnak titulálják magukat, ezzel is megnehezítve az elemzők dolgát.

1.4 A gerilla hadviselés

Ahogy az előző részben ismertetésre került, a gerilla katonai gondolkodásmód az összecsapások intenzitását vizsgálva alapvetően három különböző tevékenységi módra osztható fel: a *terrorizmusra*, a *gerilla hadviselésre* illetve a *hagyományos hadviselésre*. Ez a rész elsősorban a gerilla katonai gondolkodásmód második módjának, a *gerilla hadviselésnek* a bemutatására koncentrálna. A gerilla hadviselés megértése elengedhetetlenül fontos a későbbiekben bemutatásra kerülő terrorista tevékenységi mód megértéséhez. Rendkívül fontos ennek a két, egymástól különböző módnak a különbözőségeit feltérképezni, mivel kezelésük eltérő stratégiai gondolkodásmódot követel. Annál is inkább szükség van erre, mivel napjainkban egyre jellemzőbb ennek a két módnak az egyidőben történő alkalmazása. Az értekezésemben megfogalmazott rendszer kialakításához történelmi példákat vizsgáltam meg és a különböző szervezetek céljai, valamint az általuk alkalmazott módszerek vizsgálata alapján kategóriákat állítottam fel. Mivel a gerilla hadviselést folytató különböző szervezetek nem csupán céljaikban, hanem a célpontok kiválasztásában, tevékenységükben és a szervezeti megjelenésükben is eltérhetnek egymástól, fontos először a gerilla hadviselés eltérő *fajtáit* megvizsgálni. A következőkben hét fajtát (*anarchista*, *egyenlőségelvű*, *hagyománytisztelő*, *pluralista*, *szecesszionista*, *reformer*, *megőrző*) ismertetek.

1.4.1 A gerilla hadviselés fajtái

A gerilla hadviselés elsősorban a politikai legitimitás hiányában kialakult válságot igyekszik kihasználni céljai elérésére. Az elemzés során tehát mindenképpen meg kell vizsgálni, hogy mi a küzdelem tétje. Annak érdekében, hogy megkülönböztessük a gerilla hadviselés fajtáit, meg kell vizsgálnunk a gerilla mozgalmak célját és azt, hogy a politikai intézményrendszer mely összetevőire koncentrálna. Amennyiben végrehajtjuk ezt a vizsgálatot néhány alapvető eltérést tapasztalunk a különböző gerilla szervezetek között. A gerilla hadviselés különböző fajtáinak megkülönböztetése a gyakorlatban is hasznosítható. A gerilla-ellenes hadviselés módját ugyanis hozzá kell igazítani az ellenséghez. Amikor feltesszük

alkalmazásával végrehajtott akciók során terrorszervezetek biztosíthatják az akcióhoz szükséges anyagi forrásokat, szakértelmet, a végrehajtást azonban a gerilla szervezetre bízzák, akik megtervezik, előkészítik és koordinálják az akciót.

magunkban a kérdést, hogy milyen fajttal állunk szemben érdemes megfigyelni, hogy a gerilla harcmodor céljai fajtként részben eltérőek lehetnek. Az értekezés ezen fejezete hét alapvető fajtát mutat be.⁴³

Az *anarchista* gerilla csoportok⁴⁴ politikai célkitűzése tűnik a legmesszemenőbbnek. Ezen csoportok minden intézményes politikai összetevőtől megszabadulnának, mivel az alá-fölérendeltségi viszony szerintük jogtalan. Az *egyenlőségelvű* csoportok⁴⁵ célja egy olyan új rendszer bevezetése, amelynek alapja a javak egyenlő elosztása és központosított hatalomrendszer kiépítése a helyi lakosság mozgósítása érdekében. Az egyenlőségelvű csoportok jellemzője, hogy a populista retorikával ellentétben a hatalomra kerülésüket követően autokrata hatalmi berendezkedést figyelhetünk meg.

A *hagyománytisztelő* csoportok⁴⁶ célja a politikai rendszer lecserélése, de a hangsúly az ősi értékek tiszteletén van. Ezek az értékek gyakran történelmi vagy vallási eredetűek lehetnek. Az ilyen jellegű csoportok alacsony autonómiai szinten működő politikai rendszerben gondolkodnak, ahol a hatalom az autokrata vezetők kezében összpontosul és a vezetők hatalmát elsősorban a nemesség, a hadsereg és a vallás támogatják. A lakosság többsége helyi autonómiát élvez ugyan, de az aktív politikai mozgalmakat ezek a rendszerek ellenzik.

A *pluralista* csoportok a politikai rendszer megváltoztatását tűzik ki célul, ugyanakkor a pluralisták nem autokraták. A pluralista csoportok célja olyan politikai rendszer megteremtése, amelyben az egyéni szabadságjogok hangsúlyozottan előtérbe kerülnek. Bár a nyugati civilizáció számos pluralista mozgalomnak volt szemtanúja a történelem folyamán, napjainkban aligha találhatunk olyan csoportokat, amelyeket tisztán a pluralista típusba sorolhatnánk.⁴⁷

A *szeccszionista* csoportok⁴⁸ végső politikai célkitűzése túlhalad az eddigiekben bemutatott csoportok céljain. A szeccszionisták lemondanak a politikai közösségről, amelynek hivatalosan a tagjai. Igyekeznek visszavonulni és egy új, különálló politikai közösséget létrehozni.

A *reformer* csoportok ambíciószintje⁴⁹ talán a legalacsonyabb a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői között és nem utasítják el a jelenleg hatalmon

⁴³ Bard O'Neill, *Insurgency & terrorism* : Inside modern revolutionary warfare, Washington: Brassey's US, Inc., 2005, pp. 21-32.

⁴⁴ Számos csoport például a cári Oroszországban ebbe a kategóriába tartozott, igaz napjainkban nem léteznek jelentős képviselői ennek a típusnak.

⁴⁵ Ezt a típust elsősorban a II. Világháborút követően figyelhettük meg a szélsőbaloldali marxista csoportok között. Ilyenek voltak például a Maláj Kommunista Párt, a Fülöp szigeteki Új Néphadsereg, a dél-vietnámi Vietkong, vagy a perui Fényes Ösvény (Sendero Luminoso) gerillái.

⁴⁶ A hagyománytisztelő csoportokra példa a Nicaraguai Kontrák. A hagyománytisztelő csoportok között vannak radikálisabb csoportok is, amelyek célja egy rég volt társadalom újraélesztése. Ezek a *reakciós-hagyománytisztelő* csoportok a hagyománytisztelő típus egyik altípusaként kategorizálhatóak. Ezek a szervezetek az ideológiai alapot gyakran torzult vallási eszmék felhasználásával generálják (mint például a szalafi, vagy a wahabbi ideológiák bizonyos szemszögből történő értelmezése).

⁴⁷ Az angolai UNITA mozgalom és az ugandai Nemzeti Ellenálló Mozgalom, amelyek a küzdelmük során folyamatosan az emberi jogok szem előtt tartását hangsúlyozták, talán megközelíthetik ezt a kategóriát.

⁴⁸ A klasszikus történelmi példa az amerikai polgárháború idején a Szövetségi csoportja. A közelmúltban a világ számos részén ütötte fel fejét szeccszionista mozgalom. Csak hogy a legismertebbeket említsük ide sorolhatók az indiai radikális csoportok (Khalisztáni Felszabadítási Front) Tamil Tigrisek (LTEE) Srí Lankán vagy a kurd felszabadítási csoportok Irakban. A szeccszionista csoportok által létrehozásra kerülő politikai rendszer az egyes csoportok véleményétől függően eltérhet, ugyanakkor az elszakadási törekvések mindegyik csoportra jellemzőek.

⁴⁹ Az 1980-as években például az iráni kurdok, vagy a nicaraguai miskito indiánok célja a

lévő politikai rendszert, politikai közösséget vagy a hatóságokat. Elsősorban a politikai és a gazdasági javak elosztása a csoport mozgatórugója.

A megőrző típusú csoportok⁵⁰ eltérnek az eddig bemutatott csoportoktól, mivel céljuk az adott időpontban fennálló status quo megőrzése. Ezek a csoportok általában politikai, gazdasági vagy szociális előnyöket élveznek az adott társadalomban és a politikai rendszer és irányelvek megőrzése a céljuk, amelynek eléréséhez gyakran illegitim erőszakhoz folyamodnak és célpontjaik a hatalomra törő (a rendszer megváltoztatását megcélzó) csoportok lehetnek. Ezeknek a csoportoknak nincs kapcsolatuk a hatalmon lévő politikai szervekkel. Azon csoportok, amelyek „állami alkalmazásban állnak” államilag szponzorált terroristáknak tekinthetők.

Összegzésül meg kell említenünk azt a tényt, hogy a gerilla hadviselés fajtáit néhány esetben nehéz megkülönböztetni egymástól. A nehézségek több okra vezethetők vissza:

- Előfordulhat, hogy a csoportokon belül új vezető kerül hatalomra, akinek céljai eltérhetnek a korábbi céltól és ennek megfelelően befolyásolja a csoportot.
- A gerilla csoportokon belül idővel kialakulhatnak frakciók, akik részben eltérő célokat fogalmazznak meg. Ekkor előfordulhat, hogy bizonyos eltérő célok egyforma hangsúlyt kapnak a szervezetben.
- A gerilla csoportok retorikája néhány esetben csak álca és nem fedi a valóságot. Ahhoz, hogy egy csoport végcélját azonosíthassuk, elemezni kell a tevékenységét és nem szabad csak az általuk hangoztatott irányelvek alapján megítélni őket.

1.4.2 A gerilla hadviselés formái

A gerilla hadviselés eltérő hadviselési formákat⁵¹ alkalmazhat annak érdekében, hogy maximalizálják a rendelkezésükre álló erőforrásokat a végcél (politikai változás) kikényszerítése érdekében. Ebben a részben három alapvető formát mutatok be értekezésemben. Választásomat az indokolja, hogy ezen formák mindegyike komoly hatást gyakorolt a gerilla hadviselésre és számos követőre talált a történelem folyamán. Napjaink gerilla hadviselést alkalmazó szervezetei általában ezen három forma alapján vívják meg harcukat. Az általam bemutatott három forma a következő: *kifárasztás, katonai fókusz illetve a beépített településeken vívott hadviselés.*

1.4.2a A kifárasztó gerilla hadviselési forma

A kifárasztó forma elméleti alapjait Mao Ce-Tung⁵² fektette le. Mao munkája az első igazán számottevő tanulmány a gerillaharc stratégiájával kapcsolatban. A 20.

választótestületeik számára nagyobb politikai és gazdasági befolyás biztosítása.

⁵⁰ Az 1970-es években létrejött Ulsteri Önkéntes Haderő és az Ulsteri Védelmi Szövetség ebbe a kategóriába tartoznak. Céljuk politikai nyomásgyakorlás az erőszak eszközeivel annak érdekében, hogy megőrizték azt a politikai rendszert, amelyet véleményük szerint az IRA fenyeget.

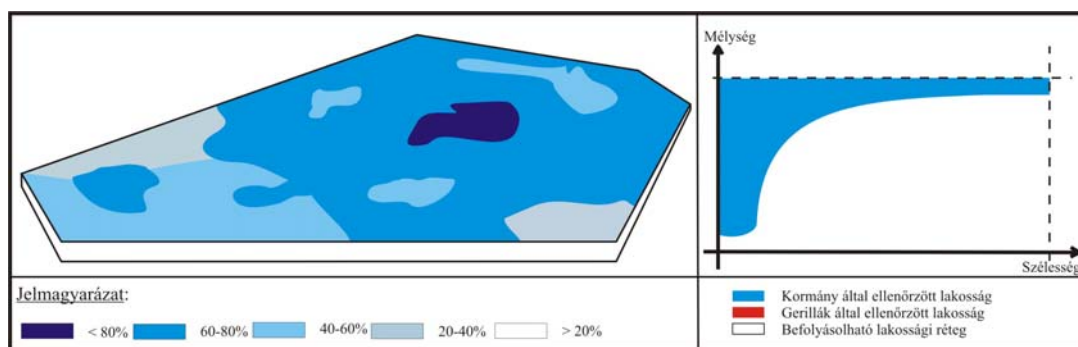
⁵¹ A tanulmány elkészítése érdekében a *forma* kifejezést a szerző az alábbi értelemben használja: módszeres, szervezett és koordinált eszközök összehangolása a végcél elérése érdekében. A különböző hadviselési formák eltérő stratégiákat jelenthetnek.

⁵² Mao Ce-Tung, *On guerrilla warfare* [You ji zhan.], Urbana: University of Illinois Press, 2000.

század közepén Mao képes volt politikai és katonai tevékenységeket ötvözve⁵³ egy olyan gerilla hadviselési formát megalkotni, amely mai napig példaképpen szolgál a gerilla hadviselési elveket követő szervezetek számára. Mao stratégiai koncepciója a *kifárasztó hadviselés* elvén alapult.

Mao a gerilla hadviselés elméletének megalkotásakor a Kínai Kommunista Párt hatalomra juttatása érdekében az 1920-as és 30-as években elemezte a szembenálló kormányt és két alapvető megállapításra jutott. Az első, hogy a kormány számottevő erőforrás fölényrel rendelkezik a Kommunista Párttal szemben. A második megállapítás pedig, a hatalmon lévő kormány nyilvánvaló politikai sebezhetőségének felismerése volt. Mao stratégiája éppen ezért arra az alapelvre épült, hogy kompenzálja a kormány erőforrás fölényét úgy, hogy közben kihasználja a komparatív politikai előnyét. Mao megközelítése, a kifárasztó forma egy szándékosan visszafogott szervezeti felépítést követel meg, amelyet alulról fölfelé építenek ki. A kifárasztó gerilla hadviseléssel olyan doktrínát alkotott, amely a gerilla hadviselés célkitűzéseinek maximálisan megfelelt és egyedi módon ötvözte a politikát a háborúval.

Mao az *idő és tér* használatának ortodox megközelítését teljesen megkerülve egy újfajta elképzeléssel áll elő. Felismerte, hogy mindenképpen szüksége van időre annak érdekében, hogy a gerilla mozgalom fejlődjön és megfelelő teret nyerve átvehesse a politikai hatalmat. A területre azért van szükség, hogy a gerillák manővereket végrehajtva (bizonyos területeket szükség szerint feladva) időhöz jussanak a végcél elérésének biztosítása érdekében. Mao elképzelésében tehát a terep fizikai valójában nem bír ugyanolyan fontossággal, mint az ortodox katonai gondolkodásban, hanem a *humán terep* az, ami elsődlegességet élvez.⁵⁴ A terepet Mao a szerint osztotta fel, hogy a küzdelem kezdetekor milyen mélységben érvényesül az állam lakosság fölötti ellenőrzése. Az állami szereplők általában nem mindenhol gyakorolnak egyforma mélységben ellenőrzést a lakosság felett (lásd a 3. számú ábrát) és a gyengébben ellenőrzött területeken igyekeznek a gerillák először megtelepedni.

3. számú ábra – Az állam lakosság fölötti ellenőrzésének területi eloszlása és eloszlási diagramja

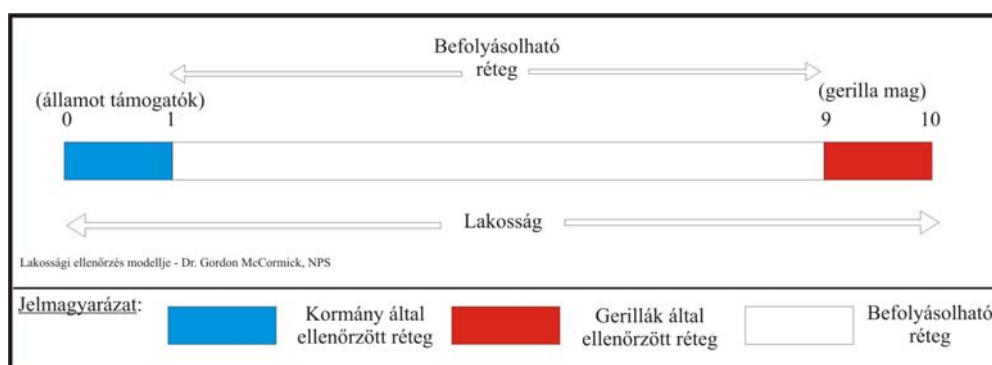
Mao felismerte, hogy az aszimmetrikus hadviselés során a gerillák elsődleges feladata a *lakosság támogatásának megnyerése*. A kifárasztó stratégia tehát elsősorban a helyi lakosság megnyerésére és ellenőrzés alatt tartására koncentrált. Azok a gerilla mozgalmak, amelyeknek nem sikerült megfelelő

⁵³ Robert Tabor, *The War of the Flea*, New York: The Citadel Press, 1969, p. 27.

⁵⁴ A humán terep eredeti angol megfelelője a „human terrain” kifejezés. Jelen esetben a lakossági támogatottságot értem alatta, vagyis minél nagyobb lakossági támogatottságot élvez a mozgalom, annál nagyobb „humán terepet” kebelez be a gerilla szervezet.

támogatottságot szerezni a lakosság soraiban, hamar kifulladásra kényszerültek.⁵⁵ Mao szerint „abban a pillanatban, amikor az ellenállás [a gerillaháborút vívó haderő] elkülönül a lakosságtól, elveszik a végső győzelem reménye is.”⁵⁶ Mao talán leghíresebb kijelentése - amelyben a lakosságot a vízhez hasonlítja, a gerillákat pedig halhoz - is arra enged következtetni, hogy a lakosság támogatása nélkül a gerillamozgalom nem létezhet. „Mivel a gerilla hadviselés elsősorban a tömegekre támaszkodik és igényli a lakosság támogatását, éppen ezért nem létezhet és nem is fejlődhet abban az esetben, ha elszigetelődik a lakosságtól”.⁵⁷

Mao kifejezetten hangsúlyozza, hogy a *lakosság fölötti ellenőrzés kialakítása* elengedhetetlenül fontos a gerilla mozgalom győzelméhez. A doktrína egyik kulcsfontosságú összetevője, hogy „be kell vonni a helyi lakosságot illetve a helyi lakosság túlnyomó többségét az illegitim kormány által támogatott hadsereg ellen folytatott katonai küzdelembe.”⁵⁸ Mao azt is felismerte, hogy a gerillák mindig számbeli fölényben vannak, hiszen potenciálisan a lakosság egy jelentős része támogatja őket (4. számú ábra). Ehhez azonban arra van szükség, hogy a lakosság befolyásolható rétegét a gerillák a saját ellenőrzésük alá vonják.

4. számú ábra – Lakosság befolyásolása⁵⁹

Mao gerilla hadviselés modelljének egy másik kulcsfontosságú eleme az *állami szereplők tekintélyének rombolása*. Mao felismerte, hogy a gerilla hadviselés sikere egyenes arányosságban nő, a tömegek államtól történő sikeres elidegenítésével. A gerillák fő célkitűzése tehát a lakosság elidegenítése és ellenőrzés alatt tartása.⁶⁰ Mao stratégiája szerint a gerillák nem csupán azért támadják az államigazgatást és az infrastruktúrát, mert gyengíteni akarják az ellenséget, hanem ezzel is ösztönzik a lakosságot az ellenállásra, valamint az elszigetelődésre.

A hatalomátvétel folyamatát egyfajta *politikai bekerítésnek* is fel lehet fogni. A politikai bekerítés abban tér el elsősorban a katonai értelemben vett bekerítéstől, hogy az erőviszonyok feltérképezéséhez a szokástól eltérően nem a katonai erők mozgását, hanem a lakosság feletti ellenőrzés változását kell nyomon követni. Az 5. számú ábrán a politikai ellenőrzés kialakítása és a gerilla hatalomátvétel folyamata a lakosság fölötti ellenőrzés diagramján kerül szemléltetésre.

⁵⁵ Mao Ce-Tung, *On Guerrilla Warfare*, May 1973., New York: Praeger Publishers, 1981, pp. 47-48.

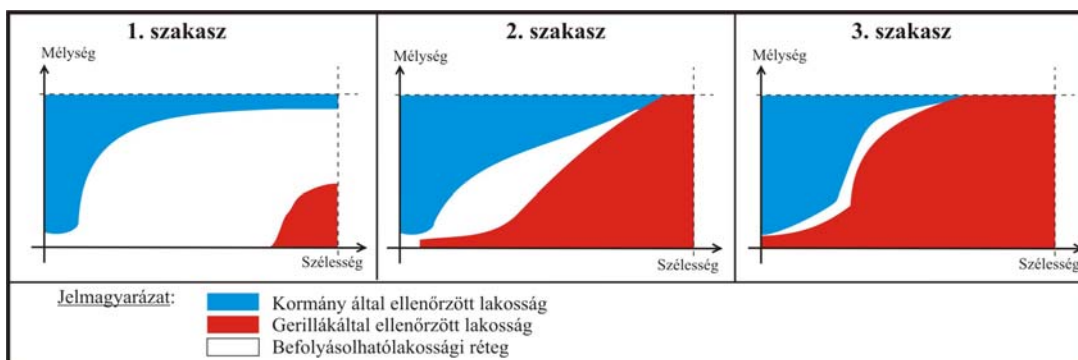
⁵⁶ Mao, p. 39.

⁵⁷ Mao, p. 44.

⁵⁸ Tabor, p. 21.

⁵⁹ Az ábra elkészítéséhez Montereyben, a SOLIC tanfolyamon Gordon McCormick előadása szolgáltatta az alapötletet.

⁶⁰ Mao, pp. 66-69.

5. számú ábra – A politikai bekerítés folyamata

A fix politikai mozgástérben a lakosság fölötti ellenőrzés kialakításakor a gerillák arra törekednek, hogy a lakosság befolyásolható rétegét megcélozva minél több lakost az irányításuk alá vonjanak és megnyerjenek az ügyüknek. Ehhez természetesen szükséges a gerilla mag és a gerilla infrastruktúra (bázisok, létesítmények) aktív közreműködése. A folyamat dinamikáját az alábbiakban lehet összefoglalni:

- A gerillákat a politikai vákuum húzza az állami szereplők által gyengébben ellenőrzött területek irányába, ott megtelepednek és kialakítják a helyi lakosság feletti ellenőrzést.
- Az ellenállás kialakítja a gerilla infrastruktúrát és ez által biztosítja saját túlélésének feltételeit és egyre nagyobb lakossági támogatottságra tesz szert az adott körzetben.
- Az állam ugyanakkor területeket veszít, mivel ez egy nulla végeredményű játék, de ami ennél is fontosabb egyre több területen veszít a lakossági támogatottságból - a végeredmény tehát a gerillák komparatív előnyének növekedése, ezzel egy időben az állam területvesztése (értve ezalatt a lakossági támogatottság területét).

Mao értelmezésében a bekerítés egy *hadászati összetartás* formájában valósul meg. A nyugati katonai gondolkodók értelmezésében a bekerítés egy pontból indul ki és manővereket követően az ellenfél fő ellenállását megkerülve körbeveszi azt annak érdekében, hogy képes legyen a szárnyak irányából és hátulról támadást intézni. Mao értelmezésében azonban a bekerítés több pontból kiindulva egy hosszas elnyújtott küzdelem részeként a résztvevőket összehangolva irányul az ellenfél felé.

Mao stratégiáját számos gerilla mozgalom átvette és (kisebb módosításokkal ugyan) sikeresen kivitelezte. Ennek ellenére összefoglalásképpen megállapítható, hogy a kifárasztó forma komoly erőfeszítést igényel, mivel a lakosság megnyerése és ellenőrzés alatt tartása komoly szervezőkészséget feltételez. Mivel a kifárasztó stratégia igen hosszú idő alatt hozza meg a várva várt eredményt ez a stratégia sem hoz sikert minden esetben, ahogyan azt a britek sikeres gerillaellenes tevékenysége Malajziában és Kenyában, majd pedig Ománban illusztrálja. Napjainkban sok szervezet tapasztalja, hogy nem könnyű feladat a lakosság támogatását megszerezni és a nemzeti érzelmekre alapozva gerillatevékenységet folytatni (a legkönnyebben olyan területeken sikeres ez a stratégia, amelyek idegen megszállás alatt vannak). Éppen ezért a gerillaszervezetek más megoldásokat kerestek, mint például a katonai fókusz, vagy a beépített területeken vívott hadviselés.

1.4.2b A katonai fókusz gerilla hadviselési forma

A katonai fókusz a kifárasztó formától elsősorban abban tér el, hogy a katonai tevékenység elsődlegességét hangsúlyozza és alárendeli a politikai tevékenységet. A gerillák, ennek a formának az alkalmazásakor bár tudatában vannak a lakossági támogatás fontosságának, ugyanakkor nem hajtanak végre módszeres politikai mozgósítást, hanem azt vallják, hogy a politikai támogatás a katonai győzelmek mellékterméke és természetes velejárója, vagyis feltételezik annak meglétét. Logikailag érthető, hogy nincs szükségük nagymértékű lakossági támogatottságra, ha az állami haderőt részben legyőzték.

Ennek a stratégiának napjaink egyik legismertebb példája a kubai felkelés, amely a kifárasztó forma egyik alternatívájaként vonult be a történelembe. Che Guevara szerint⁶¹ a kubai forradalom három jelentős tanulsággal gazdagította a gerilla katonai gondolkodásmódot:

- Bebizonyosodott, hogy a népszerű csapatok képesek megnyerni a háborút az állami haderővel szemben;
- nem kell kivárni, amíg megteremtik a Mao által megfogalmazott harmadik szakasz feltételeit (a feltételek kikényszeríthetők egy felkeléssel).
- az amerikai kontinens gazdaságilag fejletlenebb régióiban a vidék megfelelő terep a hadviseléshez.

Szintén fontos észrevétel, hogy Castro és Che gyakorlatilag a semmiből teremtették meg a hatalomátvétel feltételeit.⁶² Éppen ezért Che hangsúlyozottabban kezeli Mao első szakaszát. Mao-hoz hasonlóan Che is elismeri, hogy teljes győzelmet csak akkor lehet aratni, ha a gerilla hadsereget átszervezik hagyományos hadviselést folytató hadsereggé.⁶³ Mao-val ellentétben azonban Che úgy vélte, hogy a gerilla stratégia kialakításakor nem kell addig várni, amíg megteremtődnek a feltételek a felkeléshez, mivel a már meglévő sérelmeket a lakosság körében könnyen fel lehet erősíteni és ezáltal a gerillák számára pozitív reakciót érhetnek el. Che az úgynevezett 'foco' (vagyis az elszánt gerilla mag) eredményes tevékenységére helyezte a hangsúlyt. Che szerint a *foco* az indítómotor, amely beindítja a tömegeket.⁶⁴

Ugyanúgy, mint a kifárasztó stratégia esetében, a kubai forradalom sikerén felbuzdulva a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői (elsősorban a dél-amerikai országokban) számos kísérletet tettek annak érdekében, hogy megismételjék a kubai sikert, de ezek a kísérletek sikertelenek voltak.⁶⁵

1.4.2c A beépített területeken vívott gerilla hadviselési forma

Ennek a hadviselési formának az elterjedése nem csak azzal indokolható, hogy napjaink államai egyre ellenállóbbak a gerilla stratégiákkal szemben, hanem azzal is, hogy a fejlett országok jelentős többségében a lakosság nagy része egyre inkább beépített területekre koncentrálódik. Amennyiben Mao hasonlatát vesszük

⁶¹ Che Guevara, *Guerrilla Warfare*, New York: Vintage Books, 1961, p. 1.

⁶² John S. Pustay, *Counterinsurgency Warfare*, New York: Free Press, 1977, p. 122.

⁶³ Che Guevara, pp. 80-86.

⁶⁴ Regis Debray, *Revolution int he Revolution?*, Bobbe Ortiz fordítása, New York: Monthly Review Press, 1967, pp. 83-84.

⁶⁵ A dél-amerikai kudarcokba és annak okaiba részletesebb betekintést nyújt Blaufarb munkája. Douglas S. Blaufarb, *The Counter Insurgency Era*, New York: Free Press, 1977, pp. 280-286.

alapul azt is gondolhatnánk, hogy amerre a víz mozog, arra úsznak a halak is. Ez azonban a probléma egyik fele: a másik fele pedig az, hogy a halak *természete* is megváltozott.

A mai modern Európában vagy Észak Amerikában gyakorlatilag szinte nem is léteznek olyan vidéki területek, ahol az állami ellenőrzés ne lenne jelen, éppen ezért a gerilla mozgalmak nem képesek gyökeret eresztetni. A gerilla katonai gondolkodásmód képviselői így a nagyvárosokba kényszerülnek és az elszigetelődést használják ki, hogy láthatatlanok maradjanak. Másrészt kétség sem férhet hozzá, hogy kifogyhatatlan mennyiségű célpont található a beépített területeken. A beépített területeken vívott hadviselést alkalmazó csoportok fontosnak tartják a tömeges támogatás megszerzését, ugyanakkor a módszereik eltérnek a korábban bemutatottaktól. A beépített területeken vívott hadviselést folytató csoportok közvetlen célja a (terrorista tevékenységi módhoz hasonlóan) a félelemkeltés. Azt vallják, hogy a „politikai válságot katonai síkra kell terelni, mégpedig úgy, hogy erőszakos cselekedetekkel rákényszerítsék a hatalmon lévő állami szerveket a hadiállapot kihirdetésére. Ez a legtöbb esetben elidegeníti a lakosság túlnyomó többségét az államtól, akik az állami szerveket hibáztatják majd a kialakult helyzetért.”⁶⁶ Egy másik módszer, amit a városi gerillák alkalmazhatnak, hogy beszivárognak a rendvédelmi szervek soraiba, és belülről folytatnak bomlasztó tevékenységet. Marighella véleménye szerint a városi gerilla feladata, hogy „lekösse az állami rendvédelmi szerveket a városokban, ezzel is megteremtve a feltételeket a vidéki gerilla mozgalom megszervezéséhez, amely pedig végső soron elvezet a győzelemhez.”⁶⁷

A fent említett módszer természetesen nem mindenhol talált követőkre (elsősorban Latin-Amerikában népszerű) és a beépített területeken vívott harc stratégiájának számos alfaja, változata alakult ki és figyelhető meg napjainkban is. Elemezve a változatokat igazából a fent említett két megközelítés létezik (pusztán városi, illetve városi figyelemelterelés és vidéki mozgósítás). Önmagában a városi gerilla hadviselési forma eddig nem vezetett döntő sikerre.⁶⁸

1.5 Terrorizmus, mint tevékenységi mód

Az értekezés az előzőekben bemutatott gerilla katonai gondolkodásmód fajták közül is kiemelt figyelmet szentel a terrorizmusnak, mint tevékenységi módnak.⁶⁹ Az értekezésnek nem célja a terrorizmus, mint komplex jelenség elemzése (erre számos más tudományos mű vállalkozik napjainkban). Ebben a részben csupán azt tűztem ki célul, hogy a gerilla katonai gondolkodásmód kontextusában vizsgálva, katonai szemszögből bemutassam a terrorizmus, mint tevékenységi mód veszélyeit illetve felhívjam a figyelmet egy napjainkban gyakori és aggasztó jelenségre: a terrorizmus és az előző részben ismertetett gerilla hadviselés egyidőben történő alkalmazására, amely (a tiszta terrorizmussal ellentétben) valódi veszélyeket hordoz magában.

A terrorizmus nem modernkori jelenség. A különböző korok társadalmában évszázadok óta alkalmaztak olyan erőket, eszközöket és módszereket, amelyek célja a

⁶⁶ Carlos Marighella, *On Principles and Strategic question*, 1969.

⁶⁷ Carlos Marighella, *Minimanual of the Urban Guerrillas*, Urban Guerrilla Warfare, p. 26.

⁶⁸ A városi gerilla harcmodor kritikáját számosan megfogalmazták. Anthony Burton, *Revolutionary Violence*, New York, Crane, Russak, 1978, pp. 130-144; Walter Laqueur, *Guerrilla*, Boston: Little Brown, 1976, 403-404.

⁶⁹ A vizsgálati spektrum leszűkítését követően a terrorizmust, a gerilla hadviselés egyik tevékenységi módjának és a politikai akaratérvényesítés egyik kivételes eszközének tekintem.

megfélemlítés, a rettegés és a pánik előidézése volt. Bár a terror bizonyos elemei az évszázadok során különböztek a ma ismert jegyeitől,⁷⁰ a terrorizmus „megfélemlítő” jellege mit sem változott. Ami változott, az a jelenkor különböző államainak ill. ezek szervezeteinek, intézményeinek speciális érdekei, amelyek alapján ki-ki a maga szempontjait érvényesíti a saját terrorizmus-definíciójában. Ennek köszönhetően mára több száz fogalom egyszerre van jelen a világban, szinte minden országnak megvan a maga szempontjából legrelevánsabb terrorizmus-fogalma, sőt bizonyos országokon belül még az egyes intézmények is eltérő megfogalmazásokat használnak.⁷¹

1.5.1 A terrorizmus definíciója és a vizsgálati spektrum leszűkítése

Minden, a terrorizmussal foglalkozó tanulmány elsődleges problémája, magának a jelenségnek a definiálása. A terrorizmussal összefüggő definíciós problémák⁷² egyik legfőbb oka alapvetően az, hogy a terrorizmus lényegére és megkülönböztető jegyeire adott válasz végső soron érték-, következhetséppen

⁷⁰ Míg például a 19. század anarchistáinak célpontjai az elnyomó hatalom szimbolikus képviselői, tábornokok, miniszterek, uralkodók voltak, ugyanakkor napjaink terroristáinak egyik fő jellemzője az ún. puha célpontok, a véletlenszerűen kiválasztott vélt polgári személyek elleni merényletek végrehajtása.

⁷¹ Kőszegvári Tibor, *A nemzetközi terrorizmus elleni harc elméleti és gyakorlati kérdései*, Hadtudományi Tájékoztató, Budapest, 2004/2., p. 13.

⁷² Néhány definíciós meghatározás a teljesség igénye nélkül:

1. A Nemzetek Ligájának Egyezménye (1937): „Valamely állam ellen irányuló mindenfajta bűntény, vagy amelyet arra szánnak, hogy magánszemélyek, vagy személyek egy csoportja, vagy a közvélemény szemében rettegést váltson ki”.

2. Az ENSZ 1999-es határozata mindenfajta terrorista cselekményt, módszert és gyakorlatot bűntényként és indokolatlan cselekedetként ítélt el, kifejezetten, függetlenül attól, hogy hol és ki követte el. Ismételt kimondja, hogy a magánszemélyek, vagy személyek egy csoportja, vagy a közvélemény szemében, politikai céllal, rettegés kiváltására irányuló, vagy arra szánt bűntények bármilyenfajta körülmények között indokolatlanok, függetlenül attól, hogy milyen politikai, filozófiai, ideológiai, faji, etnikai, vallási vagy bármilyen egyéb jellegre hivatkoznak azok indoklása végett. (GA 51/210.sz.határozat: A nemzetközi terrorizmus megszüntetésére hozott intézkedések)

3. A.P. Schmid által, az ENSZ Bűnügyi Szekciójára javasolt rövid jogi meghatározás (1992): Terrorista cselekedet = A háborús bűntett békeidőben érvényes megfelelője.

4. Egyezményes Akadémiai meghatározás: „A terrorizmus olyan félelem kiváltására szánt módszer, amelyet (főleg) titkosan cselekvő magánszemély, csoport, vagy állam követ el ismételt, egyéni beállítottságból fakadó, bűnügyi vagy politikai okok miatt, amelyben - a gyilkossággal ellentétben - az erőszak közvetlen célpontjai nem a fő célpontok. Az erőszak közvetlen emberi áldozatait véletlenszerűen (a lehetőség célpontjai) vagy kiválasztással (képviselő, vagy szimbolikus célpontok) jelölik ki valamely célpopulációból, és üzenethordozóként szánják. A terrorista (szervezet) a (veszélyeztetett) áldozatok és a fő célpontok közötti fenyegetésen és erőszakon alapuló kommunikációs eljárásokkal a fő célpontot (célközönséget, célcsoportokat) manipulálja, amelyet ez által a rettegés célpontjává, a követelések célpontjává, vagy a félelem célpontjává változtatja attól függően, hogy elsődlegesen megfélemlítést, kényszerítést, vagy propagandát akarnak-e ezzel elérni.”(A.P. Schmid, 1998).

5. Resperger, 2007.: „A terrorizmus a terroristák (egyének vagy csoportok) által politikai célok elérése érdekében erőszakos eszközökkel folytatott tevékenység abból a célból, hogy akaratukat az ellenfélre kényszerítsék.”

6. Az ENSZ Terrorizmus Elleni Bizottságának a terrorizmus elleni harc szempontjából teljesen hasznavehetetlen terrorizmus definíciója tipikusan olyan megfogalmazás, amely magán hordozza az egyes tagállamok eltérő értelmezését, megközelítését, érdekeit: „A terrorizmus az, amit a tagállamok annak tartanak.”

(hatalmi) érdekfüggő, így igen gyakran stratégiai illetve politikai-gazdasági hatalmi érdekviszonyokhoz is kötött.⁷³

Bár a terrorizmus fogalmának meghatározása nem képezi ennek az értekezésnek a tárgyát, érdemes megemlíteni a lindení egyetem két kutatójának tanulmányát, amelyben a terrorizmus 109 hivatalos és tudományos fogalmát vizsgálták meg.⁷⁴ Arra a következtetésre jutottak, hogy a fogalomalkotás során az alkotók 83,5 % használta az *erőszak*, 65% a *politikai célkitűzés* kifejezést, valamint 51% hangsúlyozta a *félelemkeltés* összetevőt. Csupán a fogalmak 17,5%-a tartalmazta a civilek, nem-kombattánsok, semlegesek és kívülállóak kifejezéseket.⁷⁵ Az értekezésemben a terrorizmust a továbbiakban olyan jelenségként értelmezem, amely előre eltervezett átgondolt erőszakot alkalmaz (vagy kilátásba helyezi annak alkalmazását), hogy félelmet keltsen egy kiszemelt lakossági rétegben és ezen keresztül a terroristák számára kedvező válaszlépések megtételére kényszerítse a szemben álló kormányt a végcél, a politikai célkitűzés megvalósítása érdekében.

Fontos megemlíteni azt is, hogy a terrorizmus elleni harc eszköztársere egyaránt tartalmaz politikai, kormányzati, gazdasági és szociális, pszichológiai, kommunikációs, oktatási, katonai, jogi, rendőrségi és büntetés-végrehajtási, nemzetbiztonsági, valamint egyéb (pl. kormányzati stratégia) összetevőket is. A katonai dimenzió tehát csupán csak egy és véleményem szerint nem is a legjelentősebb eszköz a terrorizmus elleni küzdelem eszköztárában, amely kifejezésre is kerül a legtöbb állam jogrendszerében. Napjaink egyik sokszor hangoztatott tétele, hogy a terrorizmus bűncselekmény. Egyre erősödő fellépés tapasztalható szerte a világon a terrorizmust elítélésére és bűncselekményként történő kezelésére. Azt nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a terrorizmus (elsősorban a regionális és globális méreteket öltő terrorszervezetek tevékenysége) számos olyan területen tapasztalható, ahol az állami berendezkedés fejlettsége (jogalkotás hiányából, vagy a kellőképpen felkészített rendvédelmi szervek hiányából fakadóan) nem teszi lehetővé a terrorizmus megfelelő helyen kezelését, így ez részben katonai feladatként jelentkezik. Azt is érdemes megemlíteni, hogy a terrorizmus sok esetben a gerilla hadviseléssel egyidőben van jelen, és mivel a gerilla hadviselés visszaszorítása érdekében jelenleg is több helyen alkalmaznak katonai (esetenként nemzetközi koalíciókat felvonultató) erőket, így nem zárható ki teljes mértékben a terrorizmus elleni fellépés katonai eszköztársere vizsgálatának szükségessége. Természetesen fontos kihangsúlyozni, hogy a stratégia megalkotásakor mindenképpen figyelembe kell venni a gerilla hadviselés, valamint a terrorista tevékenységi mód eltérő sajátosságait (amelyek egymástól eltérő megközelítéseket feltételeznek).

A nemzetközi szervezeteket megvizsgálva jelentős különbségek és eltérések tapasztalhatóak az Európai Unió és a NATO terrorizmusellenes politikájában is. Míg az Európai Unió hangsúlyt helyez a bűnmegelőzésre és bűnüldözésre, a terrorizmus finanszírozásának felszámolására, a következmények hatékony kezelésére, illetve a jelenségnek és az azt kiváltó okoknak a kezelésére, addig a NATO elsősorban a katonai fellépésre helyezi a hangsúlyt. Ebből is látható, hogy a terrorizmus egy

⁷³ Szetrnák György – KISS Zoltán László: *Vázlat a terrorizmus szociológiai aspektusainak vizsgálatához*, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, IX. évfolyam, 3. szám, 2005., p. 99.

⁷⁴ Alex P. Schmid and Albert J. Jongman, *Political Terrorism*, Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1988. Lásd még:: Alex P. Schmid, *Political Terrorism*, Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1983.

⁷⁵ Alex P. Schmid, *Political Terrorism*, Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1983, pp. 5-6.

rendkívül komplex jelenség, éppen ezért a kezeléséhez is összetett módszerekre van szükség.

Mint az korábban ismertetésre került, a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői erőszak alkalmazása során többféle módszert alkalmazhatnak. Ezek a módszerek a hadviselés eltérő *módjaiban* különböztethetők meg egymástól. A gerilla katonai gondolkodásmód alapvetően három hadviselési móddal hozható kapcsolatba: terrorizmus, gerilla hadviselés és hagyományos hadviselés amelyek a hadviselés intenzitásának különböző szintjeit képviselik. Ennek a résznek a célja, hogy részletesen megvizsgálja a terrorizmusnak, mint a gerilla hadviselés egyik tevékenységi módjának a jellemzőit. Véleményem szerint a jelen kor gerilla hadviselését tanulmányozó szakértőinek egyik legnagyobb hiányossága, hogy nem ismerik fel a terrorizmus valódi szerepét és jelentőségét a gerilla katonai gondolkodásmódban.⁷⁶ Ennek a résznek éppen ezért egyik fő célkitűzése enne a hiánynak a pótlása és a terrorizmusban rejlő valós veszélyeknek a gerilla katonai gondolkodásmóddal kapcsolatos feltérképezése, amely nem jelenti ennek a két, egymástól eltérő módnak az összemosását, hanem azok felismerését és elkülönítését segíti elő.

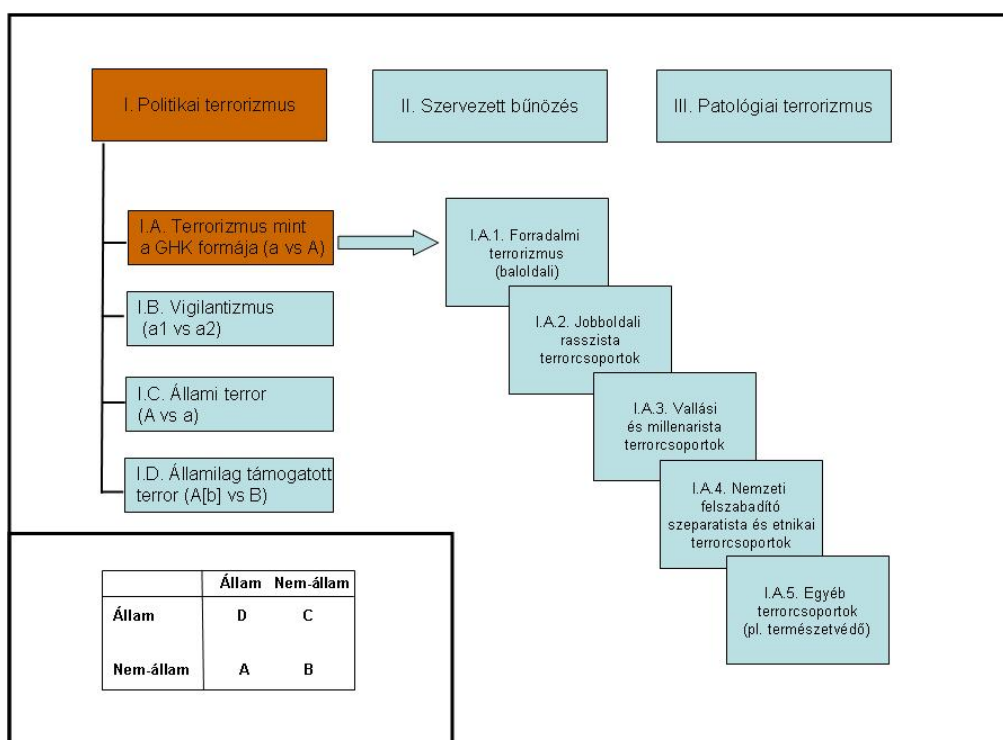
A terrorizmusnak, mint jelenségnek számos alfaja ismert. Ezek elkülönítésére az egyik legátfogóbb rendszert Alex P. Schmid alkotta meg. A terrorizmus ezen rendszerezését számos kutató használja⁷⁷ és a saját kutatási területem vizsgálata szempontjából is hasznos Schmid felosztásának ismertetése. Az eredeti ábrát (a felosztást) annyiban egészítettem ki, hogy bejelöltem rajta az állami és nem állami szereplők viszonyát, mivel ez nagymértékben segít leszűkíteni a terrorizmusnak, mint tevékenységi formának a vizsgálatát (lásd a 6. számú ábrát).

Schmid felosztásával kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy bár a szervezett bűnözés és a terrorizmus céljait tekintve eltérnek egymástól (az előbbi célja a profit maximalizálása, a másiké pedig a politikai célkitűzés megvalósítása), de sok közös átfedés található a módszereikben. Az érdekeltségi területek is sok esetben átfedik egymást (példa erre napjainkban Afganisztán Helmand tartománya), hiszen a terrorszervezeteknek is szükségük van robbanóanyagra és fegyverekre, amelyekhez a pénzt sok esetben a szervezett bűnözéshez hasonló rendszereken keresztül teremtik elő. A Schmid által meghatározott patológiai terrorizmus abban tér el a politikai terrorizmustól, hogy nem logikus célkitűzések szerint hajtja végre a terrorcselekményeket. A politikai terrorizmus általam megfogalmazott felosztása a következő:

- amennyiben állami szereplők követik el a terrorcselekményeket nem állami szereplők ellen, állami terrorról beszélünk;
- amennyiben állami szereplők követik el a terrorcselekményeket állami szereplők ellen akkor az államilag támogatott terrorizmussal állunk szemben;
- amennyiben nem állami szereplők követik el a terrorcselekményeket nem állami szereplők ellen az a vigilantizmus fogalomkörébe tartozik;
- amennyiben nem állami szereplők követik el a terrorcselekményeket állami szereplők ellen, akkor beszélhetünk a terrorizmus klasszikus értelmezéséről (ez képezi a vizsgálati spektrum szempontjából az általam vizsgált tevékenységi módot).

⁷⁶ Jelen megállapítás nem kritikaként szolgál, hiszen a terrorizmus is jelentős mértékben fejlődött az információs kor eredményeinek köszönhetően és ezen fejlődés eredményeképpen tud a tanulmányban ismertetett módszereket alkalmazni illetve eredményeket elérni.

⁷⁷ Tore Bjorgo, *Root causes of terrorism : Myths, reality and ways forward*. London ; New York: Routledge, 2005, p.224.

6. számú ábra – A terrorizmus felosztása és rendszerezése⁷⁸

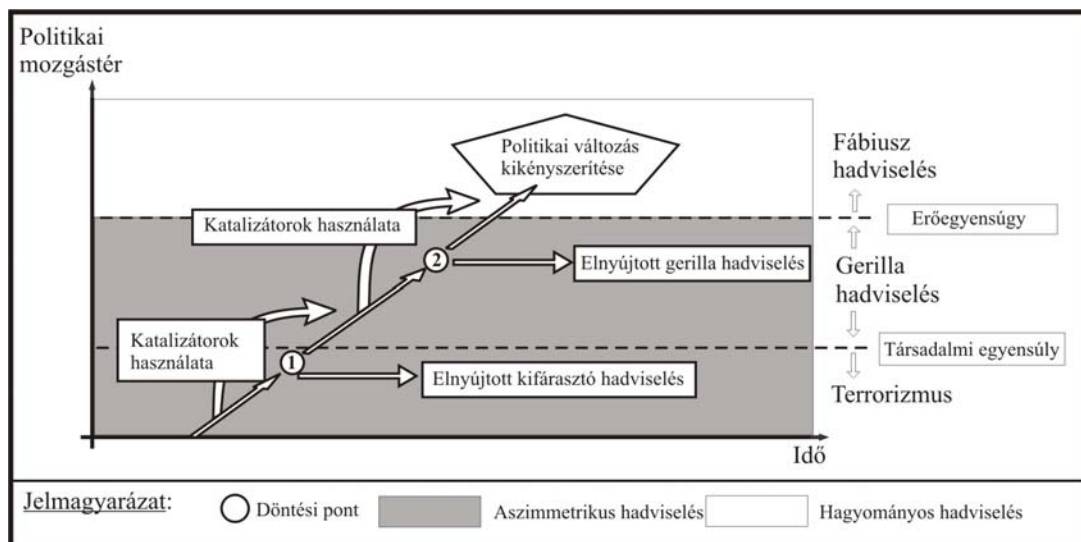
Schmidt szerint ez a negyedik változat tovább bontható az ábrán látható részekre, amelyek közül a leginkább kutatott téma napjainkban a vallási ideológia alapján szerveződő csoportok tevékenysége, mivel ezek a terror csoportok komoly támogatói bázist képesek maguk mögé állítani és egyre összetettebb hálózatokba szerveződve számos esetben elérik a regionális, vagy globális terrorhálózatok szintjét.

1.5.2 A terrorizmus működési mechanizmusa

A terroristák ugyanúgy, mint a harcművészetek szakavatott mesterei, arra törekednek, hogy indirekt megközelítési módszert alkalmazzanak annak érdekében, hogy semlegesítsék az ellenfél erőforrás fölényét és felhasználják ellene. A terrorizmus működésének talán ez a legfontosabb eleme, mivel az állami szereplők öntudatlan közreműködése nélkül a terrorizmus önmagában képtelen a végcél (politikai célkitűzés) elérésére. Kisméretű terrorista sejtek önmagukban képesek harcászati szintű támadásokat intézni a kiszemelt lakossági réteg, vagy szimbolikus célpontok ellen, ugyanakkor képtelenek az állam megdöntésére, hacsak nem fejlődnek időközben és nem képesek ideológiájukkal jelentős lakossági támogatói bázist kiépíteni (ekkor azonban már nem beszélhetünk tiszta terrorizmusról, hanem sokkal inkább gerilla hadviselésről van szó). A fejlődés során a végcél eléréséig több szakaszt különböztethetünk meg. Első szakaszban (míg nem élvezik a lakosság támogatását) csak kisebb méretű, harcászati szintű támadások kivitelezésére képesek. Azt követően, hogy a szervezet által képviselt ideológia követőkre talál és a lakosság

⁷⁸ Az ábra elkészítéséhez Schmid felosztása szolgált alapul.

egy bizonyos rétege támogatja a mozgalmat, képesek lesznek (amennyiben célkitűzéseik megegyeznek) a gerilla hadviseléssel együttes tevékenységet folytatni.⁷⁹ A terrorizmus, mint tevékenységi forma együttesen alkalmazva a gerilla hadviseléssel, ebben a második szakaszban felgyorsíthatja a gerilla hadviselés tényerését. A végső szakaszban a gerilla hadviselés elég teret nyer ahhoz, hogy az erőforrás hátrányt ledolgozva, Fábíusz típusú hadviselés alkalmazásával felvegye a harcot a kormányerőkkel és átvegye a politikai hatalmat. Ezt a folyamatot mutatja be a 7. számú ábra.

7. számú ábra – A gerillahadviselés és a terrorizmus, mint tevékenységi mód együttes alkalmazásának bemutatása

Ahogy az ábrán is látható, a terrorizmus 'tisztá' formájában akkor is működőképes, ha nem talál lakossági támogatottságra. A gerilla hadviselés a modell szerint annak klasszikus formáját jelenti, amikor a gerillák (erőforrás hátrányuk tudatában) tudatosan választják az aszimmetrikus hadviselési formát annak érdekében, hogy folyamatos veszteségokozással gyengítsék a szemben álló állami szereplők politikai érdekérvényesítő képességét. Az ábrán két döntési pont is látható, mivel az erőszak szintjének növelése és a szintek átlépése adott időpontban a szervezet logikus döntése kell, hogy legyen.

A gerilla hadviselés és a terrorizmus, mint tevékenységi forma együttes, szimbiózison alapuló létezése azért képzelhető el, mert hasonló politikai érdekeinek érvényesítését és rákényszerítését egyazon területen kívánják megvalósítani az adott állami szereplők ellen.

A terrorizmus önmagában (eddig történelmi tapasztalatok alapján) képtelen volt a végső célkitűzést elérni és a kormányt megdönteni; éppen ezért a terrorizmus csak előkészítő és támogató szerepet játszik az aszimmetrikus küzdelmekben:

- *Előkészítő* szerepben a terrorizmus legfontosabb jellemzője, hogy olyan környezetben is képes tevékenységet folytatni, ahol a gerilla hadviselést folytató szereplők nem. A terroristák számos környezetben (napjainkban a legjellemzőbb működési környezet a beépített területek) képesek tartósan műveletek végrehajtására abban az esetben is, ha nem élvezik a lakosság támogatását.

⁷⁹ A terrorizmus és gerilla hadviselés ilyen forma együttes manifesztációjára tanulmányomban a „terrilla” elnevezést használom.

- *Támogató* szerepben a terrorizmus képes felgyorsítani a lakosság államtól való elidegenedésének folyamatát, ezzel jelentősen felgyorsíthatja a gerilla hadviselés fejlődési ütemét. Ahogyan az a bemutatott modellen is látható, a terrorizmus a két alapvető módszer egyikét követheti.
 1. Katalizátorok használatával - növelheti az erőszak alkalmazási szintet és ezzel megteremtheti a gerilla hadviselés feltételeit, majd felgyorsíthatja annak térnyerését.
 2. Elnyújtott kifárasztó hadviselés alkalmazásával – az erőszak alkalmazást szinten tartva célul tűzheti ki a politikai hatalomátvételt.

Igaz, hogy a terroristák bizonyos esetekben választhatják a második módszert, annak sikeres kivitelezéséhez azonban előfeltételek szükségesek. Az is igaz, hogy ez a módszer elméletileg képes a végső célkitűzés elérését biztosítani és ebben az esetben a terrorizmus nem csak előkészítő vagy támogató szerepet kap, hanem tiszta formában van jelen. Abban az esetben, ha a második módszert alkalmazzák, a terroristák tudatában vannak az állam erőforrásfölényének, feltételezik, hogy a kintartásuk és az ügyükbe vetett hitük erősebb az államénál és ez hosszú távon megalkuvásra készíti a politikai vezetőket. Mivel ez a módszer azon a feltevésen alapul, hogy a terroristák kintartása hozza meg a sikert, nem pedig a megfelelő haderő építése és a hatalomátvétel klasszikus formája, így csak abban az esetben működőképes, ha a terroristák politikai követeléseit az állami szereplők számára nem érintenek létfontosságú területeket.

A katalizátorok használatának módszere sok esetben sokkal kecsgetőbb, mint az elnyújtott kifárasztó hadviselés módszere, mivel a katalizátorok rövidebb idő alatt, kevesebb erőforrás igénybe vételével elősegítik ugyanannak a politikai célkitűzésnek az elérését úgy, hogy a szembenálló féllel végeztetik el a munka jelentős részét. A katalizátorok önmagukban nem képesek azonban a politikai akarat érvényesítésére, csupán előkészítő és támogató szerepük van és megteremtik, valamint elősegítik a közös gerilla-terrorista hadviselés térnyerését. A gerilla hadviseléssel egyidőben alkalmazott terrorista tevékenységi módnak a tiszta terrorista tevékenységgel szemben megvan az az előnye, hogy képes a politikai célkitűzés elérésére. Éppen ezért a katalizátorok használatának módszere részletesebb magyarázatot igényel.

1.5.3 A katalizátorok működése

A terrorizmus végső célja eléréséhez illetve a folyamat elősegítéséhez alapvetően négy fajta *katalizátort* alkalmazhat: Hírnök, Kényszerítés, Társadalomra gyakorolt bomlasztó hatás és Káosz.

Hírnök

A terrorista cselekményeket sok esetben a lakosság egy jelentős része megítélheti úgy is, hogy egy ideológiai változás előhírnökei hajtottak végre akciót, ebben az esetben pedig az elkövetők hősnek, vagy éppen szabadságharcosnak számítanak az adott lakossági réteg szemében. Olyanok, mint a fáklyát hordozó hírnökök, akik ékesen bizonyítják elszántságukat és az ügybe vetett hitüket. A hírnök katalizátor működését Abdallah Azam, bin-Laden egyik korai tanítómestere az afganisztáni háború során az alábbi módon jellemezte:

„Minden nemes ügynek szüksége van hírnökökre, akik elősegítik a tényerését, akik képesek a nehéz feladatot ellátni és hajlandóak hatalmas áldozatokat meghozni az ügy érdekében. Nincs olyan ideológia, sem földi, sem pedig mennyei, amely megkövetelné, hogy... olyan hírnökei legyenek, akik mindent feláldoznak a siker érdekében.”⁸⁰

A hírnök katalizátor régebbi képviselői általában gondosan választották ki célpontjaikat, amelyek szimbolikus értéket képviseltek. A mai modern kor terroristái ezzel ellentétben a szervezet propaganda céljait másodrendűnek tartják és egyre inkább megfigyelhető tendencia a minél nagyobb pusztítás elérése. Amennyiben figyelembe vesszük, hogy a terrorizmus a helyi és regionális szintről elmozdult a globális szint irányába, ez a tendencia érthető is, hiszen ahhoz, hogy az egész világ felfigyeljen egy terrorcselekményre jelentős pusztítást kell véghez vinni. A propaganda pedig azért is másodlagos, mert a nemzetközi média gondoskodik arról, hogy a terrorcselekményről mindenki tudomást szerezhessen. A hírnök katalizátor alkalmazása csupán egy módszer, amely megmutatja az utat az üggyel szimpatizálók részére és ezáltal további tagokat, valamint támogatókat toboroz, amely lehetővé teszi a terrorszervezetek számára a szervezet bővítését és idővel egyéb (a GHK gerilla hadviselését alkalmazó) forma alkalmazását.

Kényszerítés

A terrorcselekmények egyik fő célja a célközönség megfélemlítése. A terrorszervezet fejlődésével szükségszerűen jelentkezik az igény a lakosság bizonyos rétegeinek ellenőrzés alatt tartására. A félelemkeltés, amennyiben folyamatos jelenléttel párosul, igen hatásos módszer az ellenőrzés megteremtéséhez. Érdekes módon a kényszerítő terrorizmus továbbfejlesztett változata gyakran a lakosság szélesebb rétegeit is érinti, hiszen az elsősorban extrém vallási fanatizmus által táplált terrorszervezetek nem csupán a kormány alkalmazásában álló személyeket büntetik, hanem mindenkit ellenségnek tekintenek, aki nem azonosul az ügyükkel. A kényszerítő katalizátor alkalmazásának (azzal ellentétben hogy megfélemlítse az ügy ellenzőit) legtöbbször inkább az a célja, hogy állásfoglalásra kényszerítse a lakosság semleges rétegeit. Éppen ezért ez a katalizátor elsősorban azokra van hatással, akik nem döntötték még el, hogy a kormány és a GHK képviselői közötti harcban melyik oldalt választják (általában az összlakosságnak ez igen jelentős része). A terrorszervezetek sok esetben értelmetlen követeléseket fogalmaztak meg a lakosság felé annak érdekében, hogy a kényszerítés eszközt gyakorolva ellenőrzésük alá vonják a kételkedőket. Némely esetben logikátlanak tűnnek ezek a cselekedetek, de ennek a katalizátornak a használata elősegíti a terrorszervezet erődemonstráló képességét és elősegíti a lakosság szélesebb rétegeinek ellenőrzését. A lakosság ellenőrzése helyi információ fölény elérését teszi lehetővé, amely kiváló alkalmat teremt a gerilla hadviselésbe történő átmenethez.

⁸⁰ Jason Burke, *Al-Qaeda: Casting a shadow of terror*, New York: I.B. Tauris, 2003, p. 2.

Társadalomra gyakorolt bomlasztó hatás

A terrorcselekmények rejtett célja, hogy eltúlzott válaszlépésekre kényszerítse a kormányerőket. Carlos Marighella a következőket írta a bomlasztással kapcsolatban:

„A kormánynak nincs más választása, mint hogy megfelelő módon ellenlépéseket tegyen, ezzel is növelve az erőszak szintjét. A rendőri hálózatok, házkutatások, ártatlanok gyanúsítottként történő letartóztatása és kihallgatása, kijárási tilalom bevezetése egy nagyvárosban szinte elviselhetetlenül megnehezítik az életet. A katonai szükségállapot során alkalmazott intézkedések még ennél is kiélezettebb politikai helyzetet teremtenek. A politikai indíttatású kivégzések és a terror szinte mindennaposak lesznek... Az emberek hamarosan megtagadják az együttműködést a hatóságokkal és az általánosan elfogadott felfogás az lesz, hogy a kormány igazságtalan, nem képes a problémák kezelésére, csak az ellenfelek minden áron történő elpusztítására törekszik.”⁸¹

Ennek a katalizátornak a működése könnyen átlátható és érthető, ugyanakkor fontos kihangsúlyozni, hogy nem csupán a Latin-amerikai diktatórikus hatalmak rendszerében, de a fejlett demokratikus országok valamelyikében is előfordulhatnak ilyen és ehhez hasonló események.

Az állam, a hatalom nem tudja objektíven megítélni – legalábbis a kezdetekkor – az ellene fellépők magatartását. Az adott csoportok erőszakos (fegyveres) fellépését az ellenpólus hatalom sohasem tekinti legitimnek, sőt ellenkezőleg: mindig és azonnal törvénytelennek minősíti, az abban résztvevőket terroristáknak, lázadóknak, bűnözőknek, banditáknak nevezi és teljes hatalmi eszköztárát felvonultatja ellenük. Pedig ezen első erőszakos megnyilvánulások időszaka az a kritikus pont, amikor is rendkívüli fontossága van a hatalom magatartásának, mértékadó és adekvát reakciójának. Különösen a rendőri-biztonsági erők magatartása kritikus. A szakszerű, adekvát mértékű fellépés a csillapodás irányába hat, de legalábbis nem súlyosbítja a helyzetet. A biztonsági erők fegyelmezetlensége, inadekvát magatartása egyszersmind a lázadó erők mozgósítási, utánpótlási képességeinek a növekedéséhez vezet, mobilizálja a tömeget, „önvédelmi” képességek kialakítására ösztönzi (fegyverek beszerzése), és a további radikalizálódás irányába tolja (növekszik a „kemény visszavágást” követelők tábora).⁸²

A terrortámadások általában megtorló intézkedéseket vonnak maguk után a kormány részéről, amelyek ugyanakkor hátrányosan érintik a lakosság azon rétegeit, akik nincsenek semmilyen kapcsolatban a terroristákkal. A túlzottan határozott és kemény rendőri, valamint katonai fellépés éppen ezért kártékony a terrorizmussal szemben, hiszen ezek az intézkedések csökkentik a kormány népszerűségét, ezzel egyenes arányban növelve a terroristák ügyének támogatottságát. Amennyiben a kormány által életbe léptetett intézkedések nem csak erőltetettek, de hatástalanok is maradnak, az csak növeli a kormányellenes szemléletű lakosok táborát.

⁸¹ Carlos Marighella, *Minimanual of the Urban Guerrilla*, Jay Mallin (szerk.), *Terror and Urban Guerrillas*, University of Miami Press, Florida, 1971, p. 111.

⁸² Thomas Marks, *Insurgency in a Time of Terrorism*, p. 48.

Káosz

Különösen akkor veszélyes a helyzet, ha a lázadók tudatosan provokálják a biztonsági erőket, amelyek minden alkalommal túlreagálják a választ, ezzel növelik a lázadó tömeg sérelemhalmazát, egyúttal radikalizálják is azt. A lázadók ismételt és egyre erőszakosabb fellépése aztán elvezethet a biztonsági erők olyan jellegű általános alkalmazásához, amikor már nemcsak eseti módon és taktikai szinten használnak brutális módszereket, hanem stratégiai szinten is. Az akció–megtorlás–akció módszer alkalmazásával olyan erőszakspirál indul el, amely végső soron szélsőséges fegyveres csoport(ok) létrejöttéhez vezet. Ez a hatalom megtorlása elől hamarosan illegalitásba vonul, és onnan szervezi az általa elnyomónak tekintett hatalom elleni harcát. Ha az ezt kísérő társadalmi helyzetet és az illegalitásba vonult csoport tevékenységét a hatalom helytelenül értékeli illetve kezeli, akkor a hatalomra nézve kedvezőtlen folyamatok felgyorsulhatnak, kialakulhat az egyensúlytalan állapot és a folyamat átléphet a gerilla hadviselés szakaszba, ahol a gerillák a terroristákkal közösen egyfajta „terrilla” hadviselést alkalmazva ötvözik ennek a két, egymástól eltérő hadviselési formának az előnyeit.

Az érem másik oldala a lehet viszont az állami reakciók elmaradása, vagy annak késlekedése. A terrorcselekmények ebben az esetben olyan színezetet öltenek, mintha a kormány képtelen lenne a rendet és a törvényt betartani és az állampolgárok biztonságát szavatolni. A káosz katalizátor csupán hangulatkeltést szolgál, amely a terroristák reményei szerint kedvezőbb feltételeket biztosít a terroristák számára a küzdelem folytatásához.

1.6 A gerillaharc és a terrorizmus összehasonlító elemzése

Értekezésem nem lenne teljes, ha csupán arra korlátozódna, hogy bemutatom és elemzem az általam fontosnak tartott gerilla katonai gondolkodásmód különböző módjait. Ezeknek a módoknak az összehasonlítására is szükség van ahhoz, hogy minél teljesebb képet kaphassunk ennek a két, egymástól elkülönülő, tevékenységi formának a tartalmáról és, hogy képesek legyünk megkülönböztetni a jellegzetességeiket.

A gerilla hadviselés és a terrorizmus vizsgálatakor fontos felhívni a figyelmet arra, hogy minden, az államhatalom ellen erőszakot alkalmazó szervezet valamifajta társadalmi mozgalmából nő ki magát, amelynek bizonyos szintű szociológiai elégedetlenség a mozgatórugója. A legitim hatalommal szembeni, politikailag motivált erőszak jellege és alkalmazásának módja alapjaiban határozza meg az adott csoport természetét, helyét. Rendkívül fontos, hogy a *terrorizmus* vagy *gerilla hadviselés* fogalmak azonosításához szükséges kategorizáló értékelést világos elvek és kritériumok alapján végezzük el, ugyanis az adott erőszakos megnyilvánulás kezelését, az ellene való fellépés jellegét (legyen szó akár gazdasági, jogi, katonai vagy egyéb fellépésről) illetve annak sikerét gyökeresen befolyásolja a helyes analízis. Éppen ezért egy hasznos elemző módszert (az aszimmetrikus gyémánt McCormick-féle módszerét) ismertetek részletesen a következő fejezetben.

A két fogalom lényegi elemeit azért is szükséges tisztázni, mert nagyon világos határokat kell húzni az olyan meghatározások közé, mint a *terrorista* és a gerillaharcos. Ha ugyanis világos kritériumokat állítunk fel, akkor már nem szubjektív jog az adott ellenfél minősítése (mint ahogyan nagyon sok esetben az általm szereplők szubjektív alapon minősítik az egyes csoportokat). Mindemellett az adott meghatározásnak bizonyos esetekben messzire mutató és hangsúlyozott

erkölcsi-morális vonzata lehet. Nem mindegy ugyanis, hogy egy olyan ország, mint Magyarország a nemzetközi terrorizmus elleni harc részeként állomásoztat katonai alakulatokat Irakban és Afganisztánban, vagy a megszálló erők részeként, a helyi lakosság akarata ellenére tartózkodik a függetlenségéért és felszabadulásáért küzdő ország területén. A különbözőségek ellenére meghatározható a terrorizmus legáltalánosabban elfogadott, korábban már említett öt fő jellegzetessége:

1. nem állami szintű szereplők által végzett tevékenység;
2. elszigetelt csoport hajtja végre;
3. célpontjai többnyire fegyvertelen polgárok, gyakran a totalitárius célpontválasztás jellemzi, vagyis az aki nem velünk van az az ellenségünk elvet vallja;
4. többnyire politikai célok kikényszerítése érdekében alkalmazott;
5. erőszak, vagy erőszakkal történő fenyegetés és megfélemlítés.

Ezen főbb fogalmi elemeknek – amennyiben kiinduló alapként fogadjuk el őket – azért van nagy jelentősége, mert (amennyiben elfogadjuk őket, mint kritériumokat) kizár számos vitára okot adó egyéb megközelítést. Schmid megközelítését felidézve például a „nem állami szintű szereplők” megfogalmazás kizárja a sokat vitatott állami terrorizmus létét. A „fegyvertelen polgárok ellen” kitétel elfogadása esetén a katonai konvojok, bázisok, személyek ellen végrehajtott merénylet nem minősül terrortámadásnak. A „politikai célok érdekében” megfogalmazás szerint bűnözői csoport által nyereségvágyból, anyagi haszon reményében vagy nem beszámítható elmeállapotú személy által elkövetett merénylet nem minősíthető terrorizmusnak. Az „erőszak” kitétel esetében egy nemzeti, vagy etnikai csoport, esetleg az ország politikai ellenzéke által tanúsított békés tiltakozási formákat (felvonulás) nem lehet terrorizmusnak minősíteni.

A *gerilla hadviselés* legfőbb jellemzője, hogy számottevő tömegbázisa van (amely folyamatosan növekszik) és a gerilla lételeme a lakosság, annak támogatása nélkül a gerilla mozgalom egyszerűen nem létezhet. A támogatásnak természetesen különböző formái léteznek. Különbséget kell tenni az aktív szervezeti tagok (a fegyveres akciókat végrehajtók), a közvetlen szervezeti tagok (támogatók), valamint a lakossági tömegbázis (pénzügyi és humánerőforrás-bázis) között. A gerilla hadviselés mindig politikai hatalomért folyik, célja egy *ellenállam*⁸³ létrehozása, amely egy jól körülhatárolt területen, az állam minden funkcióját vállalva a korábbi hatalom felváltására illetve a teljes legitimitás birtoklására törekszik. A gerilla hadviselés központi eleme tehát a politikai hatalom megszerzésére való törekvés, ennek során különböző eszközöket és módszereket vesz igénybe. Ezen eszközök egyike lehet a fegyveres küzdelem. A gerilla hadviselés erőszak alkalmazása során alkalmazhat a terrorizmushoz hasonló tevékenységeket, de számára a terrorizmus nem cél, hanem eszköz, mégpedig a folyamatot elősegítő eszköz (lásd a katalizátorok működését). A terrorizmust a gerilla hadviselés csak a sok egyéb módszer egyikeként tűri meg és csak akkor, ha egy bizonyos konkrét helyzetben az tűnik a legcélravezetőbbnek a többi közül.⁸⁴ Ez érthető is, hiszen a gerilla hadviselés a terrorista tevékenységi módszerek következtében (a civil veszteségek miatt) legtöbbször veszít a lakossági támogatottságból, ezt pedig a szervezet hosszú távon nem engedheti meg magának.

⁸³ Larry Cable, *Reinventing the round wheel: Insurgency, Counter-insurgency, and Peacekeeping Post Cold War In: Small Wars and Insurgencies*, 1993 ősz, p. 62.

⁸⁴ Martha Crenshaw, *Terrorism in Context*, The Pennsylvania State University Press, 1995., p. 601.

A tisztán *terrorista szervezetek* az előbbiekkal ellentétben a terrort cselekvési logikaként használják.⁸⁵ Számukra a terrorizmus maga a stratégia és nem foglalkoznak az előbb említett lakossági támogatottsági következményekkel. Mivel ezeknek a csoportoknak nincs szükségük tömegbázis kiépítésére, nincs társadalmi mozgalom mögöttük, az általuk megalkotott ideológiától hajtva ők maguk jelentik a mozgalmat. A gerilla hadviseléstől eltérően nem céljuk „ellenállam” létrehozása, stratégiájuk nélkülözi az előre megfogalmazott, politikai hatalomátvitelre képes államapparátus megteremtését. E szervezetek tevékenysége tiszta terrorizmusnak tekinthető, mert az erőszakot *célként* alkalmazzák.

Összefoglalásként a könnyebb áttekinthetőség érdekében egy táblázatban ismertetem a gerilla hadviselés és a terrorizmus legfontosabb jellemzőit összehasonlítva a két tevékenységi mód céljait, módszereit, célpontjait illetve a támogatásukat.

	Gerilla hadviselés	Terrorizmus
Cél	Politikai hatalom megszerzése, ellenállam létrehozása.	Pusztítás, megfélemlítés, figyelemfelkeltés.
Módszer	Széles spektrumon mozog a szociális segítségnyújtástól a megfélemlítésig.	Katalizátorok használata.
Célpont	Az állami hatalom, illetve az állami infrastruktúra és a hatalom egyéb szimbolikus képviselői.	Elsősorban a „puha” célpontok: civilek, polgári infrastruktúra, az „ideológiát” ellenzők.
Támogatás	Lakossági tömegbázis.	Kis létszámú támogató bázis.

1. számú táblázat – A gerilla hadviselés és a terrorizmus összehasonlítása

Mint ahogyan a terrorizmus számos definíciója közül mindegyik tartalmazza az „ártatlan polgárok elleni erőszak alkalmazása” kitételt, a valóságban is ez a legmeghatározóbb jellemzője a terroristának és az általa képviselt terrorizmusnak. Számukra nem csak a hatalom szimbolikus képviselője a célpont, hanem mindenkit (aki nem támogatja elképzeléseiket) bűnösnek és büntetendőnek tekintenek, aki nem velük van. Így értelmezhető, hogy miért nem válogatnak a célpontok megválasztásakor, hiszen ideológiájuk szerint nincsenek ártatlanok, csak az „ügyel azonosulni tudók” és azok, akik a másik oldalhoz tartoznak. Akik pedig nem azonosulnak az elképzeléseikkel, legitim célpontnak tekinthetők: „...*nők, gyermekek megölése is indokolt lehet, mivel ezek az ellenséges rezsimet támogatják*”.⁸⁶

⁸⁵ Martha Crenshaw, *Terrorism in Context*. p. 601. Ebbe a kategóriába tartoznak a függetlenségi felszabadító mozgalmak szervezetei például az algériai *Front de Libération Nationale*, az izraeli *Irgun Zvai Leumi*, a Ciprusi *Ethniki Organosis Kypriou Agoniston*, a sri lanka-i *Liberation Tigers of Tamil Eelam*, de sok szempontból az Ír *Irish Republican Army-IRA* vagy a Baszk *Euskadi Ta Askatasuna-ETA* is.

⁸⁶ Omar Nasiri, *Inside the Jihad: My Life with Al Qaeda: A Spy's Story* Perseus Publishing Books, November, 2006, internet <http://www.fn.hu/index.php?id=1&cid=156034>, 2007. 02. 17. Tipikusan ilyen terrorista szervezet volt az olasz Vörös Brigádok, a német Vörös Hadsereg Frakció vagy az amerikai Weather Underground.

Az is megfigyelhető jelenség manapság, hogy a terrorcselekmények intenzitása egyre növekszik. Ebben az értelemben Brian Jenkins híres megállapítása, mely szerint „*a terroristák nem sok halottat akarnak, hanem sok embert aki látja a terrorcselekmények következményeit*” egyre inkább igaz. A terrorcselekmények növekvő számából adódóan, a média manapság már csak a legvéresebb, legszámottevőbb cselekedetokről tudósít világszerte és ez önmagában is ösztönzőleg hat a terrorcsoportokra, gyakran egyre véresebb és egyre több áldozatot követelő merényleteket végrehajtva. Amennyiben észre akarják vetetni magukat, valami komoly, nagyszabású terrorcselekményt kell véghezvinniük.

1.7 Összefoglalás

Gyakran hangoztatott tény, hogy az új biztonságpolitikai kihívások új felfogást és új képességeket követelnek minden területen, többek között a katonai hadviselés elméletek területén is. Annak érdekében, hogy meghatározzuk milyen képességekre van szükség, nem elég a jelen kor konfliktusait tanulmányoznunk, hiszen a jövőben más elvek szerint harcoló, más szervezetű és összetételű kötelékekre lesz szükség, mint a jelenben vagy a múltban. Ennek a résznek a célja a gerilla katonai gondolkodásmód rendszerbe foglalása volt, annak érdekében, hogy egy egységes tudományos rendszer keretében bemutassam a szembenálló fél gondolkodásmódjának főbb jellegzetességeit. Kétségtelen, hogy a gerilla katonai gondolkodásmódot tanulmányozni kell annak érdekében, hogy a jövőben sikeresen vívhassuk meg az aszimmetrikus küzdelmeket. Annál is inkább, mivel egy folyamatosan változó, fejlődő és alkalmazkodó jelenségről van szó, amely jelen van a hadviselésben már évszázadok óta. A különleges művelési erők feladatainak és képességeinek megfogalmazásakor elengedhetetlen a gerilla katonai gondolkodásmód ismerete, hiszen a statisztikai elemzések és a jelen kor összecsapásainak vizsgálata arra enged következtetni, hogy a magyar különleges művelési erőknek ennek a katonai gondolkodásmódnak a jövőbeni képviselőivel kell felvenniük a harcot a jövőben.

A nemzetközi biztonságpolitikai környezet, a NATO, az EU biztonságpolitikai törekvései, valamint a hazai biztonságpolitikai dokumentumok vizsgálata, a következő összegzett következtetések levonását eredményezi:

- A bipoláris katonai világrend összeomlása, a hidegháborús fenyegetés megszűnése, a fenyegetések más szintjeit tette szembeötlővé. A politikai-gazdasági rendszerek konfrontációja helyett az eddig elnyomott nacionalizmusok, regionális konfliktusok kirobbanásához teremtődtek meg a feltételek, és “új” fenyegetések erősödtek fel (világkörnyezet, éhezés, túlnépesedés, természeti erőforrásokkal való visszaélés, migráció, menekültek, kábítószer-csempészet, bűnözés stb.).
- Bár a hagyományos (államok közötti) konfliktusok esélye csökken, nem lehet teljes mértékben kizárni, hogy sor kerül ilyen összecsapásokra is a közeljövőben. Ennél azonban sokkal valószínűbb a nem állami szereplők által az államokon belüli konfliktusok következtében kirobbant válságok kialakulásának veszélye.
- A változó fenyegetettség következtében elmosódnak a hadviselő felek közötti eddig világosan megfogalmazható határok, és szükség van a biztonság szélesebb értelemben vett értelmezésére mind jogi, mind pedig geográfiai értelemben. A NATO műveletek területen kívüli jellege növekedni fog, a

konfliktusok időtartama pedig egyre inkább elhúzódik, hosszú távú politikai elkötelezettségre lesz szükség a megoldásukhoz.

- Magyarország biztonsága nagyban függ a NATO tagállamok által biztosított kollektív védelmi feladatok ellátásától. Magyarország nem csupán haszonélvezője kell, hogy legyen a kollektív védelemnek, hanem tevékenyen hozzá is kell járulnia a NATO és EU műveletekhez.
- A regionális és globális válságok kezelésére csak a nemzetek összefogásának megvalósításával van lehetőség. Nem képes minden nemzet a képességek valamennyi formáját biztosítani, így a nemzeteknek szakosodniuk kell és 'niche' képességeket kell létrehozniuk, illetve fenntartaniuk annak érdekében, hogy szükség esetén hozzájárulhassanak a kollektív feladatok végrehajtáshoz.
- A környező országok képességfejlesztési irányait, valamint a jelen kor válsághelyzeteinek szükségleteit figyelembe véve megállapítható, hogy a Magyar Honvédségnek is szüksége van egy különleges műveleti képességre. Ezen képesség kialakításakor figyelembe kell venni, hogy a képesség elsődleges feladata a széles spektrumú feladat végrehajtáson belül a katonai segítségnyújtási képesség elsajátítása és fejlesztése.
- Ezek a válságok aszimmetrikus kihívást jelentenek az általános rendeltetésű katonai erők számára. Az általános rendeltetésű katonai erők nem lesznek képesek a konfliktusok valamennyi aspektusát kezelni, éppen ezért a stratégiai jelentőségű különleges erők használata a válságok megoldásának katonai aspektusaiban egyre növekvő szerephez jut.
- A magyar haderőben az erőforrások csak szűkösön állnak rendelkezésre, így azokat a leghatékonyabban kell felhasználni. Olyan képességek fejlesztését és fenntartását kell támogatni, amelyek nemzetközi szinten is használhatóak és használatuk a nemzetközi közösség szemében növeli hazánk pozitív megítélését.

A *gerilla hadviseléssel* kapcsolatban a történelmi példák vizsgálata alátámasztja, hogy az állam, amennyiben nem képes legitimitásáról meggyőzni a lakosságot, és nem tud megfelelő szociális és gazdasági fejlődést felmutatni, előbb-utóbb számíthat a lakosság elégedetlenségére. Ebben az esetben egy egyensúlytalan állapot alakul ki és ezt az állapotot igyekeznek az aszimmetrikus hadviselést folytató csoportok kihasználni annak érdekében, hogy átvegyék a hatalmat. A gerilla hadviseléssel kapcsolatos következtetések a következők:

- A politikailag motivált erőszakos megnyilvánulásokat produkáló mozgalmak erőszak jellegének pontos, racionális meghatározása nélkülözhetetlen feladat, ez alapjaiban befolyásolhatja a mozgalom és a hatalom viszonyát, illetve végső soron a sorsát. Terrorizmusra ugyanis terrorizmus elleni eszközökkel és módszerekkel kell reagálni (*counter-terrorism*)⁸⁷ ezek számos és lényeges szempontból különböznek a gerilla hadviselés ellen alkalmazott módszerektől (*counter-insurgency*).⁸⁸
- A kidolgozásra kerülő stratégiához elengedhetetlenül szükséges az ellenség céljainak, valamint harcmodorának pontos ismerete, sebezhető pontjainak feltérképezése. Éppen ezért fontos a gerilla katonai gondolkodásmód és az

⁸⁷ Thomas Marks, *Insurgency in a time of terrorism*, Journal of Counterterrorism & Homeland Security International, Volume 11, No. 2, 2004., p. 47.

⁸⁸ Thomas Marks, *Insurgency in a time of terrorism*, p. 47.

aszimmetrikus összecsapások tanulmányozása, oktatása és a tapasztalatok átültetése a katonai kiképzésbe.

- A gerilla hadviselés sikere alapvetően függ a lakosság támogatottságától. A támogatás pedig nem csupán abban az értelemben fontos, hogy ki harcol aktívan a gerillák oldalán (aktív támogatás), hanem ennél fontosabb, hogy ki támogatja passzívan (logisztika, hírszerzés, stb.) a gerillákat.
- Azok a stratégiák, amelyek elsősorban a gerillaharcosok elpusztítására koncentrálnak, hibásak és nem veszik figyelembe a gerilla hadviselési mód legfontosabb elemét, a lakosságot. A stratégiának elsősorban a lakosság ellenőrzésére kell irányulnia, másodsorban pedig a gerilla infrastruktúra és a gerilla harcosok pusztítására.

A terrorizmussal, mint tevékenységi formával kapcsolatban megállapítható, hogy nem a terrorcselekmények pusztító erejében, hanem az ezáltal kiváltott félelemkeltésben rejlik a terrorizmus igazi veszélye. A terrorizmushoz kapcsolható legnagyobb veszélyforrások a következők:

- A terrorizmus egy, a napjainkban egyre gyakrabban alkalmazott tevékenységi mód a politikai, vallási célkitűzések elérése érdekében. Olyan helyzetekben is alkalmazható (pl. a helyi lakossági támogatásának hiánya esetén), ahol a gerilla hadviselés működésképtelenné bizonyul.
- Önmagában tiszta formájában az elnyújtott kifárasztó hadviselés módszerét alkalmazva korlátozott sikereket érhet el.
- Előkészítő szerepben a terrorizmus képes megfelelő feltételeket teremteni a gerilla hadviselés térnyeréséhez.
- Támogató szerepben a terrorizmus felgyorsíthatja a gerilla hadviselés térnyerését.

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy a nemzetközi környezet a hagyományos szembenállás évtizedekig gyakorolt formáját meghaladva, a biztonsági kihívások tekintetében egyre inkább eltolódik a válságkezelések és a nemzetközi katasztrófahelyzetek megoldásának irányába. A válságok kezelésének tekintetében a közelmúltban kiemelkedő jelentőséggel bírt a nemzetközi terrorizmus ellen vívott világméretű küzdelemben illetve az aszimmetrikus jellegű katonai konfliktusokban történő részvétel. Ez a tevékenység csak a nemzetek összefogásával, interoperabilitási törekvésekkel valósítható meg. Ezeknek az erőknek fel kell készülniük arra, hogy felvegyék a harcot a nem állami szereplőkkel, képesek legyenek a konfliktushelyzetek széles spektrumában az adott helyzetek között különbséget tenni és a kialakult helyzetnek megfelelő válaszreakciókat foganatosítani, rendelkezzenek kulturális és nyelvi képességekkel a többi (nem a fegyveres testülethez tartozó) állami és nem-kormány szereplővel való együttműködéshez, és a velük történő integrációhoz.

Jelenleg a Magyar Honvédség nem áll készen arra, hogy hatékonyan részt vegyen az új biztonsági kihívások kezelésének valamennyi aspektusában. A szervezet nem rendelkezik az aszimmetrikus hadviselés naprakész, átfogó koncepciójával, hiányoznak a doktrinális alapok és a különleges műveleti képességfejlesztés holisztikus megközelítése. Annak ellenére, hogy az aszimmetrikus összecsapások aránya a közelmúlt konfliktusaiban megközelíti a 87%-ot és a jelenleg misszióban szolgálatot teljesítő katonák is nap mint nap találkoznak ennek a jelenségnek számtalan formájával, ez az arány nem tükröződik az oktatásban és a felkészítésben. Éppen ezért nagy szükség van a jelen kor válsághelyzeteinek katonai

aspektusaiból történő tanulmányozására, azok megértésére és a következtetések levonását követően jövőbe mutató elméletek beépítésére a doktrínákba és az oktatásba annak érdekében, hogy a Magyar Honvédség képes legyen küzdelmet folytatni mind az általános rendeltetésű erőkkel, mind pedig a hagyományostól eltérő műveletekre specializálódott különleges műveleti erőkkel. A különleges műveleti képesség fejlesztésekor nagyfokú rugalmasságot kell biztosítani a szervezeti felépítés és doktrína megalkotásakor annak érdekében, hogy a képesség bármikor alakítható legyen a kor kihívásainak függvényében.

2. FEJEZET

KATONAI VÁLASZLÉPÉSEK ASZIMMETRIKUS KONFLIKTUSOKBAN

Értekezésem alapvető kérdése, hogyan befolyásolják egy sikeres magyar különleges műveleti képesség létrehozását az olyan tényezők, mint a biztonságpolitikai környezet változása, a háború természetében bekövetkezett változások, illetve a szembenálló felek hadviselési elveinek fejlődése? Az értekezés ezen fejezetében a kérdés *második* összetevőjére keresem a választ: Az aszimmetrikus konfliktusokban milyen válaszlépéseket lehet és érdemes megfogalmazni a válságok megelőzése és a már kialakult válságok kezelése érdekében?

Ennek a fejezetnek nem célja a válaszlépések valamennyi összetevőjének vizsgálata és elemzése, csupán a katonai összetevő vizsgálatát tartja szem előtt és a katonai válaszlépések tekintetében kíván a katonai és politikai döntéshozók számára olyan működő modelleket bemutatni, amelyek megkönnyítik a katonai aspektusok megértését illetve segítséget nyújtanak a katonai dimenzió megértéséhez és a katonai stratégiai tervezéshez.

Arra is fontosnak tartom felhívni a figyelmet, hogy az aszimmetrikus konfliktusokban a katonai összetevő nem az egyetlen (többnyire nem is a legfontosabb) eszköz a kialakult válságok kezelésére. Az ENSZ osztályozása szerint⁸⁹ a válságkezelésben leggyakrabban alkalmazott eszközök a következők lehetnek:

1. Politikai, kormányzati
2. Gazdasági és szociális
3. Pszichológiai-kommunikációs-oktatási
4. Katonai
5. Bíróági és jogi
6. Rendőrségi és büntetés végrehajtási
7. Titkosszolgálati
8. Egyéb

Ebben a fejezetben az első fejezetben ismertetett kihívásokra kidolgozott katonai válaszlépések bemutatására törekszem annak érdekében, hogy beindítsak egy közös gondolkozást az aszimmetrikus hadviselés jövőbeni sikeres megvívása érdekében. Ennek tükrében a következő kérdésekre keresem a választ:

- Melyek a jelen kor hadelméletének azon elemei, amelyek felhasználhatóak egy aszimmetrikus katonai stratégia megalkotásakor?
- Hogyan lehet aszimmetrikus küzdelemben katonai erőket hatékonyan alkalmazni?
- Milyen típusú katonai alakulatok a legalkalmasabbak a hiányképessegek végrehajtására?

⁸⁹ Az alábbi listát az ENSZ 2001-ben állította össze. A részletes leírás megtalálható Alex B Schmid könyvében: Alex B. Schmid: *Towards Joint Political Strategies for De-legitimising the Use of Terrorism*. Alex B. Schmid (szerk.): *Countering terrorism through International Cooperation*, Milánó, ISPAC, 2001, pp. 266-273.

2.1 A hadelméletek fejlődése

A hidegháború idején a szuperhatalmak felismerték a nukleáris katasztrófa fenyegetését, éppen ezért a totális háborúkat igyekeztek elkerülni attól tartván, hogy azok a nagyhatalmak belépésével nukleáris pusztításba torkollnak. Az érdekérvényesítés eszközeként éppen ezért a háborús küszöb alatti tevékenységek szerepeltek előkelő helyen, ezek pedig elősegítették az aszimmetrikus hadviselés fejlődését. A hidegháború végeztével, a nemzetközi rendszer megerősödésével az aszimmetrikus küzdelmek a legjellemzőbbek napjainkban is és a közeljövőben is ez a fajta hadviselés lesz a meghatározó. Értekezésem ezen részében két napjainkban egyre inkább meghatározó hadelméletet ismertetek röviden: a hálózatközpontú hadviselést, illetve a negyedik generációs hadviselés elméletét.

2.1.1 A hálózatközpontú hadviselés

A hálózatközpontú hadviselés (HKH) koncepciója tulajdonképpen nem más, mint egy katonai elmélet, amely megpróbálja az információs korszak vívmányait kihasználva a hadelméleteket és a hadviselést a kor színvonalának megfelelően átalakítani. A hadviselés átalakításának alapvető iránya a HKH képviselői által használt zsargon-gazdag környezetben azt jelenti, hogy az eddigi platformközpontú (platform centric) gondolkodást fel kell, hogy váltsa a hálózatközpontú (network centric) gondolkodás. A platformközpontú gondolkodás során a katonai vezetők a terveiket a rendelkezésükre álló felszerelésre és haditechnikai eszközökre (hadihajók, repülőgépek, harckocsik, tüzérségi eszközök, stb.) alapozták. A jövő egyik meghatározó elképzelése azonban, hogy a hálózatközpontú gondolkodásban ezek a platformok csupán csomópontokat alkotnak egy nagyobb hálózat részeként, amelynek legfőbb tulajdonsága nem a csapatösszevonásokban, vagy a tüzerő összpontosításában rejlik, hanem abban, hogy képességeit képes nagy pontossággal és rendkívül gyorsan a szembenálló fél legsebezhetőbb pontja ellen alkalmazni.

A gyorsaság eléréséhez a HKH képviselői John Boyd *döntéshozatali mechanizmusának* modelljét⁹⁰ alkalmazzák azt tűzve ki célul, hogy saját csapataink képesek legyenek két vagy több döntést is meghozni azon idő alatt, amíg az ellenség meghoz egy döntést, ehhez pedig nagyfokú automatizáltságra és hálózatok kiépítésére van szükség. A közelmúlt hadszínterein a tervezés arra koncentrált, hogy minél gyorsabban mozgassa csapatait a hadszíntéren és ez a manőverező-képesség nagy valószínűséggel biztosítsa a győzelmet. Ehhez mindenképp előtt magas szintű logisztikai támogatásra volt szükség. A jövő hadviselésének alapfeltevése a HKH képviselő szerint az, hogy aki gyorsabban képes adatait feldolgozni és értékelni, az komoly hadászati előnyre tesz szert. Az új elképzelés tehát az, hogy aki gyorsabban dönt, az nyer. A tömeges alkalmazás helyett a sebészeti pontosság és a járulékos veszteségek elkerülése nyert kiemelt figyelmet. Példa erre a közelmúlt néhány konfliktusa (pl. Afganisztán) során a különleges műveleti erők által napjainkban alkalmazott célpont meghatározási és célpont megsemmisítési stratégia, amelynek során (a hatás alapú műveletek elméletét alapul véve) nem a kinetikus csapásokra helyezik a fő hangsúlyt. A kinetikus csapások során is csak intelligens lőszerket alkalmaznak és azokat is csak és kizárólag abban az esetben, ha egyáltalán nem prognosztizálható civil járulékos veszteség. Ugyanakkor egyre nagyobb teret kap a

⁹⁰ John Boyd „OODA loop” koncepciója.

nem kinetikus (pl. információs műveletek által alkalmazható) hatások kiaknázása, amelynek célja egyértelműen a lakosság támogatásának megszerzése és megtartása.

A HKH képviselői nem támogatják azokat a 20. században nagy támogatottságot élvező elképzeléseket sem, amelyek szerint a háborút csupán légiereő alkalmazásával is meg lehet nyerni, illetve amely szerint az ellenség mélységébe mért bombázások is győzelmet hozhatnak. Ezek az elképzelések az I. Világháborúban még a nagy hatótávolságú tüzérségi eszközök alkalmazását támogatták, majd a II. Világháborúban a fő hangsúly a légiereőre és a légicsapásokra terelődött. A hidegháború idején ezt az elméletet felváltotta a stratégiai nukleáris fegyverek alkalmazásával mért csapás, majd a 20. század vége felé ez a gondolkodás az 1991-es Öbölháború során (Operation Desert Storm) teljesedett ki, amelyet követően a technológia diadalát ünnepelték a fejlett nyugati hatalmak. A koszovói és afganisztáni sikereket is hozzávéve ez a gondolkodási mód már odáig fajult, hogy egyes katonai gondolkodók a szárazföldi haderő nagyarányú visszafejlesztéséről kezdtek el gondolkodni. Ez az eufória egészen a 2003-as iraki konfliktusig tartott, amelynek során nyilvánvalóvá vált a szárazföldi haderő jelentősége elsősorban az aszimmetrikus küzdelmekben. Irakban a negyedik fázis pontos megtervezésének hiánya ahhoz vezetett, hogy a háború megnyerését követően egy nagyméretű gerilla haderő volt képes teret nyerni az országban, amely mai napig is tartja magát és képes súlyos veszteségeket okozni a koalíciós erőknek.

A 2003-as iraki konfliktus kiváló példa annak megfigyelésére, hogyan válnak el a háborús szerepkörök a konfliktuskezelő szerepektől. Nagyon fontos megfigyelnünk, hogy a két tevékenység (a katonai gondolkodás tekintetében) gyökeresen eltér egymástól, ugyanakkor az átmenetet közöttük szinte zökkenőmentesen és gyorsan biztosítani kell annak érdekében, hogy képesek legyünk kezelni a konfliktust. Általánosan elfogadott vélemény a katonai szakértők körében, hogy a jelenlegi elhúzódó iraki aszimmetrikus küzdelem megelőzhető lett volna, amennyiben komoly elkötelezettséget vállalnak a Koalíciós Erők az ország stabilitásának megteremtésére és elsősorban a lakosság fölötti ellenőrzés kialakítására koncentrálnak, ahelyett, hogy a szembenálló féllel próbálják meg felvenni a harcot. A Koalíciós Erők katonái számos területen elvesztették a helyi lakosság támogatását ennek következtében pedig teret engedtek a gerilla hadviselésnek.

2.1.2 Negyedik Generációs Hadviselés

A 4GH először az 1980-as években került megfogalmazásra, amikor is egyfajta, a „hagyományostól eltérő” gondolkodásmódot közvetített a hadigondolkodás területén.⁹¹ Az elmélet ebben a szakaszban egyfajta gyűjtőfogalomként szolgált a terrorizmus egyfajta megközelítéséhez. A manőver harcászatot tanult ortodox katonai gondolkodók azonban a terrorizmust is úgy értelmezték, mintha az a német viharharcosokhoz hasonló harcászati módszereket alkalmazna céljai eléréséhez (intelligens önállóan, vagy kis csoportokban harcoló ellenfelek, amelyeknek elsődleges célja a közösségbe való beférkőzés, majd annak belülről történő bomlasztása).⁹² Az elmélet megalkotói arra a következtetésre is

⁹¹ William S. Lind, Keith Nightengale, John F. Schmitt, Joseph W. Sutton, és Gary I. Wilson, „*The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*,” *Marine Corps Gazette*, October 1989, pp. 22-26.

⁹² William S. Lind, Keith Nightengale, John F. Schmitt, Joseph W. Sutton, and Gary I. Wilson, p. 27.

jutottak, hogy a jövő szuperterroristái nem rendelkeznek majd hagyományos értelemben vett saját bázisokkal, hanem nemzetén kívüli vagy nemzetközi jelenléttel biztosítják céljaik elérését, amelyet ideológia vagy vallási eszmékkel támogatnak.⁹³

Az elmélet az 1990-es évek közepén ismét egyre nagyobb ismertséget szerzett és összekapcsolta a korábbi gondolatokat Martin Van Creveld művével.⁹⁴ Van Creveld kiemelt hangsúlyt fektet az 1648-as vesztfáliai béke hadviselésre gyakorolt szerepének bemutatására, illetve a Clausewitz szentháromság⁹⁵ is jelentős hangsúlyt kapnak a művében. A 4GH képviselői ebben a szakaszban azt hangsúlyozták, hogy Van Creveld továbbfejlesztette az elképzeléseiket⁹⁶, amikor kijelentette, hogy a jövő háborúira elsősorban az lesz a jellemző, hogy túlnőnek a Clausewitz által megfogalmazott szentháromságon és nem nemzetállamok vívják meg őket.⁹⁷ Fontos megfigyelni, hogy az előbb említett koncepcióval szemben a nemzetállamok rendkívül fontos szerepet játszanak a terrorizmus elleni világméretű küzdelemben, hiszen megfelelő stratégia alkalmazásával képesek ellehetetleníteni a terrorszervezetek helyzetét, illetve olyan feltételeket is teremthetnek, amelyek a terrorizmus kialakulásához vezethetnek.

A 4GH elméletének legfrissebb inkarnációja 2001-től kezdődően figyelhető meg, amikor az elmélet egyik jelentős képviselője úgy fogalmazott, hogy a szeptember 11-i terrortámadás a 4GH-t alkalmazó ellenség egyik legjobban kivitelezett támadása volt.⁹⁸ A negyedik generációs hadviselés elméletét összekapcsolták tehát a terrorizmus elleni világméretű küzdelemmel és az elmélet egyre konkrétabb alakot öltött, nagy utat megtéve az 1980-as kezdetektől, amikor még csak halvány, a szokásostól eltérő hadászati módszerek gyűjtőmedencéjének számított.

A 4GH elmélete elsősorban az angolszász országokban jut egyre kiemelkedőbb szerephez. Az elméletet magát, megalkotása óta több alkalommal újjáélesztették és az éppen aktuális nemzetközi helyzetnek megfelelően kiegészítve mutatták be. A legfrissebb inkarnációjában az elmélet támogatói az Iraki gerilla hadviseléssel kapcsolatban mutatják be a negyedik generációs hadviselést. A koncepció képviselői jogosan észrevételezik a HKH technológiai fókuszát és azt a tényt, hogy napjaink aszimmetrikus konfliktusaiban az intelligens, a környezethez és a kihívásokhoz alkalmazkodó ellenség felkutatása és megsemmisítése nem hajtható végre pusztán technológiára támaszkodva.

⁹³ William S. Lind, Keith Nightengale, John F. Schmitt, Joseph W. Sutton, and Gary I. Wilson, p. 25.

⁹⁴ Martin van Creveld, *The Transformation of War*, New York: Free Press, 1991.

⁹⁵ Az elnevezés Clausewitz kifejezésére (wunderliche) utal, amellyel a porosz hadelméleti író megpróbálta a háború változó jellegét bemutatni. Clausewitz szerint három tényezőt kell figyelembe venni, amelyek előidézhetik a háborúk jellegének változását: ellenségesség, amely a háború elhatalmasodásához vezethet; esély illetve bizonytalanság, amelyek a háborút kiszámíthatatlanná teszik; illetve a háború célként való felhasználása, amely azt eredményezi, hogy a háború maga válik céllá. Ezek a tényezők alapján véve három intézményhez kapcsolhatók: a lakossághoz, kormányhoz és a hadsereghez. Carl von Clausewitz, *Vom Kriege. Hinterlassenes Werk des Generals Carl von Clausewitz*, 19th Ed., Werner Hahlweg, ed., Bonn: Ferd. Dummlers, 1991, Book I, Chap. 1, pp. 212-213.

⁹⁶ William S. Lind; Major John F. Schmitt, USMCR; és Gary I. Wilson, USMCR, "Fourth Generation Warfare: Another Look," *Marine Corps Gazette*, Vol. 78, No. 12, December 1994, pp. 34-37, valamint Thomas X. Hammes, "The Evolution of War: The Fourth Generation," *Marine Corps Gazette*, Vol. 78, No. 9, September 1994, pp. 35-44.

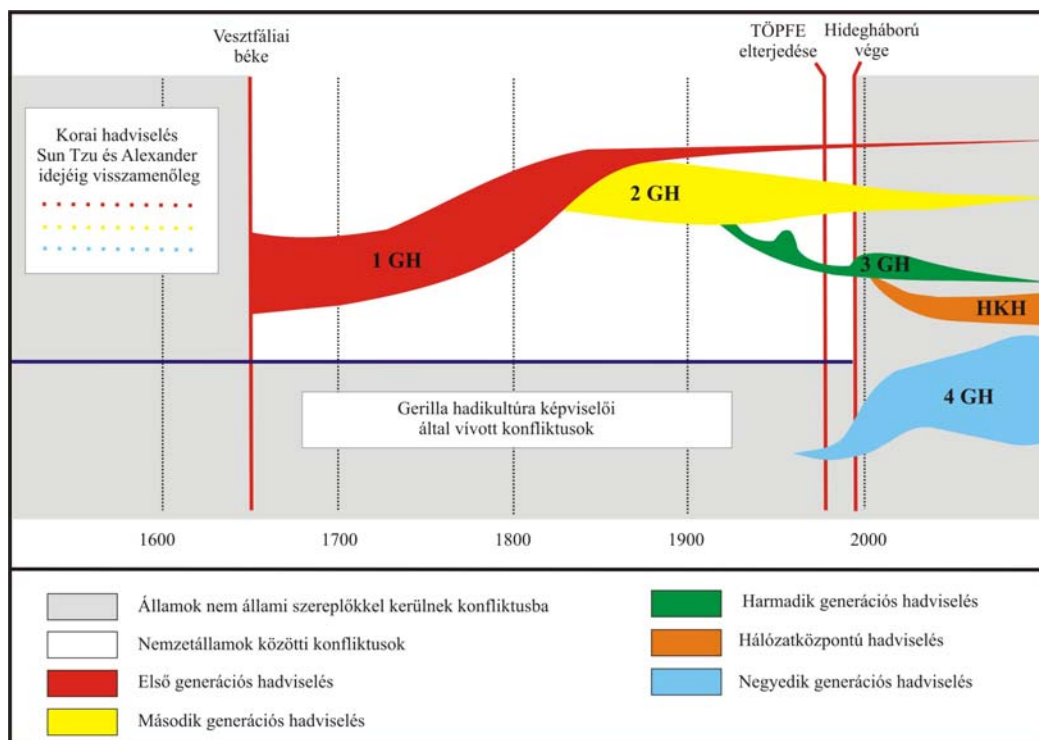
⁹⁷ William S. Lind; Major John F. Schmitt, USMCR; és Gary I. Wilson, p. 36.

⁹⁸ William S. Lind, "Fourth-Generation Warfare's First Blow: A Quick Look," *Marine Corps Gazette*, Vol. 85, No. 11. November 2001, p. 72.

A 4GH gondolatának egyik kiemelkedő képviselője William Lind, aki 1989-ben már megfogalmazta a koncepciót.⁹⁹ Az első generációt a Vesztfáliai szerződéstől (1648) kezdődően az Amerikai polgárháborúig datálja. Ezt a korszakot a vonalas harcászat jellemezte, amelynek jellegzetessége, hogy a katonák hosszas menetet követően felsorakoztak egymással szemben és ágyúval, valamint egyéb lőfegyverekkel vezettek tüzet az ellenségre annak érdekében, hogy megtörjék annak ellenállását. A tizenkilencedik század közepére a technológiai újítások következtében változtatni kellett a hadviselés módján is. Az újfajta lőfegyverek sokkal hatásosabbak lettek és amennyiben a katonai vezetők felsorakoztatták volna a csapatokat egymással szemben, a pusztítás mértéke elképesztő lett volna.

A francia hadsereg érdeme a második generáció tökélyre fejlesztése. Ennek alaptétele: a tüzéség legyőz, a gyalogság elfoglal. Ez a hadviselési mód mind a mai napig érezteti hatását, bár a tüzéségi tüzelőkészítést felváltották a légierő légi csapásai, de a Sivatai Vihar művelet végrehajtása nagyon hasonlított erre a generációra. A Német haderő fejlesztette ki a harmadik generációt a két világháború között és ez a Blitzkrieg formájában vált nyilvánvalóvá 1939-ben.

A harmadik generáció legfőbb újítása, hogy az ellenség mélységébe tervezett manővereket hozzáadták az előző hadelméletekhez és a sebesség idővel túlnőtt a tüzerő fontosságán. A második generációs hadviselés még a szemben álló ellenség pusztítására koncentrált, a harmadik generációs elméleteknek azonban már az ellenség stratégiai mélységének pusztítása volt a fő célja. Első pillantásra a hadviselés negyedik generációja elég szokatlannak tűnik, hiszen ennek alapja nem a haditechnika fejlődése. Ehelyett a 4GH képviselői szerint a negyedik generációs hadviselés alapvetően a gerilla katonai gondolkodásmód képviselőinek hadviselése. Mao Ce Tungot tartják a negyedik generációs hadelmélet megalakítójának.

8. számú ábra – A negyedik generációs hadviselés fejlődéstörténete

⁹⁹ Marine Corps Gazette, *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*

A 4GH elméletének képviselői jogosan kritizálják a HKH elméletét, mivel az túlzottan nagy hangsúlyt fektet a technológia használatára és rugalmatlan, amikor gondolkodó, leleményes, kis csoportokban, vagy önállóan küzdő emberi ellenféllel kerül szembe. A 4GH elméletének egyik legszembetűnőbb problémája, hogy a hadviselés fejlődését igyekszik bemutatni, ugyanakkor figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy az úgynevezett negyedik generáció már évszázadok óta létezik és gyakorlatilag megelőzte az összes többi generáció kifejlődését. Az elmélet megalkotói kétségtelenül figyelemre méltó módon fogalmazzák meg a hadviselés fejlődését, de ez a fejlődés csak a harmadik generációig követhető nyomon. Az igazat megvallva, a hadelméletek fejlődését tekintve a HKH elmélete kellene hogy legyen a negyedik generáció, amely az információs korszakban átveszi a harmadik generációs manővereken alapuló hadviselés helyét.

A jövőben nagy valószínűséggel nem csak a nemzetállamok kapnak szerepet a hadviselésben, hanem más szereplők (amelyek lehetnek lázadók, gerillák, terroristák, bűnbandák, stb.) szintén jelentős szerephez jutnak. Ezek a szereplők nagy valószínűséggel megpróbálják kihasználni a globalizáció által megnövekedett mozgásterüket, valamint a modern technológiai vívmányokat, hogy érdekeiket érvényesíthessék.¹⁰⁰ A globalizációval kapcsolatos irodalom meglehetősen terjedelmes, de a szerzők általában egyetértenek abban, hogy növekedik a személyek mozgásának, valamint az eszmék terjedésének a szabadsága, így szinte elkerülhetetlen, hogy a terrorizmus is egyre elterjedtebbé és globálisabbá váljon napjainkban. Erre a folyamatra a 4GH képviselői is rámutatnak.¹⁰¹

Az aszimmetrikus hadviselés, végső soron mindig arra koncentrált, hogy a szembenálló fél politikai akaratát megtörje, nem pedig az erőforrások ellen intézett támadásokkal próbált sikert elérni. A téma szakértői mindent megtettek annak érdekében, hogy összefoglalják és megértsék azokat a látszólag egymástól független folyamatokat, amelyeket számos névvel illettek a történelem folyamán (gerilla hadviselés, felkelések, terrorizmus, stb.).¹⁰²

A különbség napjainkban abban mutatkozik meg, hogy a globalizáció és a technológiai fejlődés vívmányainak köszönhetően a fent említett nem állami szereplők egyre nagyobb és közvetlenebb hatást képesek gyakorolni a szembenálló kormány politikai akaratára. A katonai elméletek képviselői már Sun Tzu óta foglalkoztak a gondolattal, hogy megkülönböztessék a szembenálló fél fizikai pusztítását illetve akaratának megtörését. Az ortodox katonai gondolkodásban a fizikai pusztítás elsődlegessége dominál és kinetikus támadásokkal igyekeznek pusztítani a szemben álló felet. Clausewitz is utalt például arra, hogy az ellenség harcképtelenné tétele (Wehrlos) a legfontosabb, amit a fizikai létesítmények pusztításával érünk el. Douhet indirekt hadviselési elmélete is felismerte az ellenfél akaratának megtörésének fontosságát, ugyanakkor elsődleges módszerként a háttérben bombázását és az infrastrukturális létesítmények légi csapásokkal történő megsemmisítését javasolta. Ugyanakkor napjaink aszimmetrikus küzdelmeiben egyre

¹⁰⁰ Thomas Friedman, *The World is Flat: A Brief History of the 21st Century*, New York: Farrar, Strauss, Giroux, 2005; és *The Lexus and the Olive Tree*, New York: Anchor, 2000, p. 9.

¹⁰¹ Thomas X. Hammes, "4th-generation Warfare: Our Enemies Play to Their Strengths," *Armed Forces Journal*, November 2004, p. 43.

¹⁰² A következő munkák tartalmazzák a legtöbbet hivatkozott állításokat: Walter Laqueur, *Guerrilla Warfare: A Historical and Critical Study*, Boulder: Westview, 1984; Ian F. W. Beckett and John Pimlott, eds., *Armed Forces and Modern Counter-insurgency*, New York: St. Martin's, 1985; Bard E. O'Neill, *Insurgency and Terrorism: Inside Modern Revolutionary Warfare*, Washington, DC: Brassey's, 1990; Rohan Gunaratna (szerk.), *The Changing Face of Terrorism*, Singapore: Eastern Universities, 2004.

nyilvánvalóbbá válik, hogy az akarat megtörése kell, hogy a háború célja legyen, mivel a nem-állami szereplők fizikai mivoltukban gyakran nem, vagy csak elhanyagolható mértékben manifesztálódnak.

2.2 Katonai válaszlépések a gerilla hadviselés képviselőivel szemben

Annak ellenére, hogy az aszimmetrikus konfliktusok meghatározó jellege erre engedne következtetni, a katonai kutatók viszonylag keveset foglalkoznak a témával, és a katonai kutatások nagy többsége az ortodox katonai gondolkodásmód feltérképezésére koncentrál. Annak érdekében, hogy a jövőben sikeresen vívhassuk meg az aszimmetrikus küzdelmeket, tanulmányozni kell a gerilla katonai gondolkodásmódot.

Az aszimmetrikus összecsapások jellemzői gyökeresen eltérnek a szimmetrikus hadműveletektől. A hadviselés elméletét alapjaiban át kell értékelní, amikor aszimmetrikus küzdelmet vívunk. Más célokat kell megfogalmazni, a tervezéshez más modelleket kell használni és a harc megvívása során is más módszereket kell alkalmazni. Mindez eltérő katonai gondolkodásmódot követel. Ennek a résznek célja a fontosabb (elsősorban gondolkodásmódbeli) területek bemutatása, javaslattétel és a figyelem felkeltése. A javaslatok megvitatásához számos történelmi példa áll rendelkezésre.¹⁰³

2.2.1 A gerilla hadviselés jellemzői

Gyakran hangoztatott kijelentés, hogy a gerilla hadviselést a „gyengébb fél” alkalmazza. A legtöbb szakértő ebben az esetben arra gondol, hogy haderő tekintetében a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői számbeli és technológiai hátrányban vannak az ortodox katonai gondolkodásmód képviselőivel szemben. Fontos kiemelni, hogy az *erőforrás-főlény* csak az egyik alkotóeleme a hadászati főlénynek. Az információs korszakban vívott háborúk során az *információs főlény* legalább annyira fontos (aszimmetrikus hadviselés során talán még fontosabb) mint az erőforrás főlény. A gerilla katonai gondolkodásmód elemzése arra enged következtetni, hogy a gerillaharcot folytató fél nem feltétlenül van hadászati hátrányban az erőforrás főlényt birtokló féllel szemben. A hadviselés különböző összetevőinek vizsgálata azt mutatja, hogy a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői valójában sok tekintetben előnyt élveznek illetve előnyt kovácsolnak az ortodox katonai gondolkodásmód kötöttségeiből.

¹⁰³ Amennyiben nem számoljuk a katonai hatalomátvételt és a polgárháborúkat, 17 felkelést tanulmányozhatunk és további 36 egyéb aszimmetrikus összecsapásból vonhatunk le következtetéseket. A szerző a legfontosabb aszimmetrikus összecsapásokat tanulmányozta és kutatta az NPS gerillaharc kutatócsoportjában 2004-2006 között) és következtetéseit, javaslatait a következő történelmi példák elemzésével fogalmazta meg: Boeri háború, EK-boeri szeparatisták (1899-1902); Balkán, Német hadsereg-Tito partizánjai (1940-45); görög polgárháború, EK/USA-ELAS (1944-49); malajziai felkelés, EK-Maláj kommunista felkelők (MPC)/Maláj Felszabadítási Hadsereg (MLRA) (1948-1960); algériai lázadás, Franciaország-FLN (1954-62); kubai felkelés, Batista rezsim-Castro (1956-59); vietnámi háború, USA-NLF/DPRVN (1958-75); Északír felkelés, EK-IRA (1968-); Fülöp szigetek, Fülöp szigetek Kormánycsapatok-NPA/MNLF/MILF (1970-); Nikaragua, FSLN-Nemzeti Gárda/Kontrák (1980-1990); Szovjet-Afgán háború, Szovjetúnió-Mujahdeen (1979-88); Csecsenföld, Oroszország-Csecsen szeparatisták (1994-); Afganisztán, USA-Talibán (2001-); Irak, USA-Jihadista felkelők (2003-)

A katonai válaszlépések kidolgozásakor szem előtt kell tartanunk, hogy a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői elsősorban a lakosságra támaszkodnak (támogatás, rejtkehely, kiképzés és emberanyag-utánpótlás szempontjából). Az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői nem képesek erőforrás fölényüket érvényesíteni egészen addig, amíg a gerillák információs fölényt élveznek. A világ legfejlettebb technológiája és legpontosabb fegyverei sem érnek semmit, ha nem tudjuk pontosan, hogy ki ellen használjuk őket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy amennyiben az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői megfelelő információ nélkül alkalmaznak erőszakot, azzal a gerilla hadviselés malmára hajtják a vizet.

Aszimmetrikus hadviselés során tehát el kell felejtenünk a legtöbb (a hagyományos hadviselésre vonatkozó) elvet. A gerilla katonai gondolkodásmód képviselőivel szemben gyökeresen eltérő tevékenységet kell folytatni, mint amit a katonai logika diktál.¹⁰⁴ A történelmi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy az aszimmetrikus hadviselés sikerét az alábbi tényezők segítik elő:

1. Információfőlény kialakítása – hírszerzés hangsúlyozott szerepe.
2. Gerillák elszigetelése a lakosságtól - a lakosság fölötti ellenőrzés kialakítása, fenntartása a biztonsági zónák létrehozásával és kiterjesztésével.
3. Gerilla menedékek felszámolása.
4. Tartós jelenlét fenntartása a helyi lakosság szintjén.
5. A terep fogalmi átértékelése (terület megtartásával ellentétben a humán-terep elsődlegességének felismerése).
6. Irányítás és vezetés - egyetlen irányító testület (karizmatikus vezető); rendfenntartó szervek vezető szerepe / katonai szervezetek támogató szerepe.
7. Hatásos, meggyőző lélektani műveletek, feltételhez kötött polgári és katonai kapcsolatok.
8. Pozitív ösztönző rendszabályok bevezetése (pl. amnesztia és rehabilitációs programok).
9. Az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői megfelelő felkészítést és kiképzést kapnak az eredeti műveletek tervezéséhez, előkészítéséhez és végrehajtásához.
10. A Különleges Műveleti Erők kiemelt szerepe.

A fent említett tényezők közül az első három egyben az aszimmetrikus hadviselés lépéseit is jelentik. A többi tényező a műveletek szinte valamennyi szakaszában alkalmazható, míg az első három tényezőt sorrendben kell végrehajtani. Ebben a részben éppen ezért részletesen az első három tényezőt mutatom be.

A történelem arra is lehetőséget biztosít, hogy tanuljunk a saját hibáinkból. Éppen ezért nem csupán a sikert elősegítő tényezőket kell megvizsgálnunk, hanem az aszimmetrikus hadviselés sikerét veszélyeztető tényezőket is. Ezek pedig a következők:

1. Katonai vezetés elsődlegessége.
2. Ellenőrizetlen államhatárok.
3. Az ellenség elfogásának illetve pusztításának kiemelt szerepe a lakosság megnyerésével szemben.
4. Zászlóalj és annál nagyobb méretű kötelékek alkalmazása.

¹⁰⁴ A legtöbb esetben a katonai gondolkodásmódot az ortodox katonai gondolkodásmóddal szembeni összecsapások jellemzik és ez a gondolkodásmód azon alapul, hogy egy másik - ortodox katonai gondolkodásmód - képviselőjével szemben alkalmazunk erőszakot.

5. Katonai erők nagyméretű bázisokon történő koncentrációja.
6. A különleges műveleti erők hatékony felhasználásának téves megközelítése (rajtaütések kiemelt szerepe ahelyett, hogy hagyományostól eltérő hadviselést folytatnának).

Az erőszak alkalmazása a háború velejárója. Robert Asprey klasszikus munkájában¹⁰⁵ megkülönbözteti a mennyiségi és minőségi erőszak alkalmazását. A *mennyiségi erőszak* válogatás nélküli pusztítást jelent. Az ilyen jellegű erőszak számszaki adatokkal mérhető (a felhasznált lőszer mennyisége, ledobott bombák súlya vagy éppenséggel az elpusztított ellenség darabszáma). Az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői általában mennyiségi erőszak alkalmazására törekednek. Hagyományos hadviselés elveit alkalmazva a katonák legtöbbször tüzérségi tüzet kérnek le, vagy légi csapásokkal pusztítják az ellenséget. A média-hatás, valamint az emberi jogok szem előtt tartása viszont arra kötelezi az ortodox katonai gondolkodásmód képviselőit, hogy más megoldásokat keressenek aszimmetrikus konfliktusok esetén. Ez pedig a *minőségi erőszak* alkalmazásában testesül meg, vagyis csak olyan célpontok ellen alkalmazunk erőszakot, amelyeket előzőleg pontosan beazonosítottunk és ezzel minimalizáljuk a járulékos veszteségeket. A minőségi erőszak alkalmazásának másik összetevője a lakosság biztonságának szavatolása. Ezt a tevékenységet azonban csak a legnagyobb óvatossággal lehet végrehajtani. Amennyiben állandó jelenlétet biztosítunk és elnyerjük a lakosság bizalmát, idővel szövetségeseket nyerünk és ami még fontosabb, információforrásként használhatjuk a lakosságot. A gerillaellenes hadviselés során tehát üldözni kell és el kell fogni az ellenfelet, de a rosszul kivitelezett letartóztatások és támadások áldozata mindig a lakosság lesz.

Aszimmetrikus konfliktus esetén nem az a lényeg, hogy hány gerillát pusztítunk el (hiszen a lakosság széles rétegei kínálnak utánpótlást), vagyis a mennyiségi erőszak alkalmazása nem célravezető. Éppen ezért hibás az a megközelítés, amikor elsősorban az ellenséget pusztítjuk. Először ugyanis ki kell deríteni, hogy ki az *ellenség*. A nemzetközi jog nem könnyíti meg a helyzetünket, hiszen sok esetben nem találunk megfelelő utalást a hadviselő felek megkülönböztetésére, vagy a velük szemben alkalmazott bánásmódra vonatkozóan (arról nem is beszélve, hogy az aktorok az esetek jelentős többségében nem-állami szereplők). A katonai válaszlépések egyik legfontosabb összetevője tehát az információfőlény kialakítása.

2.2.2 Az aszimmetrikus gyémánt

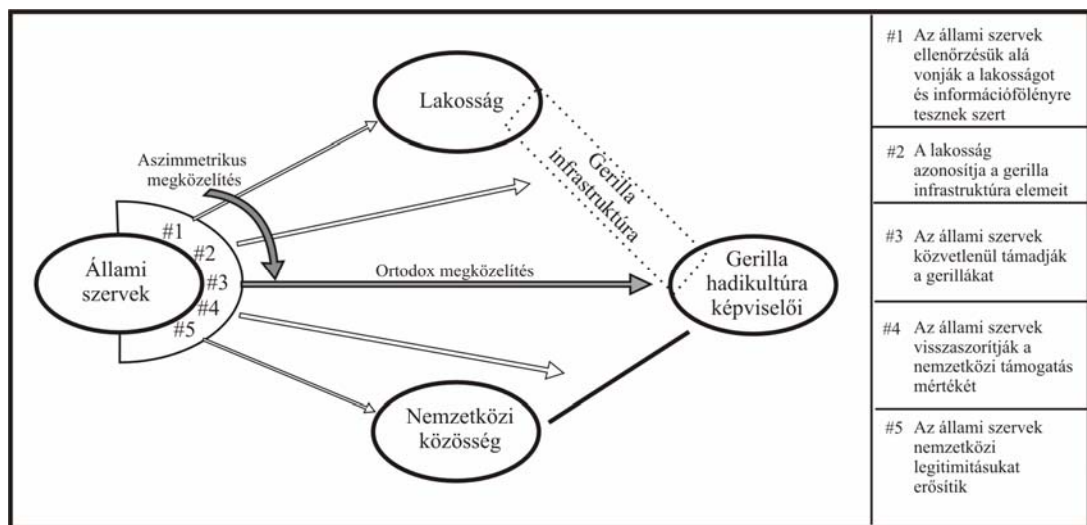
A katonai műveletek megtervezéséhez és kivitelezéséhez elengedhetetlenül szükséges az ellenség ismerete és a megfelelő irányultság kialakítása. Az aszimmetrikus összecsapások során az állami szervek tevékenységeit mutatja be a 9. számú ábra.¹⁰⁶ Az ábrán látható gyémánt négy sarokpontja képezi az aszimmetrikus

¹⁰⁵ Robert Asprey, *War int the shadows*, Garden City, NY:Doubleday and Company Inc., 1975.

¹⁰⁶ Az „*aszimmetrikus gyémánt*” az állami szereplők és a gerilla katonai gondolkodásmód képviselőinek viszonyrendszerét ábrázolja egy igen leegyszerűsített és közérthető formában. A gyémánt megalkotása Gordon McCormick nevéhez fűződik (aki a Monterey-i Naval Postgraduate School, Védelmi Elemző tanszékének vezetője). Az ábrán bemutatott 5 megközelítési lehetőség közül az aszimmetrikus összecsapások során a helyes megközelítés először az 1-es, majd a 2-es és 3-as megközelítés alkalmazása. Ehelyett sok esetben a 3. megközelítést alkalmazzák az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői, ami helytelen és nem hozza meg a várt eredményt.

összecsapások főbb résztvevőit és a modell alkalmas arra, hogy a közöttük kialakult kapcsolatokat ábrázolja.

Az ábrán látható gyémánt négy sarkában az aszimmetrikus küzdelmek legfontosabb szereplői helyezkednek el. Annak érdekében, hogy egy adott állam sikeresen vegye fel a harcot a gerilla katonai gondolkodásmód képviselőivel szemben, képesnek kell lennie ellenőrzése alá vonni a lakosságot és a tevékenysége legitimitásának látszatát fenntartani (1. lépés). A katonai tevékenység fő erőkifejtése az infrastruktúra felszámolására kell, hogy törekedjen (2. lépés). A legitim tevékenységek folytatása és a lakosság fölötti ellenőrzés fokozatos kiterjesztése lehetővé teszi, hogy kialakítsuk a helyi információfőlényt, így képesek leszünk járulékos veszteségek nélkül, közvetlenül támadni az ellenséget, azaz a gerilla magot (3. lépés). Az aszimmetrikus küzdelem megvívásának ez a helyes sorrendje. Amennyiben az 1. és 2. lépésekre koncentrálnak az állam, közben feltérképezheti, hogy a gerillamozgalom kap-e külső segítséget más államoktól. Amennyiben nemzetközi szintű a probléma, az államnak a legitimitását a nemzetközi szereplők körében (más államok, nemzetközi szervezetek, stb.) is érvényesítenie kell, és a gyémánton bemutatott módszert (4. lépés) alkalmazva el kell szigetelnie a nemzetközi támogatást a gerillától. Ennek keretében meg kell, hogy akadályozza, hogy idegen állam erőforrásokkal táplálja a mozgalmat, illetve hogy menedéket nyújtson a gerilláknak és végső esetben magát a támogatást nyújtó államot is célba veheti (5. lépés).

9. számú ábra – Az aszimmetrikus gyémánt¹⁰⁷

Az ortodox katonai gondolkodásmód képviselői a 3. lépés kivitelezéséhez értenek a legjobban, viszont fontos ismételten kihangsúlyozni, hogy csak egy rosszul megtervezett katonai tevékenység koncentrálnak közvetlenül a gerillákra anélkül, hogy előzetesen pontosan beazonosították volna őket. A gerilla katonai gondolkodásmód képviselőinek egyik legnagyobb előnye ugyanis, hogy beleolvadnak a társadalomba és nem különböztethetőek meg egyértelműen a lakosságtól. Ebben nyújthat segítséget a lakosság, de csakis akkor, ha az indirekt megközelítést alkalmazzuk. Ahhoz, hogy a harcot sikeresen vívjuk meg a gerilla

¹⁰⁷ Az ábra megalkotásához az alapötletet Gordon McCormick elképzelése a Mystic Diamond elképzelése szolgáltatta.

katonai gondolkodásmód képviselőivel szemben, az öt lépést a megfelelő sorrendben kell végrehajtani.

Mint ahogyan az ábrából is kitűnik a nemzeti hadszíntéren az aszimmetrikus összecsapások súlypontja a lakosság (egészen pontosan a lakosság biztonságának szavatolása és az állami szereplők legitimitásába vetett hitének megőrzése). Mivel a lakosság a küzdelem súlypontja, éppen ezért a szükséges lépések megtételét is a politikai vezetők kell, hogy kidolgozzák és irányítsák. A politikai irányelvek betartásával a katonai erőfeszítések kulcsfontosságú eleme a lakosság feletti ellenőrzés kialakítása és fenntartása kell, hogy legyen, nem pedig a gerillák (vagyis az ellenség) felszámolása (ahogyan azt az ortodox katonai gondolkodásmód elvei diktálnák). Azzal is tisztában kell lennünk, hogy az ellenőrzés nem jelenti pusztán a WHAM módszer¹⁰⁸ alkalmazását, a folyamat ennél összetettebb. Sok esetben (például a jelenlegi afganisztáni konfliktusban) egyetlen katonai szervezet sem képes a saját oldalára állítani a lakosságot. A legtöbb, amit elérhet, hogy állandó jelenléttel szavatolja a biztonságot és megteremti a bizalom alapfeltételeit.

2.2.3 Az indirekt megközelítés elve

A következőkben bemutatásra kerülő rendszerszemléletű (10. számú ábra) modell¹⁰⁹, nagyon hasznos eszköz az ortodox és gerilla gondolkodásmódbeli különbség megértéséhez, illetve annak meghatározásához, hova kell erőfeszítéseinket koncentrálni a gerilla hadviselés ellen folytatott küzdelemben. A gerilla katonai gondolkodásmód támogatása (új tagok, fegyverek, pénz, stb.) általában a kormány fennhatóságán kívüli területek felől érkezik és *külső erőforrásként* fogható fel, de előfordulhat az is, hogy a kormány fennhatósága alatt álló területen szervezkednek a gerilla katonai gondolkodásmód képviselői, így onnan is érkezhethet támogatás (*belső erőforrás*). A külső és belső erőforrások a gerilla infrastruktúrához¹¹⁰ érkeznek és a továbbiakban annak részét képezik. Ebben a szakaszban átalakítják és kimenetté. A kimenet változatos formákban jelenhet meg. Kis méretű gerilla kötelékek járőrözhetnek a területen, esetleg robbanószerkezeteket készíthetnek vagy akár öngyilkos merénylőket is felkészíthetnek terrorcselekmények végrehajtásához.

Az erőforrások eredete és mozgása a gerilla infrastruktúrában a gerillamozgalom éltető motorja. A támogatás számos helyről érkezhethet. Államok, nem állami szervezetek és egyének is támogathatják a mozgalmat, amennyiben érdekük fűződik hozzá, vagy azonosulnak a politikai célkitűzéseikkel. Amennyiben sikerül felfednünk, hogy honnan származik egy adott gerilla mozgalom erőforrásainak döntő többsége, segíthet saját erőfeszítéseink meghatározásában és koncentráálásában.

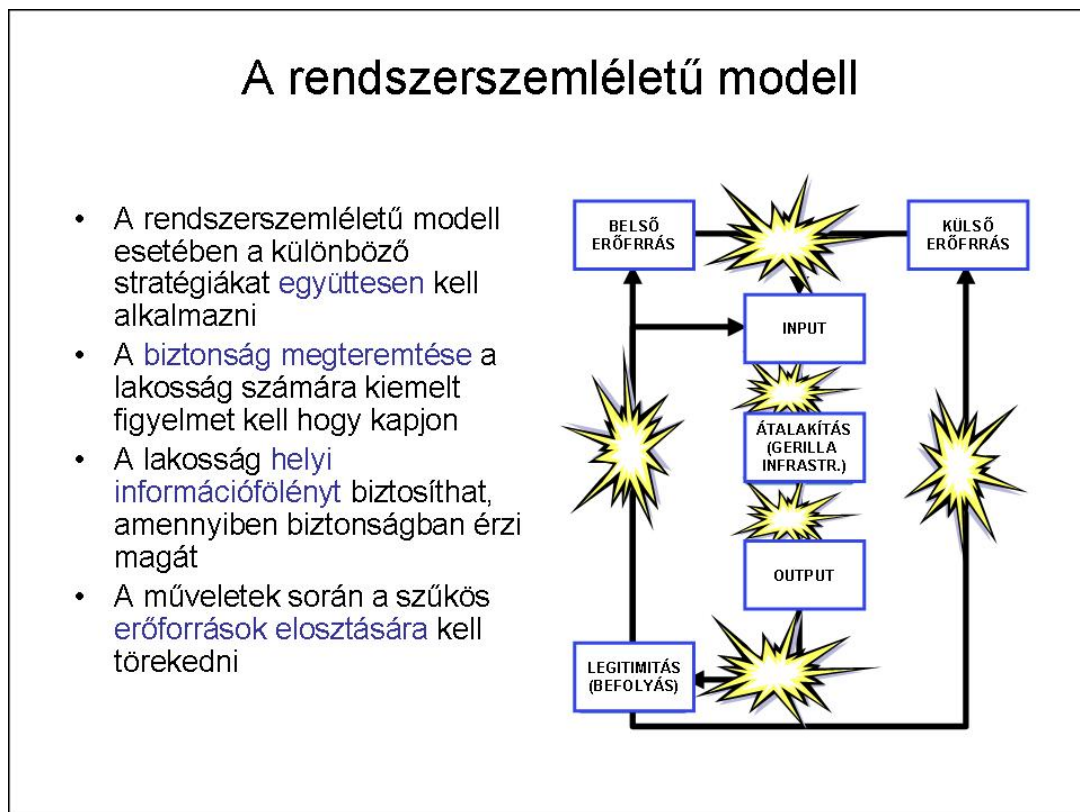
Az ortodox haderő kiképzése és felszereltsége elsősorban arra készíti fel a katonákat, hogy a gerilla katonai gondolkodásmód képviselőinek kimeneti oldalát támadják (vagyis az aktív gerillákat) vagy azok ellen hatékonyan védekezzenek. Ez a képesség alapú haderő és a doktrínákban rögzített gondolkodásbeli kötöttségek

¹⁰⁸ WHAM=Winning Hearts and Minds. Gyakran alkalmazott módszer a gerillaellenes műveletek kapcsán a lakosság „szívének és lelkének” megnyerése.

¹⁰⁹ A modell alapvetően Nathan Leites és Charles Wolf Jr. kutatásain alapul.

¹¹⁰ A gerilla infrastruktúra magában foglalja a gerilla bázisokat, támogatókat és egyéb erőforrásokat, amelyek a beérkező forrásokból kimenetet, vagyis gerilla harcosokat állíthatnak elő. A gerilla infrastruktúra fogalma nem található meg a doktrínákban. Az infrastruktúrába általában beletartoznak azok a személyek, akik a gerilla bázisokon élnek, a bázisok közvetlen környezetében élő lakosság, valamint az erőforrások beszerzését és átalakítását támogató eszközök és személyek.

hátránya. A katonai erő alkalmazása ritkán irányul a gerilla infrastruktúra ellen és igen kis mértékben korlátozódik a lakosság fölötti minél hatásosabb ellenőrzés kialakítására. Az aszimmetrikus hadviselés második legfontosabb szabálya, hogy a gerilla infrastruktúra indirekt támadása a helyi lakosság bevonásával és segítségével segít felfedni az aktív tagokat, akiket ezt követően közvetlenül támadhatunk katonai erő alkalmazásával. Ennek a módszernek az alkalmazásához elsősorban a különleges műveleti erők értenek, hiszen az ő kiképzésük tartalmazza ennek a tevékenységnek a végrehajtásához szükséges módszereket és képesség összetevőket.

10. számú ábra – A rendszerszemléletű modell¹¹¹

Ahhoz, hogy a gerilla infrastruktúra elemeit képesek legyenek felismerni és különválasztani a lakosságtól a különleges műveleti erők katonái folyamatosan a lakosság között tartózkodnak és együttműködnek velük. Nagyon fontos elem a *folyamatosság*, ami azt jelenti, hogy a katonáknak gyakorlatilag a hét minden napján, egész nap az adott területen jelen kell lenniük ahhoz, hogy megnyerjék a lakosok bizalmát, valamint kiderítsék, hogy milyen juttatásokkal illetve kilátásba helyezett fenyegetésekkel lehet az ellenőrzést kialakítani és a következő részben bemutatott lakossági ellenőrzés modellt a kormány számára kedvezően befolyásolni. Azt követően, hogy kialakították az ellenőrzést (az információ-áramlási modell ismeretében) helyi információfőlényre tehetnek szert.

Az aszimmetrikus küzdelmet vívó katonák nem engedhetik meg maguknak, hogy adott időközönként az adott településen rövid időt eltöltve vonják ellenőrzésük alá a lakosságot, mivel ez a módszer nem működik. Az ellenőrzés kialakításához és a juttatások, vagy elrettentő intézkedések foganatosításához pontosan ismerni kell a

¹¹¹ Az ábra megalkotásához az alapötletet Nathan Leites és Charles Wolf Jr. Kutatásai szolgáltatták.

célközönséget. Ennek a tevékenységnek a sikeres végrehajtásához a katonák kiképzési programjába be kell építeni a mélyreható kulturális ismereteket, nyelvtudást, kommunikációs képzést, valamint egyéb speciális képességeket. Legfőképpen azonban a gondolkodásukat kell megváltoztatni ahhoz, hogy képesek legyenek indirekt módon harcolni. Ez a módszer ugyanakkor a politikai vezetés részéről megköveteli, hogy hosszabb időre elkötelezzék magukat a konfliktusban, hiszen a jelenlét nem hoz azonnali látványos sikereket, gyakran igen hosszú idő eltelik, míg a módszer hatása mutatkozik. Ez a tevékenység azonban sok esetben közelebb áll a rendőri munkához és a sikeres gerillaellenes tevékenységek általában komplex irányítás alatt működtek, a katonák szinte észrevétlen bevonásával.

Bár fontos, hogy aszimmetrikus küzdelemben a fentiekben bemutatott modell valamennyi elemét célba vegyük, ugyanakkor nem mindegy, hogy mekkora figyelmet szentelünk az egyes elemeknek és milyen módon hangoljuk össze a tevékenységeket. Amennyiben a belső és külső erőforrásokat egy csaphoz hasonlítjuk, amely a vizet szolgáltatja a rendszer részére, a víz a csapból folyik (az infrastruktúra), ami kimenetként vizet szolgáltat (gerilla járőrök, robbanószerkezetek, stb.). Amennyiben a kimenetet támadjuk, erőfeszítéseinket a kiképzett gerillaharcosok ellen fordítjuk, vagy megpróbáljuk felszámolni az általuk elhelyezett robbanószerkezeteket. Ebben az esetben csak az erőforrásainkat vesztegetjük, hiszen az ilyen jellegű tevékenységek erőforrás igényesek és a fő problémát nem oldják meg. Idővel észrevevesszük, hogy nem csökken a kimenet, sőt gyakran a kimenet az erőszakos kormány tevékenységek bevezetésével egyenes arányban nő.

A kimenet támadása tehát az aszimmetrikus küzdelem támogató erő kifejtése kell, hogy legyen. Amennyiben a kimenetet támadjuk, az olyan, mintha megpróbálnánk a vizet eltüntetni úgy, hogy csapkodjuk, miközben jön ki a csapból. Akármennyi erőforrást is vesztegetünk, bármilyen gyorsan is csapkodunk, a vízfolyást nem leszünk képesek elállítani. A kimenet megszüntetésére történő koncentráció önmagában eddig minden esetben kudarccal végződött.

A *katonai segítségnyújtás*¹¹² során alkalmazott megközelítés a modell valamennyi elemét figyelembe veszi és a fő erő kifejtést az infrastruktúra felszámolására helyezi. Szimmetrikus küzdelemben teljesen elfogadott, hogy közvetlen támadásokkal pusztítjuk az ellenséget, de aszimmetrikus küzdelemben nem támadhatjuk közvetlenül az ellenséget. Először az infrastruktúrát kell felszámolnunk ahhoz, hogy pontosan beazonosíthassuk az ellenséget (az aktív tagokat).

Az indirekt megközelítés elvét alkalmazva a lakosság megnyerésével és támogatásával kell a gerilla kemény magot felfedni és elpusztítani. Ennek a módszernek az alkalmazásával ahelyett, hogy a vizet csapkodnánk, szépen lassan elzárjuk a csapot. Az aszimmetrikus hadviselés helyes stratégiájának megalkotásakor tehát a következő három fázist érdemes tervezni:

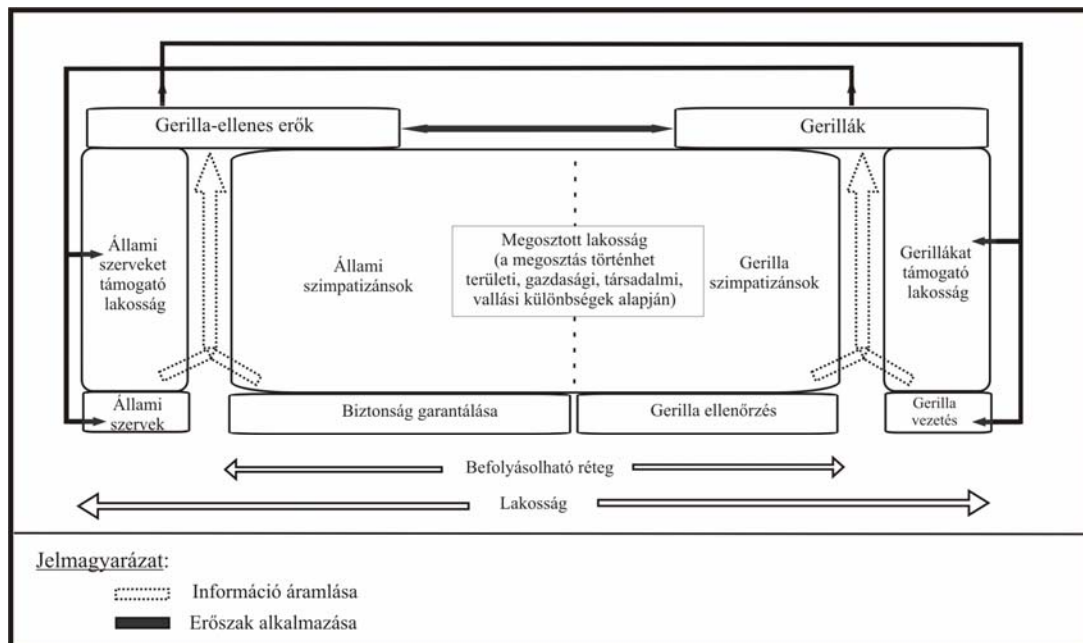
- a helyi információfőlény kialakítása és a lakosság fölötti ellenőrzés megteremtése;
- a lakosság fölötti ellenőrzés kiterjesztése és a gerilla infrastruktúra beazonosítása;
- gerilla menedékek felszámolása.

¹¹² A kifejezést és annak magyarázatát a NATO különleges műveleti dokumentum (MC437-1) tartalmazza. Ugyanez a tartalmú tevékenység az amerikai terminológiában két tevékenység összekapcsolásából (UW-Unconventional Warfare és FID- Foreign Internal Defense) valósul meg.

2.2.3a Helyi információfőlény kialakítása és a lakosság fölötti ellenőrzés megteremtése

Az *információfőlény* kialakítása sok téves elképzeléssel szemben elsősorban nem a technológia függvénye. A technológia megléte rendkívül hasznos és mindenképpen előnyös, de a technológia csupán egy eszköz az információfőlény kialakításához vezető rögzös úton. Ahhoz, hogy megkülönböztessük az ellenséget a lakosságtól, emberi erőforrással szerzett információra (HUMINT) van szükségünk. A hírszerzés mindig is sarokpontja volt a gerillaellenes műveleteknek. Ahhoz, hogy megfelelő módon jussunk információhoz, először meg kell értenünk az információáramlás lényegét az aszimmetrikus összecsapások során (11. számú ábra).

Az információfőlény kialakításának alapfeltétele a lakosság megnyerése. Amennyiben a rendfenntartó erőket a lakosság kis része támogatja, az elindíthat egy folyamatot, amely katasztrofális következményekkel végződhet. Ahhoz, hogy hatásosan működjenek (és minőségi erőszakot alkalmazzanak), az ortodox katonai gondolkodásmód képviselőinek információra van szükségük. Amennyiben viszont a lakosságnak csak egy kis része támogatja őket, a rendelkezésre álló információ hiányos és részleges. Információ hiányában az állami szervek nem képesek minőségi erőszakot alkalmazni, ehelyett nagyszabású blokározó, valamint kereső-kutató műveletek hajtanak végre, amelynek következtében a lakosság nagy valószínűséggel nagyobb veszteségeket szenved, mint a gerillák, akik viszont pontosan tudják, hogy az állami rendfenntartó erők merre tevékenykednek.

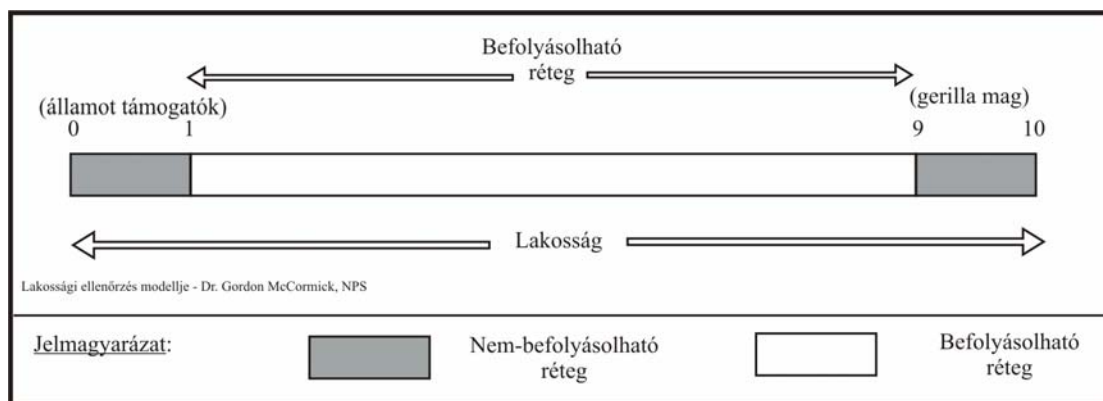

11. számú ábra – Információáramlás az aszimmetrikus konfliktusok során

Ennek eredményeképpen az állami szervek nem képesek a biztonságot garantálni és a legitimitás látszatát fenntartani. Amikor az állami szereplők erőszakosan lépnek fel a lakossággal szemben, a lakosság nem biztosít számukra információt, vagyis egyre kevesebb információ áll rendelkezésre. Megfelelő bizonyítékok hiányában be lehet vezetni tömeges letartóztatásokat, és egyéb

biztonsági intézkedéseket is, azonban ezek a tevékenységek csak rövid ideig eredményesek. Hosszú távon ezek a módszerek vereséghez vezetnek.¹¹³

Mao kifejtette, hogy a gerillák mindig számbeli fölényben vannak, hiszen potenciálisan a lakosság egy jelentős része támogatja őket (12. számú ábra). A katonai válaszlépések kialakításakor a rendfenntartó erőknek arra kell törekedniük, hogy a lakosság befolyásolható rétegét megcélözva minél több lakost elszigeteljenek a gerilla magtól. Ehhez természetesen szükséges a gerilla mag és a gerilla infrastruktúra (bázisok, létesítmények) legalább részleges ismerete. Ezt az információt viszont csak az előző lépésben ismertetett helyi információfőlény kialakítását követően birtokolják a rendfenntartó erők.

12. sz. ábra – A lakosság befolyásolása

Az információfőlény kialakítása tehát szoros összefüggésben van a lakosság biztonságának garantálásával és a lakosság befolyásolható rétege fölötti ellenőrzés kialakításával. Mindezeket csak fokozatosan lehet megteremteni (területről területre haladva) éppen ezért beszélhetünk csupán *helyi információs főlényről*.

A lakosság fölötti ellenőrzés kialakításának egyik legfontosabb katonai összetevője a biztonsági zónák létrehozása, kiterjesztése. A lakosságot a kijelölt területeken el kell szigetelni a gerilláktól (így elvágva a gerilla katonai gondolkodásmód fő utánpótlási forrását) és a helyi információfőlény kialakítását követően pontosan be kell azonosítani a gerilla infrastruktúrát. Az elkülönítésre kiváló példa a malajziai megoldás (a lakosságot külön falvakba telepítették, és személyazonosító okmányokat vezettek be), de az információs korszakban sokkal fejlettebb lakosságellenőrző eszközök állnak rendelkezésre (DNA azonosító rendszerek, ujjlenyomat és retina szkennerek).

2.2.3b A lakosság fölötti ellenőrzés kiterjesztése és a gerilla infrastruktúra beazonosítása

A katonai válaszlépések másik fontos szakasza, a lakosság fölötti ellenőrzés kiterjesztése. A bevált módszer az, ha felmérést készítünk, hogy egy adott területen milyen mértékű az állami támogatottság (ilyen törekvés például jelenleg Afganisztánban az UNAMA által végzett tevékenység). Érdeemes először azokat a területeket pacifikálni, amelyeken a legnagyobb a támogatottság és onnan kiszorítani

¹¹³ A francia mennyiségi erőszak Algériában segített az ellenállás visszaszorításában, de a politikai támogatás megszűnéséhez vezetett.

a gerillákat, a kiszemelt területeken pedig meg kell teremteni a lakosság feletti ellenőrzést. Általában a főváros és az azt környező területek a legalkalmasabbak arra, hogy megteremtsük az ellenőrzést, hiszen ezeken a területeken érzékelhető legerősebben az állami befolyás és itt a legkiépítettebb az állami infrastruktúra. Ugyanakkor a távol eső vidéki területekről sok esetben az állami szervek alig szereznek tudomást, így azok kiválóan alkalmasak a gerilla ideológia terjesztésére. Aszimmetrikus műveletek során a katonai műveletek megtervezése első ránézésre egy összetett sakk játszmaéhoz hasonlít, bár jobban megfigyelve inkább a távol-keleti go játékhoz hasonlatos.

Amennyiben sikerül állami ellenőrzés alatt tartani a lakosság egy jelentős részét, és az adott területen a lakosság biztonságát garantálni, az idővel segít a helyi információfőlény kialakításában. Ezt követően tovább lehet lépni, a lakosság más csoportjait is be lehet vonni, ki lehet terjeszteni az ellenőrzött területet és „Mao tengere” idővel kiszáradhat. A száradási folyamatot elősegítendő a katonai műveletek második szakaszában a gerilla infrastruktúra elszigetelése is kiemelt feladat¹¹⁴. Érthető az egyes szakaszok egymásra épülése is, hiszen a gerilla infrastruktúra elszigetelése aligha kivitelezhető a helyi információfőlény kivívása nélkül. Helyi információfőlényt pedig csak abban az esetben vagyunk képesek kivívni, ha képesek vagyunk tartósan szavatolni a (korábban ellenőrzés alá vont) lakosság biztonságát. Amennyiben a helyi lakosság beazonosította a gerilla infrastruktúra egyes elemeit, az állami rendfenntartó erők lépéseket tehetnek annak érdekében, hogy azokat elszigetelve tovább csökkentsék a gerillák erőforrásait. Ez a folyamat elvezethet egészen oda, hogy a gerillák képtelenek a lakosság befolyásolható rétegeiből további önkénteseket toborozni és nem számíthatnak a lakosság támogatására sem. Ebben az esetben az állami rendfenntartó szervekkel szemben már csak a gerilla mag marad, és kezdetét veheti a műveletek harmadik szakasza.

2.2.3c Gerilla menedékek felszámolása

A harmadik szakasz végrehajtása talán a legkönnyebb, hiszen az előző két szakaszban az állami rendfenntartó szervek megteremtették a feltételeket a gerilla mag felszámolásához és nem csupán erőforrás főlényel, de információs főlényel is rendelkeznek. Ez a szakasz hasonlít leginkább az ortodox hadviselés során megszokott katonai műveletekhez, nem is csoda, hogy sok esetben egyből az ellenség felszámolását tűzik ki célul (hiszen ehhez értenek a legjobban és a kiképzés döntő többsége is erre készíti fel a katonákat). Az eddig bemutatott elméletek tükrében azonban látható, hogy ez a stratégia miért helytelen és miért fontos a megfelelő sorrend betartása és a lépések szakaszos bevezetése. A gerilla mag általában elszánt fanatikusból áll, akik készek a végsőkig harcolni, éppen ezért pusztításuk elkerülhetetlen. Fontos azonban kiemelni, hogy a gerilla mag pusztítása során is a minőségi erőszak alkalmazásának elveit kell követni. Amennyiben a lakosság bizonyos elemei sérülnek a pusztítás során, azzal a gerilla mozgalmat tápláljuk és esélyt adunk arra, hogy újból felerősödjön.

¹¹⁴ Itt nem kifejezetten fizikai elszigetelésről van szó.

2.2.4 Gerilla hadviselés ellenes stratégia kialakítása

A politikai fegyveres harcot folytató, a terrorizmust „cselekvési módszerként”, alkalmoszerűen, taktikai szükségszerűségből használó gerilla hadviselés esetén a katonai eszköztárhoz az ellenpólus hatalom csak igen visszafogottan és megfontoltan nyúlhat. Ez esetben ugyanis a felkelés-elleni stratégia (*counter-insurgency strategy*) alkalmazása a legcélravezetőbb módszer, amelynek elemeivel a fő cél a radikális szervezet mögött álló tömegbázis leválasztása. A különböző – politikai, gazdasági, diplomáciai, kulturális, stb. – módszerekkel pacifikált tömegbázis leválása után megmaradó, immár valóban elszigetelődött, és a „tisztá terrorizmus” örvényébe gabalyodó terrorcsoport ellen lehet és kell aztán titkosszolgálati és katonai eszközökkel fellépni.

A katonai eszköz használatával azonban mindig óvatosan kell bánni, mert egy gerilla hadviselést folytató csoportnak éppen az a célja, hogy mozgósítsa a tömegeket. Ha a tömegbázis leválasztására irányuló stratégia nem volt alapos, vagy a katonai eszköz bevetésére korábban került sor, mint ahogyan azt a helyzet megkívánta volna, akkor a hatalom hosszú időn át, szisztematikusan felépített „tömegbázis leválasztási” stratégiája összeomolhat és a radikális csoport ismét erőre kaphat.

A gerilla hadviselés elleni stratégia kialakításakor mindenképp a helyzet, valamint a szembenálló fél alapos értékelését kell elvégezni. Az értékelés hét fő szempontja: a vezetés, a célok, az ideológia, a körülmények, a földrajzi környezet, a külső támogatás és a fázisok értékelése.¹¹⁵

A *vezetés* megítélése kritikus egy felkelésnél. Tisztázni kell a politikai erőszakot irányítók nézeteit, felkészültségét, iskolázottságát, társadalmi hátterét, szociális kapcsolatrendszerét, tapasztaltságát, a szervezetre gyakorolt hatása jellegét, mélységét, egymással való együttműködésük formáit, a szervezeti koherencia egységét, ill. általában véve mindazon jellemzőket, amelyek révén az ellenállás egészére befolyással bírnak.

A *célok*at illetően tisztázni kell a felkelők stratégiai, hadműveleti és harcászati céljait. A stratégiai cél rendszerint az állam birtokba vétele, a politikai hatalom megszerzése. Itt annak vizsgálata is fontos, hogy a felkelők várhatóan mit kezdenének a megszerzett hatalommal. A hadműveleti cél a kormányzat legitimitásának kétségbe vonása, elutasítása, hatalombirtoklási képességeinek a korlátozása. A harcászati cél lehet pszichikai és fizikai természetű egyaránt. Pszichikai a lakosság, vagy a szembenálló erők mentális befolyásolása, fizikai pedig bizonyos kulcsfontosságú létesítmények elfoglalása.

Az *ideológia* a létező államhatalommal szembeni politikai alternatíva központi eleme. A leghatékonyabbak azok az ideológiák, amelyek a látens, érzelmi vágyait célozzák meg a lakosságnak és olyan magasztos eszmékkel kötik össze, mint igazságosság, szabadság, külföldi megszállás elleni harc. A jó ideológia olyan prizmat jelent a felkelők számára, amelyen keresztül minden helyzet jól értelmezhető.

A *körülmények* azokat a kulturális, demográfiai faktorokat jelentik, amelyek befolyással bírnak a konfliktusban résztvevőkre. Ezek a körülmények lehetnek kedvezők, vagy kedvezőtlenek a felkelőkre nézve és éppen ezáltal használhatók fel jól a stratégia kialakításában. Általában a harcászati szint az, amelyen ezek leghamarabb kidomborodnak, ezért nagyon fontos az időbeni felismerése ezeknek a

¹¹⁵ US Army, Field Manual-Interim 3-07.22 Counterinsurgency Operations; internet hivatkozás: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/fmi3-07-22.pdf>, 2006. 04. 11.

faktoroknak, mert befolyásolni fogják magasabb szinten is a szervezetet, a doktrínát, az alkalmazott technikákat és módszereket. A földrajzi körülményeknek, továbbá a városi vagy vidéki környezetnek meghatározó jelentősége van a megfelelő szervezet, doktrína, az adekvát technikák és módszerek alkalmazása vonatkozásában.

A *gerillák külső támogatáshoz* jutásának kérdése, valamint visszavonulási lehetőségeik, menedékhelyeik léte vagy nem léte mindig kulcsfontosságú egy felkelés megítélésénél. A külső támogatás jelenthet politikai, pszichológiai, vagy anyagi jellegű segítséget. A *gerilla hadviselés szakaszolása* azon különböző szakaszokat és a hozzá tartozó stratégiákat jelenti, amelyeket a vezetés a tömegbázis nyerése és a szemben álló fél felőrlése céljából használ. Ez defenzív szakaszt (1. fázis), patthelyzetet (2. fázis), és offenzív szakaszt (3. fázis) foglal magába amelyek tartalma és sorrendje a konkrét helyzettől függ.

A fenti hét fő szempont értékelése mellett rendkívül fontos ismerni azokat a kollektív, tömeges szinten manifesztálódott sérelmeket, amelyek a gerillák mögé álló tömegbázist mozgatják, továbbá a gerillák vezetésének azon szándékait, amelyekkel a tömegbázist tovább szélesítheti, kohézióját erősíti.

SIKERES ÉS SIKERTELEN GERILLA HADVISELÉS ELLENI STRATÉGIÁK	
A SIKERES STRATÉGIA ELEMEI	A SIKERTELEN STRATÉGIA OKAI
<ul style="list-style-type: none"> ✓ hangsúly a hírszerzésen ✓ a lakosság szükségletei kielégítésének és biztonságának szem előtt tartása ✓ biztonsági zónák kialakítása, fokozatos bővítése ✓ a lakosság feletti ellenőrzés megszerzése (a felkelők elszigetelése a lakosságtól) ✓ kizárólagos hatalomgyakorlás a kijelölt terület fölött (egyedüli hatóság, karizmatikus, dinamikus vezetés) ✓ átütő, erőteljes lélektani műveletek (PSYOP) ✓ amnesztia és rehabilitációs programok ✓ a hagyományos katonai erők felkelés elleni tevékenységre való átorientálása ✓ rendőri elsődlegesség, a katonai tényező csak támogatói feladatokkal ✓ a rendőri erők fennhatóságának kiterjesztése, változatos felhasználása ✓ a külföldi tanácsadók beágyazása a kormányerők tevékenységébe ✓ a felkelők menedékhelyeinek és bázisainak felszámolása 	<ul style="list-style-type: none"> • a katonai vezetés primátusa a felkelés elleni tevékenység meghatározásában • a „megölni vagy foglyul ejteni” típusú akciók prioritása • a lakosság elérésének, bevonásának kudarca • zászlóalj szintű katonai hadműveletek elsődlegessége, normaként való alkalmazása • a katonai alakulatok nagy központi bázisokba koncentrációja • a különleges erők rajtaütésekre való elsődleges felhasználása • a tanácsadók tevékenységének háttérbe szorítása (különösen a kinevezéseknél) • a kormányerők átalakítása, kiképzése • nyitott szárazföldi határok, légtér, tengerpart • a kormányzat békeidőkre jellemző működése

2. számú táblázat – Sikeres és sikertelen gerilla hadviselés elleni stratégiák¹¹⁶

¹¹⁶ A táblázat elkészítéséhez felhasználtam Kalev Sepp kutatói szemináriumán, a SOLIC tanfolyamon 2005-ben feldolgozott témákat.

Ahogy arra az előző fejezetben utaltam, napjainkban a gerilla hadviselés tiszta formájában ritkán van jelen és számos térségben két mód (a gerilla és a terrorista tevékenységi mód) együttes megjelenésével van dolgunk. Ebből adódóan a megoldás kézenfekvőnek látszik: minden egyes érintett országnak ki kell dolgoznia a maga gerilla hadviselés ellenes stratégiáját és ezek összegződéseként – valamint a nyugati államok masszív politikai, gazdasági, diplomáciai, stb. segítségével és tanácsadói révén – van esély a helyzet kezelésére. A kormányerőknek tehát a társadalmi mozgalom központi lényegét célzó gerilla hadviselés elleni stratégiát kell kidolgozniuk. A stratégia elveinek, elemeinek meghatározása alapvető jelentőségű feladat. A sikeres stratégia kialakításának öt alapelve van:¹¹⁷

1. Világos politikai célt kell kijelölni (pl. létrehozni és fenntartani egy szabad, független és egységes országot, amely politikailag és gazdaságilag stabil, életképes).
2. A törvény szigorú betartásával kell működni (legitimitás).
3. Ki kell dolgozni egy átfogó, minden részletre kiterjedő tervet, amelyet következetesen és szisztematikusan meg kell valósítani.
4. Az ellenség politikai felforgató tevékenységét, ideológiáját kell megcélozni, nem pedig magukat a gerillákat.
5. A gerillatevékenység kezdeti szakaszában ki kell alakítani és biztonságossá kell tennie a működési zónákat.

A fenti alapelveket figyelembe vevő stratégia csak a megfelelő kiindulási helyzetet jelenti, a stratégia sikerességét a részelemek (lásd a 2. számú táblázatot)¹¹⁸ megfelelő összeállítása és a szakszerű, következetes végrehajtás biztosítja.

2.3 Válaszlépések megfogalmazása a terrorista tevékenységi móddal szemben

Az állam, amennyiben nem képes legitimitásáról meggyőzni a lakosságot, és nem tud megfelelő szociális és gazdasági fejlődést felmutatni, előbb-utóbb számíthat a lakosság elégedetlenségére. Ebben az esetben egy egyensúlytalan állapot alakul ki és ezt az állapotot igyekeznek az aszimmetrikus hadviselést folytató csoportok kihasználni annak érdekében, hogy átvegyék a hatalmat. Ebből következően az aszimmetrikus hadviselő felek alapvető (és leghatásosabb) fegyvere az a képesség, hogy fegyveres felkelést szítsanak az állami szereplők ellen. Az aszimmetrikus hadviselés egyik legjobban elterjedt formája napjainkban a terrorizmus.¹¹⁹ A terrorizmus olyan tevékenységi forma, amelynek közvetlen célja a félelemkeltés és célpontjai elsősorban a nem-harcoló felek (általában fegyvertelen civil lakosság). Bár a terrorizmus elleni küzdelem elismerten nemzetközi keretek között a leghatékonyabb, a tényleges fellépés legfőbb dimenziója ma még a nemzetállami

¹¹⁷ Adam Strickland, *Reinventing the Counterinsurgency Wheel*

Internet hivatkozás: <http://smallwarsjournal.com/documents/swjmag/v2/strickland-jul05.htm>, 2007. 5. 12.

¹¹⁸ Kalev I Sepp, *Best Practices in Counterinsurgency*, Kalev Sepp professzor előadása Montereyben a Naval Postgraduate School szakszemináriumán 2005 áprilisában. Az előadás később cikk formájában is megjelent; internet hivatkozás, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/sepp.pdf>, utolsó elérés 2007. 5. 12.

¹¹⁹ A tanulmány elkészítése érdekében a *mód* kifejezést a az alábbi értelemben használom: módszeres, szervezett és koordinált eszközök összehangolása a végcél elérése érdekében. A különböző hadviselési módok eltérő stratégiákat jelenthetnek.

keret. A nemzetközi gyakorlatot követve a magyar jogrendben is a rendvédelmi szervek feladata a terrorizmus elleni küzdelem az országhatáron belül. A katonai szervezeteknek (minősített időszakokra vonatkozó esetektől eltekintve) nincsenek az országhatáron belüli feladataik. Azt is látni kell azonban, hogy az aszimmetrikus konfliktusokban egyre elterjedtebb az előző fejezetben bemutatott gerillaharc és terrorizmus egyidejű jelenléte az adott műveleti területen, éppen ezért a Magyar Honvédségnek is rendelkeznie kell olyan erőkkel, amelyek képesek az adott tevékenységi módok közötti különbségek felismerésére, illetve az országhatáron kívül, nemzetközi környezetben bizonyos, speciális feladatok ellátására a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben történő részvétel érdekében.

2.3.1 A nemzetközi szervezetek terrorizmus ellenes intézkedései

Bár a terrorizmus elleni küzdelemben nem a katonai eszközöké a főszerep, bizonyos esetekben szükség lehet katonai műveletek végrehajtására az általános célkitűzések támogatása érdekében. Az ENSZ felosztása szerint¹²⁰ a katonai eszközök és eljárások az alábbiak szerint osztályozhatók:

Csapásmérő műveletek	<ul style="list-style-type: none"> • Megelőző csapás terrorista bázisok ellen • Közvetlen akciók terrorista bázisok ellen • Büntető, megtorló akciók a terroristáknak otthon adó helyszínek és közösségek ellen (terrorista infrastruktúra felszámolása) • Mentőakciók az elrabolt túsok kiszabadítására
Potenciális áldozatok vagy objektumok védelme	<ul style="list-style-type: none"> • VIP személyek védelme • Fontosabb létesítmények védelme (atomerőművek, víztározók, stb.)
Személyi állomány toborzása és kiképzése	<ul style="list-style-type: none"> • Magas készenléti fokozatú terrorista-felszámoló reagáló erők (a tús szabadító erőket is beleértve) • Tűzszerész egységek • Közvetlen beavatkozó műveletek végrehajtására alkalmas erők • Speciális egységek (pl. TÖPFE elleni védelemre szakosodott) • Magán biztonsági erők
Műveleti eljárások	<ul style="list-style-type: none"> • Szükség, vagy hadiállapotra vonatkozó törvények aktualizálása • Műveleti eljárások és harcérintkezési szabályok kidolgozása • Biztonsági erők felkészítése a különböző veszélyhelyzetekre • Jelentési rend kidolgozása a halálos fegyverek használatáról és a letartóztatásokról • A katonai bíróságok hatáskörének korlátozása a terrorizmus ellenes ügyekben

3. számú táblázat – Terrorizmus elleni feladatok ENSZ szerinti felosztása

A jelen kori körülmények között a terrorizmust akár cselekvési módszerként, akár cselekvési logikaként használó csoportok ellen, az EU és a NATO országainak megfelelő katonai képességekkel kell rendelkeznie. Ennek a katonai felkészültségnek tartalmaznia kell a NATO illetve az Európai Unió dokumentumainak elfogadását és az ezekhez kapcsolódó intézkedések érvénybe léptetését.

Bár a NATO már 2001. szeptember 11. előtt is, nevezetesen az 1999. évi washingtoni csúcstalálkozón foglalkozott a terrorizmus elleni fellépés

¹²⁰ Alex B. Schmid, *Towards Joint Political Strategies for De-legitimising the Use of Terrorism*. Alex B. Schmid (szerk.): *Countering terrorism through International Cooperation*, Milánó, ISPAC, 2001, pp. 266-273.

szükségességével, az erre irányuló tényleges és érdemi döntésre csak a 2002-es prágai csúcstalálkozón került sor. Az ott elfogadott Prágai Képesség Kötelezettségvállalás már szinte teljes egészében a terrorizmus elleni küzdelmet célozta meg.¹²¹ Szintén Prágában fogadták el a NATO terrorizmus elleni védelméről szóló katonai koncepcióját, ami a tagországok együttműködésének szorosabbra vonását segítette elő. A dokumentum a lehetséges katonai lépéseket négy csoportba sorolja:¹²²

1. Terrorizmus-elhárító tevékenységek (anti-terrorism)
2. A terrorizmus felszámoló tevékenységek (counter-terrorism)
3. A következmények felszámolása (consequence management)
4. Katonai segítségnyújtás (military assistance)

2.3.1a Terrorizmus-elhárító, védekező intézkedések (anti-terrorism)

A terrorizmus elleni védelmi feladatok felölelik mindazon rendszabályokat, amelyek rendeltetése az, hogy csökkentsék a személyi állomány és az objektumok sebezhetőségét a terrorakciókkal szemben (felderítés, a veszély elemzése, biztonsági ellenrendszabályok életbe léptetése, a műveleti biztonság fokozása, a személyi biztonság növelése, fizikai biztonság növelése, a biztonsági rendszer felépítése, a műveleti központ felállítása, a bevetendő erők kiképzése).¹²³ Bár a koncepció szerint a lakosság és az infrastruktúra védelme az egyes államok feladata, a NATO mégis szerepet kaphat ebben, ha egy állam a szövetség segítségét kéri. Az elrettentés és védekezés sikerének fontos feltétele a korai és pontos információszerzés. A szövetség keretében végrehajtott terrorizmus-elhárító akció(k) lehet(nek):

- információcsere;
- szabványosított riasztási feltételek és védelmi eljárások;
- légi és parti védelemben való segítségnyújtás;
- segítségnyújtás egy államnak, amennyiben az ki akarja vonni polgárait vagy erőit egy, terrorista veszélynek fokozottan kitett területről.

2.3.1b Terrorizmus-felszámoló, támadó jellegű intézkedések (counter-terrorism)

A terrorizmus elleni támadó feladatok azon ismeretek, rendszabályok és harctevékenységi eljárások, amelyek célja a konkrét harcra történő felkészítés, kiképzés (felderítés, fontos személyek őrzés-védelme, objektumok és szállítmányok őrzése-védelme illetve kísérése, kutatás-megsemmisítés, rajtaütés a terroristák bázisain, lesállítás a mozgó terroristacsoportok megsemmisítése céljából, az aknacsapdák és robbantásos akciók megakadályozása, terrortámadások következményeinek felszámolása).¹²⁴ Ezekhez a többnyire közös műveletekhez

¹²¹ Bali József, *A biztonság-és védelempolitika és a terrorizmus összefüggései a védelmi tervezés folyamatában*, Felderítő Szemle, 2006. január, V. évfolyam, Különszám, p. 18.

¹²² Fucsku Sándor, *A válságkezelő műveletekben részt vevő magyar kontingensek terrorfenyegetettsége, a felderítő csapatok különleges felderítő képességei*, Felderítő Szemle, 2006. január, V. évfolyam, p. 54.

¹²³ Kőszegvári Tibor, *A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai I. rész*, ZMNE, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2003.

¹²⁴ Kőszegvári Tibor, Kovács Csaba, *A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és*

hasznosak lehetnek a speciálisan terroristaellenes műveletekre képzett egységek. Emellett létfontosságúnak bizonyulhatnak a polgári lakosság megnyerésére irányuló pszichológiai műveltek és információs műveletek.

A NATO kétféleképpen vehet részt ilyen műveletekben:

- *NATO vezette terrorizmus-felszámoló műveletek:* a koncepció megállapítja, hogy sikeres terrorizmus-felszámoló műveletek végrehajtásához a szövetségnek megfelelő parancsnoki, ellenőrző és információs struktúrákkal, továbbá kiképzett, gyakorlott és megfelelő készültségi szinten tartott erőkkel kell rendelkeznie.
- *NATO segítségével végrehajtott terrorizmus-felszámoló műveletek:* a NATO eseti elbírálás alapján eszközöket és képességeket bocsáthat rendelkezésre olyan, a terrorizmus elleni védelmet szolgáló műveletekhez, amelyeket az Európai Unió, más nemzetközi szervezetek vagy olyan koalíciók hajtanak végre, amelyekben szövetségesek is érintettek. A támogatás lehetséges formái: koalíció létrehozása, az interoperabilitás biztosítása; nemzeti képességek pótlása („back-fill”)(pl. AWACS-gépek az Egyesült Államoknak az afganisztáni műveletek idején); erők telepítése a koalíció segítése érdekében, pl. a Földközi-tenger keleti részén NATO haditengerészeti erők; politikai és katonai elkötelezettség kifejezése; gyakorlati segítség, mint pl. befogadó nemzeti támogatás, logisztikai segítség, átrepülés, telepítés engedélyezése; a NATO műveleti tervezési és kijelölt haderő felállításával kapcsolatos képességeinek felhasználása.

2.3.1c Következménykezelés (consequence management)

A következmények kezelése reaktív intézkedéseket foglal magában a terrorizmus pusztító hatásainak enyhítésére. Ez is az érintett nemzetek feladata, azonban a NATO ebbe is széleskörű katonai támogatást nyújthat az alábbi területeken:

- tervezés és kijelölt haderő felállításának folyamatában;
- azon képességek regiszterének elkészítésében, amelyek rövidtávon mozgósíthatók a nemzeti intézkedések támogatására;
- kiképzési és gyakorlati koordinációs képességek kialakításában;
- a NATO és az érintett nemzetek közötti koordináció javításában, amelyhez az Euroatlanti Katasztrófavédelmi Koordinációs Sejt képezhetné a kiindulópontot.

2.3.1d Katonai együttműködés

A NATO terrorizmus elleni katonai koncepciója is kimondja, hogy kizárólag katonai eszközökkel nem lehet leküzdeni a terrorfenyegetést. A katonai műveleteket koordinálni kell és a diplomáciai, gazdasági, szociális, jogi és információs kezdeményezésekkel összhangban kell végrehajtani. A legtöbb NATO-tagállamban a polgári hatóságok – mint pl. rendőrség, a vám – és idegenrendészeti hatóságok, pénzügyminisztériumok, belügyminisztériumok, hírszerző és biztonsági szolgálatok

feladatai II. rész, ZMNE, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2003.

– azok a legfontosabb szervezetek, amelyek részt vesznek a terrorizmus elleni harcban, s a katonai erőknek e hatóságokat támogatva, velük szorosan együttműködve kell tevékenykedniük. A koncepció éppen ezért hangsúlyozza, hogy a NATO-nak egyeztetnie kell a tagállamok civil hatóságaival, hogy minél hatékonyabb legyen a terrorizmus elleni harcban. A koncepció értelmében a NATO időről-időre egyeztet majd a fontosabb nemzetközi szervezetekkel is, mint az ENSZ, az EBESZ vagy az EU. A NATO ezen kívül több olyan programmal, fórummal és kezdeményezéssel is rendelkezik, amelyek elősegítik a Szövetségen kívüli koordinációt, pl. a Partnerség a békéért, a NATO-Oroszország Tanács, a NATO-Ukrajna Bizottság és a Mediterrán Párbeszéd.

A koncepció egy sor lényeges *képességet* sorol fel, amelyekre a szövetségnek szüksége lesz célkitűzéseinek sikeres végrehajtásához. Ezek:

- hatékony hírszerzés;
- bevetettség és készenlét (a figyelmeztetéstől számítva valószínűleg nagyon kevés idő áll majd rendelkezésre, így magas készenléti szintre lesz szükség);
- hatékony beavatkozás (a járulékos veszteségek elkerülése);
- a haderők védelme;
- vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris (CBRN) támadás elleni védelem.

A fenti képességek mellett a koncepció a következő szükséges *folymatokat* sorolja fel, amelyek elengedhetetlen feltételei a célkitűzések sikeres végrehajtásának:

- a sebezhető pontok és azok megfelelő védelmének feltárása;
- átfogó nemzetközi terrorizmus-ellenes stratégia kidolgozása;
- az érintett civil hatóságoknak való segítségnyújtás megfelelő rendjének kialakítása;
- a tömegpusztító fegyverek megszerzhetőségének csökkentése;
- hatékony és gyors döntéshozatal.

A NATO-ban eddig tíz terrorizmus elleni munkaprogram került kidolgozásra, amelyek segítségével a nemzetek csökkenthetik a terrorizmussal szembeni sebezhetőségüket. Ezek a programok mind politikai, mind katonai és fegyverzettechnikai oldalukat tekintve kiemelt fontossággal bírnak.¹²⁵

Az Európai Unióban az Európai Tanács 2004. március 25-ei ülésén elfogadta a terrorizmus elleni küzdelemről szóló nyilatkozatot és az ahhoz kapcsolt felülvizsgált akciótervet. Az eredeti akcióterv kidolgozására a 2001. szeptember 11-ei terrortámadásokat követően került sor –, amelyek összefoglalják a terrorizmus elleni harccal kapcsolatosan megtenni szükséges lépéseket. Az akcióterv uniós és nemzeti szintű végrehajtását az Európai Tanács 2004 decemberétől félévente ellenőrzi és értékeli.¹²⁶ 2005 márciusában életbe lépett az ún. „szolidaritási klauzula”, amelynek értelmében terrorista támadás esetén a tagállamok kölcsönös segítséget nyújtanak egymásnak, beleértve a katonait is. Az egyes tagállamoknak az uniós elvekkel és törekvésekkel összhangban erősíteniük kell saját nemzeti védelmi képességeiket, javítani a nemzetbiztonsági szolgálataik közötti együttműködést, megerősíteni a saját terrorellenes erőket, fejleszteni haderejüket, illetve a haderő

¹²⁵ Bali József, *A biztonság-és védelempolitika és a terrorizmus összefüggései a védelmi tervezés folyamataiban*, Felderítő Szemle, 2006. január, V. évfolyam, Különszám, p. 19.

¹²⁶ Bali József, *A biztonság-és védelempolitika és a terrorizmus összefüggései a védelmi tervezés folyamataiban*, Felderítő Szemle, 2006. január, V. évfolyam, Különszám, p. 20.

azon képességeit, amelyekre a globális terrorellenes harcban szükség lehet. Ez a felkészítés ki kell, hogy terjedjen mind a terrorizmus elleni védelmi, mind pedig a támadó feladatokra.

Az egyéb Szövetségi intézkedések közé tartoznak a NATO Reagáló Erő létrehozása; a terrorizmus elleni EU koordinátor kinevezése; adatbázis létrehozása a katonai eszközökről és képességekről; az EU gyorsreagálású polgári védelmi csoportjának felállítása; a tagállami hírszerző szolgálatok megerősítése; illetve a felderítési képességek javítása.

2.3.2 Terrorellenes tevékenységek hatásmechanizmusa

A terrorellenes tevékenységek hatásmechanizmusát kutatva először a terrorista szervezetek tevékenységének főbb jellemzőit kell megvizsgálnunk, majd ezeket megértve lehet katonai aspektusokat is magában foglaló „ellenszereket” kidolgozni.

Ebben a részben a terrorellenes tevékenységek hatásmechanizmusát vizsgálom annak érdekében, hogy egy egyszerűen érthető modell közreadásával felkeltse az érdeklődést ebben a témában és inspirálja a gondolkodást a további kutatásokhoz. A terrortevékenységek a következő egyenlettel fejezhetők ki legegyszerűbben:

TERRORIZMUS = KÉPESSÉG + MOTIVÁCIÓ

Az egyenlet alapfeltevése, hogy a terrorista cselekmények kivitelezéséhez ugyanúgy, mint egy bűntényhez, a terrorszervezeteknek két alapvető összetevőre van szükségük: *motivációra*, hogy indokot találjanak a terrorcselekmény elkövetéséhez és ezzel alátámaszthassák ideológiájukat illetve *műveleti képességre*, amely nélkül hiába létezik motiváció. Elsősorban ez a két összetevő határozza meg a terrorszervezetek tevékenységének jellegét. A 15. számú ábra bemutatja ennek a két összetevőnek a változását az állam által alkalmazott ellen-tevékenységek tükrében.

Amikor felvesszük a harcot egy terrorszervezettel szemben, két alapvetően megkülönböztethető tevékenységtípus közül választhatunk. Az első célja a terrorszervezet műveleti képességének csökkentése, végső soron pedig a szervezet teljes felszámolása; a másik tevékenységtípus a terrorszervezet motivációjának csökkentésére törekszik. Bár a két tevékenységtípus egymástól jelentősen eltérő intézkedéseket foglal magában, mindkét megközelítés közös célja, hogy megakadályozza a további terrorcselekmények végrehajtását. Ideális esetben a hatalmon lévő államszervezetnek arra kell törekednie, hogy mindkét összetevő jelen legyen a terrorellenes műveletekben. Ugyanakkor az alapvető dilemma ezzel a megközelítéssel kapcsolatban, hogy minél sikeresebb az állam a terrorszervezet képességeinek felszámolásában, a terrorszervezet annál elkeseredettebb és a motivációs szintje nő.

A 13. számú ábrán látható *terrorküszöb* szint azt a szintet képviseli, amely fölött a terrorszervezet terrorcselekményeket hajt végre, alatta viszont nincsenek terrorcselekmények. A *motivációs görbe* a terrorszervezet motivációs szintjének alakulását mutatja az adott időintervallumban, míg a *műveleti képesség görbe* a terrorszervezet képességét illusztrálja.

Az ábra kezdetekor a vizsgált terrorszervezet egy politikai célkitűzés érdekében kellő motivációra tesz szert (A). Először a motivációs szint nem éri el a terror-küszöböt, így nem hoznak olyan döntést a szervezet tagjai, hogy terrorcselekményeket

kövessenek el, de valamilyen oknál fogva a szervezet egyes tagjai később úgy döntenek, hogy céljaik elérése érdekében erőszakos cselekményeket hajtanak végre civil célpontok ellen (terrorcselekmények). Ez az a pont, amikor a motivációs görbe keresztezi a terrorküszöböt (B). Ettől kezdődően a szervezet tagjai tudatosan törekednek arra, hogy kifejlesszék a megfelelő műveleti képességet a terrorcselekmények végrehajtásához. Amikor ezek a képességek elérik a megfelelő szintet (vagyis amikor a műveleti képesség görbe keresztezi a terrorküszöböt) a szervezet készen áll arra, hogy terrorcselekményeket kövessen el (C). A terrorcselekményekre reagálva a fenyegetett állam hatásos terrorellenes műveletekbe kezd (D). Az ilyen tevékenységek elsősorban a terrorszervezet műveleti képességét érintik és amennyiben sikeresek, és kellő mértékben koncentráltak ezek a tevékenységek, abban az esetben nagy valószínűséggel sikerül a terrorszervezet műveleti képességét visszaszorítani a terrorküszöb alá. Az is előfordulhat, hogy némely esetben nem csak a támadó jellegű műveletek, hanem az állami szereplők által fogatosított védelmi intézkedések is nagymértékben hozzájárulnak a terrorszervezet műveleti képességének csökkentéséhez.¹²⁷

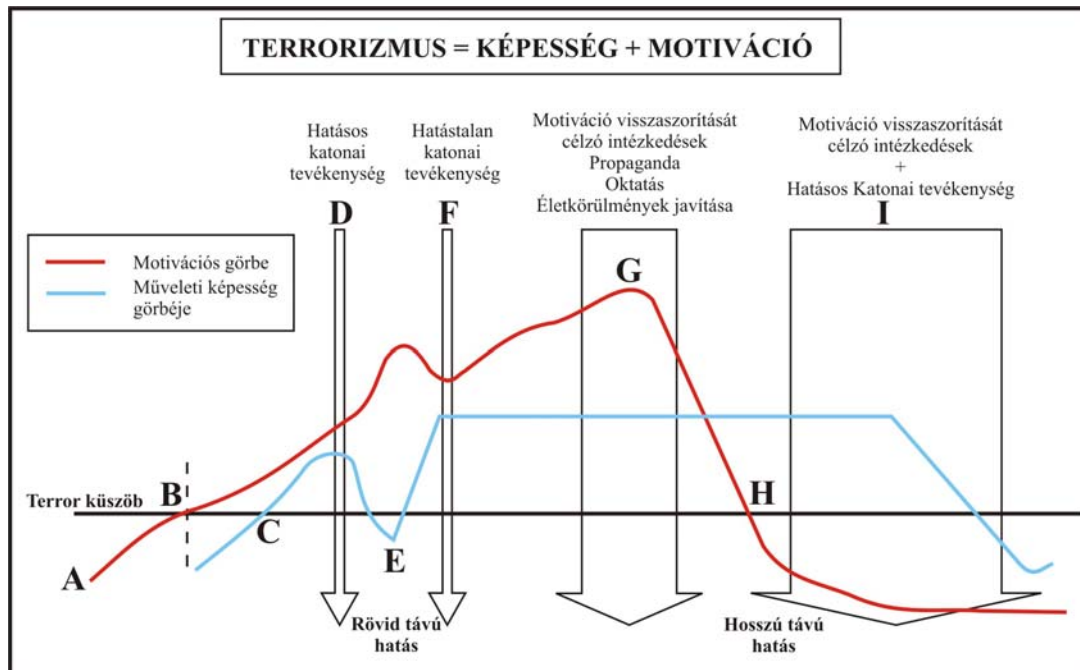
Az állam támadó jellegű műveleteinek hatása a terrorszervezettel szemben általában rövid ideig tart, és a kezdeti veszteségeket követően a terrorszervezet átszervezi önmagát és fejlődik annak érdekében, hogy elkerülje a további veszteségeket és kompenzálja a műveleti képességében bekövetkezett képességsökkenést (E). Így a műveleti képesség görbe ismét felfelé ível és ismét keresztezi a terrorküszöböt. Ugyanakkor, az állam támadó jellegű tevékenységeinek következtében a motivációs görbe is emelkedik és arra ösztönzi a terrorszervezetet, hogy válaszul az állami szereplők cselekedeteire, növelje az erőszak szintjét.

Amikor az adott állam támadó jellegű tevékenységének hatásossága csökken a terrorszervezettel szemben (F), a terrorszervezet műveleti képessége nem sérül és a terrorszervezet motivációs szintje ennek következtében emelkedik. Szélsőséges esetben politikai döntéshozók részéről az a változat is felmerülhet megoldásként, hogy részben, vagy egészen teljesítik a terrorszervezet politikai követeléseit. Egy ilyen kompromisszum legtöbb esetben azonban csak megnöveli az adott terrorszervezet étvágyát és - mivel igazolva látnák cselekedeteik hatásosságát - arra sarkallná a terrorszervezetet, hogy újabb követelésekkel álljon elő.

A hatásos terrorellenes támadó műveletek tervezése és végrehajtása terrorszervezet műveleti képességének csökkentése érdekében összetett és nehezen kivitelezhető feladat, de mindezen feladatok eltörpülnek amellet a szervezőmunka mellett, amelyek célja a terrorszervezet motivációs szintjének visszaszorítása. A motivációs szint csökkentése a terrorellenes irányelvek fontos összetevőjét kell, hogy képezze. Az ilyen tevékenységek közé tartoznak a humanitárius segítségnyújtás (annak érdekében, hogy befolyásolják a terrorszervezetet támogató lakossági réteget); szociális jólétet és életkörülményeket javító intézkedések, oktatás és propaganda tevékenységek támogatása adott területeken, a terrorszervezetet támogató lakosság hivatalos képviselőivel történő tárgyalások folytatása (általában minden nagyobb mozgalomban megtalálhatóak a mérsékeltbb elveket képviselők, akik nem támogatják az erőszakos érdekvényesítést). Mindezen tevékenységek arra irányulnak, hogy erőszakmentes eszközökkel megnyerjék a terrorszervezetet támogató lakosságot, elszigeteljék a kemény magot a mérsékelttől, és ezáltal csökkentsék a terrorszervezet motivációs szintjét. Míg a támadó jellegű (közvetlenül a terrorszervezetet támadó) tevékenységeknek szinte azonnali kézzelfogható

¹²⁷ Például a fal, amelyet Izrael épít a Jordán folyó nyugati parti területen eddig úgy tűnik, hogy sikeresen megvédi a sűrűn lakott területeken élő állampolgárokat a további támadásokkal szemben.

eredménye van, addig ezek, a motivációs szintet csökkentő tevékenységek csak hosszabb távon érzetik hatásukat. Néha évek, vagy évtizedek is eltelhetnek, amíg ezek az intézkedések meghozzák a kívánt eredményt és megállapíthatjuk, hogy elérik-e a feltételezett hatást: a terrorszervezet motivációs szintjének csökkentését.

13. számú ábra – A terrorellenes tevékenységek hatásmechanizmusa¹²⁸

Amennyiben az állam által fogantatosított motivációs szint csökkentő tevékenységek hatásosak, a terrorszervezet motivációs szintje csökkenni kezd (G). Ez a csökkenés nem feltétlenül a terrorszervezet tagjainak az ügyükbe vetett hitét jelzi, hanem inkább a szervezetet támogató lakossági réteg elszigeteléséről van szó. A motivációs szint csökkentésére irányuló tevékenységek legfőbb és elsődleges célpontja ez a lakossági réteg kell, hogy legyen annak érdekében, hogy visszaszorítsa a terrorszervezet további támogatását, elszigetelje azt a támogató közegetől és előkészítse a közvetlen támadó tevékenységeket a terrorista szervezet keményvonalas magja ellen. A motivációs szintet csökkentő tevékenységek végső célja tehát a terrorszervezet elkülönítése a támogató bázistól (részben az előző fejezetben kihangsúlyozott előkészítő szerep megakadályozása érdekében). Minél sikeresebbek a motivációs szintet csökkentő intézkedések, annál valószínűbb, hogy a motivációs görbe ismételen a terrorküszöb alá kényszerül (H). Igaz ugyan, hogy a motivációs szint csökkenése nincs közvetlen hatással a terrorszervezet műveleti képességére és ezáltal a keményvonalas csoportok elméletileg továbbra is képesek terrorcselekmények végrehajtására. Ebben az esetben minden egyes tényező (az állam által fogantatosított támadó jellegű tevékenységek, szervezeten belüli egyet nem értés a célokat és eszközöket illetően, külső nyomásgyakorlás, stb.), amely időlegesen növeli a motivációs szintet, további terrorcselekmények elkövetéséhez vezet.

Éppen ezért a hatásos terrorellenes küzdelemben a motivációs szintet csökkentő tevékenységeket közvetlen támadó tevékenységekkel (a terrorszervezet vezetőinek és a terrorcselekmények végrehajtóinak letartóztatása és semlegesítése)

¹²⁸ Az ábra elkészítéséhez az alapötletet Boaz Ganor munkája szolgáltatta.

kell kombinálni de nem szabad elfelejteni, hogy a végső cél továbbra is a lakosság megnyerése és elszigetelése kell, hogy legyen. Ebben az esetben a szervezet nem lesz képes ismételt felfejlődni és átalakulni (I).

Végezetül megállapítható, hogy az adott csoportok erőszakos fellépését az ellenpólus hatalom sohasem tekinti legitimnek, azokat mindig törvénytelennek minősíti, az abban résztvevőket bűnözőknek nevezi, és teljes hatalmi eszköztárát felvonultatja ellenük. Pedig ezen első erőszakos megnyilvánulások időszaka az a kritikus pont, amikor is rendkívüli fontossága van a hatalom magatartásának, mértékadó és adekvát reakciójának. A biztonsági erők inadekvát magatartása a lázadó erők képességei növekedéséhez vezet (az előző fejezetben ismertetett katalizátor hatás eredményeképpen), mobilizálja a lakosságot, és a további radikalizálódás irányába sarkallja.¹²⁹ Különösen akkor veszélyes a helyzet, ha a terroristák tudatosan provokálják a biztonsági erőket (lásd az előző fejezetben az előkészítő szerep során magyarázott katalizátor hatásokat), amelyek amennyiben túlreagálják a választ, azzal növelik a lakosság elidegenedését. Ezzel olyan erőszakspirál indulhat el, amely végső soron szélsőséges fegyveres csoport(ok) létrejöttéhez vezet. Az egyes országok modernkori történelme számos példát szolgáltat társadalmi elégedetlenség (helyes kezelés esetén) elcsitulására, vagy ellenkező esetben intenzív fegyveres küzdelembe torkollására.

2.4 ÖSSZEFOGLALÁS

Az aszimmetrikus összecsapások katonai vonatkozású jellemzői gyökeresen eltérnek a szimmetrikus hadműveletek során tapasztaltaktól. A hadviselés elméletét alapjaiban át kell értékelnünk, amikor aszimmetrikus küzdelmet vívunk. Más célokat kell megfogalmaznunk, a tervezéshez más modelleket kell alkalmaznunk és a harc megvívása során is más módszereket kell alkalmaznunk. Ennek fényében meglepő, hogy viszonylag kevés fejlett nyugati katonai hatalom rendelkezik modern doktrinális alapokkal a hagyományostól eltérő hadviselés megvívásához és annak ellenére, hogy az aszimmetrikus hadviselés egyre nagyobb teret nyer, a képzés és oktatás döntő túlsúlya is az ortodox hadviselési elvekre koncentrál.

A katonai stratégia kidolgozásával kapcsolatban fontos hangsúlyozni, hogy a politikailag motivált erőszakos megnyilvánulásokat produkáló mozgalom erőszakjellegének pontos, racionális meghatározása nélkülözhetetlen feladat. Ez alapjaiban befolyásolhatja a mozgalom és a hatalom viszonyát, illetve végső soron a küzdelem kimenetét. Terrorizmusra ugyanis terrorizmus ellenes eszközökkel és módszerekkel kell reagálni, ezek számos és lényeges szempontból különböznek a gerilla hadviselés ellen alkalmazott módszerektől. Ha helytelen az értékelés, és a hatalom helytelen eszköztárral és módszerekkel kezeli a kialakult konfliktust, az katasztrófális következményekkel járhat a hatalom szempontjából.

Az ortodox katonai gondolkodásmód képviselőjének aszimmetrikus hadviselés során arra kell törekednie, hogy ellenőrzés alatt tartsa a lakosságot és megfelelő információs műveletek valamint hatás alapú műveletek végrehajtásával fenntartsa az állam legitimitását, tartós jelenléttel garantálja a lakosság biztonságát, helyi információfőlényt alakítson ki és minőségi erőszak alkalmazásával elpusztítsa a gerilla magot. Az aszimmetrikus küzdelmekben egyaránt léteznek már sikerrel

¹²⁹ Thomas Marks, *Insurgency in a Time of Terrorism*, p. 48.

alkalmazott és a múlt tapasztalatain alapuló, koncepcionálisan megfogalmazott hadászati módszerek.

A hadviselés a nemzetközi hadszíntéren változik attól függetlenül, hogy mi követjük-e a legfrissebb változásokat avagy sem. A változások azonban egyre gyorsabban mennek végbe. Ha valaki lemarad és nem képes előre tervezni, akkor soha nem fog felzárkózni. Ahhoz, hogy lépést tartsunk az elméletekkel, nem kellene különösebb erőforrások. Az ebben a fejezetben bemutatott elemző módszerek és modellek, valamint hadelméletek alkalmasak arra, hogy a Magyar Honvédség a jelenleginél nagyobb mértékben tanulmányozza őket és a magyar viszonyokat figyelembe véve beépítse az elméleteket a doktrínákba, valamint a kiképzésbe. A bemutatott hadelméleteket sem átvenni, sem lemásolni nem érdemes. Ezek csupán eszközök, amelyeket felhasználhatunk annak érdekében, hogy kijavítsuk az esetleges hiányosságokat és a hadelméletek megvívásáról alkotott elképzelések terén képesek legyünk felzárkózni a vezető NATO nemzetek mellé.

A Magyar Honvédség képességeit megvizsgálva ugyanúgy, mint más haderők esetében megállapítható, hogy az általános rendeltetésű erők nem a legmegfelelőbbek az aszimmetrikus konfliktusokban történő részvételre. Ez persze mit sem von le ezeknek az erőknek az értékéből, de fel kell ismernünk azt a nyilvánvaló tényt, hogy ezek az erők sem felépítésüknél, sem pedig felszereltségüknél, de legfőképpen gondolkodásmódjuknál fogva nem a leghatékonyabb megoldást képviselik egy aszimmetrikus küzdelemben, mivel nem arra a célra lettek létrehozva hogy kis méretű mobil csoportok ellen vegyék fel a harcot, akik gyakran észrevétlenül maradnak a lakosság soraiban. Az ilyen a típusú hadviselésre a közelmúlt tapasztalatai alapján a különleges műveleti erők a legalkalmasabbak!

3. FEJEZET

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KÉPESSÉG KIALAKÍTÁSA

Az értekezés alapvető kérdése továbbra is az, hogyan befolyásolják egy sikeres magyar különleges műveleti képesség létrehozását az olyan tényezők, mint a biztonságpolitikai környezet változása, a háború természetében bekövetkezett változások, illetve a szembenálló fél hadviselési elveinek fejlődése? Ebben a fejezetben az alapvető kérdés *utolsó* összetevőjére keresem a választ: Hogyan szervezzünk, tartsunk fenn egy olyan katonai képességet, amely elősegítheti az aszimmetrikus biztonságpolitikai kihívások kezelésének katonai megoldásait?

Nagyon nehéz és komplex feladat manapság az aszimmetrikus küzdelmekben a siker kivívásának (vagy éppen az eredmények nyomán követésének) meghatározása, így ennek az értekezésnek nem is célja ezek vizsgálata. Ugyanílyen bonyolult feladat a *sikeres* különleges műveleti feladatok meghatározása. Nemzetközi tapasztalataim és tanulmányaim, valamint a feldolgozott szakirodalom azonban lehetővé teszik, hogy meghatározzak három olyan összetevőt, amelyek jelentősen befolyásolják a különleges műveletek sikerét. Ez a három összetevő a következő:

1. Világosan megfogalmazott nemzeti követelményrendszer és különleges műveleti feladatrendszer.
2. A különleges műveleti erők hatékony vezetési és irányítási rendszerének koncepciója.
3. Egy, a különleges műveletek végrehajtására tervezett, megfelelően felszerelt és szervezett katonai kötelék létrehozása, amely magában foglalja a különleges műveleti képesség elemeinek kiválasztását, felkészítését, valamint kiképzésének koncepcióját is.

A Magyar Honvédségben jelenleg a fentiek közül jelenleg egyetlen kérdésre sem tudunk teljes körű és megalapozott választ adni (hiszen a képességfejlesztés folyamatának még csak az elején tartunk), éppen ezért ennek a fejezetnek a célja, hogy olyan ajánlásokat fogalmazzon meg a stratégiai szintű katonai és politikai felső vezetés számára, amelyek segítséget nyújthatnak a megfelelő koncepciók, a hatékony vezetési és irányítási rendszer, valamint a kiképzési rendszer vonatkozásában.

Ez a fejezet ennek értelmében három fő részre bontható. Az alapvető fogalmi keretek tisztázását követően az első részben azokat a tényezőket vizsgálom meg, amelyek segítenek a nemzeti követelményrendszer meghatározásában, különös tekintettel a különleges műveleti feladatrendszerre (azon belül is a különleges műveleti erők aszimmetrikus küzdelemben való szerepének elemzésére) illetve a különleges műveleti képesség használatára. A második részben ajánlásokat fogalmazok meg egy hatékony vezetési és irányítási rendszerrel kapcsolatosan, a harmadik részben pedig javaslatot teszek egy különleges műveleti felkészítési és kiképzési rendszerre.

Ez a fejezet a fentiekben említetteken kívül segít megérteni a különleges műveleti erők alkalmazását és a képességfejlesztés irányait és alátámasztja a korábban hangoztatott tézisemet, mely szerint a különleges műveleti erők szervezetüknél és irányultságuknál fogva alkalmasabbak a hagyományos erőknél az aszimmetrikus kihívások katonai vetületeinek kezelésére. Kutatási eredményeim alátámasztják, hogy a különleges műveleti erők a katonai műveletek képességei közül egy fontos mellékszereplőből központi szereplővé nőttek ki magukat és elengedhetetlen összetevőjét képezik napjaink nemzetállamai számára. A különleges

műveleti erők jelentőségét napjaink konfliktusaiban betöltött szerepük és egyre fejlődő képességeik is jellemzik. A napjainkban megfigyelhető szervezeti változások, a fejlett technológia egyesítése a naprakész, a kor kihívásainak megfelelő doktrínákkal és a legkiválóbban képzett katonák leleményességével számos új eredményt hozott a hadviselés területén. Ezek a képességek összességében olyan lehetőséget biztosítanak az államok számára, amelyek komoly alternatívát jelentenek a hagyományos rendeltetésű erők alkalmazásával szemben. Ennek a jelenségnek az oka az előző fejezetek megállapításaiban keresendő: napjainkban egyre nagyobb mértékben az aszimmetrikus konfliktusok aránya a jellemző és az ilyen konfliktusokban katonai erők alkalmazása esetén olyan kötelezésekre van szükség, amelyek képesek eredményesen harcolni a szemben álló féllel és a hagyományostól eltérő doktrinális megközelítéseket alkalmaznak, interoperábilis szemléletet vallanak magukénak és széles spektrumú feladat végrehajtási képességgel rendelkeznek.¹³⁰

3.1 A különleges műveletek fogalmi meghatározásai és követelményrendszere

Mielőtt végrehajthatnánk a fejezet célkitűzéseiben szereplő feladatrendszerre vonatkozó elemző munkát, fontos tisztázni a különleges műveleti képességfejlesztéssel kapcsolatos alapvető fogalmakat, illetve azokat a követelményeket, amelyeket a nemzetközi környezet támaszt a különleges műveleti erőkkel szemben. Erre annál is inkább szükség van, mert a magyar szakirodalomban gyakran tapasztalható jelenség a különleges műveletekkel kapcsolatos fogalmak következtlen és pontatlan használata.

3.1.1 A különleges műveletek fogalmi meghatározásai

Ebben a részben egy ábrán keresztül mutatom be a legfontosabb fogalmakat és azok jelentését. Fontos felhívni a figyelmet arra a tényre is, hogy a különleges műveletekkel kapcsolatos fogalmi keretek a nemzetközi szakirodalomban is eltérőek, az itt bemutatott fogalmak tehát ajánlás jellegűek, további elemzések tárgyát képezhetik és szakmai viták kiindulópontjaként használhatók a jövőben.

Ahogy az a 14. számú ábrán is látható, a különleges műveleti képességkialakítással kapcsolatos főbb fogalmak tartalmazzák magának a különleges műveleti képességnek a fogalmát. A *különleges műveleti képesség* magában foglalja a különleges műveleti erőket (Special Operations Forces – SOF), a különleges műveleti feladatok végrehajtását támogató (azokhoz kapcsolódó képességekkel rendelkező) MH erőket (Special Operations Capable Forces), a képesség irányítására szakosodott vezetési és irányítási rendszert, a képesség fenntarthatóságát és telepíthetőségét biztosító logisztikai rendszert, a különleges műveleti erők oktatási-, kiképzési-, felkészítési- és megtartási rendszerét, illetve a különleges műveletek információszerző rendszerét.

Fontos még különbséget tenni maga a különleges erő és a különleges műveleti erő között. A *különleges erő* egy egyedi, nem hagyományos

¹³⁰ A tanulmány nem állítja, hogy a hagyományos hadviselés elavult lenne, vagy nem lenne rá szükség napjainkban. Arról van szó csupán, hogy aszimmetrikus konfliktusokban a katonai aspektus tekintetében egy másfajta (indirekt) gondolkodásmódra, a hagyományostól eltérően szervezett és kiképzett erőkre van szükség. Erre a célra napjainkban a különleges műveleti erők a legalkalmasabbak.

harctevékenységek megvívására létrehozott speciálisan szervezett, kiválasztott, kiképzett és felszerelt egység, alegység. Alapvetően kis létszámú csoportok alkalmazásával ér el hadműveleti, katonai stratégiai vagy politikai célokat. A *különleges műveleti erő* egy jóval tágabb fogalom és magában foglalja a különleges erőket támogató, a különleges műveleti feladatrendszer bizonyos elemeinek végrehajtására képes gyalogos alakulatokat, a különleges műveletek végrehajtására képes erőket, valamint a kijelölt repülő alegységeket, vagyis olyan, a különleges erőket támogatni képes képességeket, amelyek a különleges műveleti erőket egyedülállóan hatékony képességcsomaggá teszik.

A KM KÉPESSÉG ÖSSZETEVŐI

14. számú ábra – A különleges műveleti képesség összetevői

Végül, de nem utolsó sorban pedig említést kell tenni magáról a *különleges műveletek* fogalmáról. A nyugati katonai doktrínális megközelítésben a különleges műveleteket leggyakrabban a hagyományos hadviselés részeként definiálják. Edward Luttwak például a következő meghatározást alkalmazza: ellenséges területen működő önellátó alakulatok által végrehajtott önálló hadicselekmények¹³¹. Maurice Tugwell és David Charters egy ennél átfogóbb és talán napjainkig az egyik legteljesebb definíciót alkották meg 1984-ben. A különleges műveleteket ők a következőképpen definiálják: kis méretű, rejtett vagy fedett műveletek amelyeket a hagyományostól eltérő, gyakran nagy kockázatot jelentő módon hajtanak végre annak érdekében, hogy stratégiai jelentőségű politikai, vagy katonai célt valósítsanak meg a külpolitika támogatása érdekében¹³².

¹³¹ Edward Luttwak, *A systemic Review of „Commando” (Special) Operations 1939-1980*, C&L Associates, Potomac, MD, 1982, p 1-1.

¹³² M. Tugwell and D.Charters, *Special Operations and the Threats to United States Interest in the 1980s*, megjelent F.R.Barnett. B. Hugh Tovar és R.H.Schultz (szerkesztők), *Special Operations in US Strategy*, National Defense University Press, Washington, DC, 1984, p. 34.

A NATO által elfogadott hivatalos meghatározás szerint¹³³ a különleges műveletek olyan katonai tevékenységek, amelyeket struktúrájában erre a célra kialakított, szervezett, speciálisan kiképzett és felszerelt, kis létszámú katonai egységek hajtanak végre, a hagyományos fegyveres erők által többnyire nem alkalmazott harceljárások és alkalmazási módok felhasználásával. Ezen tevékenységeket a katonai műveletek teljes spektrumában (békeműveletek, válsághelyzet, hadiállapot) a stratégiai vagy hadművelleti célkitűzések elérése érdekében önállóan vagy a hagyományos fegyveres erők többi haderőnemével együttműködésben hajtják végre. A politikai-katonai célkitűzéseknek megfelelően ezen feladatok végrehajthatóak nyíltan, rejtetten illetve fedetten. A különleges műveletek – a hagyományos erők és eszközök alkalmazásától eltérően összetett, politikailag és katonailag kiemelt, nagy kockázattal bíró feladatok megoldására összpontosítanak, éppen ezért csak a legjobban felkészített és kiképzett, korszerűen, modern haditechnikai eszközökkel felszerelt katonai egységek alkalmazhatóak erre a célra a küldetés komplett és sikeres teljesítése érdekében. Abban az esetben, ha a különleges művelleti erők béke, vagy a válságot megelőző időszakban a konfliktus kialakulása vagy annak eszkalációja megakadályozása céljából kerülnek alkalmazásra, a kockázatvállalás mértéke még nagyobb.

3.1.2 Az általános rendeltetésű katonai erők és a különleges művelleti erők közötti különbségek

A különleges művelleti erők kiképzése időigényes feladat és az is jól ismert alapigazság, hogy a különleges művelleti képességet nem lehet a válság kialakulását követően létrehozni. A jövő kihívásainak és a jövőben szükséges képességeknek a felmérése önmagában is embert próbáló feladat, azonban nem ez az egyetlen kihívás, amellyel a különleges művelleti képesség kialakításakor meg kell birkóznunk. Fontos és szükséges annak felismerése, hogy egy kulturális és szemléletbeli különbség létezik az általános rendeltetésű katonai erők és a különleges művelleti erők között. Azok, akik ellenzik a különleges művelleti képesség kialakítását, gyakran azzal érvelnek, hogy a képesség kialakítása költséges, a katonák túlságosan önállóak, gyakran túlképzettek a hagyományos feladatok megoldásához.¹³⁴ Az igazságot a különleges művelleti erőkről gyakran nehéz kideríteni, mivel ezek a kötelek természetükből fakadóan titokzatosak, ennek ellenére szükséges annak megállapítása, hogy milyen különbségek léteznek az általános rendeltetésű katonai erők (ÁRKE) és a különleges művelleti erők (KME) között, mivel ez a nagyobb szervezet keretein belül feszültségek forrása lehet. Különbségek ismeretében egy időtálló, robosztus különleges művelleti képesség megalkotására nyílik lehetőség a Magyar Honvédség keretein belül.

Talán egyetlen olyan feszültségforrás sem létezik az ÁRKE és a KME között amely rombolóbb lenne, mint az „agyelszívás”, vagyis a tehetséges katonák áthelyezése. Sokan azt gondolják, hogy az ÁRKE-nél azzal, hogy a legjobb képességű katonáik átigazolnak a különleges művelleti erőkhöz a színvonal romlását eredményezik, és negatívan befolyásolják az összhaderőnemi műveleteket is. Nem meglepő tehát, hogy az általános rendeltetésű alakulatok parancsnokai vonakodnak

¹³³ MC 437-1, NATO Special Operations Policy, NATO HQ, 2006. A Szövetség Katonai Bizottságának kiadványa, amely jelenleg éppen átdolgozás alatt áll.

¹³⁴ Thomas K. Adams, *US Special Operations Forces in Action. The Challenge of Unconventional Warfare*, London: Frank Cass, 1998, p. 162.

támogatni a legjobb képességű tisztjeiket és tiszthelyetteseiket abbéli elképzelésükben, hogy a különleges műveleti erők tagjai legyenek. Többek között ez volt az oka annak is, hogy Sir Alan Brooke vezérezredes, a brit birodalmi vezérkar főnöke soha nem értett egyet Churchill különleges műveleti erők felállítására vonatkozó elképzelésével. Úgy érezte, hogy „túlságosan meggyengítik ezzel a hagyományos lövész zászlóaljok színvonalát.”¹³⁵ A különleges műveleti erők valóban gyakran és sok esetben dokumentáltak a legjobb képességű egyéneket vették fel soraikba, meggyengítve ezzel az ÁRKE-eket. Különösen veszélyes ez kis méretű katonai erőknel, és komoly pszichológiai veszélyforrás lehet. Ilyen esetekben a katonai vezetés feladata egy olyan kiválasztási rendszer életbe léptetése, amely mind a különleges műveleti erőket, mind pedig az általános rendeltetésű katonai erőket támogatja a sikeres feladat végrehajtásban.

A brit különleges műveleti rendszerben a hivatásos tisztek visszaforgatása a három éves különleges műveleti szolgálatot követően pozitív változásokat eredményezett. Ennek az elméletnek a háttérében az áll, hogy a különleges műveleti erők kiváló kiképzőbázist nyújthatnak és tapasztalatszerzés szempontjából páratlan lehetőséget kínálnak azoknak a fiatal, de már tapasztalt tiszteknek, akik szeretnék karrierjük érdekében szakmai tudásukat szélesíteni és ismereteiket elmélyíteni. Ebben az esetben az általános rendeltetésű katonai erökhöz visszatérő tisztek szemléletváltozást eredményezhetnek és szélesebb körben is elterjeszthetik a különleges műveleti erökre jellemző szakmai professzionalizmust. Ezen felül olyan képességek birtokába kerülnek, amelyeket az általános rendeltetésű alakulatoknál képtelenek lettek volna megszerezni. Ennek az elképzelésnek további előnye az is, hogy állandóan rendelkezésre áll számos olyan tetterős tiszt akik lendületet hoznak a különleges műveleti erők véráramába. Ugyanakkor ez a megoldás az általános rendeltetésű katonai erők parancsnokai számára is elfogadhatóbb, hiszen csak egy adott időintervallumra kell megválniuk a legjobb képességekkel rendelkező embereiktől, akik még több tudással felvértezve visszatérnek később az alakulathoz.

A különleges műveleti erők kiválasztási rendszere egy másik összeütközési forrás. Figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a különleges műveleti erők nem a legjobb-nak vélt katonákat választják ki. A kiválasztási folyamat egy pszichológiailag pontosan körülhatárolt karaktert keres, aki 'más' mint az általános értelemben vett katoná. Ebben a tekintetben azok, akik nem mennek át a kiválasztáson semmivel sem rosszabbak, mint bármely más katoná, egyszerűen meg kell érteniük, hogy nem estek bele abba a kategóriába, attól a szó hagyományos értelmében még kiváló képességű katonák lehetnek. Ahogyan azt egy a brit Különleges Légi Szolgálatnál szolgáló egyén megjegyezte, az elitizmus nem kívánt jelenség, mert eltávolít a többiektől.”¹³⁶

Az eltérő kulturális szemlélet is gyakori feszültségforrás lehet. A 4. ejtőernyős ezred egykori parancsnoka Sir John Hackett ezredes fogalmazta meg ezt a problémát, amikor azt a kijelentést tette, hogy a különleges műveleti erők katonái „sokkal leleményesebb, de felelőtlen vagányok, akik össze-vissza cikáznak a műveleti területen, összezavarva mindenkit, nem csak az ellenséget, de gyakran a saját csapatainkat is.”¹³⁷ Ennek a problémának egy része a háború természetének korlátozott filozófiai értelmezésén alapul. A különleges műveleti erők természetükből fakadóan a hagyományostól eltérő módon, sok esetben proaktívan

¹³⁵ Eric Morris, *Churchill's Private Armies*, London: Hutchinson, 1986, p. 90.

¹³⁶ Andy McNab, *Immediate Action*, London: Bantam Press, 1995, p. 381.

¹³⁷ Colonel John. W. Hackett, "The employment of Special Forces," *RUSI Journal*, Vol. 97, No. 585, February 1952, p. 41.

közelítik meg a hadviselést. Mint ahogyan az értekezésem eddigi fejezeteiből ezt láthattuk ez a megközelítés jelentősen eltérhet az általános rendeltetésű erők által megszokott hadviselési módoktól. Azok akik az ortodox katonai doktrína fogságában szenvednek, a különleges műveleti erők problémát jelentenek több szempontból is. Az amerikai különleges műveleti képesség kialakítását felügyelő ezredes, Aaron Banks szerint „a hagyományos hadviselési elveket valló katonák számára ez [a hagyományostól eltérő hadviselés] valami természetellenes, illegális tevékenység, amely ráadásul nem katonához méltó. Egyszerűen nem fért bele a hagyományos erők becsületkódexébe az, amit ezek a fiúk csináltak.”¹³⁸ A szemléletbeli megközelítésre (ahogyan az eddigiekben is bemutattuk) szükség van, mivel különböző konfliktusokat különböző módon lehet és kell megközelíteni. A mindennapi oktatásnak kell gondoskodnia arról, hogy az általános rendeltetésű katonai erők parancsnokai is megértsék a különleges műveleti erők fontosságát, szerepét, hadviselési módszereit és korlátait annak érdekében, hogy képesek legyenek együttműködni.

Természetesen a hadviselés jellege nem az egyetlen oka annak, hogy a különleges műveleti erők gyakran különböznek az általános rendeltetésű katonai erőktől. A KME-eket gyakran magánhadseregeként aposztrofálják, amely újabb feszültségek forrása lehet. Tény, hogy a különleges műveleti katonák számára a műveletek sikere kiemelkedő fontosságú, sok esetben ez azt eredményezi, hogy a hagyományos bürokratikus útvesztőkhöz egyszerűen nincs türelmük. Ez a megoldáskereső viselkedési forma, egy úgynevezett megcsináljuk mentalitással ötvözve gyakran visszatetszést kelt és szervezeti súrlódásokhoz vezethet. Ez a feszültség fokozottan jelentkezik abban az esetben, ha a KME-nek egy befolyásos segítőtje van a politikai vagy a katonai szervezetben, akinek az érdekérvényesítő képessége lehetővé teszi a kiskapuk megalkotását. Winston Churchill például külön figyelmet fordított a kommandók kialakítására, és egyéb, a hagyományostól eltérő szervezeti elemek megalkotását is támogatta. Ennek a jelenségnek az elkerülésére a különleges műveleti erők teljes szervezetre kiterjedő vezetési és irányítási rendszerével lehet felkészülni, ugyanakkor törekedni kell ennek a vezetési és irányítási rendszernek a (lehetőségekhez képest) szoros integrációjára a már meglévő bürokratikus struktúrába.

Gyakran hallott érv az is, hogy a különleges műveleti erők jobban felszereltek, mint az általános rendeltetésű katonai erők. A brit Sir William Slim vezérezredes is megjegyezte, hogy „a különleges alakulatok felszerelése sokkal nagyvonalúbb, mint a hagyományos alakulatoké.”¹³⁹ Való igaz, hogy (elsősorban a széles spektrumú feladat végrehajtásból adódóan) a különleges műveleti erők számos speciális felszerelési eszközzel és fegyverzettel rendelkeznek, gyakran a legmodernebb felszerelési tárgyakat próbálják ki és rendszeresítik. Azt azonban mindvégig szem előtt kell tartani, hogy a technológia nem helyettesítheti a jól képzett operátorokat! A különleges műveleti erők katonái mindig sokkal fontosabbak, mint a felszerelés, a katonák magas színvonalú képzettsége az, amely különlegessé teszi őket, nem pedig az általuk használt felszerelés. A különleges felszerelésre azért van szükség, mert a gyakran rendkívül nagy anyagi ráfordítással kiképzett operátorok így képesek a leghatékonyabban visszaszolgáltatni a befektetett erőforrást. A különleges műveleti erők kiképzését éppen ezért gyakran egy hasonlattal illusztrálják. Azt

¹³⁸ Aaron Bank, *From OSS to Green Berets: the Birth of Special Forces*, Novato, CA: Presidio, 1986, p. 147.

¹³⁹ Field Marshal Sir William Slim, *Defeat Into Victory*, London: Cassell and Company Ltd., 1956, p. 546.

mondják olyan, „mintha úgy próbálnánk egy ablakot betörni, hogy aranyérméket dobunk az üvegnek.”¹⁴⁰

Eliot Cohen történész arra is rávilágít, hogy a különleges műveleti erőket reflektorfénybe hozó sajtóközlemények (mind a társadalom, mind pedig a hadseregen belül) három mellékhatást eredményeznek: az általános rendeltetésű katonai erők demoralizálódnak, az általános rendeltetésű katonai erők képzettségi színvonala csökken (ez a két probléma összefügg, de egymástól különálló problémák), és a különleges műveleti erőket olyan feladatokra használják, amire nem valók.¹⁴¹ Éppen ezért a különleges műveleti képesség kialakítását megelőzően szükség van média-hatások elemzésre, amely figyelembe veszi ezeket a problémákat. A három probléma közül talán a harmadik problémafelvetés lehet a legveszélyesebb, éppen ezért egy gondolat erejéig ezzel külön is érdemes foglalkozni.

3.1.3 A különleges műveleti képesség követelményrendszer

Fontos kiemelni, hogy különleges műveleteket stratégiai érdekből hajtanak végre harcászati szinten, így ezeket a műveleteket a legmagasabb szintű katonai vezetés irányítása alatt lehet és kell végrehajtani. Éppen ezért a különleges műveleti képesség követelményrendszerének meghatározásakor is figyelembe kell venni azokat a stratégiai összetevőket, amelyek meghatározóak és leginkább jellemzik a különleges műveleti erőket. Figyelmet szentelek a stratégiai gondolkodásmód szerepének is. A stratégiai hasznosság koncepciójának használatával bemutatom az általános rendeltetésű erők, valamint a különleges műveleti erők közötti legszembetűnőbb különbségeket és megvizsgálom a különleges műveleti erők rendeltetészerű használatának feltételeit. Végül pedig összefoglalásképpen felsorolok néhány általam fontosnak tartott érvet a különleges erők használata mellett.

3.1.3a Stratégiai gondolkodásmód és a különleges műveleti erők

A különleges műveleti erők vizsgálatát számos körülmény nehezíti. Az első, hogy ritka az olyan nyilvánosan elérhető stratégiai gondolkodásmódot tartalmazó megközelítés, amely egységes lenne és a jelen kor katonai eseményeit alapul véve nyújtana útmutatást a különleges műveleti képességfejlesztés irányaira vonatkozóan.¹⁴² A különleges műveleti erők általában a sajtó és a filmek által túlmisztifikált, a valóságos képességeket azonban a nemzetek általában titokban tartják illetve az alakulatok jól felfogott érdeke is az, hogy minél kevesebb valóságos adat kerüljön napvilágra róluk. Éppen ezért nemzetközi viszonylatban kevés hasonlóságot találni ezen alakulatok között, talán csak kivételezett helyzetük a közös

¹⁴⁰ Eliot A. Cohen, *Commandos and Politicians*, Cambridge: Center for International Affairs, Harvard University, 1978, p. 56.

¹⁴¹ Eliot A. Cohen, *Commandos and Politicians*, Cambridge: Center for International Affairs, Harvard University, 1978, p. 54.

¹⁴² A legismertebb stratégiai összegző munka különleges műveleti erőkre vonatkozóan W.H.McRaven, *Spec Ops, Case Studies of Special Operations Warfare: Theory and Practice*, Presidio, Novato, CA, 1995. A könyv egyik fő hibája McRaven saját bevallása szerint is az, hogy a különleges műveleti erők feladatait szűk értelemben vizsgálja és csak a közvetlen akciókra (DA) koncentrálna. Egy kevésbé ismert, de szélesebb vizsgálati spektrumot alapul vevő munka a Különleges Műveleti Erőkről szóló fejezet, Colin S. Gray, *Explorations in Strategy*, Greenwood Press, Westport, CT, 1996.

bennük. Az alakulatok feladatrendszere sok esetben nagyon eltérő lehet, hiszen vannak közöttük olyanok, akik belső rendvédelmi feladatokra specializálódnak, mások pedig csak a nemzetközi feladatokban vesznek részt. Éppen ezért célravezetőbb a különleges műveleti erők vizsgálata helyett megvizsgálni magukat a különleges műveleteket és következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy hogyan kell katonákat kiválogatni és felkészíteni annak érdekében, hogy képesek legyenek különleges műveleteket végrehajtani.

3.1.3b A stratégiai hasznosság koncepciója

A különleges műveletek megfogalmazásakor az egyik legfontosabb tényező a különleges műveleteket végrehajtó erők stratégiai hasznossága. A stratégiai hasznosság fogalmának magyarázatakor nem csupán az erők kihasználásra gondolunk, hanem az adott hadicselekmény határfokát elemezzük az egész hadviselésre gyakorolt határfoka szemszögéből.¹⁴³ A különleges műveleti erők minden bizonnyal jelentős közvetlen és közvetett befolyást gyakorolhatnak a kialakult helyzetre harcászati szinten, a stratégiai szintre pedig közvetett befolyást gyakorolhatnak. Colin S. Gray rámutatott arra is, hogy a különleges műveleti erők nagyarányú használata napjaink konfliktusaiban a stratégiai hasznosságuknak tulajdonítható illetve annak az egyszerű ténynek, hogy alkalmazásuk megfelel az „erők gazdaságos alkalmazása” koncepciónak illetve a „stratégiai eszközkészlet kibővülésének”¹⁴⁴. Gray szerint ez a két legfontosabb oka annak, hogy a különleges műveleti erők stratégiai hasznossága számottevő napjainkban.

Az erők gazdaságos és hatékony alkalmazásán Gray azt érti, hogy a különleges műveleti erők jelentős eredményeket érnek el korlátozott erőforrások biztosításával is. A hadszíntéren a különleges műveleti alakulatok erősokszorozó szerepet¹⁴⁵ töltenek be és kis méretükhöz képest komoly befolyást gyakorolhatnak a harc kimenetelére is.¹⁴⁶ A különleges műveleti erők olyan lehetőségeket biztosítanak a katonai és politikai vezetés számára, amelyek megkönnyítik céljaik elérését. A különleges műveleti erők egyik tulajdonsága, hogy kiválóan alkalmazhatók olyan esetekben is, amikor csak felderítést, vagy hadszíntér előkészítési, esetleg válság megelőzési feladatokat kell teljesíteni, ugyanakkor képesek rövid időn belül a helyzet eskalációjának megfelelően harc feladatra váltani és felismerik a különbséget az egyes helyzetek között. A különleges erők képességének kifejlesztése tehát azt jelenti

¹⁴³ A stratégiai hasznosság elméletével kapcsolatban bővebben lásd A.R. Millett és W Murray, *Military Effectiveness*, Allen and Urwin, Boston, 1988.

¹⁴⁴ Colin Gray, *Handfuls of Heroes on Desperate Ventures: When do Special Operations Succeed?*, Parameters, 1999. 2. szám. p. 35.

¹⁴⁵ Erre egy matematikai példa: adott konfliktusban tízezer fegyveresre van szüksége az államhatalomnak a hatalmi berendezkedés legitimitásának megőrzéséhez. Ezt a tízezer fegyverest, amennyiben nemzetközi koalíció hagyományos elveit követve kívánjuk biztosítani, akkor egy körülbelül nyolcvanezres expedíciós hadsereg kitelepítésére van szükség (a megfelelő logisztikai támogatás megszervezése és fenntartása érdekében). A különleges műveleti erők körülbelül ezer fő kitelepítésével (a helyi lakosságból szervezett erők hatékony kiképzésével és alkalmazásával) jóval költségkímélőbb módon képesek elvégezni ugyanazt a feladatot. Arról nem is szólva, hogy a kevesebb „megszálló” katonája jelenléte egy országban kedvezően hat az államberendezkedés megítélésére is a lakosság soraiban.

¹⁴⁶ Colin Gray, p. 168-74. Gray tizenhét okot sorol fel művében annak alátámasztására, hogy a különleges műveleti erők alkalmazása miért gazdaságos.

egy nemzet számára hogy egy rugalmasan, gazdaságosan és pontosan alkalmazható katonai képesség birtokába kerül.¹⁴⁷

3.1.3c A különleges műveleti erők alkalmazásának vizsgálata a háborús alkalmazás szintje szerint

A különleges műveleti erők által végrehajtott feladatok a kis alegységben önállóan végrehajtott feladatoktól egészen az összhaderőnemi, többnemzeti nagyméretű műveletekig terjedhetnek. A magyar különleges műveleti erők mind a NATO V. cikkely szerinti műveletek, mind pedig a nem V. cikkely szerinti műveletek végrehajtásában részt vehetnek és a háborús alkalmazás szintje szerint az alábbi spektrumban tevékenykedhetnek.

1. Békeállapot - A különleges műveleti erők alkalmazhatók békeállapotban a katonai együttműködés elmélyítése, előrejelzés, kialakuló válsághelyzetek felmérése, vagy kialakult válságok elemzése céljából. Képesek más országok haderejének kiképzésére, illetve egyéb tanácsadói és összekötői feladatok ellátására.
2. Válsághelyzet - A válsághelyzet természetétől függően a különleges műveleti erők mindhárom elsődleges különleges műveleti feladatot végrehajthatják válságsújtotta övezetekben. A katonai segítségnyújtási feladatok segíthetnek a válság rendezésében, illetve a humanitárius feladatok támogatásában, a közvetlen akciók és a különleges felderítési és megfigyelési feladatok pedig támogatják a békefenntartó, béketeremtő és békeépítő tevékenységeket.
3. Felkelők elleni műveletek - A lázadók vagy felkelők elleni műveletek során a különleges műveleti erők a leggyorsabban telepíthetők az adott műveleti területre, információt szolgáltathatnak a kialakult valós helyzetről, illetve felhasználhatók vezetési és irányítási, valamint információszerzési (és továbbítási) képességeik is. A különleges műveleti erők képesek támogatni a NATO válságreagáló rendszerben (NCRS) megfogalmazott feladatokat is. Felkelők elleni műveletek során (COIN) a különleges műveleti erők valamennyi alaprendeltetésből adódó feladatukat végrehajthatják a többnemzeti vagy Szövetségi kötelék parancsnoka, illetve a politikai vezetés célkitűzéseinek elősegítése érdekében, a legsikeresebbnek azonban a katonai segítségnyújtási feladatok végrehajtásakor bizonyulnak.
4. Háborús alkalmazás - Háborús helyzetben a különleges műveleti erők az alaprendeltetésből adódó feladataik közül elsősorban a közvetlen akciók, valamint a különleges felderítési és megfigyelési feladatok végrehajtására koncentrálnak. A hadicselekmények befejezését követően, a stabilizációs és helyreállítási időszakban a különleges műveleti erők alkalmazhatók katonai segítségnyújtási feladatokra.

3.2.3d Érvek a különleges műveleti képesség használata mellett

A Magyar Honvédség képességeinek fejlesztése terén, a haderő-átalakítás hatodik ütemében tervezett feladatok egyik fontos részét képezi a haderőben új elemként jelentkező különleges műveleti képesség kialakítása. A politikai és katonai

¹⁴⁷ Colin Gray, p. 174.

felsőszintű vezetés döntését követően a Honvédelmi Miniszter az MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj megalakítását rendelte el.

A zászlóalj átalakításának és a különleges műveleti képességek kialakításának helyzetével kapcsolatosan áttekintettem a különleges műveleti képesség kialakításának főbb jellemzőit valamint a megoldásra váró feladatokat. A képesség kialakításával kapcsolatosan a különleges műveleti erők hasznossága az alábbi területeken a legkiemelkedőbb:

1. Gazdaságosság – A különleges műveleti erők (amennyiben megfelelő módon kerülnek alkalmazásra) korlátozott mértékű katonai erő alkalmazásával is jelentős stratégiai sikereket érhetnek el. A különleges műveleti erők erősokszorozó tényezőt jelentenek a katonai műveletekben, illetve előkészíthetik a terepet a hagyományos katonai erő alkalmazásához. A különleges műveleti erők képesek a helyi lakosság felhasználásával aszimmetrikus hadviselésre. A hagyományos erők bekerülési költségeinek töredékéért, a különleges műveleti erők képesek a katonai konfliktusok széles spektrumában műveleteket végrehajtani, amely a bekerülési költségek nemzetközi szinten történő gazdaságosabb megtérülését eredményezi, valamint nagyban hozzájárul a Magyar Honvédség nemzetközi elismertségének növeléséhez.
2. Széles spektrumú műveleti képesség – A különleges műveleti képesség kibővíti a politikai és katonai vezetés rendelkezésére álló katonai lehetőségeket. Békeidőben a különleges műveleti képesség a politikai érdekérvényesítés egyedülálló rugalmas katonai eszköze. Háborúban a már meglévő katonai képességeink kibővítését teszi lehetővé. Háborúban a különleges műveleti erők alkalmazhatóak ugyan hagyományos műveletekben, de igazi eredményeket a hagyományostól eltérő alkalmazás során lehet tapasztalni. A különleges műveleti erő az egyetlen olyan katonai képesség, amelyet azzal a céllal hoztak létre, hogy képes legyen az aszimmetrikus kihívások katonai aspektusainak kezelésére. A különleges műveleti erő képes nyílt rejtett és fedett műveletek végrehajtására válsághelyzet kialakulása előtt, közben vagy annak elmúltával is.
3. Integrált feladat végrehajtási képesség - A különleges műveleti erő ritkán hajt végre műveleteket önállóan, éppen ezért elengedhetetlenül szükséges az integrációja. Az integráció során figyelembe kell venni, hogy többnemzetiségű összhaderőnemi műveletek részeként kell működnie. A különleges műveleti képesség szerves részét képezheti ezeknek a műveleteknek, mivel moduláris felépítésével, nemzetközi irányultságával kiválóan illeszkedik ebbe a környezetbe. Az aszimmetrikus küzdelmek során a civil irányítású számos nemzetközi szervezetet magában foglaló műveletekben a különleges műveleti erő képes a műveletek civil irányítása alatt hatékonyan együttműködni a műveleti területen jelen lévő civil és nem kormányzati szervezetekkel is.
4. Telepíthetőség – A különleges műveleti képesség rugalmas és gyors reagálású stratégiai eszközkészlet. Kiemelkedően gyors reagáló képességével, a különleges műveleti képesség a kijelölt műveleti területen belül a leggyorsabban bevethető katonai erő. A különleges műveleti erők képesek rugalmasan átállni a válsághelyzetet megelőző időszak, válsághelyzet, vagy a válsághelyzetet követő időszak során megkövetelt műveletekre. A katonák külön felkészítés nélkül is képesek megfelelni a különböző szintű válsághelyzetek által támasztott eltérő követelményeknek.

5. Diszkrét alkalmazhatóság - A különleges műveleti erők harcfeladatokra történő alkalmazása nem jár a hagyományos erők jellegéből fakadó nagy nyilvánossággal.
6. Rugalmasság – Harci feladatokra is alkalmazható „regionális felderítők” a válsághelyzetet megelőző időszakban is rendszeresen alkalmazásra kerülnek a világ számos pontján annak érdekében, hogy megakadályozzák a válságok kialakulását. Sok esetben a különleges műveleti erők katonái már jelen vannak egy adott körzetben, amikor a válság kialakul, és objektív helyzetértékeléssel segítik a válsághelyzet megoldását. A különleges műveleti erők képesek a hagyományos erők által elzárt területeken is tevékenykedni.
7. Integrált információszerző és elemző képesség – A különleges műveleti erő működési eljárásaiból fakadóan alkalmas felderítési és hírszerzési feladatok végrehajtására (HUMINT tevékenység) illetve a megszerzett adatok időbeni továbbítására. A kulturális és helyi ismeretekkel, valamint a nyelvi képességekkel párosítva a különleges műveleti erők elemző értékelő szerepe is kiemelkedő.
8. Regionális szakértelem – Az kijelölt felelősségi terület mélyreható ismerete elengedhetetlen a különleges műveleti erő számára. A könyvekből szerzett vagy idejétmúlt információk elégtelenek a különleges műveletek sikeres végrehajtásához. A különleges műveleti képesség feladata, hogy kifejlessze és naprakészen tartsa azt a kulturális ismeretet, ami a számára kijelölt műveleti területen való működéshez elengedhetetlen. A különleges műveletek végrehajtásához a helyi politikai viszonyok, történelem, fontosabb személyek ismerete, környezeti ismeretek, mítoszok és egyéb befolyásoló tényezők (vallások, ideológiák, népszokások) ismerete elengedhetetlen.
9. Folyamatos biztonságos összeköttetés – A különleges műveletek sikeres végrehajtásához nagyban hozzájárul a meglepetés, színlelés és a műveleti biztonság. A különleges műveleti erők által megszerzett információk csak akkor értékesek, ha azokat képesek időben továbbítani anélkül, hogy ezzel veszélyeztetnék a műveleti biztonságot. A különleges műveleti erők jellemzője hogy a legmodernebb híradó rendszereket használják.
10. Fenntarthatóság – A különleges műveleti erők az első katonai erők között szerepelnek, akiket egy adott műveleti területen alkalmaznak. Ugyanakkor a különleges műveleti erők katonái gyakran a válsághelyzetet követően is a műveleti területen maradnak, hogy segítsenek az ország újjáépítésében. Az önellátás olyan területeken, ahová az utánpótlás szállítása nehézkes vagy nem megoldható alapvetően fontos. A különleges műveleti erők felszerelése éppen ezért olyan összetevőket alkalmaz, amelyek lehetővé teszik a katonák hosszú idejű utánpótlás nélküli fenntarthatóságát.
11. Másképp gondolkodás - A különleges műveleti erők egyik fontos feladata a másképp gondolkodás, a hagyományostól eltérő jellegű katonai gondolkodásmód képviselése és terjesztése a hagyományos katonai erők irányába. Mivel napjaink konfliktusaira elsősorban az aszimmetrikus kihívások döntő túlsúlya jellemző, ez a gondolkodásmód egyedülálló a Magyar Honvédségben és ennek a képességnek a kialakítása, fenntartása, valamint terjesztése a jövő hadviselése szempontjából elengedhetetlenül fontos.

3.2 A különleges műveleti képesség feladatrendszere

Mielőtt valaki feladatrendszert fogalmazna meg a különleges műveleti erők számára, fontos néhány kérdést megvizsgálni, és a válaszok tükrében megfogalmazni a feladatrendszer ajánlásait. Ebben a részben az alábbi szempontokat veszem figyelembe ajánlásaim megfogalmazásakor:

1. Magyarország NATO és Európai Unió tagságát figyelembe véve mik azok a biztonságpolitikai kihívások, amelyek leginkább veszélyeztetik Magyarország biztonságát? Mik a NATO és EU követelmények?
2. A magyar biztonságpolitikai dokumentumok nyújtotta iránymutatást figyelembe véve, milyen feladatokat érdemes integrálni a magyar különleges műveleti feladatrendszerbe?
3. Az összegzett feladatok közül, melyek azok a feladatok, amelyek a különleges műveleti erők feladatrendszerébe kell, hogy tartozzanak? Hogyan válasszuk ki a különleges műveleti erők feladatait?
4. A feladatrendszer osztályozása, végrehajthatósági elemzés készítése a jogi, valamint képességbeli korlátok feltérképezése.

Az első két kérdés megválaszolásában részben segítséget nyújt az első fejezetben a biztonságpolitikai kihívások vizsgálata. Az előzőekben megfogalmazott következtetéseket továbbra is kiindulópontként kívánom használni az ajánlások és prioritások megfogalmazásakor.

3.2.1. A különleges műveleti feladatok osztályozása a nemzetközi követelmények tükrében

A különleges műveleti feladatrendszer NATO, az Európai Unió követelményrendszer¹⁴⁸, valamint a magyar Nemzeti Biztonsági Stratégia ajánlásainak vizsgálatához legegyszerűbb az alábbi összehasonlító táblázatot megvizsgálunk.

A táblázat vizsgálata arra enged következtetni, hogy a biztonsági kihívások tekintetében és a megfogalmazott, valamint kikövetkeztetett különleges műveleti feladatok tekintetében is nagyfokú hasonlóságok és átfedések tapasztalhatók. A dokumentumok vizsgálata alapján az alábbi feladatok közül kell kiválasztanunk a legmegfelelőbbeket a különleges műveleti erők számára. A legfontosabbnak tűnnek a NATO, valamint az Európai Unió által is megfogalmazott klasszikus hármas feladatrendszer, vagyis a katonai segítségnyújtás (KS), a közvetlen akciók (KA) valamint a különleges felderítés (KF). Kiemelten foglalkoznak még ezek a dokumentumok a terrorizmus elleni harc katonai feladataival (TEH) is, bár az átdolgozott NATO és EU dokumentumok nem az elsődleges feladatok között említik ezt a feladatot, hanem csak kiegészítő tevékenységként. A biztonságpolitikai elemzések tükrében mindenképpen érdemes elemezni a szükségességét, ugyanúgy, ahogyan a tömegpusztító fegyverek elterjedése elleni küzdelemben betölthető feladatot is (TÖPFE-E). Léteznek még a szakirodalom által említett egyéb feladatok is, amelyek szintén a különleges műveleti képesség feladatrendszerének részévé válhatnak, mint kiegészítő, a különleges műveleteket támogató feladatok. Ilyenek lehetnek az információs műveletek (IO) amelyeknek részét képezik a lélektani műveletek is (PSYOPS), vagy akár a polgári és katonai kapcsolatok (CIMIC) és az emberi erőforrással végzett felderítés (HUMINT) feladatai.

¹⁴⁸ A NATO követelményrendszer vizsgálatához alapul vettem a NATO AJP-01, AJP 3-05, valamint az MC 437-1 dokumentumokat. Az Európai Unió követelményrendszerét az EU Special Operations Policy and Guidelines dokumentum tartalmazza.

	ÚJ TÍPUSÚ BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK	FELADATOK
NATO	<ol style="list-style-type: none"> 1. Regionális konfliktusok (etnikai konfliktusok, alapvető emberi jogok elleni bűncselekmények) 2. Terrorizmus 3. Meggyengült államok 4. TÖPFE elterjedése 	<u>Megfogalmazott:</u> KF KA KS <u>Kikövetkeztetett:</u> TEH és FEK TÖPFE-E
Európai Unió	<ol style="list-style-type: none"> 1. Terrorizmus 2. TÖPFE elterjedése 3. Regionális konfliktusok 4. Államok meggyengülése 5. Szervezett bűnözés 	<u>Megfogalmazott:</u> KF KA KS <u>Kikövetkeztetett:</u> TÖPFE-E TEH
Magyar Nemzetbiztonsági Stratégia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Az euro-atlanti térség stabilitásának meggyengülése, helyi konfliktusok 2. Lator államok által kiváltott fenyegetés 3. Terrorizmus 4. TÖPFE elterjedése 	<u>Kikövetkeztetett:</u> KF KA KS TEH TÖPFE-E CIMIC IO HUMINT

4. számú táblázat – Különleges műveleti feladatrendszer összehasonlító táblázat

Mivel az elsődleges feladatok teljesítése követelmény, így azoknak az elemzését nem is tartom itt szükségesnek, itt elsősorban a különleges műveletek szerepét elemzem a terrorizmus elleni harcban, illetve részletesen foglalkozok a hagyományostól eltérő műveleti képesség szerepével, mivel véleményem szerint a feladatrendszerben ez a két legvitatottabb, és legtöbb félreértésre okot adó terület.

A nemzetközi terrorizmus, mint új típusú biztonsági kihívás ellen vívott világméretű küzdelem napjainkban a különleges műveleti erőkkel szemben támasztott követelmények reformjához is vezetett és nemzetközi szinten két kiemelten fontos feladat végrehajtása vált szükségszerűvé: ezek a nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai feladataiban történő részvétel, valamint a tömegpusztító fegyverek elterjedésének (terrorszervezetek kezébe kerülésének) megakadályozásában történő részvétel.¹⁴⁹

Fontos megemlíteni, hogy a hagyományostól eltérő hadviselési módokat nem a közelmúltban találták fel. Már a római és perzsa seregek is alkalmaztak olyan rajtaütési módokat, amelyek nem a hagyományos doktrínális elveket követték.¹⁵⁰ A kisméretű, különleges képességű alakulatok rendszeres felkészítése és alkalmazása viszont a közelmúlt hadművészetének terméke. A különleges műveleti erők első

¹⁴⁹ Természetesen a legveszélyesebb biztonsági kihívás napjainkban ennek a két képességnek az összeolvadása és a tömegpusztító fegyverrel felszerelt terrorszervezet elleni küzdelem lehet.

¹⁵⁰ A római hagyományostól eltérő műveleteket bemutató könyvek egyike B. Isaac, *The Limits of Empire: The Roman Army in the East*, Clarendon Press, Oxford, 1990, pp. 235-249. A perzsa hagyományostól eltérő hadviselési elvekről pedig részletesen lásd I. Shahid, *Byzantium and the Arabs in the Fourth Century*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, DC, 1984.

nagyobb térnyerése a II. világháború idejére tehető. Abban az időben szinte valamennyi résztvevő fél létrehozott és működtetett is a hagyományostól eltérő hadviselést alkalmazó alakulatokat. Napjainkban mindez annyiban változott hogy a különleges műveleti erőkkel szemben támasztott követelmény a rendkívül széles feladat végrehajtási spektrum, amelyet a legösszetettebb hadszíntéri viszonyok között kell végrehajtani.

3.2.2 A különleges műveleti erők feladatainak kiválasztása

A különleges műveleti erők hasznossága ellenére a képesség kialakítása számos veszélyforrást is rejt magában. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy azok, akik a különleges műveleti erők vezetését és irányítását hajtják végre, pontos ismeretekkel rendelkezzenek a képesség lehetőségeit és korlátait illetően, valamint minden esetben kikérjék a véleményüket a képesség használatával kapcsolatban. A képesség használatával kapcsolatos két alapvető probléma a különleges műveleti képesség rendeltetésszerűtől eltérő használata, illetve a vezetési és irányítási rendszer problémái.

A különleges műveleti képesség rendeltetésszerűtől eltérő használata. Winters és Paro kidolgozott egy elméletet, amellyel a különleges műveleti képesség rendeltetésszerűtől eltérő használatát kívánták illusztrálni. Az elmélet megértéséhez alapvető gazdasági ismeretekre van szükség. Az elmélet alapjául szolgál a várható eredmény és a bekerülési költség harcászati értelmezése a feladat végrehajtás tükrében. Röviden összefoglalva a elmélet lényege, hogy a különleges műveleti képesség használata abban az esetben tér el a rendeltetéstől, amennyiben "különleges műveleti erőt használnak olyan feladatra, amelynek végrehajtása során az általános rendeltetésű katonai erőknek abszolút és komparatív előnye van, illetve abban az esetben, amikor nem a különleges műveleti erőket használják, pedig nekik van abszolút, vagy komparatív előnyük az általános rendeltetésű katonai erőkkel szemben."¹⁵¹ Gray szintén kidolgozott egy elméletet¹⁵², amelynek lényege négy alapvető kérdés megválaszolása:

1. Mik azok a feladatok, amelyeket csak a különleges műveleti erők képesek végrehajtani?
2. Mik azok a feladatok, amiket a különleges műveleti erők képesek másoknál jobban végrehajtani?
3. Mik azok a feladatok, amelyeket a különleges műveleti erők gyenge határfokkal képesek végrehajtani?
4. Mik azok a feladatok, amelyeket a különleges műveleti erők nem képesek végrehajtani?

Ezeknek a feladatoknak az ismerete nagy mértékben megkönnyíti a különleges műveleti feladatok kiválasztását illetve növeli a különleges műveleti erők által végrehajtott feladatok sikerének valószínűségét is.

Cohen további három tényezőt ismertet, amellyel csökkenthető a különleges műveleti erők rendeltetésüktől eltérő használata.¹⁵³ A különleges műveleti

¹⁵¹ Edward G. Winters and Kent A. Paro, *The misuse of special operations forces*, Monterey, CA: Naval Postgraduate School, December 1994, p. 18.

¹⁵² Colin S. Gray, *Explorations in strategy*, Westport: Greenwood Press, 1966, p. 185.

¹⁵³ Eliot A. Cohen, *Commandos and politicians: elite military units in modern democracies*, Boston, MA: Center for International Affairs, Harvard University, 1978, pp. 97-100.

feladatrendszer világosan meg kell fogalmazni és magának a különleges műveleti erőnek is tisztában kell lennie a prioritásokkal, saját szerepükkel és mandátumukkal. Másodsorban, a különleges műveleti erőkhöz kapcsolódó autonómia (amely a szervezet felépítéséből fakadóan szükségszerű a kellő rugalmassághoz és a feladatok gyors és sikeres végrehajtásához) mellett megfelelő ellenőrző mechanizmusokat kell beiktatni annak érdekében, hogy a különleges műveleti képességet megfelelő módon fókuszban tartsa. Harmadsorban, annak érdekében, hogy a civil-katonai kapcsolatok megfelelő egyensúlyban maradjanak, a politikusoknak meg kell állniuk, hogy amatőr katonaként beleszóljanak a képességkialakításba. Gray különösen fontosnak tartja ezt a harmadik tételt, amikor úgy nyilatkozik, hogy „a különleges műveleti erőknél komoly stratégiai hasznossága van, de a politikai és katonai vezetőknek tudniuk kell, hogyan aknázzák ki ezt a hasznot.”¹⁵⁴

A vezetési és irányítási rendszer problémáival kapcsolatban a történelmi példák vizsgálata bizonyítja, hogy a múltban alapvetően két probléma okozta a különleges műveleti erők rendeltetésétől eltérő használatát. Ez a két probléma a megfelelő vezetés és irányítás hiánya, és a képességek félreértelmezése volt.¹⁵⁵ Figyelembe véve a különleges műveleti erők stratégiai hasznosságát, nagy a kérés arra, hogy a különleges műveleti erők vezetésére egy párhuzamos vezetés és irányítási rendszert hozzanak létre és működtessenek. Erre a technológiai fejlődés adta lehetőség is rendelkezésre áll, hiszen kis méretű alegységeket is lehet nagy távolságból vezetni és irányítani.¹⁵⁶ Annak ellenére, hogy a különleges műveleti képesség alkalmazása komoly politikai kockázati tényezőket foglalhat magában, el kell kerülni annak veszélyét, hogy a rendszeresített vezetés és irányítási rendszert megkerülve bárki személyesen vegye át az ilyen műveletek irányítását. Ez elvezethet a napjainkban ismert 'doom-effektushoz' amikor politikai vagy katonai vezetők a számítógépes FPS játékokból jól ismert módon irányítják hús-vér katonák műveleteit.

Azt is el kell kerülni azonban, hogy a különleges műveleti képesség beleolvadjon a már meglévő katonai vezetés és irányítási rendszerbe. Ez ugyanis olyan problémákat eredményezhet, amely a korábbiakban bemutatott meg nem értésből vagy irigységből fakadó elnyomáshoz és képességcsökkenéshez vezethet. Ebben a esetben a különleges műveleti erők által biztosított opció gyakran el sem jut a döntéshozókig, mert azt a hagyományos katonai gondolkodásmód még idejekorán elnyomja. Ennek az opciónak a veszélyei a következők lehetnek:

- A különleges műveleti képességek határfokának csökkenése, az erők kevésbé hatékony alkalmazása, a szűkös erőforrások használata hagyományos feladatokra és a feszültség növekedése különleges műveleti erők és az általános rendeltetésű katonai erők között.
- A különleges műveleti képesség jellegéből adódó leleményes megoldások számának csökkenése.
- Annak veszélye, hogy a különleges műveleti képességet a számbeli fölényben lévő általános rendeltetésű katonai erők elnyomják.
- Meghiúsult feladat végrehajtás, vagy az adott feladat sikeres végrehajtásához a szükségesnél jóval több erőforrás igénybe vétele.

¹⁵⁴ Colin S.Gray, *Explorations in strategy*, Westport: Greenwood Press, 1966, p. 149.

¹⁵⁵ Edward G. Winters, Kent A. Paro, *The Misuse of Special Operations Forces*, NPS Thesis, 1994, xi.

¹⁵⁶ Eliot A.Cohen, *Commandos and politicians: elite military units in modern democracies*, Boston, MA: Center for International Affairs, Harvard University, 1978, p. 48.

A megoldás tehát egy, a már létező vezetési és irányítási rendszerrel harmonizáló, azzal szoros együttműködésben létező, de a különleges műveleti képesség előnyeit ismerő és alkalmazó vezetési és irányítási rendszer életbe léptetése és működtetése. A téma fontossága megköveteli, hogy külön részben foglalkozzunk a különleges műveleti képesség vezetési és irányítási követelményeivel.

A feladatok meghatározásával kapcsolatosan érdemes azokat a kritériumokat is tisztázni, amelyeket a különleges műveleti erők alkalmazásakor, a feladatok meghatározása során kell figyelembe venni. Ezek a kritériumok a következők:

- a. *Megfelelő.* A meghatározott feladat megfelel a különleges műveleti erők képességeinek, és biztosítja az elrendelő parancsnok céljainak maradéktalan megvalósítását.
 - A feladat végrehajtáshoz rendelkezésre áll-e más hagyományos erő?
 - Van-e a feladatnak olyan egyedi követelménye, amely különleges, a hagyományos katonai ismeretektől eltérő képességet és felkészültséget igényel?
 - Van-e a feladatnak olyan egyedi követelménye, amely lehetetlenné teszi annak végrehajtását a hagyományos erők számára, vagy nagymértékben csökkenti a siker valószínűségét, amennyiben nem arra felkészített erőket vetnek be?
- b. *Végrehajtható.* A meghatározott feladat a rendelkezésre álló különleges műveleti erőkkel megbízhatóan végrehajtható.
 - Megfelel-e a különleges műveleti erők képzettségi szintje, tervezési képességei, kulturális ismeretei, a feladat végrehajtásához?
 - Elegendő-e a begyakorlások végrehajtására rendelkezésre álló idő a meghatározott feladat végrehajtásához?
- c. *Fenntartható.* Még ha a feladat megfelelő és végrehajtható is a különleges műveleti erők számára, a megfelelő támogatás hiányában a feladat-végrehajtás elmaradhat.
 - Elegendőek-e a rendelkezésre álló erőforrások?
 - Rendelkezésre áll-e a megfelelő mennyiségű és minőségű információ?
 - Rendelkezésre áll-e megfelelő eszköz a kijuttatás és a kiemelés sikeres végrehajtásához?
 - Fenntartható-e a kijuttatást követően a különleges műveleti erők logisztikai támogatása és megoldható-e az utánpótlás?
- d. *Igazolható.* Minden parancsnoknak fel kell ismernie a különleges műveleti erők műveleti értékét (stratégiai hasznosságát), valamint a rendelkezésükre álló korlátozott erőforrások hatékony felhasználásának igényét. A kockázatelemzés eredményét figyelembe kell venni nemcsak a különleges műveleti erők és eszközök esetleges elvesztése miatt, de a feladat esetleges sikertelen végrehajtásával kapcsolatban is.
 - Arányban áll-e a várható végeredmény és a feltételezhető kockázat?

3.2.3. A különleges műveleti feladatok vizsgálata

A fenti szempontok figyelembe vételével megállapítható, hogy a különleges műveleti feladatok dinamikusak, folyamatosan követniük kell a politikai, katonapolitikai változásokat. A nemzeti biztonságpolitikában, a katonai stratégiában, a helyi vagy globális szociális struktúrában végbemenő változások, illetve a

technológiai fejlődés radikálisan befolyásolhatja a különleges műveleti erők feladatait és azok végrehajtásának lehetőségeit.

A különleges műveleti erők egyik jellegzetessége, hogy olyan műveletek végrehajtására képesek, amelyeket az általános rendeltetésű erők nem, vagy csak jóval kisebb hatásokkal képesek végrehajtani. Ebben a részben megvizsgálom azokat legfontosabb - a hagyományostól eltérő - feladatokat, amelyek a különleges műveleti erők feladatrendszerét képezik, illetve várhatóan a feladataik között szerepelnek majd a jövőben.

Az 1990-es évek közepétől kezdődően a különleges műveleti erők számos alkalommal hajtottak végre a hagyományostól eltérő harc feladatokat. Ezek a feladatok általában túlmutattak a hagyományos hadviselési elveken és magasabb nemzeti vagy világméretű békefenntartó célkitűzéseket támogattak.¹⁵⁷ Valószínűsíthető, hogy a különböző nemzetek választása azért esett ezekre az alakulatokra ezekben a műveletekben, mert igen magas készségi szintet értek el, szinte azonnal bevethetőek voltak, és az általános rendeltetésű katonai alakulatokhoz viszonyítva sokkal szélesebb spektrumú feladat végrehajtási képességgel rendelkeztek. Világméretű tendencia az is, hogy a különleges műveleti erők rendkívül gyorsan képesek reagálni a változó biztonságpolitikai környezetben és magas fokú kiképztségükkel fogva minimális kockázattal képesek az adott feladatot végrehajtani. Idővel ez a hozzáállás ahhoz vezetett, hogy napjainkra nemzetközi válsághelyzetben illetve olyan helyzetekben, amikor gyors katonai kötelezettségvállalásra van szükség egy adott szituációban, a politikai döntéshozók első számú eszközeként szerepelnek a különleges műveleti erők.

Ebben a részben az általam fontosnak tartott *alapvető* és *az egyéb támogató* különleges műveleti feladatokat vizsgálom meg annak érdekében, hogy a rész végén javaslatot tegyek egy különleges műveleti feladatrendszerre.

3.2.3a Alapvető feladatok

Különleges felderítés és megfigyelés

A különleges műveleti erők képesek speciális felderítő és megfigyelő tevékenység végrehajtására önállóan, vagy más erőkkel együttműködve. Különleges felderítési és megfigyelési tevékenységek végrehajtására általában a hadműveleti, stratégiai szintű parancsnok adhat utasítást a különleges műveleti erők részére olyan felderítési adatok megszerzése céljából, amelyek hadműveleti fontossággal bírnak, illetve a katonai felsővezetés stratégiai döntéseit segíthetik elő. A különleges felderítés és megfigyelés célja, hogy a szembenálló fél erejéről, tevékenységéről, szándékairól információt szerezzen, a megszerzett információt és adatot továbbítsa. A különleges felderítési és megfigyelési feladat körébe tartozik az objektumok és célszemélyek megfigyelése, a precíziós célfelderítés és célmeghatározás, a csapás utáni értékelés (atom-, vegyi- és biológiai helyzettel kapcsolatos adatok megszerzése), illetve egy adott terület meteorológiai, geológiai, hidrológiai felderítése, valamint az adatok elemzése és értékelése is.

¹⁵⁷ A téma megértéséhez érdemes elolvasni néhány cikket a Small Wars and Insurgencies, 7. évfolyam, 1.szám, 1996 'Special Issue: The Role of Special Operation Forces in Multinational Peace Operations'. A témához kapcsolódik még egy másik mű is L.L. Fuller, *Role of United States Special Operations Forces in Peace operations*, Strategy Research Project, US Army War College, Carlisle, PA, 1996.

Amikor a feladat speciális technikai ismeretek vagy eszközök alkalmazását követeli meg, a különleges műveleti csoportokat harctámogató specialisták is megerősíthetik (pl. UAV kezelőszemélyzet, CBRN szakemberek, SIGINT/HUMINT és CIMIC csoportok). A különleges műveleti erők ezért szoros együttműködést alakítanak ki az MH modulszerűen alkalmazható, speciális képességekkel rendelkező harctámogató elemeivel.

A különleges műveleti erők a különleges felderítés és megfigyelés végrehajtása során gyakorlatilag a harcterület felderítését hajtják végre a nagytávolságú (mélységi) felderítés harcászati elveit és technikáját alkalmazva. Tevékenységük során olyan valós idejű adatokat képesek szolgáltatni, amelyek a technikai felderítéssel ellentétben emberi értékeléssel és következtetéssel is kiegészülnek. A különleges műveleti erők ezen kívül képesek beépített területen, a civil lakosság közé beépülve huzamosabb időn keresztül is végrehajtani a felderítési és megfigyelési feladatokat.

A különleges felderítés és megfigyelés végrehajtása során az erők általában a harcászati felderítést végrehajtó technikai eszközök hatótávolságánál nagyobb mélységben kerülnek alkalmazásra annak érdekében, hogy stratégiai, hadműveleti fontosságú információkat gyűjtsenek. Válsághelyzetekben a különleges műveleti erők általában stratégiai szintű, míg alacsony intenzitású konfliktusok esetén hadműveleti szintű információt gyűjtenek. Magas intenzitású konfliktusokban a különleges műveleti erők általában a Megnevezett Érdekeltségi Területeken kerülnek alkalmazásra, és elégítik ki a hadműveleti, stratégiai szintű parancsnok Elsődleges Információ Igényét. Fontos, hogy a különleges műveleti erők harcászati mélységű felderítést csak olyan esetben hajtsanak végre, amikor az hadműveleti vagy stratégiai fontossággal bír.

A különleges felderítés és megfigyelés tevékenységi körében az alábbi feladatok találhatók:

- a. Stratégiai felderítés:
 - a felelősségi területen található meghatározott objektumok felderítése terepen és beépített területen egyaránt;
 - felderítő és megfigyelő feladatok végrehajtása (stacioner és mozgó) a hagyományos rendeltetésű erők műveleteit (időben és/vagy földrajzilag) megelőzve terepen és beépített területen egyaránt.
- b. Célmeghatározás:
 - precíziós célfelderítés, célmeghatározás;
 - célpont(ok) azonosítása, elemzése-értékelése (az ellenség vezetési és irányítási rendszere, csapatösszevonások, különleges fegyverek, kommunikációs vonalak és más jelentős katonai és nem katonai célok);
 - fontos stratégiai szintű információ gyűjtése és jelentése az ellenség vagy a szembenálló felek csapatainak mozgásáról és szándékáról a hadműveleti körzetben vagy a szomszédos területen;
 - fontos vagy nehezen hozzáférhető létesítmények, objektumok helyének meghatározása és megfigyelése ellenséges területen;
 - célpont közelfelderítése, a cél sajátos, csak emberi forrásokból beszerezhető jellemzőinek megszerzése érdekében.
- c. Területértékelés:
 - terepfelderítés (hidrometeorológiai, meteorológiai, geográfiai);
 - elemzések végrehajtása (földrajzi helyzet szerint).
- d. Csapás utáni felderítés:

- terep ABV felderítése;
- csapások eredményeinek felmérése (műveleti területen, meghatározott szárazföldi, tengeri és légi hadműveletek támogatása érdekében).

Közvetlen akciók

A közvetlen akciók végrehajtása a különleges műveleti erők képességeinek teljes kihasználását igényli. A különleges erők alkalmazására akkor kerül sor, ha hagyományos erőkkel a feladat nem megoldható, illetve ha a feladat jobban illeszkedik előbbiek feladatrendszeréhez. Általában rövid idejű, korlátozott célú műveletek végrehajtását értjük ez alatt, amelyek magukban foglalják a csoportok behatolását az ellenséges területre, a célpont(ok) támadását, majd a csoportok kivonását, illetve átcsoportosítását. A közvetlen akciók meghatározott stratégiai vagy hadműveleti célok elérése érdekében, általában a hagyományos fegyverrendszerek és manővererők alkalmazási távolságán kívül vagy azoktól elzárt területen kerülnek végrehajtásra.

A különleges műveleti erők a fegyveres konfliktusok teljes spektrumában képesek közvetlen akciókat végrehajtani stratégiai, hadműveleti és harcászati szinten annak érdekében, hogy támogassák az előljáró parancsnok hadműveleti elgondolásának végrehajtását.

A különleges műveleti erők közvetlen akciói leginkább sebészi pontosságuk alapján karakterizálhatók. Ez azt jelenti, hogy bár a műveletek kisebb erőkkel kerülnek végrehajtásra, mint az a hagyományos erők alkalmazása esetében történne (éppen ezért kisebb a felfedés lehetősége), mégis képesek azonos vagy nagyobb mértékű hatások elérésére. A közvetlen műveletek sikere az adott feladatra történő felkészültség, a rejtettség, a gyorsaság, a meglepés, az erőszakosság és a rossz látási és időjárási viszonyok tökéletes szinkronizálásán múlik.

Közvetlen akciók során a különleges erők képesek beavatkozó és visszaszerzési műveletek végrehajtására. Beavatkozó műveletek lehetnek rajtaütések, lesállások; támadások nagy hatótávolságú gyalogsági fegyverrendszerekkel; fegyverrendszerek célravezetése (aktív és passzív célmegjelöléssel); robbantások (földfelszínen és víz alatt); önálló szabotázsakciók végrehajtása. Visszaszerzési műveletek lehetnek rajtaütések, lesállások; nem harcolók kimenekítése; harci kutató mentő feladatokban történő részvétel.

Beavatkozó műveletek:

- a. rajtaütések, lesállások;
 - Kiemelten fontos célpont elleni rajtaütés, vagy lesállás végrehajtása (objektum, vagy személy).
 - Csapatok fenntarthatóságát és összeköttetését biztosító rendszerek, valamint létesítmények zavarása, rongálása, illetve megsemmisítése.
 - Fontos objektumok, vagy technikai berendezések elfoglalása, semlegesítése, illetve megsemmisítése.
 - A tömegpusztító fegyverek célbajuttatására alkalmas eszközök kulcsfontosságú elemeinek pusztítása, (személyzet, felszerelés és objektumok) hatásainak csökkentése.
- b. támadások nagy hatótávolságú gyalogsági fegyverrendszerekkel (mesterlövészek, aknavetők, páncéltörő eszközök alkalmazása);
- c. fegyverrendszerek célravezetése (aktív és passzív célmegjelöléssel);

- Precíziós lövedékek, valamint nagy hatótávolságú fegyverrendszerek lövedékeinek célravezetése.

Visszaszerzési műveletek:

A visszaszerzési műveletek saját vagy ellenséges anyagok, személyek megszerzésére, visszaszerzésére irányulnak (aktív műveletek, illetve támogató tevékenység).

- a. rajtaütések, lesállítások;
 - Meghatározott személy(ek), objektum(ok) (anyagok) azonosítása, elfogása.
- b. nem harcolók kimenekítése;
 - Repülőeszközök, akciócsoportok és koordináló elemek felállítása személyek kiszabadításának, biztonságba helyezésének támogatására.
- c. harci kutató-mentő feladatok (CSAR).

Katonai segítségnyújtás

A katonai segítségnyújtás civil és katonai szervezetek meghatározott nemzetközi jogi keretek között történő részvétele egy adott kormány programjában – annak felkérésére – a védelem megvalósítása vagy felforgatás, törvénytelenység és fegyveres ellenállással szembeni fellépés érdekében. A különleges műveleti erők ezt a tevékenységet más hagyományos katonai erőkkel és szervezetekkel együttműködésben hajtják végre. Mint a haderő aszimmetrikus kihívásokkal szembeni tevékenységre alkalmas és a hagyományostól eltérő hadviselésre kiképzett elemei, a befogadó nemzet biztonsági erőinek szakmai tanácsadásával, felkészítésével és kiképzésével vesznek részt a katonai segítségnyújtás feladataiban. A különleges műveleti erők *csak támogató szerepet* tölthetnek be, tevékenységüket a felkészítésre és a kiképzésre koncentrálnak, míg a kiképzett erők konkrét feladatainak végrehajtása során ellenőrző, megfigyelő és tanácsadói tevékenységet végezhetnek.

A katonai segítségnyújtás műveletei általában nem önállóan, hanem a hadszíntér parancsnoka hadműveleti terveinek megfelelően kerülnek végrehajtásra. Ezek a műveletek általában a befogadó nemzet fenyegetés elleni politikai programjaiban, célkitűzéseinek megvalósításában (pl. drog-, fegyver- és emberkereskedelem elleni tevékenység, felforgatás elleni tevékenység, illetve a terrorizmus elleni harc feladataiban) való részvételt jelentenek. A katonai segítségnyújtás feladatai mindig szorosan Információs Műveletekkel együtt kerülnek végrehajtásra.

Válságkezelő műveletek során a katonai segítségnyújtás fókuszja a befogadó nemzet felforgatás, törvénytelenység és zavargások elleni védelmére összpontosul. Lényeges azonban kiemelni, hogy a veszélyek leküzdéséért a befogadó nemzet felelős, a különleges műveleti erők csak támogató szerepet töltenek be, amelynek során a felkészítésre és a kiképzésre koncentrálnak a tevékenység fő erőfeszítése, míg a kiképzett erők konkrét feladatainak végrehajtása terén ellenőrző, megfigyelő és tanácsadói tevékenységekre fókuszálnak.

Magas intenzitású konfliktus során a különleges műveleti erők végrehajthatnak katonai segítségnyújtási műveleteket a befogadó nemzet stratégiai szintű, mögöttes területein is. Katonai segítségnyújtást különleges műveleti csoporttól egészen zászlóalj szintig lehet végrehajtani, amely minden esetben a katonai és politikai helyzet és a felkérés függvénye. Csoport (SOTU) alkalmazása esetén az a hadszíntérparancsnok harcászati irányítása (TACON) alá kerül. Század

(SOTG) szintű tevékenység során Különleges Műveleti Bázis (FOB) kerül kialakításra (az adott országban vagy befogadó nemzet határain kívül), ennek megfelelően ez a bázis irányítja valamennyi csoport tevékenységét.

A katonai segítségnyújtás volt az a hadviselési forma, amelyet a fejlett nemzetek különleges műveleti erőinek egyik alapvető feladatának határoztak meg. Ez a képesség a II. világháborút követően vált nyilvánvalóvá, ahol bizonyos alakulatok partizán és gerilla erők szervezésével, vagy kormányerők felkészítésével segítették a Szövetségesek harcának sikerét. A vietnámi háború első éveit leszámítva azonban a különleges műveleti erők csak ritka alkalmakkor gyakorolták a katonai segítségnyújtás módszerét. A 21. Században azonban a hidegháborús szembenállást követően úgy tűnik újra komoly szerephez jut ez a rendkívül hatékony hadviselési módszer. A módszert a közelmúltban kezdeti sikerrel alkalmazták az Enduring Freedom hadműveletben 2001-ben Afganisztánban. Ebben a műveletben két fő oka volt annak, hogy különleges műveleti erőket alkalmaztak ebben a szerepkörben. Az első, Donald Rumsfeld szavaival élve, „nem harcolhatunk terroristák ellen hagyományos képességekkel, az a hagyományostól eltérő képességekre szakosodott erők feladata.”¹⁵⁸ Ezeket a képességeket pedig csak a különleges műveleti erők birtokolták. Másodsorban az amerikai politikai és katonai vezetés el akarta kerülni azt a fiaskót, amelyet a Szovjet nagyarányú offenzíva elszenvedett Afganisztánban¹⁵⁹, éppen ezért a különleges műveleti erők erősokszorozó képességét használták ki.¹⁶⁰ Az Enduring Freedom művelet során a különleges műveleti erők egyik legnagyobb sikere Mazar-e Sharif felszabadítása volt 2001 november 10-én. A művelet során az 5. különleges műveleti osztag katonái a helyi északi szövetséggel együttműködésben hajtották végre a műveleteket a túlerőben lévő Tálib erőkkel szemben.¹⁶¹ A sikeres műveletet sikerült sok más városban is megismételni, többek között Kabulban, Jalalabadban, Konduzban és Kandaharban.¹⁶² Az afganisztáni, a különleges műveleti erőket magában foglaló műveletek a kezdetekben annyira sikeresek voltak, hogy a katonai stratégiai gondolkodásmód illetve a kutatók véleménye szerint vélhetően egy a jövőben előszeretettel alkalmazott hadviselési módszer kialakulásának lehettünk szemtanúi. Ez a fajta, a hagyományostól eltérő szemléletet magában foglaló hadviselési elveket felvonultató művelet a jövőben számos konfliktushelyzet megoldásában sikeres megoldást jelenthet.¹⁶³ Az elméletet

¹⁵⁸ Az olvasó ne tévessze össze a hagyományostól eltérő képesség szóhasználatot a korábbiakban a definícióban említett hagyományostól eltérő hadviseléssel. Donald Rumsfeld nyilvánvalóan azt sugallta ezzel a kijelentésével, hogy aszimmetrikus szembenállás révén az aszimmetrikus katonai konfliktusokban működő stratégiát kell alkalmazni a hagyományos katonai megközelítés helyett. Ebben a gondolkodásmódban pedig a különleges műveleti erők a legtapasztaltabbak.

¹⁵⁹ Gary C. Schroen, *First in : An insider's account of how the CIA spearheaded the war on terror in Afghanistan*, New York: Presidio Press/Ballantine Books, 2005, p.104.

¹⁶⁰ H. Kennedy, *Will Special Ops Success Change the Face of War?*, National Defense Magazine, 2002 február.

¹⁶¹ S. Biddle, *Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*, US Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle, PA, 2002, pp. 8-10. A művelet részletesebb leírása megtalálható: *The Liberation of Mazar-e Sharif: 5th Special Forces Group Conducts UW in Afghanistan*, Special Warfare, 2002 június, pp. 34-41.

¹⁶² Ehhez hasonló műveleteket az Iráqi Freedom művelet során is végrehajtottak a későbbiekben 2003-ban.

¹⁶³ Ezzel kapcsolatban többek között érdemes tanulmányozni az alábbi publikációkat: T. Shanker, *Conduct of War is Redefined by Success of Special Forces*, New York Times, 2001.1.21.; R Scarborough, *Pentagon Uses Afghan War as a Model For Iraq*, Washington Times, 2001.12.4.; S. Hersh, *The Iraq Hawks: Can Their Plan Work?*, New Yorker, 2001 december 21. Fontos megjegyezni azt is, hogy a katonai hadviselést kutatók között nem mindenki ért egyet ezzel a következtetéssel. Egy ellenvéleményt fogalmaz meg például Biddle: *Afghanistan and the Future of Warfare* című cikkében,

alátámasztani látszik az a tény, hogy később, 2003-ban az Iraqi Freedom műveletben is alkalmazták a módszert.¹⁶⁴ Bár a hagyományostól eltérő hadviselés fontosságát és jövőbeni szerepét a nemzetközi terrorizmus ellen vívott küzdelem és annak szerteágazó feladatrendszere némileg beárnyékolja, véleményem szerint ez a hadviselési forma jelentős szerepet tölt be a jövő aszimmetrikus konfliktusai katonai dimenziójának kezelésében és nagy hatásfokkal alkalmazható nemzetállamok ellen, nemzetállamokon belül szerveződő ellenzéki csoportok ellen és egyéb, nemzetközi bűnszervezetek, vagy terrorszervezetek ellen is.¹⁶⁵

Fontos kiemelni azonban a hagyományostól eltérő hadviselés és a kormányerők felkészítése¹⁶⁶ (katonai segítségnyújtás) közötti különbséget. A kettő közötti legszembeötlőbb különbség (annak ellenére hogy a módszerek nagyon hasonlóak) hogy az hagyományostól eltérő hadviselés nem legitim kormányerőket támogat, míg a kormányerők felkészítése a legitim kormány felkérésére és annak beleegyezésével végrehajtott művelet. Sok esetben az hagyományostól eltérő hadviselésre jellemző feladatokat nem is különleges műveleti erők, hanem a nemzetállamoktól független katonai cégek hajtják végre.¹⁶⁷

A katonai segítségnyújtás területén a különleges erők a következő feladatok végrehajtására képesek:

- Tanácsadás, felkészítés és kiképzés biztosítása a fogadó nemzet katonai és rendvédelmi erői részére annak érdekében, hogy képesek legyenek önállóan felelősséget vállalni a belső stabilitás eléréséért és megőrzéséért.
- Segítségnyújtás a Szövetség vagy egy adott koalíció más tagállama részére az interoperabilitás elősegítése érdekében (szükség szerint tanácsadással és mobil kiképző csoportok alkalmazásával).
- A konfliktushelyzet megoldásának elősegítése összekötő csoportok alkalmazásával (felhasználva a csoportok kulturális és nyelvi képzettségét és szakértelmét).
- Infrastruktúra helyreállításában való részvétel humanitárius segítségnyújtás keretében.

amelyben kritizálja az „Afgán modell”-t.

¹⁶⁴ A hivatkozott eset egyértelműen hagyományostól eltérő hadviselési forma alkalmazása volt Irakban. Részletesen lásd: Fitzsimmons, *The Importance of Being Special*, Defense and Security Analysis, 19 évfolyam, 3.szám, 2003 szeptember, pp. 203-218

¹⁶⁵ Az elképzelést számos kutató alátámasztja. Az egyik, a témával kapcsolatos cikket lásd: D. Newman, *Operation White Star: A UW Operation Against an Insurgency*, Special Warfare, 17 évfolyam, 4. szám, 2005 Április, pp. 28-36. Az hagyományostól eltérő hadviselés nagy előnye, hogy egy adott műveleti területen a kiképzett gerilla erőket nem kötik a nemzetközi jogszabályok és olyan célok, valamint célszemélyek ellen is végrehajthatnak műveleteket, amelyek a hagyományos értelemben vett kormányerők számára tilosak, illetve a nemzetközi jog szabályaiba ütköznek. Ezzel gyakorlatilag (bár számos jogi aggályt vet fel a módszer alkalmazása) a terrorcsoportok ellen ugyanazokat a módszereket alkalmazzák, amelyeket ők is alkalmaznak a nemzetállamokkal szemben, mégpedig a nemzetállamokra és azok bürokratikus szervezeteire való megkötések és korlátok nélkül. Ennek a trendnek a erősödésére utal a független katonai cégek megbízása bizonyos feladatokkal.

¹⁶⁶ Az eredeti angol kifejezés FID – Foreign Internal Defense.

¹⁶⁷ Ezek a cégek végrehajthatnak az hagyományostól eltérő hadviselésre jellemző kiképzési feladatokat anélkül, hogy azok köthetőek lennének egy adott nemzetállamhoz, így a politikai felelősség kockázata minimalizálható. Természetesen a megfelelő szaktudás elengedhetetlen ezeknek a feladatoknak a sikeres végrehajtásához, így ezek a cégek jellemzően leszerelt különleges műveleti katonákat alkalmaznak.

3.2.3b Egyéb támogató feladatok

Részvétel a terrorizmus elleni harc katonai feladataiban

A terrorizmus elleni küzdelem katonai feladatainak pontos bemutatása illetve a küzdelemben részt vevő különleges műveleti erők követelményrendszerének meghatározása nehéz feladat. Egyrészt a különleges műveleti erők feladatrendszere átfedéseket tartalmaz és bizonyos feladatokat a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem részeként hajtanak végre még abban az esetben is, ha ez azonnal nem szembetűnő, másrészt a konkrét műveletek nagy része fedetten zajlik és a műveleti biztonság érdekében a beavatottakon kívül nem sokan szereznek tudomást róluk. Az biztos, hogy számos nemzet különleges műveleti alakulatai jelenleg is hajtanak végre stratégiai felderítést, közvetlen akciókat és katonai segítségnyújtási műveleteket annak érdekében, hogy felszámolják a nemzetközi terrorszervezeteket, vagy korlátozzák azok tevékenységét.

Az egyik leghíresebb ilyen jellegű művelet Mussolini kiszabadítása a II. világháború idején¹⁶⁸ illetve szintén kellően dokumentált példa Ah Hoi, kommunista vezető kézre kerítése Malajziában, 1958-ban.¹⁶⁹

Napjainkban nem ritkaság, hogy a különleges műveleti erőket *háborús bűnösök, illetve nemzetközi terroristák kézre kerítésére* kapnak feladatot. Ezeknek a feladatoknak számos jellegzetessége van, amiben különböznek az általános értelemben vett feladatoktól. Először is ezeknek a feladatoknak a végrehajtása gyakran nem jól körülhatárolt hadműveleti területen kerül végrehajtásra, arra is sor kerülhet hogy egy bizonyos személyt több geográfiai térségen keresztül kell nyomon követni. Másodsorban egy ilyen jellegű célszemély beazonosításához nemzetek közötti és számos hírszerző szervezetet magában foglaló hírszerzési adatok elemzésére szükség van, amihez igen fejlett együttműködési képességre és elemző készségre van szükség. Harmadszor pedig a különleges műveleti erők ezekben az esetekben finoman szólva is gyakran a nemzetközi hadijog határmezsgyéjén hajtják végre ezeket a feladatokat. Ezek a körülmények hatással vannak mind az operátorok, mind pedig a célszemélyek jogi státuszára.¹⁷⁰ A Balkáni konfliktust követően is a különleges műveleti erők kutatták fel és kerítették kézre ténylegesen a háborús bűnösökkel gyanúsítható személyeket. Ezek az erők gyakran a NATO mandátumon kívül teljesítettek szolgálatot Boszniában. A 6.számú SEAL csoport és a Delta Force csoportjai 1997-től kezdődően több alkalommal több tucat operátort magában foglaló feladatokat hajtottak végre a műveleti területen.¹⁷¹ Az Egyesült Királyság Különleges Légi Szolgálatának szintén kiemelt feladata volt a háborús bűnösök kézre

¹⁶⁸ William H. McRaven.. *Spec ops : Case studies in special operations warfare : Theory and practice*. Novato, CA, Presidio, 1995, p.157.

¹⁶⁹ K. Conner, *Ghost Force – The Secret History of the SAS*, Orion Books, London, 200, p.50.

¹⁷⁰ Ennek kapcsán a genfi egyezmény bizonyos bekezdései jutnak szinte azonnal az ember eszébe, amelyek nem csupán az elfogott és hadviselő félnek nem számító személyekkel kapcsolatos bánásmódról tartalmaznak szigorú megkötéseket, de magukra a különleges műveleti erőkre is vonatkoznak abban a tekintetben, hogy a hadviselő felek számára jól megkülönböztethető egyenruha viselését írják elő műveletek végrehajtása során. Két érdekes cikk ezzel kapcsolatban, amely egymással ellentétes véleményeket tükröz a következő: R.J. Drone, *Non Traditional Uniform do Accord Prisoner of War Status for Special operations Forces*, thesis George Washington University Law School, 2003 augusztus 31; és W.H.Ferrell, *No Shirt, No Shoes, No Status: Uniforms, Distinction, and Special Operations in International Armed Conflict*, *Military Law Review*, 178. szám, tél, 2003, pp. 94-141.

¹⁷¹ R.J. Newmann, *Hunting War Criminals*, World Report, 1998 július 6., internet, www.specialoperations.com/Army/Delta_Force/bosnia

kerítése Boszniában. Az SAS többek között elfogta Sztaniszlav Galics tábornokot, aki Szarajevó 1999-es ostromáért volt felelős. Az SAS tizenegy hasonló műveletet hajtott végre a Brit felelősségi területen, amely tizenöt személy elfogását, és két személy semlegesítését eredményezte.¹⁷² Az iraki háborúban, 2003-ban egy külön szervezetet (TF 121) hoztak létre a Baath párt vezetőinek, és egyéb terrortevékenységgel gyanúsított személyek kézre kerítése érdekében.¹⁷³ A fent említett köteléssel kapcsolatos információk nem nyíltak, annyi azonban nyilvánvaló, hogy a TF 121 egy olyan kötelék, amely képes a rendelkezésére kerülő, a kulcsfontosságú személyekre vonatkozó hírszerzési adatokra a bürokratikus szervezeteknél jóval gyorsabban reagálni.¹⁷⁴ Híradások arról is beszámoltak, hogy a különleges műveleti erők Afganisztán délkeleti határvidékén hajtanak végre tevékenységet és feladataik között szerepel Osama bin Laden kézre kerítése is.

A médiából is jól ismert iraki és afganisztáni műveleteken túl különleges műveleti erők számos más helyen (a Fülöp szigeteken, Dzsibutiban, Jemenben, Szomáliában, Pakisztánban, Üzbegisztánban és Kolumbiában¹⁷⁵) hajtanak végre olyan műveleteket, amelyek a nemzetközi terrorizmus elleni világméretű küzdelem részét képezik. A műveletek sikerét bizonyítja, hogy ezek eredményeképpen csupán a 2001-et követő két éves időszakban több, mint 3000 terrortevékenységgel gyanúsítható személyt vettek őrizetbe több, mint 100 országban és több, mint ötven terrorszervezet vezetőt öltek meg vagy tartóztattak le.¹⁷⁶

A sikereknek köszönhető az eredmény is, hogy Donald Rumsfeld, amerikai védelmi miniszter, az Egyesült Államok Különleges Műveleti Parancsnokságát bízta meg azzal a feladattal, hogy vezesse és irányítsa a nemzetközi terrorizmus elleni világméretű küzdelemben résztvevő amerikai és a velük szövetségben harcoló erőket.¹⁷⁷ A különleges műveleti erőket régebb óta működtető nemzetek tehát napjainkra eljutottak arra a felismerésre, hogy a különleges műveleti erők, mint önálló haderőnem képezi a fegyveres erők részét és a különleges műveletek nem csupán harci kiszolgáló szerepet töltenek be (vagyis az általános rendeltetésű erők támogatását hajtják végre) hanem bizonyos esetekben (és erre a legkiválóbb példa a nemzetközi terrorizmus elleni harc) őket támogatják az általános rendeltetésű erők. Ahogy arra Anthony Cordesman is rámutatott az iraki háború elemzésekor, a világméretű feladatra a különleges műveleti erőket nem a harci képességeik, hanem a harci képességeiket kiegészítő egyéb képességek (nyelvtudás, kulturális ismeretek és az információs technológia magas színvonalú használata) teszik képessé.¹⁷⁸

A terrorizmus elleni világméretű küzdelem a prágai csúcstalálkozó óta a NATO egyik kiemelten fontos feladata és a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági

¹⁷² *SAS Sweep on Serb Butcher*, Daily Mail, 1999 december 21; internet, www.specialoperations.com/Focus/butcher

¹⁷³ A TF 121 eredetileg az Egyesült Államok Központi Parancsnokságának alárendeltségébe tartozó szervezet volt, de a nemzetközi terrorizmus térnyerésével és az Iraki, valamint Afganisztáni harcok felerősödésével átalárendelésre került a Különleges Műveleti Parancsnoksághoz.

¹⁷⁴ T. Shanker és E. Schmitt, *Pentagon Says a Covert Force Hunts Hussein*, New York Times, 2003.11.7. Ennek a köteléknek a pontos szerepe Szaddám Husszein volt Iraki elnök elfogásában mai napig ismeretlen. A kötelék tevékenységével kapcsolatban lásd még: S. Hersh, *The Coming Wars*, New Yorker, 2005.1.17.

¹⁷⁵ G. Corera, *Special Operations Forces Take Care of War on Terror*, Janes Intelligence Review, 2003 január 1.

¹⁷⁶ Marshall Billingslea (OSD/SOLIC) beszéde a Heritage Foundation rendezvényén 2003-ban, www.heritage.org

¹⁷⁷ M. Fitzsimmons, *The Importance of Being Special: Planning for the Future of US Special Operations Forces*, Defense and Security Analysis, 19. évfolyam, 3. szám, 2003, pp. 203-218.

¹⁷⁸ Anthony H. Cordesman, *The Iraq War*, CSIS Press, Washington, DC, 2003, p. 364.

Stratégiájának egyik kiemelt feladata is egyben. Mivel a terrorizmus elleni nemzetközi küzdelemben alapvetően NATO-művelet keretében vehet részt Magyarország, az AAP-6 szabályzatban rögzített fogalmak, valamint az MC 272 (NATO Military Concept for Defence Against Terrorism) irányelvei mentén haladhatunk a hazai feladatrendszerben is. A különleges műveleti képesség a terrorizmus elleni küzdelem mind a négy területén képes hozzájárulni Magyarország biztonságának növeléséhez. A terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos katonai tevékenységek négyes csoportosítása a következő:

- terrorizmus-elhárító - védekező intézkedések (anti-terrorism);
- terrorizmus-felszámoló - támadó intézkedések (counter-terrorism);
- a már bekövetkezett terrorista támadás következményeinek kezelése, felszámolása (consequence management);
- katonai együttműködés (military assistance).

A különleges műveleti képesség teljes vertikuma képes a fent említett tevékenységekben részt venni, de a katonai képességek közül csak a különleges erők erre kijelölt és felkészített csoportjai képesek terrorizmus-felszámoló (CT) tevékenységet sikeresen folytatni. Kiemelt szerepet kaphat a különleges műveleti képesség a katonai együttműködés feladatainak megvalósításában is, hiszen ez az a terület, amely leginkább kihasználja a különleges erők hagyományostól eltérő képességeit.

A nemzetközi terrorizusból eredő biztonsági kihívások regionális vetületei katonai aspektusainak kezelésében a különleges műveleti erők hatékony rendszert szerveznek a szükséges információ megszerzésére, az adatok biztonságos továbbítására, elosztására és feldolgozására, valamint a műveletek megtervezésére és végrehajtására, a műveletekben résztvevő szervezetekkel történő együttműködésre. Ezen felül a jövőben a különleges műveleti erők együttműködést szerveznek a hírszerző szervekkel annak érdekében, hogy elősegítsék a nemzetközi információszerezést és az adott régióra vonatkozó információs műveletek hatékony nemzetközi végrehajtását.

A terrorizmus elleni harc aktív (támadó) és passzív (védekező) jellegű tevékenységeket foglal magában. A terrorizmus elleni harc megvívásában rendvédelmi, polgári és katonai szervezetek vesznek részt önálló tevékenységet végezve, illetve egymással együttműködésben. A terrorizmus elleni harc nemzeti feladatait az ország területén belül a rendvédelmi szerveket felügyelő minisztérium koordinálja, és a rendvédelmi szervek kijelölt erői hajtják végre.

A különleges műveleti erők a terrorizmus elleni harc katonai feladatait alapvetően az ország területén kívül, nemzetközi viszonyok között hajtják végre, missziós tevékenység keretében. A terrorizmus elleni harc katonai feladatai lehetnek:

1. terrorizmus elhárítás (Antiterrorism)
2. terrorizmus felszámolás (Counter Terrorism)
3. következménykezelés (Consequence Management)
4. katonai együttműködés (Military Assistance)

A különleges műveleti erők mind a négy részfeladat végrehajtására alkalmasak. Ezt figyelembe véve a különleges műveleti erők a következő feladatok végrehajtására képesek:

- Kiemelten fontos, veszélyeztetett személyek védelme, biztosítása, illetve kíséréte.
- Külképviseltek, nemzetközi kontingensek vagy szervezetek biztosítása, illetve védelme.

- Különösen fontos vagy stratégiai jelentőségű objektumok védelme, biztosítási feladatainak ellátása.
- Kiemelt rendezvények biztosításában való részvétel.
- Különleges felderítési és megfigyelési feladatok végrehajtása terrorista elemek, szervezetek felderítésében, valamint a felszámolásukban való részvétel.
- Terroristák fogságába esett személyek kiszabadításában való részvétel (túszmentő akciók) hadműveleti területen.

Katasztrófavédelmi feladatokban való részvétel és humanitárius segítségnyújtás

A humanitárius segélynyújtási műveletek célja a természeti, vagy mesterséges eredetű katasztrófák következményeinek csökkentése, ezáltal az emberi szenvedés enyhítése. A katasztrófa lehet szükség- vagy a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetőleg a minősített helyzetek kihirdetését el nem érő olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeiket, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek által előírt együttműködési rendben történő védekezés lehetőségeit, és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, továbbá nemzetközi segítség igénybevételét igényli.

A katasztrófák típusai alatt az alábbiak lehetnek:

- Természeti (elemi) csapásokkal összefüggő katasztrófák (vizek áradása, rendkívüli időjárási helyzet, földrengés);
- Nukleáris tevékenységgel összefüggő katasztrófák; ezen belül hazai nukleáris, illetve radioaktív anyagokat tartalmazó és tároló létesítményeknél, a nukleáris és radioaktív anyagok szállításakor, az ország területén kívül és nukleáris energiaforrással rendelkező űrobjektumok földre való visszatérésekor bekövetkező katasztrófák;
- Ipari, vegyipari anyagok alkalmazásával összefüggő katasztrófák;
- Veszélyhelyzeti szintet elérő közlekedési balesetek (légi, közúti, vasúti, vízi);
- Humán járványügyi katasztrófák;
- Tömeges migráció által okozott humanitárius katasztrófa.

A különleges műveleti erők a katasztrófavédelmi és humanitárius műveletek teljes spektrumában alkalmazhatók, illetve annak részfeladatait hajtják végre. Feladataik lehetnek többek között a következők:

- Azonnali tervező, szervező, felderítő, vezetési és irányító, valamint egészségügyi, műszaki, biztosító vagy humanitárius segítségnyújtás béke- és válsághelyzetben, illetve természeti katasztrófa elhárítása során.
- Infrastruktúra helyreállításában való részvétel humanitárius segítségnyújtás keretén belül.

A nemzetközi feladatok végrehajtását minden esetben felkérésnek kell megelőznie.

Béke és háborús kutató-mentő feladatokban való részvétel

A harci kutató-mentő feladat (Combat Search and Rescue) ellenséges környezetben végrehajtott, támadó jellegű művelet az elrabolt, eltűnt személy vagy eszköz visszaszerzésére.

Információs műveletek támogatása

Az információs hadviselés a katonai tevékenységek minden fajtájában és időszakában folytatható tevékenység. Célja kettős: egyrészt a saját információs és vezetés-irányítási rendszerünk védelme, másrészt az ellenség hasonló rendszerei, illetve azok létfontosságú elemeinek bénítása vagy megsemmisítése. Ennek érdekében a különleges műveleti erők a következő feladatok végrehajtására képesek:

- Az ellenség információs infrastruktúrájának megsemmisítése nehezen megközelíthető területen.
- Diverziós támadások végrehajtása önállóan, vagy más erőkkel együttműködve a megfélemlítési műveletek sikere érdekében.
- Célfelderítés (megjelölés) végrehajtása az ellenség információs hadviselési létesítményein, illetve eszközein.
- Visszacsatolás nyújtása és elemzés végrehajtása a lélektani műveletekről.
- Adatok biztosítása a saját információs műveletek eredményeiről.
- Az elektronikai harc eszközeinek, a felderítő- és figyelőrendszer elemeinek telepítése, illetve felügyelete.

Kiemelten fontos személyek, illetve objektumok biztosítása és védelme

Ilyen feladatok lehetnek:

- Kiemelten fontos, veszélyeztetett VIP-személyek védelme, biztosítása, kíséréte.
- Külképviselők, nemzetközi kontingensek, szervezetek biztosítása, védelme.
- Különösen fontos vagy stratégiai jelentőségű objektumok védelme, biztosítási feladatainak ellátása.
- Kiemelt rendezvények biztosításában való részvétel.

Tűszmentés végrehajtása hadműveleti területen¹⁷⁹

Véleményem szerint a hadműveleti területen elrabolt, lázadók, terroristák vagy bűnözők által illegálisan fogva tartott személyek kiszabadítása adott esetben a különleges műveleti erők feladata is lehet. Ezen feladat jelenleg nem katonai feladat, hiszen a jelenlegi törvényi keretek a rendvédelmi szervezetek közül a rendőrség számára szabják feladatul az esetlegesen fogságba esett magyar állampolgárok kiszabadítását külföldön. Nem szabad azonban sem elől téveszteni azt sem, hogy a speciális műveleti körülményeket az adott műveleti területen tartózkodó katonai

¹⁷⁹ A feladat végrehajtására csak a jogi környezet megteremtését követően kerülhet sor, ezt követően kerül ez a rész kidolgozásra.

alkulatok sokkal jobban sikerülnek és így nagyobb sikerrel képesek végrehajtani egy ilyen típusú műveletet, éppen ezért ennek a feladatnak a felülvizsgálatát, és a különleges műveleti feladatrendszerbe illesztését javaslom.

Részvétel a tömegpusztító és hagyományos fegyverek elterjedése elleni harc katonai feladataiban

Az atom-, biológiai- és vegyifegyverek¹⁸⁰, valamint a hagyományos fegyverek, fegyverrendszerek veszélyes mértékű és nem ellenőrzött elterjedése különösen nagy veszélyt jelent a biztonsági környezetre, éppen ezért rendkívül lényeges feladat ennek megakadályozása és az erre irányuló tevékenység visszaszorítása. Ugyanitt kell említést tenni a kor magas technológiai színvonalán álló (ún. szuperteknológiájú) fegyverek esetleges elterjedéséről is.

A tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozására irányuló feladatok lehetnek:

- Tömegpusztító fegyverek illegális fejlesztésének, tervezésének felderítése és megakadályozása;
- Tömegpusztító fegyverek illegális előállításának megakadályozása;
- A gyártási technológia illegális kereskedelmének megakadályozása;
- Tömegpusztító és nem hagyományos fegyverek illegális kereskedelmének megakadályozása.

A különleges műveleti erők feladataik végrehajtása során a közvetlen akciók, illetve a különleges felderítés és megfigyelés módszereit alkalmazzák a siker elérése érdekében. A feladatok végrehajtása során a különleges műveleti erők megerősíthetők speciális szakértőkkel, technikusokkal, tanácsadókkal.

Részvétel a bűnszervezetek elleni harc katonai feladataiban (hadműveleti területen)

A különleges műveleti erők hadműveleti területen, katonai feladatok ellátása révén, részt vehetnek olyan bűnüldözési feladatokban, mint például a kábítószer elleni tevékenység vagy az emberkereskedelem elleni küzdelem. Példaként említhető, hogy csupán 1997-ben az Egyesült Államok 194 dokumentált kábítószer ellenes műveletet hajtott végre, többnyire Közép Amerikában.¹⁸¹ Természetesen nem csupán közvetlen akciókról van szó, hanem a klasszikus értelemben vett katonai segítségnyújtási feladatokról, mint például a helyi kábítószer ellenes kötelékek kiképzéséről, amelynek eredményeképpen a helyi erők segítségével a közelmúltban sikerült kézre keríteni a híres drogbárót és ellenforradalmárt Ricardo Palmerát.¹⁸²

E feladatok végrehajtása során a különleges műveleti erők a közvetlen akciók, illetve a különleges felderítés és megfigyelés harcjelzéseit alkalmazva hajtják végre tevékenységüket. Nemzetközi feladat végrehajtása során a különleges műveleti erők tevékenysége alapvetően a befogadó nemzet drogellenes egységeinek a katonai

¹⁸⁰ Nuclear, Biological and Chemical weapons – NBC

¹⁸¹ P. J. Schoemaker vezérőrnagy, *U.S. Special Operations Forces: The way ahead*, Special Warfare, 1998, tél, p.5.

¹⁸² J. Forero, *Columbian rebel's capture was result of hunt aided by US*, New York Times, 2004. január 4.

segítségnyújtás feladatrendszerén belül történő kiképzésére korlátozódik. Minden más műveletet külön intézkedésben kell szabályoznia a politikai és a katonai döntéshozóknak.

Honi területen a bűnszervezetek elleni tevékenységek koordinálását a Magyar Köztársaság Igazságügyi és Rendvédelmi Minisztériuma hajtja végre, így a katonai erő alkalmazása csak külön felkérés és felhatalmazás alapján történhet.

3.2.4 Összegzett következtetések

Az MH különleges műveleti erők által végrehajtott feladatok alapvetően két jól elkülönülő területre oszthatóak. Az egyik oldalon egy *közvetett (indirekt)* műveleti megközelítést képviselve a különleges műveleti erők képesek felelősségi területükön a környezetüket úgy befolyásolni és alakítani, hogy állandó jelenlétet fenntartva kedvező irányba mozdítsák elő az adott térség katonai műveleteinek menetét. Az ilyen jellegű tevékenységeket a katonai segítségnyújtás feladatai közé soroljuk. Ugyanakkor a különleges műveleti erők kiemelkedő képességeik révén nagy hatékonysággal alkalmazhatóak *közvetlen (direkt)* beavatkozó erőként, hogy felkutassák, azonosítsák és semlegesítsék az ellenséget olyan körülmények között is, ahol a hagyományos erők erre nem lennének képesek. Az ilyen direkt megközelítést alkalmazó feladatok a különleges felderítés és megfigyelés, valamint a közvetlen akciók. Az alapvető feladatok, tehát a következők lehetnek:

1. Különleges felderítés és megfigyelés
2. Közvetlen akciók
3. Katonai segítségnyújtás

A különleges erők részére szabhatók olyan egyéb támogató feladatok is, amelyek végrehajtására magas szintű kiképzettségük, különleges felszereltségük és képességeik alkalmassá teszik őket. Ezek a támogató feladatok a következők lehetnek:

1. Részvétel a terrorizmus elleni harc katonai feladataiban
2. Katasztrófavédelmi feladatokban való részvétel és humanitárius segítségnyújtás
3. Béke és háborús kutató-mentő feladatokban való részvétel
4. Információs műveletek támogatása
5. Kiemelten fontos személyek, illetve objektumok biztosítása és védelme¹⁸³
6. Tűszmentés végrehajtása hadműveleti területen¹⁸⁴
7. Részvétel a tömegpusztító és hagyományos fegyverek elterjedése elleni harc katonai feladataiban
8. Részvétel a bűnszervezetek elleni harc katonai feladataiban (hadműveleti területen)

¹⁸³ A feladat fizikai végrehajtási képessége terén, nem pedig jogi képesség értelmében.

¹⁸⁴ A megfelelő jogi környezet megteremtését követően lehetséges.

3.3 A különleges műveleti erők vezetése és irányítása

Az értekezés alapvető célkitűzése a sikeres különleges műveleti képesség összetevőinek vizsgálata. A *második általam fontosnak tartott összetevő a különleges műveleti képesség hatékony vezetési és irányítási rendszere*. Ebben a részben kiemelt figyelmet szentelek a szervezeti kultúra vizsgálatának, valamint a szervezeti követelmények meghatározásának. Célom egy olyan átfogó vezetési és irányítási rendszerre történő javaslattétel, amely lehetővé teszi a különleges műveleti katonák vezetését és irányítását a feladatok végrehajtásakor.

A különleges műveleti képességkialakítás egyik alapvető kritériuma a hatékony vezetési és irányítási rendszer megalkotása és működtetése. A különleges műveleti képesség jellegéből fakadóan általában nemzetközi erők részeként egy rendkívül összetett biztonsági környezetben hajtja végre a feladatát, ahol az interoperabilitás, az együttműködési készség, a megfelelő pontos információval való ellátottság, valamint a gyors hatékony kommunikáció életbevágóan fontosak. A hatékony vezetési és irányítási rendszer nem működhet önmagától, mind a döntéshozóknak, mind pedig az operátoroknak érdekük fűződik a vezetési és irányítási rendszer kihasználására és befolyásolására. Az egyik Ranger alakulatot vizsgáló szenátusi vizsgálóbizottság például az alábbi megállapításokat tette: „a Task Force Ranger alakulat, amelynek harci képességei kiválóak, egyik gyengesége, hogy mind az alakulat katonái, mind pedig parancsnokok abban a hitben élnek, hogy bármilyen feladatot végre tudnak hajtani. A különleges műveleti erők magas szintű önbizalmából fakadóan a vezetési és irányítási rendszernek arra kell törekednie, hogy a hagyományos alakulatokénál mélyrehatóbb vezetést és irányítást biztosítson ennek az egységnek.”¹⁸⁵

A különleges műveleti képesség mind a közvetlen, mind pedig a közvetett feladat végrehajtásban képes jelentősen befolyásolni a harc feladat sikerét. A kétfajta megközelítést mindenképpen figyelembe kell venni a vezetési és irányítási rendszer megtervezése során. Alapvetően két hibát lehet elkövetni ebben a tekintetben: a funkcionális területek összekapcsolásának hiányát és az különleges műveleti képességek ismeretének hiányát. A területek összekapcsolásának hiányából fakadóan a komplex feladatok, mint például az anti-terrorizmus, vagy a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozása szenvedhetnek csorbát, a különleges műveleti erők képességeire elengedhetetlenül szükség van ezekben a feladatokban, de nem szabad őket megfelelő politikai, diplomáciai és jogi összetevők elemzésének hiányában alkalmazni.¹⁸⁶ A civil és katonai szféra közötti információáramlás hiánya is sok esetben azt eredményezheti, hogy a politikai vezetés nem, vagy csak részben van tisztában a különleges műveleti képesség lehetőségeivel és korlátaival. Sok esetben maguk a katonai vezetők sincsenek a képességekkel tisztában, amelyet még csak nehezen lehet a mindenhol jelen lévő előítéletek.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Senators Kohn Warner (R-VA) and Carl Levin (D-MI), “*Review of the Circumstances Surrounding the Ranger Raid on October 3-4, 1993 in Mogadishu, Somalia*,” September 29, 1995, 49-50.

¹⁸⁶ David Tucker and Christopher J. Lamb, “*Restructuring Special Operations Forces for Emerging Threats*,” Strategic Forum, (No. 219, January, 2006), 4.

¹⁸⁷ A fent említett jelenség magyarázatára példákat találhatnak: Daniel Benjamin and Steven Simon, *The Age of Sacred Terror*, New York, Random House, 2002, p. 318 vagy Richard Shultz, “*Showtoppers*”, The Weekly Standard 2004 január 26, pp. 25-33.

Bár a különleges műveleti erők hatékonysága és stratégiai jelentősége számottevő, gyakran óriási távolság választja el a különleges műveleti erőket (az operátorokat) valamint a politikai és katonai vezetés tagjait. Ebben az esetben a hadműveleti szintű vezetés feladata, hogy áthidalja ezt az űrt, és megfelelően tájékoztassa a vezetést. Abban az esetben, ha a stratégiai szintű iránymutatást nem sikerül harmonizálni a harcászati szintű feladat végrehajtással sok esetben a harc feladat sikeres végrehajtását is negatívan befolyásolhatja. A különleges műveleti erőket a legkönnyebb megérteni, ha a szervezeti kultúrájukat tanulmányozzuk, a szervezeti kultúra ugyanis sok esetben különböző nemzetek esetén is hasonlóságot mutat.

3.3.1 Szervezeti kultúra

Amy Zegart, szervezeti kultúrákat vizsgáló könyvében annak a véleményének ad hangot hogy „a szervezet megalakításakor figyelembe vett kulturális beidegződéseknek hosszú ideig tartó hatásuk volt.”¹⁸⁸ Ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy egy adott képesség megalakításakor mindenképpen figyelembe kell venni a szervezeti kultúrára vonatkozó követelményeket és azokak való megfelelésre a kezdetektől törekedni kell. Később ugyanis nagyon nehéz megváltoztatni egy már kialakult szervezeti kultúrát, a szervezet tagjai ugyanis ellenállnak a változásnak. Wilson arra is rámutat, hogy „minden szervezetnek van kultúrája, ugyanúgy, ahogy a személyek is rendelkeznek személyiséggel.”¹⁸⁹ Gyakran elkövetett hiba azonban hogy feltételezzük egy adott szervezet csak egyféle kultúrát tartalmaz.¹⁹⁰ A legtöbb esetben több kultúra egységéről beszélhetünk. A különleges műveleti képességkialakítás során nem szabad tehát szem elől téveszteni a szervezeti kultúra fontosságát és azt a kezdetektől fogva építeni kell. Egy szervezet akkor érett meg a feladat végrehajtásra, amikor nem csak arra a kérdésre képes válaszolni, hogy „Mit kell tennünk?”, hanem arra a kérdésre is, hogy „Mivé kell válnunk?”¹⁹¹ Ez különösen abban az esetben nehéz, ha a célok nehezen megfogalmazhatóak, ilyenkor komoly kihívást jelent világosan körülhatárolni a tennivalókat.¹⁹² Egy képesség kialakításakor fennáll a veszélye annak, hogy egy karizmatikus vezető ráerőszakolja az akaratát azokra az alapító tagokra, akik a későbbiekben a szervezeti kultúra megteremtéséért felelősek és ez a későbbiekben rányomja a bélyegét az adott szervezetre.¹⁹³ Éppen ezért a képességfejlesztés kezdeti szakasza egyfajta lehetőséget jelent, ugyanakkor a fentebb felsoroltak miatt veszélyeket is rejt magában. Wilson az alábbiak figyelembe vételét javasolja a veszélyek elkerüléséhez:¹⁹⁴

- Azok a feladatok, amelyek nem képezik a szervezeti kultúra részét nem kapnak kellő figyelmet illetve az erőforrásokat azon feladatok végrehajtására fordítják, amelyek a kultúra részesei.
- Azok a szervezetek, amelyekben kettő vagy több szervezeti kultúra harcát figyelhetjük meg, súlyos válságban vannak.

¹⁸⁸ Amy B. Zegart, *Flawed by Design*, Stanford, Stanford University Press, 1999, p. 221.

¹⁸⁹ James Q Wilson, *Bureaucracy: What government agencies do and why they do it*, New York: Basic Books, 1989, p. 93

¹⁹⁰ Wilson, 92.

¹⁹¹ Wilson, 92

¹⁹² Wilson, 95.

¹⁹³ Wilson, 96.

¹⁹⁴ Wilson, 101.

- A szervezetek ellenállnak az olyan feladatok végrehajtásának, amelyek nem képezik a szervezeti kultúra részét.

Éppen ezért a különleges műveleti képességkialakítás egyik alapvető feladata kell, hogy legyen a szervezeti kultúra megalkotása és annak életbe léptetése, ugyanakkor annak felmérése, hogy az általános rendeltetésű katonai erőktől eltérő szervezeti kultúrával rendelkező különleges műveleti erők hogyan létezhetnek a leghatékonyabban együtt a többi szervezeti elemmel.

3.3.2 Összhaderőnemi jelleg

Annak érdekében, hogy a különleges műveleti erők megfeleljenek a kor követelményeinek, a különleges műveleti erők számos országban összhaderőnemi szervezetté alakultak át. Ez a fajta összhaderőnemi szemlélet azt jelenti, hogy vezetés és irányítás tekintetében (néhány esetben pedig szervezeti tekintetben is) a különleges műveleti erők inkább képesség alapú megközelítést alkalmaz. Ennek megvalósítása érdekében komoly hangsúlyt fektetnek az interoperabilitási követelmények meghatározására és kapcsolatokat építenek ki számos nemzetköz, kormány és nem kormányzati szervezettel is. Napjainkban két új, szinte forradalmi számító módszert is megfigyelhetünk a különleges műveleti erők összhaderőnemi feladat végrehajtásával kapcsolatban: a különleges műveleti katonák tevékenysége a légi szállító eszközökről indított fegyverek célravezetésében és az azt követő pusztítás felmérésében, valamint a hálózat központú különleges műveleti hadviselés. Mindkét módszer mutatja a hadviselés során az információ fontosságát, valamint a fejlett technológia egyre nagyobb fokú alkalmazását az egyes katonai szintjén.

Az összhaderőnemi jelleg abból az elméletből fakad, hogy a szervezet egyes összetevőinek összehangolt, közös, egy cél érdekében végzett tevékenysége sokkal eredményesebb, mintha azok külön-külön járulnának hozzá a feladathoz.¹⁹⁵ Két tényező mutat az összhaderőnemi jelleg erősödésének irányába. Az egyik ilyen tényező annak igény, hogy a katonai erőt minél hatékonyabban és eredményesebben alkalmazzuk a válságok kezelésére, a másik pedig a mai konfliktusok komplexitása, az úgynevezett „szürke” területek megjelenése az aszimmetrikus konfliktusokban. Ebből következik, hogy a haderő pontosabb és hatékonyabb alkalmazására van szükség világszerte.¹⁹⁶ Az általános rendeltetésű erők számára ezek a tényezők mindig is problémát jelentettek. Különleges műveleti erőknek viszont megvan az előnye, hogy több szinten is a szervezésüknél és gondolkodás módjuknál fogva összhaderőnemi jelleget képviselnek. A különleges műveleti erők a kijuttatási módokat figyelembe véve igénybe veszik a légi, szárazföldi, vízfelszíni és víz alatti módszereket, amelyek több haderőnemi támogatást követelnek meg, és a kiképzés során számos interoperabilitási követelménynek kell megfelelniük. Ugyanakkor elmondható az is, hogy a kiképzések és gyakorlatok során a különleges műveleti erők rendszeresen együttműködnek egyéb kormány szervezetekkel (határőrség, hírszerző szervek, rendőrség), valamint nemzetközi és nem kormány szervekkel is. A kiképzést és gyakorlást követően pedig ezt a szemléletet átültették a műveletek során a végrehajtásba is. Talán az egyik legismertebb példa erre a 2003-ban végrehajtott iraqi Freedom művelet során a nemzetközi különleges műveleti alakulatok

¹⁹⁵ M.P. Noonan és M.R. Lewis, *Conquering the Elements: Thoughts on Joint Force (Re)Organization, Parameters*, 2003 ősz, p. 31.

¹⁹⁶ M.P. Noonan és M.R. Lewis, p. 33.

tevékenysége. Anthony Cordesman jelentése szerint közel tízezer különleges műveleti katonát vetettek be Irakban és ez az egész haderő körülbelül 8%-át tette ki akkoriban.¹⁹⁷ A nemzetközi különleges műveleti kontingens összhaderőnemi megközelítést alkalmazott a műveletek végrehajtása során. Először is a különleges műveleti erők egy vezetési és irányítási rendszerben hajtották végre a feladataikat. Másodsorban ezek az alakulatok önállóan is képesek voltak összhaderőnemi feladatokat végrehajtani, mint például repterek elfoglalása, olajfűtőtornyok biztosítása vagy a kulcsfontosságú személyek felkutatása. Harmadsorban pedig az általános rendeltetésű erők támogatása során a különleges műveleti erők számos területen támogatták a feladat végrehajtást és hozzájárultak az egyéb nemzetközi és nem kormányzati szervezetekkel történő közös feladatvégzéshez is.¹⁹⁸

Az összhaderőnemi jelleg kihangsúlyozásakor mindenképpen érdemes említést tenni a bevezetőben megfogalmazott fegyverrendszerek rávezetését és a hálózatközpontú hadviselést elősegítő tevékenységekről is. A különleges műveleti katona, mint stratégiai felderítést végző „eszköz” koncepciója nem új keletű, hiszen a különleges felderítésnek, mint alapvető különleges műveleti feladatnak a jellege is ebből adódik. Az úgynevezett „humán szenzorok” szükségességét Szerbiában az Allied Force művelet során fogalmazták meg. A „hagyományos” célokat, mint például ellenséges vezetési pontokat, vagy üzemeket viszonylag könnyedén beazonosítottak és elpusztítottak, azonban a mozgásban lévő, vagy a beépített területen leálcázott nagy fontosságú célok pusztítása már problémát jelentett.¹⁹⁹ A közelmúltban végbement technológiai fejlesztések azonban lehetővé tették hogy a megfelelően felkészített különleges műveleti katona képes a légieszközök által indított fegyvereket rávezetni a célra. A különleges felderítési feladatrendszer keretében a különleges műveleti erők felderítik a célpontot és a felderítési adatokat felhasználva meg lehet határozni az adott cél sebészeti pontosságú pusztításához legalkalmasabb fegyvert, amelyet aztán a közvetlen akció során szintén a különleges műveleti katona vezet célra és a művelet végrehajtását követően elvégezheti a pusztítás elemzését is.²⁰⁰ Az Iraqi Freedom műveletben már a különleges műveleti erők képesek voltak a légi felderítés által fel nem derített vagy láthatatlan célpontok pontos beazonosítására és pusztítására.

A hálózatközpontú hadviselés három alap jellemzője az aktualizált helyzetkép, a pontos csapások lehetősége, valamint a hadszíntér átláthatósága.²⁰¹ A hálózatközpontú hadviseléssel kapcsolatban általánosan elkövetett hiba, hogy ennek a hadviselési formának csupán a technológiai komponensét hangsúlyozzák, holott annak az emberi, szervezeti dimenziója legalább annyira fontos. A különleges

¹⁹⁷ Anthony H. Cordesman, *The Iraq War: Strategy, Tactics, and Military Lessons*, CSIS Press, Washington, DC, 2003, p. 354.

¹⁹⁸ Konkrét példákat lehet olvasni a teljesség igénye nélkül az alábbi művekben: T. Ripley, *Iraq's Western Desert Special Forces Playground*, Jane's Defence Weekly, 2003 április 9.; M.P. Noonan és M.R. Lewis, *Conquering the Elements: Thoughts on Joint Force (Re)Organization*, Parameters, 2003 ősz, p. 31.; Anthony H. Cordesman, *The Iraq War: Strategy, Tactics, and Military Lessons*, CSIS Press, Washington, DC, 2003, pp. 362-63.; Coll Steve, *Ghost wars : The secret history of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet invasion to September 10, 2001*, New York: Penguin Press, 2004 p. 302.

¹⁹⁹ Anthony Cordesman, *The Lessons and Non-Lessons of the Air and Missile Campaign in Kosovo*, CSIS, Washington DC, 1999, pp. 250-256.

²⁰⁰ J. L. Hestler, *Integration of Special Operations Forces into the Joint Targeting Process*, thesis, US Army Command and General Staff College, Ft. Leavenworth, KA, 2003.

²⁰¹ D. Lewis vezérőrnagy, *Inside and Outside the Battlespace: Understanding the Rise of Special Operations in Australia*, Australian Army Journal, I évfolyam, 2. szám, 2003 december, pp. 53-58.

műveleti erők mindig is alkalmazói voltak a fejlett technológiának. A mai viszonyok között a híradó rendszerek, valamint az ellenség barát felismerő rendszerek integrációjával egy sokkal átláthatóbb képet vagyunk képesek akár az egyéni operátor szinten is nyújtani a hadszíntérről. A hálózatközpontú hadviselés megközelítésekor azonban érdemes az alábbiakat figyelembe venni. Fontos a hadszíntér fizikai, információs és kognitív dimenziójának összekapcsolása amely gyorsabb döntéshozatalt, növekvő pusztítási-képességet, túlélőképességet és összességében gyorsabb reagáló képességet eredményez²⁰², valamint a hadszíntéren akár szétszórta elhelyezkedő (kis méretű) kötelékek is képesek koncentrált tevékenységet végrehajtani.²⁰³ A különleges műveleti erők tekintetében a hálózatközpontú megközelítés alkalmazása több tekintetben is javíthat a harcfelelő végrehajtás sikerén: a tervezés időszakában egyszerűsíti a tervezést, és új módszerek alkalmazását teszi lehetővé, a felkészülés folyamán biztonságot nyújt, a végrehajtás során pedig segíti a gyorsaságot, a meglepetés okozását, valamint a helyzethez történő alkalmazkodást.²⁰⁴ A különleges műveleti erők tehát a szervezetileg meglévő alkalmazkodóképességüket és leleményességüket egy még magasabb szintre emelhetik a modern kor technológiai vívmányainak segítségével.

3.3.3 Szervezeti követelmények

A különleges műveleti képesség kialakításának időszakában a legfontosabb tényező a nemzeti irányítás és vezetés feladatrendszerének meghatározása és egy erre alkalmas szervezet létrehozása. Mivel a jelen kor biztonsági kihívásai komplex módon jelentkeznek, így integrált végrehajtást követelnek meg a kormány és nem kormánysszervezetek részéről. Ennek érdekében, hogy ezt az integrációt végre tudja hajtani, a különleges műveleti képességet szakmailag felügyelő szervezeteknek a bürokratikus szervezeten belül rendelkezniük kell „*horizontális integrációs csoporttal*” is, amely a különböző funkcionális területeken végrehajtásra kerülő feladatokat koordinálja. Éppen ezért elengedhetetlen egy speciális különleges műveleti vezetési és irányítási rendszer megalkotása és működtetése. A különleges műveleti vezetési és irányítási rendszer megalkotásakor a következőket kell figyelembe venni:

1. A különleges műveleti erők több tekintetben is eltérnek a hagyományos (a MH kötelékébe tartozó) erőktől. Ezeket az eltéréseket a katonai felső vezetés számára egyértelművé kell tenni annak érdekében, hogy a különleges műveleti képességet megfelelő módon alakítsuk ki és tudjuk alkalmazni a jövőben.
2. A magyar különleges műveleti képesség kialakítása speciális kihívásokat jelent, amelyet csak a témára szakosodott, szakértő gárda képes kezelni. Ezeknek a személyeknek éppen ezért speciális felkészítésen kell részt venniük, tisztában kell lenniük a különleges műveletek jellegével, a különleges műveleti katonák képességeivel és az ilyen jellegű feladatok tervezési követelményeivel.

²⁰² *Network Centric Warfare: Department of Defense Report to Congress*, DoD, Washington DC, 2001 július 27.

²⁰³ D. Alberts, J. Gratska, és F. Stein, *Network Centric Warfare in Peace, Crisis and War*, Command and Control Program, Washington DC, 2002, p. 65.

²⁰⁴ G Gagnon, *Network-centric Special Operations: Exploring New Operational Paradigms*, Air and Space Power Chronicles, 2002 február 4.

3. Mivel a különleges műveleti képesség kialakítása egy hosszú távú folyamat, képesnek kell lenni egy előrelátó, jól átgondolt hosszú távú elképzelés kidolgozására és véghezvitelére. A különleges műveleti képesség kialakítása területén tehát a különleges műveleti képesség középtávú koncepciójának szükségessége elsősorban a képességfejlesztés tervezésének és a feladatok koordinálásának területén mutatkozik meg. A koncepció szakmai irányításáért felelős szervezeti elemek tagjainak képesnek kell lenni együttműködni a képességfejlesztésben részt vevő valamennyi hadműveleti és stratégiai szintű szervezettel.
4. A hadműveleti és a stratégiai szintű vezetési és irányítási feladatok összehangolására a jövőben a jelenleginél is nagyobb hangsúlyt kell fektetni. Éppen ezért vált szükségessé az Összhaderőnemi Parancsnokság J3 részlegén belül egy, a különleges műveleti képesség kialakításával kapcsolatos feladatra szakosodott különleges műveleti részleg (KMR) létrehozása 2008-ban. A különleges műveleti képesség jellegéből adódóan egy stratégiai szintű feladatok elvégzésére szakosodott szerv, ennek érdekében minél hamarabb stratégiai szinten is meg kell alakítani a különleges műveletek szakmai irányítására szakosodott állandó szervezetet.

Az alkalmazási készenlétet követően a magyar különleges műveleti képesség a következő (egymástól vezetéstechnikailag eltérő követelményeket igénylő) esetekben kerülhet alkalmazásra: Honi érdekből itthon és külföldön; Szövetségi keretek között (NATO vagy EU kötelékben); valamint kétoldalú együttműködés keretében.

3.3.3a Honi alkalmazás

A Magyar Honvédség különleges műveleti képesség honi érdekből történő alkalmazásának alapvetően két esetét különböztethetjük meg. Honi érdekből a különleges műveleti erőket alkalmazhatjuk itthon²⁰⁵ illetve Magyarország területén kívül is²⁰⁶. A honi érdekből történő alkalmazás történhet nyílt, rejtett vagy fedett módon a kialakult válsághelyzetet megelőzően, közben vagy azt követően.

A különleges műveleti erő alkalmazására itthon csak minősített esetben kerülhet sor. A belbiztonsági és rendvédelmi szervek felelősek a rendvédelmi feladatok végrehajtásért, velük együttműködésben azonban, külön parancsra a különleges műveleti erő képesek lesznek rendvédelmi kiemelt fontosságú biztonsági feladatokat végrehajtani. Ezekben az esetekben meg kell határozni az elrendelésért felelős szerv vagy személy jellegét, és a vezetési és irányítási rendszert, a feladat jellegének megfelelően kell alakítani. Előzetes vészhelyzeti forgatókönyvek kidolgozását is végre kell hajtani az esetleges nagyobb valószínűséggel bekövetkező válsághelyzetekre. Szükség van arra is, hogy meghatározzuk az egyes

²⁰⁵ A honi alkalmazásra Hazánk területén csak különleges felkérés alapján és minősített esetekben kerülhet sor. Ennek az alkalmazásnak a jogi alapjai adottak, de békehelyzetben minden esetben a Magyar Honvédség egészére vonatkozó jogrend irányelvei a mérvadóak, attól a Különleges Erők esetében sem lehet eltérni.

²⁰⁶ A honi érdekből történő külföldi alkalmazás lehetőségét szintén érdemes a későbbiekben részletesen vizsgálni. Ennek az alkalmazásnak a politikai vetületei meghaladják ennek a disszertációnak a célkitűzéseit, magának az alkalmazásnak a lehetőségét viszont mindenképpen érdemes a későbbiekben megvitatni és annak kereteit, valamint jogi vonatkozásait részletesen megvizsgálni.

válsághelyzetek bekövetkezése esetén a katonai együttműködés kereteit, valamint annak mértékét más állami és nem állami szervezetekkel.

Honi érdekből történő külföldi alkalmazás esetén a különleges műveleti erő a legfelkészültebb katonai erő, amelyet kialakult válsághelyzetek széles spektrumában, gyorsan, különleges felkészítés nélkül is telepíteni lehet a válság helyszínére. Mivel a különleges műveleti erők speciális felkészítése képessé teszi ezeket a katonákat arra, hogy taktikai szintű feladat végrehajtással stratégiai érdekeket képviseljenek, így politikai szándék esetén a honi érdekből történő alkalmazás kereteinek és tartalmának előzetes meghatározása, a törvényi keretek áttekintése és esetleges módosító javaslatok megtétele ezen a területen is szükséges. Szükségessé válik az elrendelő személy(ek) kérdésének tisztázása is. A leggyakoribb eseteket alapul véve előzetes forгатókönyvek kidolgozására itt is lehetőség nyílik.

3.3.3b Szövetségi keretek között történő alkalmazás

A felajánlott magyar különleges műveleti képesség 2010 után az EL 0035 felajánlásnak megfelelően alkalmazásra kerülhet a Szövetség kötelékében. Éppen ezért a magyar különleges műveleti képesség nagy valószínűséggel egy NATO keretnemzet támogatásával egy Különleges Műveleti Alkalmi Harci Kötelék (SOF SOTG) részeként kerül majd alkalmazásra. A NATO alkalmazás jellegzetessége, hogy a különleges műveleti harccsoport (SOTG) nemzeti műveleti parancsnokság (OPCOM) alatt marad. A különleges műveleti gyakorlatok, illetve műveletek időtartamára a műveleti irányítás (OPCON) jogát a NATO európai főparancsnokán (SACEUR) keresztül a legmagasabb szintű műveleti parancsnok kapja meg. A harcászati kötelékek (SOTG) műveleti irányítását ezután a NATO különleges műveleti komponens parancsnokság (Combined Joint Forces Special Operations Component Command – CJFSOCC) parancsnokának, vagy a hadszíntér parancsnokság mellett létrehozott különleges műveleti vezetési és irányítási részlegnek (Special Operations Command and Control Element – SOCCE) delegálják. A harcászati irányítást (TACON) korlátozott ideig vagy egy adott feladat végrehajtásának erejéig az alárendelt harcászati kötelékek parancsnokai gyakorolhatják.

A NATO CJFSOCC szervezetének keretében, vagy egy CJSOTF (Combined Joint Special Operations Task Force - Többnemzeti Összhaderőnemi Különleges Műveleti Alkalmi Kötelék) alárendeltségében a különleges műveleti harccsoport parancsnokság (SOTG HQ) képes kell hogy legyen a J1-J6 törzsfunkciók ellátására, és legalább kettő SOTU (különleges műveleti csoport) egyidejű vezetésére és irányítására.

Az Európai Unió haderejének (EUBG) keretében történő alkalmazás²⁰⁷ lehetősége szintén adott, és ennek feltételei valamint az alkalmazás feltételei nagy mértékben hasonlítanak a NATO szervezeti kereteiben bemutatottakkal.

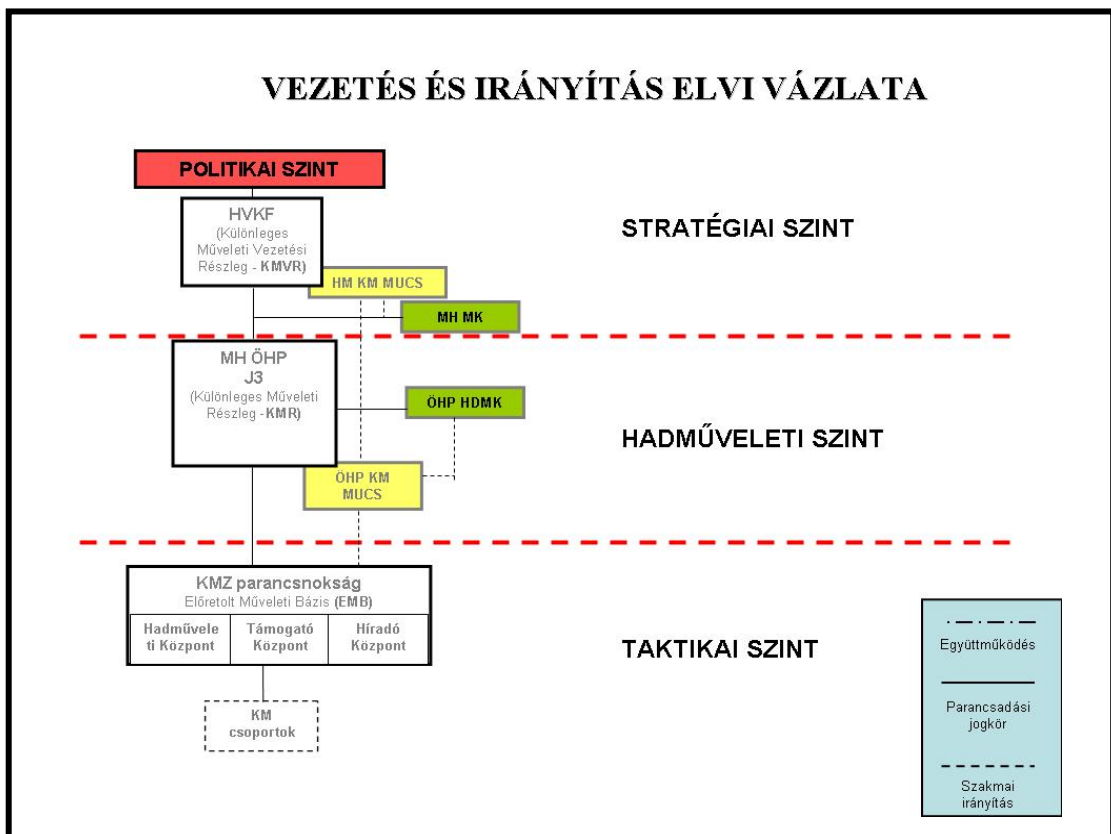
²⁰⁷ Az Európai Unió Különleges Műveleti Munkacsoportjában végzett tevékenységem részeként elmondható, hogy a NATO, valamint Európai Unió irányelvek és az alkalmazásra vonatkozó elképzelések módja, illetve kerete nagyon hasonlítanak egymáshoz, ugyanakkor az Európai Unió nem rendelkezik napjainkban a megfelelő szervezeti keretekkel, a Különleges Műveleti Munkacsoport munkáját 2008 végén ideiglenes jelleggel beszüntette. Az azonban egyértelmű, hogy a rendelkezésre álló dokumentumok (Policy and Guidelines for Special Operations) nagy mértékben egyeznek a NATO elképzelésekkel (MC 437-1 és JP3.5 Special Operations Policy dokumentumok).

3.3.3c Kétoldalú keretek között történő alkalmazás

A kétoldalú alkalmazás esete nagymértékben megegyezik a NATO alkalmazás módszerével, azzal a különbséggel, hogy ebben az esetben nem több ország összehangolt tevékenységéről van szó, hanem a kialakult válsághelyzet kezelésére Magyarország egyetlen nemzettel működik együtt a különleges műveleti képesség alkalmazásának tekintetében. Ebben az esetben egyetlen különleges műveleti alkalmi harci kötelék megalakítására kerül sor és az abban történő magyar szerepvállalás kereteinek meghatározására van szükség. A nemzeti feladatszabás ebben az esetben is érvényben van és az összekötő hasonló szerepet töltenek be, mint a NATO alkalmazás esetén.

3.3.4 Összegzés

A magyar különleges műveleti erők számára javasolt vezetési és irányítási rendszer megfogalmazásához összegzésképpen egy ábra segítségével (lásd a 15. számú ábrát) teszünk javaslatot.

15. számú ábra – A különleges műveleti erők vezetési és irányítás rendszerének tervezett vázlata

3.4 A különleges műveleti képesség felkészítési és kiképzési rendszere

Az értekezés alapvető célkitűzése a sikeres különleges műveleti képesség összetevőinek vizsgálata. A *harmadik általam fontosnak tartott összetevő a különleges műveleti képesség hatékony felkészítése és kiképzése* a különleges műveleti feladatrendszer hatékony végrehajtása érdekében. Ebben a részben kiemelt figyelmet szentelek a különleges műveleti katonák kiválasztásának és alapképzésének, valamint a továbbképzések követelményei meghatározásának. Céлом egy olyan átfogó kiképzési rendszerre történő javaslatétel, amely lehetővé teszi a különleges műveleti katonák felkészítését a sikeres feladat végrehajtásra.

A különleges műveleti kiképzés végrehajtása rendkívül összetett feladat. Ennek oka, hogy a különleges műveleti katonák kiképzési követelményei és a velük szemben támasztott követelmények teljesítése érdekében magasabb szintű célkitűzéseket kell teljesíteniük, mint egy átlagos katonának. A különleges műveleti katonák kiképzésének három alapvető összetevője a következő: a szakbeosztásokra történő felkészítés, a kijuttatási módok elsajátítása, valamint a különleges műveleti feladatokra történő felkészítés (lásd a 16. számú ábrát).

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KATONA KIKÉPZÉSÉNEK ÖSSZETEVŐI

16. számú ábra – A különleges műveleti katonák kiképzésének összetevői

Az alapvető feladatokon túl a különleges műveleti képzés tartalmazza még a katonák felkészítését fogságba esés, menekülés és a fogságba esés elkerülése, valamint a kihallgatásokon történő viselkedés elsajátítására is. Napjainkban pedig elengedhetetlen követelmény, hogy a különleges műveleti katonák nyelveket beszéljenek és tisztában legyenek a célországok kulturális jellegzetességeivel s. Mindezt összegezve nem meglepő, hogy egy különleges műveleti katonák kiképzése több mint három évet vesz igénybe és rendkívül költségigényes feladat.

3.4.1 Kiképzési követelmények

A különleges műveleti kiképzési rendszer megalkotásakor a következő szempontokat érdemes figyelembe venni:

- A különleges műveleti csoportok legyenek képesek különleges műveletek végrehajtására különleges felderítés és megfigyelés, a közvetlen akciók, a katonai segítségnyújtás (MC 437 szerint) és a terrorizmus elleni harc területén. A műveleteket legyenek képesek végrehajtani bármely napszakban, bonyolult időjárási viszonyok között, elzárt illetve ellenséges területen, nyíltan, rejtetten és titkosan.
- Az alkalmazásra tervezett erők legyenek képesek a hazaitól eltérő földrajzi-, nyelvi-, etnikai-, vallási környezetben alaprendeltetésből adódó feladataikat ellátni, valamint a különleges műveletek alapfeladatainak (különleges felderítés és megfigyelés, közvetlen akciók, katonai segítségnyújtás) oktatására.
- Minden csoport legyen képes a gyalogos alkalmazásra nagy távolságban, a földrajzi környezet (a terep, az időjárás, az éghajlat) és a fenyegetettség körülményeinek figyelembevételével.
- A kijelölt csoportok legyenek képesek az alkalmazási területre vízi úton (felszíni járművel) végrehajtott be- és visszaszivárgásra hosszabb távon is; legyenek alkalmazhatóak különleges műveletek végrehajtására terepjáró gépjárművel, korlátozott távolságig, utánpótlás nélkül, teljes fegyverzettel és felszereléssel; legyenek képesek bűvár feladatok ellátására; legyenek alkalmasak nagy magasságból történő ejtőernyős ugrásra magasan (HAHO²⁰⁸), vagy alacsonyan (HALO²⁰⁹) történő nyitással, nappal és éjszaka, teljes fegyverzettel és felszereléssel.
- A különleges műveleti alakulat törzse legyen képes különleges műveleti előretolt műveleti bázis (FOB) működtetésére.
- A magasabb egységben szolgálatot teljesítő szaktisztek legyenek képesek hadműveleti szintű tervezői és törzsmunkát végrehajtani a NATO elveknek megfelelően.

3.4.2 A kiképzési rendszer felépítése

A különleges műveleti képesség kialakítása érdekében a különleges műveleti erők katonái számára a kiképzési célkitűzésekből adódóan a következő kiképzési feladatokat kell, megtervezni, megszervezni és sikeresen végrehajtani:

1. Kiválasztás feladatainak keretén belül a fizikai előszűrés a jelentkező állomány körében, a különleges műveleti kiválasztás követelményeinek megfelelően a résztvevő állomány kiválasztása, valamint a kiképzésen résztvevő állomány értékelése és kiértékelése.
2. Szakbeosztásokra történő felkészítés keretében az egészségügyi, a műszaki, a fegyverzeti, a híradó, a felderítő a hadműveleti tiszthelyettesek, valamint a csoportparancsnok tisztek felkészítése.

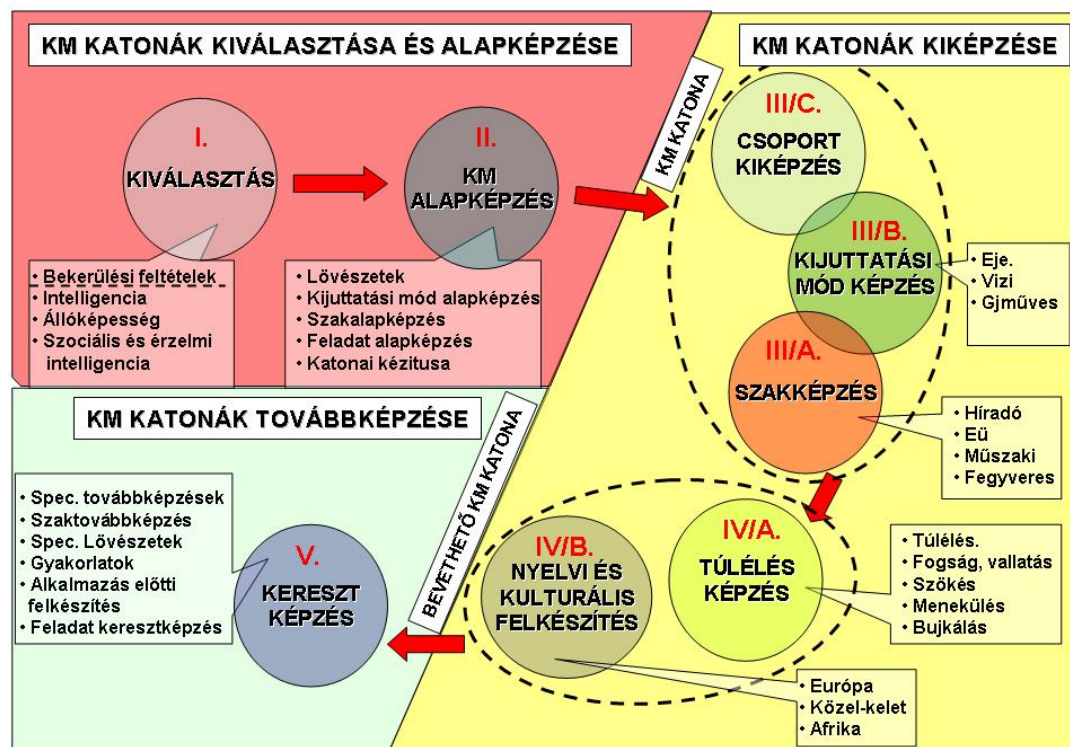
²⁰⁸ HAHO (High Altitude - High Opening) = Nagy magasságból történő ugrás, nagy magasságú nyitással

²⁰⁹ HALO (High Altitude - Low Opening) = Nagy magasságból történő ugrás, kis magasságú nyitással

3. A kijuttatási módokra történő felkészítés keretében a légi úton történő repülőgépből (ejtőernyős ugrással) valamint forgószárnyas eszközből (ejtőernyős ugrással, vagy deszantolással) kijuttatásra, a vízi úton (vízfelszíni és vízfelszín alatti) kijuttatásra; valamint a szárazföldi (gépjárműves, valamint gyalogos) kijuttatási módokra történő felkészítést.
4. A különleges műveletek végrehajtására történő felkészítés keretén belül végre kell hajtani a különleges felderítés kiképzést, a közvetlen műveletekre történő felkészülést, a katonai segítségnyújtási feladatok elsajátítását, valamint a terrorizmus ellenes harc katonai feadatainak végrehajtására is fel kell készülniük a katonáknak.
5. A műveletek sikeres végrehajtása érdekében más kultúrákkal való együttműködésre történő felkészítés keretén belül végre kell hajtani nyelvi képzést, valamint a csoportok kulturális és országismereti felkészítését

A különleges műveleti kiképzési rendszer a kiválasztást, a különleges műveleti alapképzést (az egyes harcos kiképzést, a csoportok szakirányú felkészítését, összekovácsolását), a hazai és külföldi gyakorlatokon való szereplést, a század-, zászlóalj törzs felkészítését, a támogató elemek szakkiképzését, a kiképzői állomány továbbképzését és szinten tartását, valamint a kialakított képességek szinten tartását foglalja magába. Ennek megfelelően a 17. számú ábrán látható öt kiképzési kategóriát tartalmazza.

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KIKÉPZÉSI RENDSZER

17. számú ábra – Különleges műveleti kiképzési rendszer

A 17. számú ábrán látható piros és sárga blokkokban feltüntetett kiképzési blokkok összességében a különleges műveleti alapképzés elemeit alkotják. Jelenleg a Magyar Honvédségben a különleges műveleti alapképzést a különleges műveleti alakulattól független szervezet hajtja végre és a különleges műveleti katonák csak az

alapképzés sikeres végrehajtását követően kerülnek az alakulathoz, ahol végrehajtják a zöld blokkban feltüntetett különleges műveleti katonák továbbképzését, valamint a misszióra történő felkészüléseket. A különleges műveleti katonák kiválasztása több szempontból is a legfontosabb része a kiképzési rendszernek. Éppen ezért a kiválasztással érdemes külön is részletesen foglalkozni.

3.4.3 A különleges műveleti katonák kiválasztása

A „csendes profi” kifejezés kiválóan utal a jelentkezőkkel szemben támasztott legfontosabb követelményekre. A különleges műveletekhez nem vakmerő hősokeket keresnek, hanem olyan kifejelett teljes személyiségeket, akik képesek felmérni a lehetőségeket, a kockázatokat és ezek tudatában hozzák meg a döntésüket. Ezen alakulatok a világon mindenütt speciális követelmények alapján kiválasztott, felkészített és felszerelt katonákból állnak,²¹⁰ ahol a kiemelkedő fizikai, pszichikai állóképesség, intelligencia, önállóságra való alkalmasság és a megpróbáltatások elviselése elengedhetetlen feltétel a bekerüléshez. Országonként lehet eltérő a korhatár,²¹¹ az azonban minden esetben közös, hogy kiváló adottságokkal és magas szintű motiváltsággal rendelkező katonák képezik a különleges erők alapját. Hosszú évek kitarató tervszerű tevékenységének eredményeképpen állhat rendelkezésre az állomány, amely képes a speciális követelmények magas szintű végrehajtására.

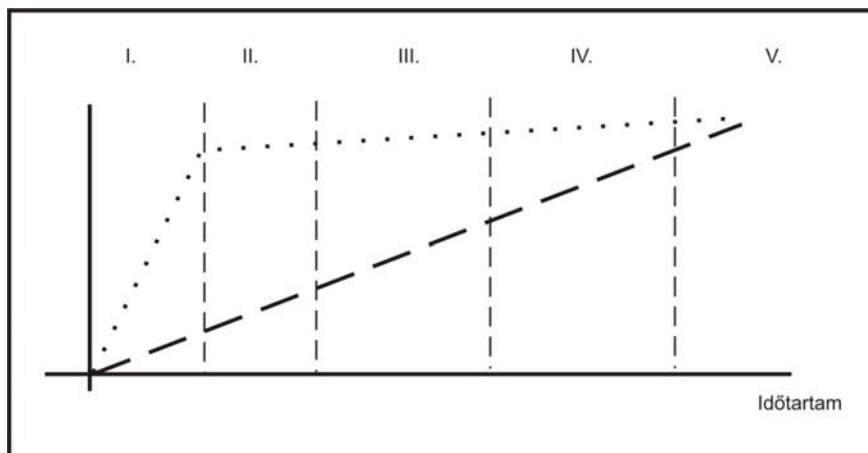
A különleges erőkkel szemben az aszimmetrikus hadviselés kihívásaira megfelelő tevékenységük és érdemeik elismerése miatt jelentős létszámnövelés iránti igény jelent meg a közelmúltban. A képlet egyszerűnek tűnik, ha ezen erők alkalmasak az ilyen kihívások kezelésére, akkor növelni kell a létszámukat. A gyakorlati élet azonban nem képes ilyen egyszerűen reagálni az ilyen igényekre, a történelem folyamán már volt rá példa, hogy a tervezett mennyiség elérése érdekében jelentős kompromisszumot kötöttek a minőség rovására. A különleges erők toborzásának jelenlegi legfőbb háttérét adó hagyományos erők világszerte a leszervezések korát élik, így a csökkenő létszám mellett különösen aggályos a mennyiség növelésére való törekvés. Megoldási lehetőségként kínálkozik a jelentkezők körének kibővítése, ami egészen az utcáról történő felvételig terjedhet, ezt azonban nagyon sok országban a biztonsági kockázatok miatt elfogadhatatlannak tartják. A különleges műveleti erők katonáival szemben támasztott követelmények eltérnek a hagyományos hadviselés során alkalmazott katonákkal szemben támasztott követelményektől. A különleges műveleti erők fogalmát megvizsgálva megállapítható, hogy a különleges műveleti erők katonáinak milyen célkitűzéseket kell megvalósítaniuk.

A különleges műveleti erők katonáinak kiképzése és felkészítése rendkívül erőforrás-igényes feladat. Egy különleges műveletekre kiképzett katona értéke gyakran a legdrágább harci technológiáéval vetekszik, éppen ezért rendkívül fontos a katonák pályán tartása, valamint megóvása. Még ennél is fontosabb feladat azonban a különleges műveleti erők katonáinak kiválasztása, mivel a kiválasztás során, a kezdeti időszakban el kell döntenie, hogy milyen típusú katonák, legénység, tiszthelyettesi illetve tiszti állomány alkalmas a különleges feladatok ellátására. Amennyiben ezt elmulasztjuk, olyan katonákra költünk komoly összegeket, akik nem

²¹⁰ Walter N. Lang, Peter Eliot, és Keith Maguire, *The World's Elite Forces*, Salamander Books Ltd. 1987.

²¹¹ Például 30 év felett e GROM esetében (a lengyel különleges alakulatnál).

lesznek képesek az adott feladatot végrehajtani és ez pénzkidobás. A kiválasztás tehát a különleges erők kiképzésének és felkészítésének nem csupán a legelső lépése, de talán a legfontosabb lépése is, amelynek célja azoknak a katonáknak a kiválasztása, amelyek potenciálisan a legalkalmasabbak a különleges műveletek végrehajtására.

18. számú ábra – Mennyiségi és minőségi mutatók a kiválasztás folyamán

A kiválasztási időtartam meghatározásakor a kiválasztásra kerülő személyek mennyiségi arányát kell a minőséggel szemben meghatározni és összhangba hozni (lásd a 18. számú ábrát). A kiválasztás során két alapvető módszert alkalmazhatunk. Az első módszer (pontozott vonallal jelölve) minél hamarabb kiválasztjuk azokat a személyeket, akik nagy valószínűséggel alkalmasak a különleges műveletek végrehajtására. A másik módszer (szaggatott vonallal jelölve) alkalmazásakor egy egyenletesebb ütemben választjuk ki az embereket. Az első módszer költséghatékonyabb, mert a kiválasztottak száma ugrásszerűen (már a kiválasztás folyamán) megnő és további költségeket nem igényel azok kiképzése, akik nagy valószínűséggel a későbbiek során kiestek volna. Tehát a kiválasztásnak komoly költségcsökkentő hatása is lehet.

A kiválasztás során olyan módszereket kell alkalmazni, amelyek lehetővé teszik, hogy a személyiséget teljes valójában és tiszta formájában vizsgáljuk. Ennek érdekében olyan szellemi és fizikai megterhelés közben kell a módszereket alkalmazni, amelyek lehetővé teszik, hogy a valódi személyiségjegyek a gyakorlati képzés során a csapatmunka részeként nyilvánuljanak meg. Ebben a környezetben emelkedik ki az ún. belsőből fakadó vezetői képesség, amely sokkal fontosabb a tanult képességeknél. A környezet kialakításának módszerei lehetnek az alváshiány, a fizikai teljesítőképesség határát meghaladó szintű követelményrendszer, az azonnali döntéseket követelő váratlan helyzetek, a versenyek és a csapatmunka.

3.4.4 A különleges műveleti alapképzés

Mint ahogyan azt az előzőekben részletesen bemutattam, az első fázis célja olyan katonák kiválasztása, akik fizikálisan, pszichésen és mentálisan alkalmasak különleges műveleti feladatok végrehajtására. A végállapot olyan könnyűgyalogos katona, aki képes bonyolult körülmények között kis alegységben tűzcsoport, valamint rajparancsnoki szinten tervezni, illetve feladatot végrehajtani. A kiválasztás folyamata a legtöbb nyugati országban több hetes (általában 3-4 hét) folyamat.

Fontos, hogy a jelentkezők önként vállalkozzanak kiválasztásra, és visszatérhessenek az anyaalakulathoz, amennyiben nem felelnek meg. Fontos hangsúlyozni azt is, hogy a kiválasztás fizikai erőnléti tesztjei nem arra hivatottak, hogy azzal teszteljék a katonákat, sokkal inkább az a céljuk, hogy egy megfelelő szintre hozzák fel a bent maradó állományt, hogy az alapképzés folyamán ne legyen gondjuk az állóképességgel. A másik cél pedig, hogy fizikai leterheltség és fáradtság közben sokkal jobban feltérképezhetőek a keresett szellemi paraméterek.

Az alapképzés célja a beosztásba helyezés előtti felmérés, olyan műveleti katona képzése, aki az alapvető különleges feladatok ellátására kis alegységben képes. Az alapképzésen ízelítőt kapnak a katonák a szakképzésből, illetve a kijuttatási módokból, így a későbbiekben könnyebb lesz eldönteni, hogy ki milyen irányba szakosodjon. A második fázis modul rendszerű kiképzési blokkokat tartalmaz és az egyes blokkok végén a katonák vizsgáznak az elsajátított tananyagból. Sikeres vizsgát követően folytathatják a kiképzést.

A szakképzés célja olyan műveleti katona képzése, aki az egyéni szakfeladatát (egészségügyi, híradó, műszaki, fegyverzeti tiszthelyettesi képzés) képes a harcmezőn, bonyolult körülmények között ellátni. A szakképzés lebonyolításakor nagyfokú együttműködésre van szükség az adott szakok szakági felelőseivel a Magyar Honvédségben. Az egészségügyi tiszthelyettes képzést az Egészségügyi Intézettel; a híradó tiszthelyettesi kiképzést a HM HKF Híradó Osztállyal; a műszaki tiszthelyettes képzést az 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezreddel, valamint a MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Dandárral együttműködve – a hadműveleti követelményeket figyelembe véve – javasolt végrehajtani. A képzések változó időtartamúak, a leghosszabb az egészségügyi tiszthelyettes képzése (26 hét). Ezen kívül a későbbiekben továbbképzés és szinten tartás érdekében minden évben szükséges a megszerzett ismeretek frissítése. Ez évente 4-8 hét kiképzési időt kell, hogy magában foglaljon.

A kijuttatási mód képzés célja a különleges műveleti katonák felkészítése különböző kijuttatási módokra bonyolult időjárási és terepviszonyok között. A képzéseket a szakágak oktatóival történő egyeztetéssel kell betervezni és megszervezni. A képzést a katonák kis alegységben hajtják végre, mely magában foglalja a bekötött rendszerű és a nagy magasságú ejtőernyős kiképzést, a hegyi alap felkészítést, a bűvár (és vízi) nyitott rendszerű kiképzést, valamint a gépjárműves felkészítést. A kijuttatási mód képzés végrehajtása után minden évben a Magyar Honvédség más alakulatainál, a civil szférában, vagy külföldi kiképzést igénybe véve kiképzési időt kell biztosítani a gyakorlásra a katonák ismereteinek a szinten tartása céljából.

A csoportképzés célja különleges műveleti csoport kötelékben felkészíteni a katonákat a különleges műveleti alap feladatokra. A műveleti csoportok összekovácsolásán, felkészítésén túl a kiképzés fázisban a katonák megismerkednek a különleges felderítés, közvetlen akciók és katonai segítségnyújtás alapvető feladataival és gyakorlatok keretében készség szinten gyakorolják be a tevékenységet.

A túlélés kiképzés célja a műveleti csoportok felkészítése az alkalmazás közbeni túlélésbe történő átmenet tervezésére, végrehajtására. A fogság, a szökés, a menekülés feladatainak ismertetése, begyakorlása. A külső segítséggel és a külső segítség nélküli túlélés végrehajtása. A kiképzés gyakorlati jellegű, meghatározott részei pszichológusok bevonásával kerülnek végrehajtásra. A képzés során a katonák kis alegységekre szakadva hajtják végre a menekülést, a szökés tervezését, majd

végrehajtását, a túlélést. A kiképzést a különleges műveleti csoportok személyi állománya – csoport összekovácsoltság erősítése miatt – együtt hajtja végre.

A nyelvi és kulturális felkészítés célja a katonák felkészítése a különböző kultúrákkal való találkozással való feladatok végrehajtására, valamint a helyiekkel történő kommunikáció elősegítése. Ez a kiképzési blokk rendkívül fontos, mivel a különleges műveleti katonák aszimmetrikus gondolkodásmódjának egyik alapköve a helyi lakosság megértése és segítése. A nyelvi és kulturális képzés hiányában a katonai segítségnyújtási feladatot a katonák nem lennének képesek teljesíteni.

3.4.5 A különleges műveleti továbbképzések

A speciális kereszt- és továbbképzésekhez tartoznak az egyéni illetve kollektív kiképzések, melyek a különleges műveleti csoport képességeit specializáltan növelik meghatározott feladatok végrehajtására. Ilyenek lehetnek a légcéllás ejtőernyős kiképzés, vízi továbbképzés (zárt rendszerű berendezés kiképzés), magashegyi kiképzés, gépjárműves kiegészítő kiképzések. Évente legalább hat hét időtartamban az egyéni szakképzettségi szinten tartása céljából javasolt ezt a kiképzést az alapképzést követően végrehajtani. A továbbképzés az egészségügyi tiszthelyettes számára kórházi gyakorlatot jelent, a műszaki tiszthelyettes számára tűzszerész feladatok ellátását, a fegyverzeti tiszthelyettes számára konvencionális alakulatoknál lövészet levezetését, a híradó tiszthelyettes számára a komplex híradó feladat végrehajtást foglal magába. Szinten tartó kiképzésnek minősül a csoportok különleges lövész kiképzésén, a katonai felsőoktatásban, vagy a tiszthelyettes akadémián oktatóként illetve kiképzőként való alkalmazása is.

A különleges műveleti csoportok részére a továbbképzések keretében havi gyakorisággal kell lövészetet tervezni. Amennyiben ez más kiképzési feladatok végrehajtása miatt nem megoldható, úgy törekedni kell az összevont lövészetek végrehajtására. A lövészetek célja, hogy a csoport minden katonája legyen képes magas szinten kezelni a zászlóaljnál rendszeresített fegyvereket, azokkal legalább jó szinten lövészetet végrehajtani. A lövészetek egymásra épülve rendszert alkotnak. A kezdeti egyéni lögyakorlatoktól a csoportnak alkalmazás előtt el kell jutnia a bonyolult körülmények között végrehajtott speciális kötelék lögyakorlat végrehajtásáig.

A továbbképzés részeként kell végrehajtani az osztag szintű gyakorlatokat is. A gyakorlatok célja a különleges műveleti osztag (SOTG) műveletek gyakorlása. Az osztag szintű gyakorlatok végrehajtását csak a meghatározott kiképzések végrehajtása után lehet elkezdni, a gyakorlatok tervezését a zászlóalj törzs tervezi és vezeti le.

A nemzetközi kiképzéseken, gyakorlatokon, csereképzéseken való részvétel részét képezi a különleges műveleti katonák kiképzési rendszerének. Nemzetközi kiképzésre az NATO kiképzési program keretében (NSCC NSTEP) vagy bilaterális együttműködési megállapodások keretében van a legnagyobb lehetőség.

Az alkalmazás előtti felkészülés az adott terület földrajzi, gazdasági, politikai, kulturális megismerését jelenti. A felkészülés végrehajtásához a katonai és polgári titkos szolgálatok, civil szervezetek, személyek bevonása szükséges. A legbonyolultabb kiképzési forma az alkalmazás előtti felkészülés, hiszen gyakran az előbb említett továbbképzési formák több elemét is magában foglalja.

3.5 Összefoglalás

A különleges műveleti erők átalakítása az elmúlt pár évtizedben mind a stratégiai, mind pedig a hadműveleti és harcászati szinteket tekintve jelentős változásokat eredményezett. Ezek a változások azt eredményezték, hogy a különleges műveleti erők mára a stratégiai tervezés egyik központi tényezőjévé nőttek ki magukat és képesek számos, napjainkban előforduló válsághelyzetben a katonai megoldás sikerének elősegítésére. Azok az aszimmetrikus megközelítést alkalmazó megoldások, amelyek a jelen kor hadszíntereire jellemzők és amelyek a nemzetközi terrorizmus elleni világméretű küzdelmet is jellemzik, kiváló példák ennek az átalakulásnak a megtestesülésére. A különleges műveleti erők tevékenysége nagy mértékben kibővült, képességeik pedig jelentősen nőttek annak következtében, hogy alkalmazkodtak a jelen kor kihívásaihoz és ezek az erők manapság egy sor olyan műveletben vesznek részt, amelyek hozzájárulnak a nemzetközi béke és biztonság erősítéséhez. Lényeges kiemelni, hogy ezen feladatok közül számos olyan létezik, amelyre katonai alakulatok közül csak és kizárólag a különleges műveleti erők képesek, vagy a különleges műveleti erők képesek leghatékonyabban végrehajtani őket éppen ezért olyan stratégiai eszközként foghatók fel, amelyek egyedülálló módon növelik egy nemzet válaszási lehetőségeinek számát.

A különleges műveleti erő fenntartása olyan katonai képességet is jelent, amely a stratégiai célkitűzések költséghatékony megvalósítását kevesebb erőforrás felhasználásával, egy alacsonyabb intenzitású katonai megoldás eszközével, a siker kivívásának nagyobb valószínűségével és kevesebb kockázattal biztosítja. Fontos kiemelni, hogy a különleges műveleti erők ezen képességeit nem csupán a hagyományos harc helyzetekben aknázhatjuk ki, hanem az egyre gyakrabban előforduló a „háborús küszöb alatti” vagy éppen a természeti katasztrófák okozta válsághelyzetek idején is.

A különleges műveleti erők számára a legnagyobb veszély éppen sokrétű alkalmazhatóságukban rejlik, hiszen könnyen válhatnak a politika kedvenc játékszerévé, amelynek következménye az erők túlterheltsége.²¹² A jövőt illetően megállapítható, hogy azok a nemzetek, amelyek felismerik a különleges műveleti erőkben rejlő lehetőségeket²¹³ már arra törekednek, hogy az általános rendeltetésű erőiket is „különlegesítsék”.²¹⁴ Steven Metz is annak az elképzelésének adott hangot, hogy külön kell választani a hagyományos és aszimmetrikus gondolkodásmódot és a különleges műveleti erők önálló szervezetként legyenek felelősek valamennyi aszimmetrikus hadviselés katonai dimenziójának irányításáért.²¹⁵ Ezek az elképzelések egyelőre azonban megvalósíthatatlannak látszanak. A különleges műveleti erők jelenleg csupán korlátozott számban állnak rendelkezésre, hiszen a kiválasztást követően hosszú éveket vesz igénybe a katonák kiképzése és felkészítése. A különleges műveleti erők számának erőltetett növelése pedig ezeknek a speciálisan kiválasztott katonáknak a minőségi romlásához és felhígulásához vezet

²¹² Mivel különleges műveleti erők csak korlátozott számban állnak rendelkezésre, feladatrendszerükből adódóan pedig egyre nagyobb szükség van rájuk, így ez a paradoxon az erőleterheltségéhez vezethet, amennyiben nem választjuk ki megfelelően a feladataikat.

²¹³ Ez volt a 2008 évben megrendezésre kerülő NATO különleges műveleti konferencia és szeminárium sorozat egyik kulcsfontosságú megállapítása is.

²¹⁴ Arthur Cebrowski ellentengernagy, *Inside the Pentagon*, 19. évfolyam, 36. szám, 2003.9.4., internet, www.insideDefense.com

²¹⁵ Stephen Metz és R.A.Millen, *Future War/Future Battlespace: The Strategic Role of American Landpower*, Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle, PA, 2003.

és ez hosszú távon képességvesztést eredményez. A megfelelő szervezeti méret kialakításának kérdése a stratégiai tervezők számára tehát továbbra is kihívást jelent. A kihívás abba rejlik, hogy a jövőben a növekvő aszimmetrikus jellegű kihívásokban egyre több ilyen jellegű képességre van szükség, ezt az igényt viszont a különleges műveleti erőknek képességvesztés nélkül kell kielégíteniük.²¹⁶ Ehhez nemzetközi összefogásra és a különleges műveleti erők globális összehangolt tevékenységére van szükség. A szükségletek kielégítéséhez a különleges műveleti erőknek az alábbi követelményeket kell teljesíteniük, amennyiben meg akarnak felelni a kor kihívásainak:

- Összhaderőnemi jelleg.
- Nemzetközi együttműködési képesség (állami és nem állami szervekkel egyaránt).
- Interoperabilitás a szövetséges erőkkel – a kiképzés és felkészítés is az interoperabilitásra kell, hogy törekedjen annak érdekében, hogy az összhaderőnemi többnemzetiségű műveletek során képes legyen együttműködni a szövetségesekkel. A közös harctevékenység alapját nemzetközi dokumentumok szabályozzák (MC 437/1, STANAG 2014, AJP 3.5.1).
- Annak érdekében, hogy a fent említett együttműködési képesség kialakuljon, részt kell venni a nemzetközi szemináriumokon és szakértők cserelátogatásait kell folyamatosan végrehajtani, a magyar szakembergárda felkészítése és naprakész információkkal történő ellátása érdekében.
- Telepíthető, mobil kiképző képességgel kell rendelkezni a megszerzett szaktudás exportálása érdekében az erősokszorozó képesség kialakításához.
- A különleges műveleti erők képesek a méretüknél jóval komolyabb jelentőségű feladatok végrehajtására, ennek három oka van: a magas szintű kiképzettség, a felhalmozott tapasztalat, valamint az a fajta rugalmasság és cselekvési szabadság, amely a különleges műveleteket jellemzi.

²¹⁶ M. Fitzsimmons, *The Importance of Being Special: Planning for the Future of US Special Operations Forces*, Defense and Security Analysis, 19. évfolyam, 3. szám, 2003, pp. 216.

AZ ÉRTEKEZÉS ÖSSZEFOGLALÁSA KÖVETKEZTETÉSEK

2001. szeptembere óta közismert feltételezés, hogy az új típusú nemzetközi terrorizmus a legfenyegetőbb biztonsági kihívás és ez a kihívás elsősorban ott lehet sikeres, ahol kihasználhatja a túlzottan kevés hatalommal rendelkező, gyenge illetve működésképtelen államok tehetetlenségét.

Az elmúlt csaknem másfél évtized konfliktusainak tükrében (többek között Jugoszlávia, Szomália, Csecsenföld, a jelenlegi Afganisztán és Irak) azt sem szükséges bizonyítani, hogy a legtöbb konfliktus ott keletkezett, ahol a központi állami hatalom nem funkcionált. A törvényes erőszak-monopólium hiányában olyan belső hatalmi vákum keletkezett, melyet különböző versengő hatalmi tényezők, etnikai kisebbségek, drogbárók, bűnözők, fanatikus vallási csoportok, szeparatista mozgalmak, terrorista hálózatok stb. igyekeztek kitölteni. Bizonyos esetekben nem csupán arról van szó, hogy az állami hatalom meggyengült, hanem arról is, hogy a biztonságot fenyegető nem állami szereplők átvették az államfunkciók egy részének irányítását, és komoly befolyással bírtak a lakosságra. A jelen kor kihívásainak döntő többsége természetéből fakadóan *aszimmetrikus jellegű*, és itt elsősorban a hadviselési elvekből fakadó, a háború megvívásával kapcsolatos elképzelésekre vonatkozó aszimmetriát kell kiemelni.

Az aszimmetrikus jellegű kihívásokkal szemben megfogalmazott elsődleges válaszlépések katonai vetületei ugyanakkor sok esetben hagyományos jellegűek voltak. A hidegháború során felépített bürokratikus katonai intézményrendszer gyakran képtelennek bizonyult hatékonyan felvenni a harcot a kisméretű, hálózatba szervezett, folyamatos mozgásban lévő és gyakran a civil lakosság soraiban rejtőző ellenséggel szemben. A szimmetrikus (hagyományos hadviselési elveken alapuló) katonai válaszlépések az ilyen típusú ellenfelekkel szemben csak nagyon korlátozott eredmények elérését teszik lehetővé. Ebben a küzdelemben a hagyományos (kinetikus fegyverrendszerek) használatánál nagyobb hatásfokkal alkalmazhatóak a befolyáson, információn és hírszerzésen alapuló eszközrendszerek.

A *hagyományostól eltérő harceljárásokat alkalmazó* különleges műveleti erők a hagyományos rendeltetésű katonai erőknél alkalmasabbak arra, hogy ebben a környezetben felvegyék a harcot az új típusú biztonsági kihívásokkal. A különleges műveleti képességet ugyanakkor folyamatosan hozzá kell igazítani a kihívásokhoz, és képessé kell tenni arra, hogy a jövőben két alapvető műveleti szerepkört is betölthessenek. A *különleges műveleti közvetett (indirekt) képesség* lehetővé teszi a különleges erők katonái számára, hogy az adott felelősségi területen a számukra kedvező irányba befolyásolják egy válsághelyzet alakulását. Ehhez folyamatos jelenlétre és mélyreható helyi ismeretekre van szükség. Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezni, hogy szükség van egy különleges műveleti *közvetlen (kinetikus) képesség* kialakítására és fenntartására is, amely lehetővé teszi a katonák számára, hogy a felelősségi körzetben megtalálják, beazonosítsák és hatástalanítsák a kiemelten fontos stratégiai célokat.

A kettős célkitűzés az erőforrások megosztását követeli, ugyanakkor nem szabad szem előtt téveszteni, hogy nagyobb hangsúlyt kell fordítani a különleges műveleti közvetett képesség kialakítására. A jövőben a szociális és politikai instabilitás, az egyre gyorsuló urbanizálódás, valamint az erőforrásokért folytatott küzdelem olyan körülményeket teremt, amelyek a világ számos térségében válsághelyzetek kialakulásához vezetnek. Ez a biztonsági környezet megkívánja, hogy a magyar különleges műveleti képesség a Szövetség hasonló szervezeteivel

együttműködve képes legyen a katonai segítségnyújtás feladataiban hatékonyan részt venni és a képességkialakítás során ezt a feladatot kiemelt hangsúllyal végrehajtani. A jövőben a különleges műveleti erők katonái komplex problémákkal kell, hogy megbirkózzanak és képesnek kell lenniük arra, hogy olyan stratégiai környezetben hajtsák végre a feladataikat, amelyeket politikai bizonytalanság, technológiai különbségek, gyorsan változó szervezeti elemekkel működő szemben álló felek, és erőforráshiány jellemeznek.

A nemzetközi biztonsági kihívások regionális jellege megkívánja, hogy a különleges műveleti képesség új műveleti koncepciókat fejlesszen, amelynek alapját képezik a hatékony és gyors összeköttetés, az információs műveletek, a hálózatközpontú hadviselés, a hatásalapú műveleti megközelítés, a hírszerzési rendszerrel való együttműködés, a fenntarthatóság, az interoperabilitás, a nem állami szervekkel történő együttműködés képessége, valamint a telepíthetőség.

Értekezésemben a feltett kérdések megválaszolása, a nemzetközi szakirodalom tanulmányozása, a szakértőkkel folytatott konzultációk és az elemzések alapján a következő összegzett következtetéseket fogalmazom meg:

- Napjainkban az aszimmetrikus konfliktusok aránya döntő többségű és a jövőben is várhatóan az aszimmetrikus konfliktusok túlsúlya lesz jellemző.
- Az általános rendeltetésű katonai erők nem a legmegfelelőbbek az aszimmetrikus konfliktusokra adott katonai válaszlépések során, a leghatékonyabb műveleti képességeket az általános rendeltetésű erők nem birtokolják. Aszimmetrikus konfliktusokban a katonai dimenzió tekintetében a különleges műveleti erők a leghatékonyabbak, mivel speciálisan erre a feladatra lettek létrehozva.
- A Magyar Honvédségnél jelenleg is rendelkezésre álló képesség összetevők egységesítésével a különleges erők bázisán olyan képességcsomagok hozhatók létre, amelyek megnövelik a nemzetközi műveletekbe felajánlott magyar katonai erők hatékonyságát és javítják nemzetközi megítélésünket a katonai műveletekben. A jövőben a Magyar Honvédség képessé válhat különleges műveleti képesség kialakítására.
- A különleges műveleti képesség elméletének és a gyakorlatban történő alkalmazásnak a kidolgozottsága jelenlegi formájában és tartalmában nem felel meg a korszerű igényeknek. A követelményeknek történő megfelelés nem valósítható meg a nemzeti érdekek, valamint a stratégiai célkitűzések pontos megfogalmazása, a hatékony vezetési és irányítási rendszer alapjainak lerakása, valamint a célkitűzéseken alapuló kiválasztási és kiképzési koncepció megfogalmazása és végrehajtása nélkül.

BEFEJEZÉS

A kutatómunka összegzése

A sikeres különleges műveleti képesség kialakítása és a kor kihívásainak megfelelő különleges műveleti erő feltételrendszerének meghatározása során a nemzetközi szakértők tapasztalataira, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem terrorizmussal és aszimmetrikus konfliktusokkal foglalkozó szakértőinek munkáira, továbbá az európai és az amerikai szakirodalomra, valamint a saját, szakmai (elméleti és gyakorlati) tapasztalatomra támaszkodtam. Az értekezés során igyekeztem a rendkívül szerteágazó szakirodalom felhasználását a kiválasztott témámra szűkíteni, és mind a gerilla hadviselés, mind terrorizmus, mind pedig a különleges műveleti képesség témaköréből csak a releváns területeket vontam elemzés-értékelés alá.

Értekezésem *első*, az aszimmetrikus hadviselés két legfontosabb módját (a gerilla hadviselést és a terrorizmust, mint tevékenységi módot) rendszerező fejezetében a jelenkorra jellemző biztonsági kihívások áttekintését, a gerilla hadviselés bemutatását, valamint a terrorizmus, mint a tevékenységi forma katonai vetületeinek rendszerezését és a terrorizmus katalizátor hatásának bemutatását hajtottam végre. A fejezet nem lett volna teljes, ha nem hasonlítom össze ennek a két hadviselési formának a legfőbb jellemzőit, ezért a gerilla hadviselés és a terrorizmus összehasonlító elemzése is helyet kapott ebben a fejezetben.

Az értekezés *második* fő részében megvizsgáltam néhány modern hadviselési elképzelést (kiemelten a hálózatközpontú hadviselést és a negyedik generációs hadviselés elméletét) amelyeket fontosnak tartok az aszimmetrikus hadviselési stratégiák megalkotásakor figyelembe venni. Ezt követően olyan modelleket mutattam be, amelyek segítséget nyújthatnak mind a terrorizmus elleni világméretű küzdelem, mind pedig a gerilla hadviselés elleni stratégiák katonai vetületeinek megalkotásakor.

Az értekezés *harmadik* fő részében bemutattam a különleges műveleti képesség fogalmi kereteit, majd megvizsgáltam a sikeres és hatékony különleges műveleti erők általam három legfontosabbnak tartott összetevőjét a különleges műveleti feladatrendszert, a vezetési és irányítási rendszert, valamint a kiképzési és felkészítési rendszert.

Új tudományos eredmények

1. Rendszereztem az aszimmetrikus konfliktusokkal (elsősorban a gerilla hadviseléssel, valamint a terrorizmussal, mint tevékenységi móddal) kapcsolatos legfontosabb hadviselési elveket és végrehajtottam ezek összehasonlító elemzését. Javaslatokat fogalmaztam meg az „aszimmetrikus gyémánt” modell használatával az aszimmetrikus konfliktusok komplex elemzésére és a katonai válaszlépések megtételére.

2. Rendszereztem a különleges műveletek feladatrendszerét, megalkottam egy javaslatot a magyar különleges műveleti erők átfogó feladatrendszerére, illetve javaslatot tettem a különleges műveleti erők aszimmetrikus konfliktusok során betöltendő szerepére.
3. Megalkottam egy javaslatot a magyar különleges műveleti képesség vezetési és irányítási rendszerére, valamint a magyar különleges műveleti erők felkészítési és kiképzési rendszerére.

Ajánlások

Az értekezés felhasználható a *Parlament Honvédelmi-, Nemzetbiztonsági- és Külügyi Bizottságának* tájékoztatására a különleges műveleti képességfejlesztéssel kapcsolatban. Az afganisztáni és iraki katonai szerepvállalásunk tükrében a disszertáció alkalmas a kül- és a belpolitikai döntéshozók, valamint a katonai vezetés és a törzsekben szolgáló személyek felkészítésére és tájékoztatására.

A *Honvédelmi Minisztérium* szakemberei számára a terrorizmus és a gerilla hadviselés jelenségével, valamint a különleges műveleti erőkkel kapcsolatos elméleti ismeretek bővítéséhez, tanfolyamok szervezéséhez használható fel. A *Vezérkar* tervezői az új típusú kihívások elleni gyakorlatok tervezéséhez és a tábornokok, főtiszték továbbképzéséhez használhatják fel a disszertációt.

Az értekezésemben megfogalmazottak felhasználhatóak a gerilla hadviselés ellenes, vagy a terrorizmus elleni harccal kapcsolatos *stratégia, doktrína elméleti részeinek megalapozásához*, az ezzel foglalkozó szervezetekben részt vevő állomány ismereteinek bővítéséhez, a tisztek, tiszthelyettesek oktatásához.

A *Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a doktorandusz hallgatók oktatásánál a hadtudományi alapismeretek, a terrorizmussal, a gerilla hadviseléssel illetve a különleges műveletekkel összefüggő tantárgyak* oktatásához használható az értekezés. Az *egyetem oktatóinak, doktoranduszainak* oktatásában, az új típusú kihívások kezelésével, különösen pedig az aszimmetrikus konfliktusokkal összefüggésben használható fel az anyag, továbbá különböző doktori alprogramok, kutatói szemináriumok végrehajtásához nyújthat ötleteket és segítséget. Az *egyetem tiszti hallgatói* számára a gerilla hadviselés illetve a különleges műveletek oktatásával kapcsolatos témaköröknél lehet felhasználni. Az *egyetem polgári hallgatói szempontjából* (főként biztonság és védelempolitika szakon) az értekezés a terrorizmus, mint tevékenységi mód értelmezése és bemutatása adhat új ismereteket.

A *tisztek továbbképzéséhez* (tanfolyamszerű és alapképzés), valamint a *tiszthelyettesek* ismereteinek bővítéséhez szintén használható az értekezés. A *törzsek* hasznosíthatják az anyag részeit a továbbképzések és kiképzési foglalkozások alkalmából. A *csapatok* alap- és szakkiképzésének elméleti foglalkozásaiba szintén beépíthető. A *szereződéses katonák* kiképzéséhez, a terrorizmussal, a gerilla hadviseléssel kapcsolatos modellek ismerete jól hasznosítható.

A disszertációt különösen a különleges műveleti képességfejlesztéssel foglalkozó szakemberek *felkészítésére és az afganisztáni, valamint iraki területen szolgálatot teljesítők továbbképzéséhez* tartom jól használhatónak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek

- Allison, Graham T., and Philip Zelikow. 1999. *Essence of decision : Explaining the cuban missile crisis*. 2nd ed. New York: Longman.
- . 2003. *A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai* I. rész. Egyetemi jegyzet. ZMNE, Budapest.
- Ansary, Mir Tamim. 2002. *West of kabul, east of new york : An afghan american story*. 1st ed. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Arquilla, John. 1996. *From troy to entebbe : Special operations in ancient and modern times*. Lanham, Md.: University Press of America.
- Arquilla, John, David F. Ronfeldt, and United States. Dept. of Defense. Office of the Secretary of Defense. 2001. *Networks and netwars : The future of terror, crime, and militancy*. Santa Monica, CA: Rand.
- Asprey, Robert B. 1994. *War in the shadows : The guerrilla in history*. New and highly abridg ed. New York: W. Morrow.
- Baritz, Loren. 1998. *Backfire : A history of how american culture led us into vietnam and made us fight the way we did*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press.
- Barnett, Thomas P. M. 2005. *Blueprint for action : A future worth creating*. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Beckwith, Charlie A., and Donald Knox. 1983. *Delta force*. 1st ed. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Bjørger, Tore. 2005. *Root causes of terrorism : Myths, reality and ways forward*. London ; New York: Routledge.
- Bolz, Frank, Kenneth J. Dudonis, and David P. Schulz. 2005. *The counterterrorism handbook : Tactics, procedures, and techniques*. CRC series in practical aspects of criminal and forensic investigations. 3rd ed. Boca Raton, FL: Taylor & Francis.
- . 2005. *The counterterrorism handbook : Tactics, procedures, and techniques*. CRC series in practical aspects of criminal and forensic investigations. 3rd ed. Boca Raton, FL: Taylor & Francis.
- Boorman, Scott A. 1969. *The protracted game; a wei-chi interpretation of maoist revolutionary strategy*. New York: Oxford University Press.
- Boot, Max. 2002. *The savage wars of peace : Small wars and the rise of american power*. New York: Basic Books.
- . 2002. *The savage wars of peace : Small wars and the rise of american power*. New York: Basic Books.
- Brassey's. 2004. *Imperial hubris : Why the west is losing the war on terror*. 1st ed. Washington, D.C.: Brassey's.
- . 2004. *Imperial hubris : Why the west is losing the war on terror*. 1st ed. Washington, D.C.: Brassey's.
- Burke, Jason. 2003. *Al-qaeda : Casting a shadow of terror*. London ; New York: I.B. Tauris.
- Buruma, Ian, and Avishai Margalit. 2004. *Occidentalism : The west in the eyes of its enemies*. New York: Penguin Press.
- Cable, Larry E. 1986. *Conflict of myths : The development of american counterinsurgency doctrine and the vietnam war*. New York: New York University Press.
- Callwell, C. E. 1996. *Small wars : Their principles and practice*. 3rd ed. Lincoln: University of Nebraska Press.

- Carafano, James Jay and Rosenzweig, Paul. 2005. *Winning the Long War*. Lessons from the Cold War for Defeating Terrorism and Preserving Freedom. The Heritage Foundation: Washington D.C.
- Clancy, Tom, Carl Stiner, and Tony Koltz. 2002. *Shadow warriors : Inside the special forces*. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Clarke, Richard A. 2004. *Against all enemies : Inside america's war on terror*. New York: Free Press.
- Coburn, Mike. 2004. *Soldier five : The real truth about the bravo two zero mission*. Edinburgh: Mainstream.
- Cole, David. 2003. *Enemy aliens : Double standards and constitutional freedoms in the war on terrorism*. New York: New Press : Distributed by W.W. Norton & Co.
- . 2003. *Enemy aliens : Double standards and constitutional freedoms in the war on terrorism*. New York: New Press : Distributed by W.W. Norton & Co.
- Coll, Steve. 2004. *Ghost wars : The secret history of the CIA, afghanistan, and bin laden, from the soviet invasion to september 10, 2001*. New York: Penguin Press.
- Cordesman, Anthony H. 2004. *The war after the war : Strategic lessons of iraq and afghanistan*. Significant issues series. Vol. 26, no. 4. Washington, D.C.: CSIS Press, Center for Strategic and International Studies.
- . 2002. *The lessons of afghanistan : War fighting, intelligence, and force transformation*. Significant issues series. Vol. 24, no. 4. Washington, D.C.: CSIS Press.
- Crenshaw, Martha. 1995. *Terrorism in Context* In: University Park, The Pennsylvania State University Press.
- Cronin, Audrey Kurth and Ludes, James m., (editors). 2004. *Attacking Terrorism* In: Georgetown University Press, Washington D.C.
- Dallaire, Roméo, and Brent Beardsley. 2003. *Shake hands with the devil : The failure of humanity in rwanda*. New York: Carroll & Graf Publishers.
- Davies, Barry. 2003. *Terrorism : Inside a world phenomenon*. London: Virgin.
- Dixit, Avinash K., and Barry Nalebuff. 1991. *Thinking strategically : The competitive edge in business, politics, and everyday life*. New York: Norton.
- Durant, Michael J., and Steven Hartov. 2003. *In the company of heroes*. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Forest, James J. F. 2006. *The making of a terrorist : Recruitment, training, and root causes*. Westport, Conn.: Praeger Security International.
- Fowler, William. 1997. *SAS behind enemy lines : Covert operations 1941 to the present day*. London: HarperCollins.
- Friedman, George. 2004. *America's secret war : Inside the hidden worldwide struggle between america and its enemies*. 1st ed. New York: Doubleday.
- Gaddis, John Lewis. 2004. *Surprise, security, and the american experience*. Joanna jackson goldman memorial lectures on american civilization and government. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Ganor, Boaz, Interdisciplinary Center, and International Policy Institute for Counter-Terrorism. 2005. *The counter-terrorism puzzle : A guide for decision makers*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.
- Geraghty, Tony. 2000. *The irish war : The hidden conflict between the IRA and british intelligence*. Johns Hopkins ed. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Gladwell, Malcolm. 2000. *The tipping point : How little things can make a big difference*. 1st ed. Boston: Little, Brown.
- Hadtudományi Lexikon. 1995. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest.
- Hammes, Thomas X. 2004. *The sling and the stone : On war in the 21st century*. St. Paul, MN: Zenith Press.

- Hoffer, Eric. 1989. *The true believer : Thoughts on the nature of mass movements*. New York: Perennial Library.
- Hoffman, Bruce. 1998. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
- . 1998. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Hollingsworth, Mark, and Nick Fielding. 2003. *Defending the realm : Inside MI5 and the war on terrorism*. New ed. London: André Deutsch.
- Hosseini, Khaled. 2004. *The kite runner*. 1st Riverhead trade pbk. ed. New York: Riverhead Books.
- Howard, Russell D., and Reid L. Sawyer. 2004. *Defeating terrorism : Shaping the new security environment*. Guilford, Conn.: McGraw-Hill/Dushkin.
- Huntington, Samuel P. 1998. *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa Kiadó, Budapest.
- Johnson, Chalmers A. 1982. *Revolutionary change*. 2nd ed. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- . 1982. *Revolutionary change*. 2nd ed. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Jomini, Antoine Henri, and Charles Messenger. 1996. *The art of war* [Précis de l'Art de Guerre.]. London; Mechanicsburg, Pa.: Greenhill Books; Stackpole Books.
- Juergensmeyer, Mark, and Inc ebrary. 2000. *Terror in the mind of god*. Comparative studies in religion and society. Vol. 13. Berkeley: University of California Press.
- Kaplan, Robert D. 2005. *Imperial grunts : The american military on the ground*. New York: Random House.
- Keegan, John. 2003. *Intelligence in war : Knowledge of the enemy from napoleon to al-qaeda*. 1st American ed. New York: Knopf.
- Keegan, John, and Inc ebrary. 2004. *The iraq war*. 1st American ed. New York: A.A. Knopf.
- Kepel, Gilles. 2003. *Jihad : The trail of political islam* [Jihad, expansion et déclin de l'Islamisme]. London: I.B. Tauris.
- Kepel, Gilles. 2007. *Dzsihád*. Európa könyvkiadó, Budapest.
- Keylor, William R. 2001. *The twentieth-century world : An international history*. 4th ed. New York: Oxford University Press.
- Krakauer, Jon. 2003. *Under the banner of heaven : A story of violent faith*. 1st ed. New York: Doubleday.
- Krepinevich, Andrew F. 1986. *The army and vietnam*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- . 1986. *The army and vietnam*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Krepinevich, Andrew F., and Center for Strategic and Budgetary Assessments. 1996. *The conflict environment of 2016 : A scenario-based approach*. Washington, D.C.: Center for Strategic and Budgetary Assessments.
- Krepinevich, Andrew F., Center for Strategic and Budgetary Assessments, and United States. Dept. of Defense. Office of Net Assessment. 2002. *The military-technical revolution : A preliminary assessment*. Washington, DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments.
- . 2002. *The military-technical revolution : A preliminary assessment*. Washington, DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments.
- Krepinevich, Andrew F., Barry D. Watts, Robert O. Work, and Center for Strategic and Budgetary Assessments. 2003. *Meeting the anti-access and area-denial challenge*. Washington, D.C.: Center for Strategic and Budgetary Assessments.
- Mahajan, Rahul. 2002. *The new crusade : America's war on terrorism*. New York: Monthly Review Press.
- Mahan, A. T. 1987. *The influence of sea power upon history, 1660-1783*. New York: Dover Publications.

- Mahmood, Cynthia Keppley, and Inc NetLibrary. 1997. *Fighting for faith and nation*. Series in contemporary ethnography. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Mao, Zedong. 2000. *On guerrilla warfare* [You ji zhan.]. Urbana: University of Illinois Press.
- Marquis, Susan L. 1997. *Unconventional warfare : Rebuilding U.S. special operations forces*. The rediscovering government series. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- McNab, Andy. 1993. *Bravo two zero*. London ; New York: Bantam Press.
- McRaven, William H., and William H. McRaven. 1995. *Spec ops : Case studies in special operations warfare : Theory and practice*. Novato, CA: Presidio.
- Migdal, Joel S. 1988. *Strong societies and weak states : State-society relations and state capabilities in the third world*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Moghaddam, Fathali M., and Anthony J. Marsella. 2004. *Understanding terrorism : Psychosocial roots, consequences, and interventions*. 1st ed. Washington, DC: American Psychological Association.
- Newsinger, John. 2002. *British counterinsurgency : From palestine to northern ireland*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York: Palgrave.
- O'Meara, Patrick, Howard D. Mehlinger, and Matthew Krain. 2000. *Globalization and the challenges of a new century : A reader*. Bloomington: Indiana University Press.
- O'Neill, Bard E. 1990. *Insurgency & terrorism : Inside modern revolutionary warfare*. Washington: Brassey's US, Inc.
- Pape, Robert Anthony. 2005. *Dying to win : The strategic logic of suicide terrorism*. 1st ed. New York: Random House.
- Parker, Geoffrey. 1995. *The cambridge illustrated history of warfare : The triumph of the west*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.
- Perkins, John. 2004. *Confessions of an economic hit man*. 1st ed. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Poland, James M. 1988. *Understanding terrorism : Groups, strategies, and responses*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Popkin, Samuel L. 1979. *The rational peasant : The political economy of rural society in vietnam*. Berkeley: University of California Press.
- . 1979. *The rational peasant : The political economy of rural society in vietnam*. Berkeley: University of California Press.
- Rashid, Ahmed. 2002. *Jihad : The rise of militant islam in central asia*. New Haven: Yale University Press.
- . 2001. *Taliban : Militant islam, oil and fundamentalism in central asia*. New Haven, Conn. ; London: Yale Nota Bene, Yale University Press.
- Ressa, Maria. 2003. *Seeds of terror : An eyewitness account of al-qaeda's newest center of operations in southeast asia*. New York: Free Press.
- Robinson, Linda. 2004. *Masters of chaos : The secret history of the special forces*. 1st ed. New York: PublicAffairs.
- Rostoványi Zsolt. 2004. *Az Iszlám világ és a Nyugat. Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága*. Corvina Kiadó, Budapest.
- Roy, Olivier, and Olivier Roy. 1986. *Islam and resistance in afghanistan*. Cambridge middle east library. Cambridge Cambridgeshire ; New York: Cambridge University Press.
- Russia (Federation). General□nyī shtab, Lester W. Grau, and Michael A. Gress. 2002. *The soviet-afghan war : How a superpower fought and lost*. Modern war studies. Lawrence: University Press of Kansas.
- Ryan, Mike. 2004. *Special operations in iraq*. Barnsley, South Yorkshire: Pen & Sword Military.

- Sageman, Marc. 2004. *Understanding terror networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Schroen, Gary C. 2005. *First in : An insider's account of how the CIA spearheaded the war on terror in afghanistan*. 1st ed. New York: Presidio Press/Ballantine Books.
- Shulsky, Abram N., and Gary James Schmitt. 2002. *Silent warfare : Understanding the world of intelligence*. 3rd ed. Washington, D.C.: Brassey's.
- Shultz, Richard H. 1999. *The secret war against hanoi : Kennedy's and johnson's use of spies, saboteurs, and covert warriors in north vietnam*. 1st ed. New York: HarperCollins.
- Sifaoui, Mohamed. 2004. *Inside al qaeda : How I infiltrated the world's deadliest terrorist organization [Mes "frères" assassins.]*. New York: Thunder's Mouth Press.
- . 2004. *Inside al qaeda : How I infiltrated the world's deadliest terrorist organization [Mes "frères" assassins.]*. New York: Thunder's Mouth Press.
- Smucker, Philip. 2004. *Al qaeda's great escape : The military and the media on terror's trail*. 1st ed. Washington, D.C.: Brassey's.
- Steven, Graeme C. S., and Rohan Gunaratna. 2004. *Counterterrorism : A reference handbook*. Contemporary world issues. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO.
- Steven, Graeme C. S., Rohan Gunaratna, and Inc ABC-CLIO. 2004. *Counterterrorism*. Contemporary world issues. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO.
- Summers, Harry G. 1992. *On strategy II : A critical analysis of the gulf war*. The dell war series. New York: Dell.
- . 1982. *On strategy : A critical analysis of the vietnam war*. Novato, CA: Presidio Press.
- Taber, Robert. 1970. *The war of the flea; a study of guerrilla warfare theory and practice*. New York: Citadel Press.
- Taillon, J. Paul de B. 2001. *The evolution of special forces in counter-terrorism : The british and american experiences*. Praeger studies in diplomacy and strategic thought. Westport, Conn.: Praeger.
- Thomas, Gordon. 2005. *Gideon's spies : The secret history of the mossad*. Updat ed. New York: Thomas Dunne Books : St. Martin's Griffin.
- Van Creveld, Martin. 1991. *On future war*. London ; Washington D.C.: Brassey's.
- . 1991. *On future war*. London ; Washington D.C.: Brassey's.
- Van Creveld, Martin L. 2000. *The art of war : War and military thought*. London: Cassell.
- . 2000. *The art of war : War and military thought*. London: Cassell.
- . 1991. *The transformation of war*. New York : \$b Free Press ; Toronto; New York: Collier Macmillan Canada; Maxwell Macmillan International.
- Van Creveld, Martin L., and Inc ebrary. 1999. *The rise and decline of the state*. Cambridge England ; New York: Cambridge University Press.
- Vandenbroucke, Lucien S. 1993. *Perilous options : Special operations as an instrument of U.S. foreign policy*. New York: Oxford University Press.
- Verton, Dan. 2003. *Black ice : The invisible threat of cyber-terrorism*. New York: McGraw-Hill/Osborne.
- Waugh, Billy, and Tim Keown. 2004. *Hunting the jackal : A CIA ground soldier's 50-year career hunting america's enemies*. 1st ed. New York: Morrow.
- Weigley, Russell Frank. 1977. *The american way of war : A history of united states military strategy and policy*. Indiana University Press paperback ed. Bloomington: Indiana University Press.
- Wilson, James Q. 1989. *Bureaucracy : What government agencies do and why they do it*. New York: Basic Books.

- Zakaria, Fareed. 2003. *The future of freedom : Illiberal democracy at home and abroad*. 1st ed. New York: W.W. Norton.
- Zegart, Amy B., and Inc ebrary. 1999. *Flawed by design*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

Cikkek, kiadványok

- BALI JÓZSEF: A biztonság-és védelempolitika és a terrorizmus összefüggései a védelmi tervezés folyamatában In: Felderítő Szemle, 2006. január, V. évfolyam, Különszám.
- CABLE, LARRY: Reinventing the round wheel: Insurgency, Counter-insurgency, and Peacekeeping in Post Cold War In: Small Wars and Insurgencies, 4/2 (Autumn 1993)
- HÉJJA ISTVÁN: A felderítő képzés szintje és követelményei a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen. A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok képzési igényei és az egyetemi képzés közötti összhang, Egyetemi jegyzet, ZMNE, Budapest, 2000.
- KIS-BENEDEK JÓZSEF: Észak-afrikai iszlám radikális csoportok tevékenysége Európában. In: Felderítő Szemle, 2007. március, VI. évfolyam, 1. szám.
- KIS-BENEDEK JÓZSEF: A nemzetközi terrorizmus jelenlegi tendenciái Európában In: Felderítő Szemle, 2006 január, V. évfolyam, Különszám.
- KŐSZEGVÁRI Tibor: a nemzetközi terrorizmus elleni harc elméleti és gyakorlati kérdései Hadtudományi Tájékoztató, Budapest, 2004/2.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: Biztonság és információ (hír)szerezés In: Hadtudomány, 1993/3.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai I. rész, ZMNE, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2003.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR, KOVÁCS CSABA: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai II. rész, ZMNE, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2003.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: A katonai felderítés helye, szerepe és problémái a terrorizmus elleni küzdelemben In: Felderítő Szemle, V. évfolyam, Különszám, 2006. január.
- LAKATOS ZSOLT: Terrorizmus – A nemzetbiztonsági szolgálatok átalakításának tapasztalatai In: Felderítő Szemle, 2006. január, V. évfolyam, Különszám.
- MARKS, THOMAS: Insurgency in a time of terrorism In: Journal of Counterterrorism & Homeland Security International, Volume 11, No. 2, 2004.
- O'BRIEN, KEVIN: International Anti-terrorism: Co-operation and Co-ordination In: Jane's Defence Weekly, 11 September, 2002.
- PADÁNYI JÓZSEF: A Magyar Honvédség lehetőségei a terrorizmus elleni harcban. In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, IX. évfolyam, 3. szám, 2005.
- PADOS Ferenc: Az Európai Unió hatékonyságának növelése a terrorizmus elleni küzdelemben In: Felderítő Szemle, 2006. január, V. évfolyam, Különszám.
- RESPERGER ISTVÁN: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során, Doktori Értekezés, Budapest, 2001.
- SZTERNÁK GYÖRGY – KISS ZOLTÁN LÁSZLÓ: Vázlat a terrorizmus szociológiai aspektusainak vizsgálatához In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, IX. évfolyam, 3. szám, 2005.

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

1. Kard és toll – 2002/2 72. o. – *Műveletek végrehajtása beépített területen.*
2. Ármádia III. évfolyam 9. szám. 14. o. – *Az elit alakulatok hadtörténelmi jelentőségének alakulása a Brit Különleges Légiszolgálat megszületésének pillanatáig.*
3. Ármádia III. évfolyam 10. szám. 14. o. – *Az SAS megszületése és tevékenysége Észak-Afrikában.*
4. Ármádia III. évfolyam 11. szám. 14. o. – *Stirling alezredes fogságba kerül.*
5. Ármádia III. évfolyam 12. szám. 14. o. – *Hogyan válasszuk ki az elit katonákat?*
6. Ármádia IV. évfolyam 1. szám. 14. o. – *A Brit Különleges Légiszolgálat katonáinak kiválasztása.*
7. Magyar Honvéd 2004. augusztus 13. XV. évf. 33. szám 3.o. – *Új kihívás, avagy az iraki háború láthatatlan hősei.*
8. Magyar Honvéd 2004. augusztus 20. XV. évf. 34. szám 7.o. – *Muktada as-Szadr és a Mahdi hadserege.*
9. Magyar Honvéd 2004. augusztus 27. XV. évf. 35. szám (internetes kiadás) 7.o. – *A mecset és az akaratok csatája.*
10. Magyar Honvéd 2004. december 03. XV. évf. 49. szám 6.o. – *Harcok Falludzsában.*
11. Polaris (az Oberammergaui NATO Iskola kiadványa) Autumn 2004, Volume 1, Issue 3, p.21. *Intelligence analysis in asymmetric warfare.*
12. AARMS, Volume 4, No.1, 2005, 125 o., *Lessons Learned from the security challenges in Iraq.*
13. Doktorandusz (internetes kiadás) 2005/2, *A Különleges Műveleti erők alkalmazása Irakban.*
14. Kard és Toll, 2005/1, 44. o., *A különleges műveleti erők alkalmazásának jelentősége.*
15. AARMS Vol no.5, 2006, 125. o., *Information strategy of the Al Qaeda terror organisation.*
16. Hadtudomány, 2005/4, 188. o., *Aszimmetrikus hadviselés: Ortodox és Gerilla hadikultúrák összecsapásai.*
17. AARMS 3/5/2006, 373. o. , *Koan and the asymmetric warfare.*
18. Kard és Toll, 2006/1, p.24., *Katonai műveletek aszimmetrikus konfliktusokban.*
19. Új Honvédségi Szemle, 2006/6, 73 o., *A terrorizmus, mint az aszimmetrikus hadviselés formája,*
20. Nemzetvédelmi egyetemi közlemények, 2005. X évfolyam 3. szám, 65. o., *A gerilla katonai gondolkodásmód formái, fajtái és módjai.*
21. AARMS Vol6, Issue 3, 2007, 503.o., *Pseudo Forces.*